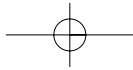
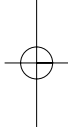
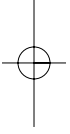

Modernleşme ve Çokkültürlülük

Modernity and Multiculturalism

*Bu kitabın yayımlanmasındaki katkılarından dolayı Avrupa Komisyonu'na teşekkür ederiz.
We thank European Commission for their contribution to realize this project.*

İletişim Yayınları 759 • Helsinki Yurttaşlar Derneği Dizisi 2
ISBN 975-470-947-5
© 2001 Helsinki Yurttaşlar Derneği
1. BASKI 2001, İstanbul

PROJE VE YAYIM KOORDİNATÖRLERİ Nazan Aksoy-Melek Ulagay
PROJECT COORDINATORS Nazan Aksoy-Melek Ulagay
REDAKTÖRLER / EDITING Çiğdem Yalçın-Selmin Kara
RESİMLENDİREN / DRAWINGS Behiç Ak
KAPAK / COVER Utku Lomlu
TASARIM / GRAPHIC DESIGN Selçuk Uğurgün
OFSET HAZIRLIK / LAYOUT İletişim Yayınları
BASKI ve CİLT / PRINTING Sena Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

Helsinki Yurttaşlar Derneği
İnönü Cad. Hacı Hanım Sk. 10/8, 80090 Gümüşsuyu - İstanbul
Tel: (212) 292 68 42 - 43 Faks: (212) 292 68 44
e-mail: hyd-hcatr@superonline.com

İletişim Yayınları
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel. (212) 516 22 60 - 64 • Faks: (212) 516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr
web: www.iletisim.com.tr

Modernleşme ve Çokkültürlülük

Modernity and Multiculturalism

ÇEVİRMENLER / TRANSLATORS

Hale Akay - Nur Deriş - Selmin Kara

Emel Kurma - Melek Ulagay - Emine Uşaklıgil

Çiğdem Türkoğlu - Laden Yurttagüler - Zeynep Zileli

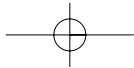

*Bu kitap Helsinki Yurttaşlar Derneği tarafından yayımlanmıştır.
This is a publication of the Helsinki Citizens' Assembly Turkey.*

Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin Mart 2000'de İstanbul'da düzenlediği Modernleşme ve
Çoğulculuk konulu toplantının bildirimlerini bir araya getiren bu kitap Avrupa
Komisyonu'nun desteğiyle yayımlanmıştır.

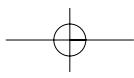
This book has been sponsored by European Commission for the occasion
of the meeting of hCa in March 2000 in Istanbul.

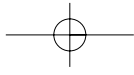
İçindekiler

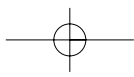
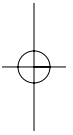
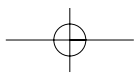
ÖNSÖZ	9
FOREWORD	12
<i>NAZAN AKSOY</i>	
CUMHURİYET DÖNEMİ AZINLIK POLİTİKALARI	16
MINORITY POLICIES IN THE REPUBLICAN ERA	26
<i>RİDVAN AKAR</i>	
ETNİK KÜMELER KÜRESELLEŞMEDEN NASIL ETKİLENECEK?	38
IN WHAT WAY WILL GLOBALISATION AFFECT ETHNIC GROUPS?	41
<i>MUSA AKKUM</i>	
ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK ÜSTÜNE	44
ON MULTICULTURALISM	50
<i>NAZAN AKSOY</i>	
ULUS-DEVLET: ETNİSİTE VE DİL	55
THE NATION STATE: ETHNICITY AN LANGUAGE	61
<i>PAUL BELTRAMI</i>	
ULUS DEVLET VE FARKLILIKLAR BAKIMINDAN TÜRKİYE'DE YAŞAYAN MÜSLÜMAN OLMAYAN AZINLIKLAR, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	67
NON-MUSLIM MINORITIES LIVING IN TURKEY FROM THE STANDPOINT OF NATION STATE AND DIVERSITIES, THEIR PROBLEMS AND SUGGESTIONS FOR SOLUTION	72
<i>MURAT CANO</i>	
BU TOPRAKLARDA YAŞAMAK	78
LIVING ON THIS SOIL	81
<i>HIRANT DİNK</i>	

MODERNLEŞME SÜRECİNDE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	85
MULTICULTURALISM IN THE PROCESS OF MODERNISM	88
<i>YILMAZ ENSAROĞLU</i>	
ULUS DEVLET VE FARKLILIKLAR	92
NATION STATE AND DIVERSITIES	96
<i>ÜMİT FIRAT</i>	
ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK, ÇOKKİMLİKLİLİK, ÇOĞULCULUK	100
MULTI-CULTURALISM, MULTIPLE IDENTITY AND PLURALISM	104
<i>AHMET İNSEL</i>	
ULUS-DEVLET VE FARKLILIKLAR: DİN	108
THE NATION STATE AND DIFFERENCES: RELIGION	113
<i>İSA KARATAŞ</i>	
MODERNLEŞME SÜRECİNDE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE TÜRKİYE	118
TURKEY AND MULTICULTURALISM IN THE PROCESS OF MODERNISM	121
<i>HASAN KAYA</i>	
MODERNLİK, MİLLİYETÇİLİK VE KIBRIS'TAKİ BÖLÜNMENİN POLİTİKASI	124
MODERNITY, NATIOALISM AND THE POLITICS OF SEPERATION IN CYPRUS	138
<i>NİYAZİ KIZILYÜREK</i>	
ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	157
MULTICULTURALISM	160
<i>ÖMER LAÇİNER</i>	
AVRUPABİRLİĞİLEŞEBİLECEKLERDENİZ	163
BEING ABLE TO BE A PART OF EUROPE	168
<i>HERKÜL MİLLAS</i>	
OLMAK VE OLMAMAK	173
TO BE AND TO UNDERSTAND	180
<i>MURATHAN MUNGAN</i>	
BELLEK VE KİMLİK	188
MEMORY AND IDENTITY	193
<i>LEYLA NEYZİ</i>	
TÜRK KİME DENİR?	198
DEFINING THE TURK?	213
<i>SEVAN NİŞANYAN</i>	

BİR ARADA YAŞAMAK	232
LIVING TOGETHER	235
<i>AYŞE ÖNAL</i>	
KÜRESELLEŞME VE YENİ KİTLE KİMLİĞİ	239
GLOBALISM AND THE NEW MASS CULTURE IDENTITY	244
<i>HASAN ÖZGEN</i>	
TEKRARA DAYALI BİR NEVROZ: AVRUPA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	249
A RECURRING NEUROSI: TURKO-EUROPEAN RELATIONS	260
<i>NORA ŞENİ</i>	
İSVEÇ, TÜRKİYE, AVRUPA	272
SWEDEN, TURKEY, EUROPE	288
<i>STURE TEOLIN</i>	
MODERNİTE/POSTMODERNİTE'NİN DIŞLAYICI İNCELİKLERİ	305
THE EXCLUSIVE QUALITIES OF MODERNITY/POST-MODERNITY	309
<i>ARUS YUMUL</i>	

ÖNSÖZ

Helsinki Yurttaşlar Derneği olarak 2000 yılı Mart ayında İstanbul'da bir toplantı düzenledik. "Daha Geniş Bir Avrupa: Modernleşme ve Çoğulculuk" üst başlığını taşıyan, iki günlük bu toplantıda Türkiye'nin Avrupa ile birleşmesi sürecinde milliyetçilik, modernleşme, çokkültürlülük, çoğulculuk gibi konular ele alındı. Yerküreselleşen modern dünyada farklı kültürel kimliklerin barış içinde bir arada yaşaması için sivil toplumun ve kamusal alanın önemi tartışıldı. Umduğumuzun çok üstünde bir katılımı tamamlanan bu toplantıya katılanlar hem görüş alışverişinde bulundular, hem de deneyimlerini, gözlemlerini paylaştılar. Önümüzdeki dönemde Türkiye'de gerçek bir toplumsal barış ortamı oluşabilmesi için bu fikirlerin tartışılmaya başlanmış olması çok önemliydi. Türkiye'deki farklı etnik ve dinî kimlikleri temsil eden katılımcılar çokkültürlülük ve çoğulculuk konusunda geniş bir yelpazede yer alan görüşlerini bu toplantıda dile getirdiler. Elinizdeki kitap bu toplantıya katılan konuşmacıların bildirimlerini bir araya getiriyor.

Bu bildirimler ilk bakışta sıkı sıkıya kuramsal bir yaklaşımla hazırlanmamışsa da, bildirimleri sunanlar çokkültürlülük sorununu birbirini tamamlayan değişik açılardan tartışmakta, birbirlerini anlamaya yarayabilecek ortak bir dil geliştirmeye çalışmaktadır. Biz de, bir sivil toplum kuruluşu olarak, en önemli görevimizin toplumun farklı kesimleri arasında bir diyalog kurmak ve geliştirmek olduğuna inanıyoruz. Günümüzde etkisi gitgide artan insan hakları, kültürel çoğulculuk, farklı etnik ve dinî inançların ifade edilebilmesi çerçevesindeki talepler ulus-devletin temellerini zorluyor. Böylece ulus-devletin yurttaşlık anlayışı ile farklılıklara saygıyı temel alan insan hakları siyaseti arasında bir gerilim ortaya çıkıyor.

Avrupa Birliği'ndeki birçok ülke bugün farklı kültürlerden, farklı etnik kökenlerden gelen, değişik diller konuşan yeni yurttaşlarının kültürel kimliklerini yeni

edindikleri yurttaşlık üst kimliği içinde sürdürebilmeleri için kanunlarını yeniden düzenliyor, birey haklarını gözeten ortak anlayışlara yöneliyor. Oysa Türkiye son seksen yılda çokkültürlü /çokuluslu bir imparatorluğun mirası üzerinde kurduğu ulus-devletle bu zengin mirastan "kurtulmaya" çalıştı. Bu da Türk, Kürt, Ermeni, Rum, Süryani, Yahudi gibi çeşitli kimliklerin yaşadığı bu coğrafyada birçok acı soruna yol açtı.

Burada topladığımız bildirimlerde görüleceği gibi, çokkültürlülük kavramı üzerindeki tartışmalar bugün bütün dünyada sürüp gidiyor. Bu çok yönlü sorun değişik açılardan ele alınabilir, alınıyor da. Örneğin, Ahmet İnsel'in de bildirisinde belirtildiği gibi, farklı kültürlerin birbirine karışmadan bir arada yaşaması gerektiğini savunanlar vardır; bu yaklaşım görünüşte demokratik olmasına karşın, uygulamada ulus-devletin kendi kimliğini dayatmasını kolay kolay engelleyemiyor. Çokkültürlülüğün bir başka yorumu, farklı kültürlerin birbirlerinden etkilenerek yaşadığı bir düzeni öne çıkarıyor; ama burada da bir kültürsüzleşme ortamı oluşabiliyor. Aynı sorun, Hasan Özgen'in bildirisinde olduğu gibi, gelişen bildirişim teknolojisinin bir kitle kimliği yaratması çerçevesinde de ele alınabiliyor.

Çokkültürlülüğün yol açabileceği kimliksizleşmenin bir başka boyutu da, Ömer Laçiner'in üzerinde durduğu gibi, daha çok kolektif kimlikler ekseninde gelişmekte olan "çokkültürcü" siyasetlerin ırk / din-mezhep gibi tek bir aidiyeti öne çıkarmasıyla bireyin somut hayatındaki öteki aidiyetlerin gelişmemesidir. Oysa, Leyla Neyzi'nin gösterdiği gibi, kimlikler tek boyutlu değil, melez olgulardır.

Avrupa Birliği açısından çokkültürlülük sorununa eğilen Herkül Millas Yunanistan'ın Birlik'e girişi sürecinde karşılaştığı kimlik sorunlarını anlatmakta, bu deneyimin yararlarına değinmektedir. Ayşe Önal'ın bildirisi bir yandan Avrupa Birliği ülkelerinin çokkültürlülük sorununa en azından kanunlar düzeyinde gösterdiği saygılı tavrı göstermesi açısından ilginç, öte yandan, Türkiye Cumhuriyeti'nin çokkültürlülüğe karşı yürüttüğü acımasız siyasetin bilincimizde ne kadar derin bir şekilde kök saldıgını ortaya koyması açısından da düşündürücüdür.

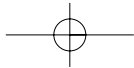
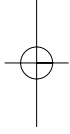
Türkiye Cumhuriyeti'nin yaratmak istediği tek kültürlülük, farklı ya da melez kimliklerin yok sayıldığı gerçeği, değişik görüşteki birçok yazarın yanı sıra birçok katılımcının da bu toplantılarda üzerinde birleştikleri önemli bir noktaydı. Ümit Fırat'ın da belirttiği gibi, ancak farklılıkların tanındığı bir dünyada insanlar kendi farklılıklarını öne çıkarmadan, bu farkı başkalarına göstermek ihtiyacı duymadan yaşayabilirler. Böyle bir toplumsal barış dünyası elbette ki demokratik bir hukuk devletinde oluşabilir.

Biz bu çalışma ile Türkiye'de toplumsal barışın oluşmasına ve demokratikleşme sürecinin gelişmesine katkıda bulunmak istedik. Projemizin asıl amacı, Türkiye yakın bir gelecekte Avrupa Birliği'nin bir üyesi olamasa bile, Türkiye'nin Avru-

pa değerler dünyasını benimsemesi gerektiğine inananların, görüşlerini dile getirebildikleri bir fikir platformu oluşturmaktı. Toplantılarımıza katılan aydınlar bildirileriyle bu amacımızın gerçekleşmesine katkıda bulundular. Projemiz Avrupa Birliği Komisyonu'nun desteğiyle oluştu ve gerçekleşti. Projeye ortak olan ve toplantılara bizzat katılan komisyonun Ankara temsilcisi Büyükelçi Karen Fogg'a Helsinki Yurtttaşlar Derneği olarak teşekkür ederiz.

Nazan Aksoy
Helsinki Yurtttaşlar Derneği Yönetim Kurulu Üyesi

FOREWORD

In March of the year 2000, as Helsinki Citizens Assembly, we organised a meeting in Istanbul. In four sessions, under the general subject title "A Wider Europe: Modernisation and Pluralism", several issues such as nationalisation, modernisation, multiculturalism, pluralism were considered.

The role of civil society and public spheres in establishing a peaceful coexistence among diverse cultural entities has been discussed.. Participants, well exceeding expectations in numbers, exchanged ideas and shared their observations and experiences. In the process of creating a peaceful social environment in Turkey, it was important for such an exchange to commence as soon as possible. Participants who represented different ethnic and religious entities have expressed a spectrum of ideas on multiculturalism and pluralism. The present book contains papers of participants.

In these papers, the participants without being rigidly theoretical, discuss the multiculturalism problem from different, albeit complementary angles and seek to establish a common language. We, as a nongovernmental organisation, consider our most important task to be to establish a dialogue between diverse segments of society. In today's world, concerns such as human rights, cultural pluralism, demand for self-expression by different ethnic and religious entities have been challenging the very foundation of classical nation-states. Thus. there exists a tension between the notion of citizenship under nation-states and the human rights policies which set respect for diversity as its standards.

Many countries in the European Union have been passing legislations in order to ensure that peoples of different ethnic origin, speaking different languages, preserve their identity and protect their rights within their newly acquired citi-

zenship. Paradoxically, Turkey which was founded on the principle of multiculturalism / multinationality has been trying to “discard” its rich heritage in the last eighty years, thus leaving bitter problems behind for the Turkish, Kurdish, Armenian, Greek, Syriac, Jewish, etc. identities.

As will be observed from the papers included, debates on multiculturalism have been raging on this multifaceted problem and is being studied from different angles. For example, as will be observed in Ahmet Insel’s paper, there exists a common view advancing the idea of coexistence among different ethnic groups without interfering in each other’s affairs. This view, while democratic at first sight, cannot in practice prevent the dominance of nation-state thesis. Another interpretation of multiculturalism emphasises a system whereby diverse ethnic groups, peacefully exist within a process of “mutualism”, but this may lead to a loss of local cultures. The same problem, as observed in Hasan Özgen’s paper, can be seen as a process of mass-communication technology creating its own identity.

Another dimension of the lack of identity created by multiculturalism, as seen in Ömer Laçiner’s paper, is caused by “multiculturalist” policies bringing race / religion – sect into focus, thus suppressing other aspects of belonging as it pertains to ordinary life. Cultural identity, however, is not a single dimensional but a hybrid phenomenon as explored by Leyla Neyzi.

Herkül Millas recounts the problems of identity Greece faced in the process of joining the European Union and emphasises the value of such an experience. Ayşe Önal’s paper, while is interesting to illustrate the respect the members of European Union have shown towards the problem of multiculturalism, puts anti-culturalist policies and its bitter consequences of the Republic of Turkey into a sharp contrast.

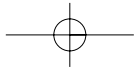
The general consensus of the meeting was that the Republic of Turkey has been seeking to establish a unicultural society suppressing different or hybrid cultural identities. As shown by Ümit Firat, only in a multicultural world one can live without accentuating individual differences. Such a peaceful social environment can only prosper within a democratic rule of law.

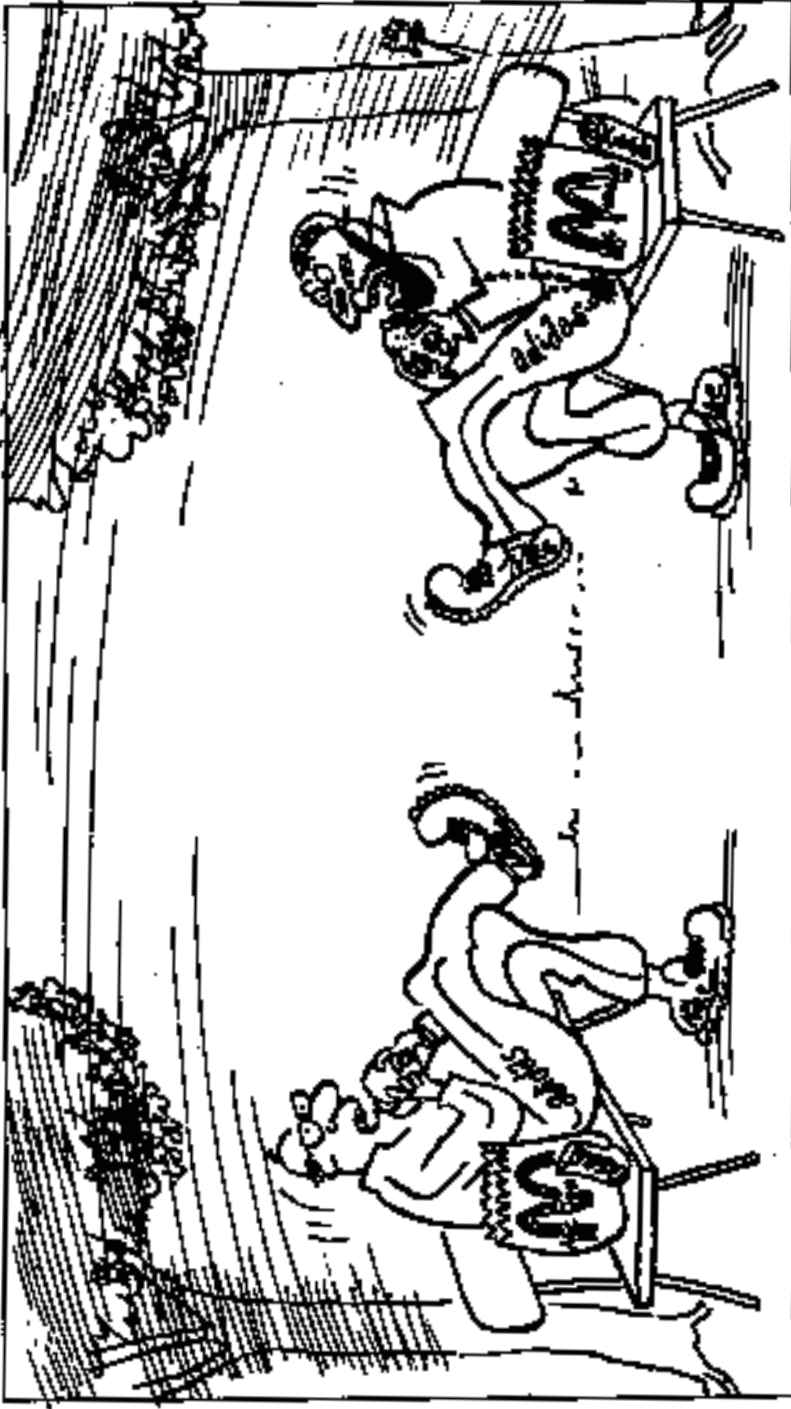
In this study we have attempted to contribute to the development of social peace and democratisation. The main purpose of our project, regardless of Turkey’s acceptance to European Union, was to establish a platform through which ideas of intellectuals who advocate democratisation in line with European values can be advanced. Intellectuals who presented papers have indirectly contributed to this goal. Our project has been realised under the auspices of European Unity Commission. We, as the Helsinki Citizens Assembly, would

extend our sincere gratitude to the Ankara representative of the Commission
Ambassador Karen Fogg.

Nazan Aksoy

CUMHURİYET DÖNEMİ AZINLIK POLİTİKALARI

RİDVAN AKAR

Anadolu'dan söz edildiğinde en sık dile getirilen metafor "yetmiş iki milletin yaşadığı bu topraklar"dır. Anadolu'nun zengin etnik kimliğine, çokkültürlü coğrafyasına ve bu coğrafyanın iç içe geçmişliğine yapılan bütün atıflar işte bu deyimle hayat bulur.

Anadolu'da yetmiş iki millet mi yaşıyor? Bu soruya araştırmacılar "hayır" yanıtını veriyor. Bilinen en kapsamlı araştırma bile Anadolu'da 47 değişik dini, etnik kökenden halkın varlığını teyid ediyor ki, bu bile Osmanlı'nın bakiyesi bir coğrafya için hiç de azımsanmayacak bir yoğunluğu ifade ediyor.

Anadolu coğrafya olarak bu zenginliğini bugün hala yaşıyor mu? Ya da "övülen" bu atıf hâlâ geçerli mi? Yapılan araştırmalar kimi dil, etnik ve dini gruplar için artık bu gerçekliğin ortadan kalktığını gösteriyor. Yaşadığımız yüzyılın modernleşme çabaları, ulus-devlet politikalarına yönelik ve nihayet asimilasyon bugün pek çok grubu ya ortadan kaldırdı ya da Türkleştirdi.

Bu çalışma, Anadolu'da yaşanan bu çoraklaşma sürecini anlatmayı ya da bu grupları tanıtmayı amaçlamıyor. Bu çalışma, cumhuriyet döneminde, gayrimüslim olarak nitelenen cemaatlerin ulus-devlet ve asimilasyon politikaları çerçevesinde, yetmiş sekiz yıl içindeki serüvenlerine bir bakışı hedefliyor. Bu bakış, cumhuriyetin Türkleş(tir)me politikalarının turnusol kâğıdı olarak görülebilir. Ya da başka bir deyişle bugün yaşanan diğer sorunların çözümünde anahtar rol üstlenebilir.

Kuruluş ertesinde yeni umutlar

Cumhuriyetin kuruluşunun hemen ertesinde cumhuriyet fikri azınlıkları da etkileyen bir heyecan yaratmıştı. İmparatorluğun "tebaa" kimliğinden cumhuriyetin

eşit ve özgür yurttaşlarına dönüş umudunu müjdeleyen bu yeni süreç, azınlıklar tarafından hararetle desteklendi.

Aslında bu sürecin iki önemli boyutu vardı. Birincisi, azınlıklar Lozan nihai senedi ile kayıt altına alınan imtiyazları yüzünden, İmparatorluk dönemindeki yaşam biçimlerini, geleneklerini, kültürlerini ve maddi kazanımlarını koruyacaklarını düşünüyorlardı. Dolayısıyla cumhuriyetin onlara vaat ettiği “eşitlik” ilkesini bir kazanım olarak görüyorlardı. İkinci boyut ise cumhuriyetin kurucularını ve Müslüman-Türk çoğunluğu ilgilendiriyordu. Savaştan yeni çıkmış, yoksullaşmış ve evlatlarını kaybetmiş bir ulusun yaralı ama muzaffer gururunu taşıyorlardı. Yaşanan travmada geçmiş on yılın izleri vardı. Bu izler özellikle Rum ve Ermeni cemaatlerini zan altında bırakıyor. Düşmanla “işbirlikçilik” suçlaması henüz dile getirilmesede hafızalardaki yerini koruyordu. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni Mecliste azınlık milletvekilleri de yer aldı. Azınlık cemaatleri cumhuriyete bağlılıklarını açıklamış, yeni yeni oluşan değerlerin benimsenmesi için içtenlikle çaba göstermeye başlamışlardı.

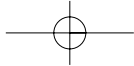
Ancak azınlıkların dikkate almadığı şeydi; Cumhuriyetin kurucularının azınlıklardan beklentileri farklıydı. Basının rövanşist beklentilerinden farklı olarak Ankara, azınlıkların yeni cumhuriyet ideolojisine uyum sağlamasını istiyordu. Bu ideoloji ise bir an önce Türkleşmeleri talebiydi.

Talebin azınlıklara iletilmesi resmi bir dille ifade edilmedi. Dönem basınında sık sık azınlıkların zenginliklere sahip oluşu ve Kurtuluş Savaşı sırasındaki ihanetleri dile getiriliyor ancak bu tedirgin bir ortam dışında fiili bir müdahaleye dönüşmüyordu. 1923-1925 yılları azınlıklarla, Müslümanların arasındaki gerilimin sürdüğü hatta kimi zaman ekonomik boykotlar ve münferit saldırılarla sıcak temasların yaşandığı bir dönem olarak kayda geçti.

1925 yılından itibaren Lozan Anlaşması ile kendi şeriatına sahip olan azınlık cemaatleri ilk ciddi sorunla karşılaştı. Lozan Anlaşması azınlıklara, aile hukuku ile ilgili sorunların çözümünde cemaatin kendi örf ve âdetleriyle, Türk yasalarının birlikte uygulanması hakkını veriyordu. Bu amaçla Türk ve azınlık temsilcilerinden oluşan encümenler kurulmuştu. Ülkede Medeni Kanun’un uygulanması ile birlikte hükümet, bu uygulamadan vazgeçilmesi gerektiğini vurguluyordu. Madem ki azınlıklar da eşit ve özgür vatandaşlar olacaktı, o halde bu imtiyazdan vazgeçmeliydi.

İşte o günlerde Mustafa Kemal’in hilafetin kaldırılması nedeniyle New York Herald gazetesine verdiği bir demeç ortalığı karıştırdı. Mustafa Kemal, Müslümanların kendi dini önderliğinden vazgeçtiğine göre Ermeni, Rum ve Yahudi cemaatleri açısından da bu tür merkezlerin tasfiyesi gerekiyordu.

Bu çarpıcı açıklama sonrasında azınlıklar yayın gerildiğini anladılar. “İmtiyaz-

sız, sınıfsız, kaynaşmış” Türkiye özleminde imtiyazları Ankara’yı rahatsız ediyordu. Bu gelişmeler üzerine 1926 yılında ilk olarak Yahudi cemaati Lozan Antlaşması’nın aile hukukunu düzenleyen 42. maddesinden tek tarafı olarak feragat ettiklerini açıkladı. Kapı açılmıştı. Ermeni ve Rum cemaatlerinin bu kararı alması Yahudiler kadar kolay olmadı. Her iki cemaatin meclislerinde de bu karar uzun uzun tartışıldı. Kararın oylanacağı günlerde muhaliflerin gözaltına alınması ya da feragatten yana olanların Meclis’e alınmasının sağlanması gibi bazı gelişmeler sonunda bu cemaatler de Lozan’ın onlara tanıdığı bu haktan vazgeçti.

Bu dönemde yabancı şirketlerde Türkçe konuşulması türünden alınan kararlarla hem kentli bir Müslüman sınıf yaratılması hem de azınlıkların ekonomik yaşam içindeki nüfuzlarının kırılması amaçlanıyordu. 1920’li yıllarda azınlıklar için seyahat yasağı sürüyordu. Bu yasakla Anadolu’da Türk tüccarları palazlanıyor, kentlerde ise azınlıkların ekonomik etkinliği sürüyordu.

Bu dönemde azınlıkları derinden etkileyen bir olay yaşandı. Birincisinde, 1927’de Elza Niyego adındaki on altı yaşındaki bir Yahudi genç kız, Abdülhamit’in paşalarından birinin oğlu olan kırk iki yaşındaki Osman Ratıp Bey tarafından bıçaklanarak öldürüldü. Bir aşk cinayeti idi. Ancak Yahudi cemaati Cumhuriyet yılları boyunca en sert tepkisini bu olayda ortaya koydu. On beş bin kişinin katıldığı cenaze sonrasında, atılan sloganlar nedeniyle cemaatin dokuz önde gelen lideri tutuklandı.

1920’lerin sonundan itibaren azınlıklara dönük Türkleştirme politikalarına hız verildi. Şeyh Said isyanının Kürtlerin de Türkçe bilmediğini bir kez daha ortaya koyması ve temsil (asimilasyon) sürecine hız verilmesi kararı, azınlıklar için de geçerli oldu. “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyası ilk olarak Türk Ocaklarının 1927’deki 4. Kurultay’ında gündeme geldi. Artık sınırlar çizilmişti. Madem ki bu ülkede yaşıyor, bu ülkenin nimetlerinden yararlanılıyordu. O halde bütün azınlıkların Türkçe’yi de bir Türk kadar iyi konuşması gerekirdi.

Vatandaş Türkçe Konuş kampanyası sadece bir temenni olarak kalmadı. Türk Ocakları’nın girişimiyle özellikle azınlıkların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde adeta bir saldırı aracına dönüştü. Bu dönemde azınlık gençleriyle Türk Ocakları taraftarları arasında küçük de olsa çatışmalar yaşandı. Kimi belediyeler kamusal alanlarda Türkçe konuşmayanlara para cezaları uyguladı. Bu cezaların bir kanunla genelleştirilmesi girişimleri ise başarıya ulaşmadı.

Bu süreçte azınlıklar cemaatler olarak samimiyetle Türkçe’nin öğrenilmesi yönünde bir eğilim içindeydi. Bu eğilim cemaat okullarında Türkçe kursları düzenlenmesi, Türkçe ibadet edilmesi, okullarda Türkçe derslerinin artırılması gibi sonuçlar yarattı. Hatta Tekinalp adıyla bilinen Türkçü yazar Moiz Kohen, Yahudiliğin On Emir’inden esinlenerek Türk Yahudileri için bir “on emir” yayımladı. Kohen’in on emri şöyleydi:

1. İsimlerini Türkleştir
2. Türkçe konuş
3. Havralarda duaların hiç olmazsa bir kısmını Türkçe oku
4. Mekteplerini Türkleştir
5. Çocuklarını memleket mekteplerine gönder
6. Memleket işlerine karış
7. Türklerle düşüp kalk
8. Cemaat ruhunu kökünden sök
9. Milli iktisat sahasında vazife-i mahsusanı yap
10. Hakkını bil

Zor yıllar

1930'lu yıllar Avrupa'da faşizmin ve nazizmin yükselişini işaret ediyordu. Milliyetçiliğin aldığı bu yeni biçim, saldırgan ve ırkçı bir ideolojiyle benzerlerinden ayrılıyordu. 1930'lu yıllar boyunca bu ideolojinin tilmizleri ve sempatanları Anadolu topraklarında da var oldu. Daha önemlisi bu ideoloji, Ankara bürokrasisi ve siyasetçileri arasında da teveccüh buldu. Kimi zaman anti-semitizm, kimi zaman da Türk olmayanlara dönük bir yabancı düşmanlığı olarak tezahür eden bu dönem, azınlıklar açısından sıkıntılı, gergin ve güvensiz bir on yılı ifade ediyordu.

1932'de yayımlanan 2007 sayılı kanunla bazı meslek ve iş kollarında yalnızca Türk olanların çalışmasına karar verildi. Yabancılar bu mesleklerde faaliyet gösteremeyeceklerdi. Söz konusu meslekler arasında ayakkabı satıcılığı, çalgıcılık, fotoğrafçılık, berberlik, ebelik, kasket ve kundura imalciliği, rehberlik, sanayi işçiliği, her türlü amelelik, bekçilik, hizmetçilik ve kapıcılık gibi emek yoğun işler vardı. Bu karar özellikle Rum cemaatini sarstı. Kentli ve Türk bir emekçi sınıf yaratılmak isteniyor ve azınlıkların yaşam alanları daraltılıyordu. Bu dönemde on beş bine yakın Rum, Yunanistan'a göç etti.

1933'te Türkçe konuşulması konusunda toplumsal infiale yol açan bir olay yaşandı. Vagon-Li yabancı bir şirketti. Bu şirkette Türkçe konuşan bir elemana Fransız müdürün müdahale etmesi olaylara neden oldu. Üniversite öğrencisi gençler şirketin önünde eylemler düzenleyerek şirketi taşıladı. Olay bununla da kalmadı. Yeniden "vatandaş Türkçe konuş" kampanyası başlatıldı. Kampanya kısa sürede gelişti. Azınlıklar bu defa çatışmadan çok uzlaşmaya özen gösterdi. Bir kez daha azınlıkların ekonomik nüfuzları kamuoyunun gündemine geliyordu. Vagon-Li olayından hareketle yabancı şirketlerde çalışan Türk ve azınlıkların maaşları kıyaslandı. Türkler daha düşük maaş alıyordu.

1934 yılı azınlıklar açısından çok önemli bir kilometre taşıydı. Trakya'da Yahu-

dilere dönük provokasyon girişimleri başlamıştı. Nazi Almanya'sında Julius Streicher'in yanında siyasi eğitim gören Cevat Rifat Atılhan, İstanbul'a döndüğünde *Milli İnkılap* dergisini çıkarmaya başladı. Anti-semitik yazılarıyla harekete geçen Atılhan özellikle Trakya'da Yahudilere dönük bir kampanya başlattı. Trakya'da 30 bini aşkın Yahudi vardı. Bu cemaat özellikle süt ürünleriyle ilgili ticarete nüfuz sahibi olmuştu. Sömürücü oldukları temasıyla başlayan kampanya kısa sürede militaların girişimleriyle saldırılara dönüştü.

On beş bine yakın Yahudi evlerini terk ederek İstanbul'a doğru kaçmaya başladı. Saldırılarda evler, iş yerleri yakılıp yağmalanıyor. İnsanlar dövülüyor, kadınların ırzına geçiliyordu. Olaylar sırasında bir de onbaşı öldü. Olayların dördüncü gününde Ankara müdahale etti. Sorumlular yakalandı. Bu olay azınlıklar açısından tam anlamıyla bir şoktu. Zira münferit olaylar dışında ilk defa azınlıklara dönük geniş bir coğrafyada, kitlesel bir vandalizm yaşanıyordu.

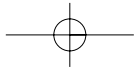
1936 yılında azınlık vakıflarının yönetim yapısını atomize eden bir karar alındı. Cemaatlerin merkezi güçlerini yitirmelerine neden olabilecek bir uygulama başladı.

1938'de Türkiye'ye dönük Avrupa'daki Yahudi göçünün önlenmesi için bir yasa tasarısı verildi. Ardından ilk tasarının sahibi olan, milletvekili Sabri Toprak bir başka yasa tasarısı verdi. Türkçe konuşmayan azınlıkların para ve tekrarı halinde de sekiz ay hapisle cezalandırılmasını öngören bir yasaydı. Her ikisi de kabul edilmedi.

Artık savaş kapıda idi. Türkiye savunma stratejisini oluşturuyordu. Bu dönemde general Kazım Karabekir, Meclis'te yaptığı değerlendirmede şöyle diyordu: "Arkadaşlar nerede bir gayriTürk varsa bilin ki orası casus yuvasıdır... Türk kanını emen azınlıklar, ordunun gerilerinde bulunacak bu tehlikeli unsurlar, Anadolu'nun münasip yerlerine atılmalıdır. Onlardan boş kalacak kagir binalara, Beyoğlu'na da Türk unsuru oturmalıdır."

Azınlıkları "düşmanın işbirlikçisi", "beşinci kol" gibi gören bu anlayışın en hamisi uygulaması ise azınlıklar tarihine "Yirmi Kur'a İhtiyatlar" olarak geçen askere alma kararı oldu. Yahudilerin "Las Vente Klasas", Ermenilerin "Kısan Tasagark" ve Rumların da "İkosi İlikeis" olarak andıkları, tamamı gayrimüslimlerden oluşan yirmi sınıfın, ihtiyat olarak askere alınmasıydı.

Silah verilmeyen, emek yoğun işlerde ve seyyar çalışan bu birlikler yaklaşık on dört ay sonra yine başladığı gibi ani bir kararla terhis edildi. Tarihçiler bu uygulamanın nedenini üç seçenikle tartıştı; 1. Gayrimüslimlerin en üretken kesimi olan erkekler işe alınarak ekonomik bir darbe vurulmak istenmişti. 2. Türkiye'nin savaşa girmesi halinde beşinci kol faaliyetine girmeleri önlenmişti. 3. Naziler istemişti.

Artık Türkiye’de belirgin bir anti-semitik hava esiyor, Türkleşmeyen azınlıklara karşı son derece sert bir dil kullanılıyordu. Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların baş müsebbibi olarak azınlıklar görülüyor, hatta kimi azınlık cemaatlerine polisiye önlemler alınıyordu.

Bu süreçte dönemin başbakanı Refik Saydam’ın emriyle ülkenin tek resmi haber ajansı olan Anadolu Ajansı’nda çalışan personelden yirmi altı musevinin işine son verildi. Bu arada aynı günlerde altı Musevi genç Yahudiliği yaymak suçlamasıyla yargılanmaya başladı. Bu gençlerin evinde bulunan 700 kitaptan yedi tane siyonizm hakkında bulunuyordu.

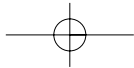
Türkiye’de sert esen rüzgârların menbaı Nazi Almanyası idi. Türkiye ile ekonomik ilişkilerini geliştiren Almanya, bu gelişmelerden hoşnuttu. Büyükelçilikten Berlin’e gönderilen kriptolarda ülkede yaygın bir anti-semitik hava olduğu vurgulanıyor. Nazi sempatisinin özellikle bürokrasi arasında yaygınlığına işaret ediliyordu.

İşte o günlerde İstanbul’a gelen bir gemi dünya kamuoyunun dikkatini bu kente çekti. 1941 yılının Aralık ayında Nazi kontrolündeki Romanya hükümeti ülkedeki Yahudileri toplamaya başlamış ve bu kırımdan kurtulmak için 769 Romen Yahudisi eski ve bozuk bir gemiyle Karadeniz’e açılmıştı. Struma adlı bu gemi İstanbul açıklarında arızalandığında Yahudiler, Türk hükümetine Filistin’e gitme taleplerini ilettiler. Ancak Türkiye ne geminin geçişine ne de karaya çıkmalarına izin veriyordu. Gemide bulaşıcı hastalık ve açlık başgöstermişti. 1930’ların başında Almanya’daki Yahudi aydınlarını ülkesine kabul eden Türkiye artık tutum değiştirmişti.

Sonuçta gemi yeniden İstanbul açıklarına götürüldü ve burada bekleyen bir Rus denizaltısı tarafından torpillendi. Yolculardan sadece bir kişi sağ olarak kurtuldu. Olayın duyulması üzerine bir açıklama yapan başbakan Refik Saydam sorunu bir cümleyle özetledi. “Türkiye başkaları tarafından arzu edilmeyen insanlara mekan olamaz.”

1942 yılı içinde Şükrü Saracoğlu başbakanlığa getirilmiş ve bürokraside yoğun bir hazırlık başlamıştı. Dönemin MİT’i olarak bilinen Milli Emniyet tarafından azınlıklar hakkında istihbarat faaliyeti başlatılmıştı. Milli Emniyet’in yanı sıra, CHP teşkilatları, bankalar, vergi daireleri ve işadamları da bu istihbarat faaliyetinde yardımcı oluyordu. Azınlıkların mal varlığı tespit ediliyordu. Bu bilgiler fişler halinde kaydediliyordu.

1942 yılı sonlarına doğru bu faaliyetin nedeni anlaşıldı. Azınlıklara dönük bir hazırlık vardı. Bu hazırlığı Saracoğlu, CHP’nin gizli oturumunda milletvekillerine fısıldadı. Gayrimüslimlere dönük bir vergi konacaktı. Varlık Vergisi adındaki bu vergi azınlıklara uygulanacaktı. Amaç, “ticaretin Türklere verilmesiydi” yani azın-

lıkların ekonomik yaşam içindeki nüfuzlarına son verilmesi ve Türk burjuvazisinin önünün açılması hedefleniyordu.

Azınlıklar bu gelişmeden haberdar oldu. Tek parti dönemi idi. CHP içinde olmasa da "bağımsızlar" diye tabir edilen grup içinde azınlıktan milletvekilleri vardı. Azınlık cemaatleri bir heyet oluşturarak Saracoğlu'na gitti. Teklifleri açtı. Eğer hükümetin paraya ihtiyacı varsa ve bunu kaynak sağlamak için yapıyorsa elde edilecek tutarı belirtmesi yeterliydi. Cemaatler kendi aralarında bu yükü paylaşacak ve talep edilen miktarı ödeyeceklerdi. Saracoğlu bu teklifi, Osmanlı millet sistemine dönüş olacağı gerekçesiyle reddetti. Artık köprüler atılmıştı

1942 yılının Kasım ayında Varlık Vergisi Kanunu, Meclis gündemine geldi. Milletvekilleri "gerçek nedeni" bilmenin rahatlığıyla, oy birliğiyle kanunu onayladı. Ancak oturuma katılmayan 76 milletvekili vardı. Meclis'teki sunuşta Başbakan, bu kanunu hem ülkenin içinde bulunduğu mevcut ekonomik sorunlara çözüm bulmak hem de gelir dağılımını düzeltmek ve harp kazançlarını vergilendirmek amacıyla çıkardıklarını söylüyordu.

Varlık Vergisi Kanunu, hükümleri itibarıyla olağandışı bir içerik taşıyordu. Mükelleflerin kim olacağına ve ne kadar vergi ödeyeceklerine bir takdir komisyonu karar verecekti. Komisyonun verdiği karara hiç bir şekilde itiraz edilemeyecekti. Komisyonun belirlediği tutar on beş gün içinde ve nakit olarak vergi dairesine yatırılmak zorundaydı. Bu tutarı yatırmayanların ve birinci dereceden akrabalarının bütün mal varlığına el konulacak, icra marifetiyle satışa çıkarılacaktı. Bu arada vergi mükellefi ne de ödeyemediği tutar için bedensel çalışma zorunluluğu getiriliyordu. Mükellef çalışma kampına götürülecek ve geri kalan borcunu çalışarak ödeyecekti.

Takdir komisyonları oluşmaya başladığında işin rengi de ortaya çıktı. Zira komisyonların tamamı Müslüman ve Türk işadamları ve bürokratlardan oluşuyordu. Komisyon üyeleri iş yaşamındaki rakipleri azınlıkları ortadan kaldırmak için fevkalade bir olanak elde etmişti.

Komisyonların çalışmaları bittiğinde mükellefler ve ödemeleri gereken vergi tutarları ilan edildi. Yaklaşık 415 milyon lira vergi toplanması öngörülüyordu. Bu tutarın Türkiye genelinde yüzde 75'i azınlıklardan talep ediliyordu. Ayrıca yaklaşık üç yüzyıl önce Sabbetay Sevi mesih inancıyla Musevilikten Müslümanlığa geçen ve "dönmeler" diye tabir edilen gruba da ağır vergi yükleri getirilmişti. Ecnebler diye kategorize edilen Levantenler ve Avrupa'da soykırımdan kaçan Yahudilerden de azınlıklar kadar vergi isteniyordu.

Azınlıklardan istenen vergi oranları çarpıklığı ortaya koyuyordu. Pek çok mükelleften istenen tutar, bütün servetinin kat be kat üstündeydi. Azınlıklar hızla ellerindeki gayrimenkulleri satarak vergilerini ödemeye çalıştı. Ancak hem süre kısaydı, hem de vergi tutarını çıkaramıyordu.

Bu dönemde pek çok gayrimenkul, fabrika, depo, ticarethane el değiştirdi. Bu yerlerin yeni sahipleri Türk burjuvazisi ve kamu kuruluşlarıydı. On beş günlük süre ve ek süreler bittiğinde azınlıkların evlerine haciz gelmeye başladı. Kişisel eşyalar da dahil her şeylerine el konuluyor ve satışa çıkarılıyordu. Mükellef konumundaki erkekler ise gözaltına alınmaya başlandı. İstanbul'da iki noktada oluşturulan toplama merkezlerine alınan mükellefler trenlerle Doğu Anadolu bölgesindeki çalışma kamplarına gönderildi. Kamplarda günlüğü 2.5 liraya çalışacaklar, borçlarını ödeyeceklerdi. Bu paranın yarısı barınma parası olarak alınıyor, gerisi de borca sayılıyordu. Bu hesaplama pek çok mükellefin borcunu ödemek için yüzlerce yıl çalışması gerekiyordu.

Aşkale'deki çalışma kamplarında mükelleflerden 21'i yaşamını kaybetti. Aslen bu kamplarda işkence ve kötü muamele yoktu. Ancak ortalama eksi 15 derecede çalışan, yaşlı bedenler koşulları kaldıramamıştı.

Çalışma kampları uygulaması aslında Avrupa'daki toplama kampları psikozunu kullanmak için adeta bir tehdit aracı gibi kullanılmıştı. Aileler yakınlarını bu kamplardan kurtarmak için ellerindekini avuçlarındakini vergiye veriyordu.

1944 yılının mart ayında Varlık Vergisi'nin tasfiyesine karar verildi. 315 milyon lira vergi toplanmıştı. İstanbul verginin en çok toplandığı yer olarak dikkatleri çekti. Bu kentte verginin yüzde 85'ini azınlıklar ödemişti.

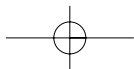
Varlık Vergisi azınlıkların tarihindeki en önemli olay olarak bilindi. Zira kimi tarihçilere göre azınlıklar ekonomik bir soykırım yaşamıştı. Bu süreçten bütün mal varlığını yitirerek çıkan azınlıkların Cumhuriyete olan güvenleri sarsılmış, eşit ve özgür yurttaş olabileceklerine ilişkin inançları zayıflamıştı.

1944 yılı içinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin azınlıklardan ve gelir dağılımından sorumlu 9. Bürosu tarafından hazırlanan "Azınlıklar Raporu" aslında Cumhuriyetin de onları eşit ve özgür yurttaş gibi görmediğini ortaya çıkardı. Büro raporunda, gayriTürk diye tanımlanan Çerkez, Arnavut, Boşnak vd. Müslüman halkların hemen asimile edilmeleri gerektiği vurgulanırken, Türkleşmelerinden umut kesilen gayrimüslimler için şunlar öneriliyordu:

Rumlar, İstanbul'un fethinin 500. yılına kadar (yani 1953-YN) İstanbul'un Rumsuzlaştırılması...

Ermeniler, Anadolu'da yeniden çoğalmalarının önüne geçilerek, İstanbul'a göç etmelerinin sağlanması ve gelecekte bu mesele halledilirken, topluca hal imkanının sağlanması. Ermenilerin başka ülkelere göç edilmesinin kolaylaştırılarak, sayılarının azaltılması...

Yahudiler, Türkiye'den göç etmelerinin kolaylaştırılması, devlet ihalelerine Yahudilerin sokulmaması, dışarıdan gelerek çoğalmalarının önüne geçmek...

Çokpartili yıllarda azınlıklar

Türkiye’de demokrasinin inşası ve çokpartili hayata geçişle birlikte, azınlıkların yaşamında da olumlu gelişmeler oldu. Artık oy hesabı yapan siyasetçiler için azınlık oyları da önem taşıyordu. 1950’li yılların ilk yarısı işte bu sürecin ışığında azınlık cemaatleri için “altın dönem” diye anılan rahatlama yılları olarak bilindi.

1950’li yılların ikinci yarısının hemen başında 1955’de Kıbrıs konusu ülkenin iç siyasetine damgasını vurmuştu. İşte o günlerde Selanik’te Atatürk’ün evine konulan bir bomba bir anda Cumhuriyet tarihinin en büyük yağma ve tahrip olaylarına zemin hazırladı. Aynı anda üç kentte, aynı saatte harekete geçen yığınları başta Rumlar olmak üzere azınlıklara dönük yağma ve yıkıma başladı. Candan çok mala yönelik bu tahrip eylemleri tarihe 6-7 Eylül olayları olarak geçti ki günün sonunda 4 binden fazla işyeri, 2 bin ev, 73 kilise, 26 okul, 91 lokanta, 26 eczane ve 21 fabrikanın da bulunduğu 5622 meskûn mahal tahrip edildi.

Bu azınlıkların tarihindeki ikinci büyük yıkım oldu. Gerek Varlık Vergisi gerekse 6-7 Eylül olayları sonrası binlerce gayrimüslim Türkiye’yi terk etti. Cumhuriyet hükümetlerinin tarihte tek özür dilediği bu olayın daha sonra bir provokasyon olduğu ve bunu da sonraki yıllarda Türk emniyetinde üst düzey görevler alan bir kişinin tertip ettiği iddia edildi.

1964 yılına gelindiğinde Kıbrıs olayları yeniden azınlıkların yaşamına bir kabus gibi çöktü. Milliyetçiliğin manivelası haline gelen Kıbrıs nedeniyle 1964’de dönemin hükümeti bir kez daha Rum cemaatini bir koz, bir rehin gibi kullanmak istedi. Türkiye’nin Kıbrıs konusundaki tezlerinin Yunanistan tarafından kabul edilme halinde ülkede yaşayan Yunan pasaportlu Rumların sınır dışına çıkarılacağını açıkladı. Bu açıklamadan hemen sonra da Rumlar ülke dışına çıkarılmaya başladı. Sayıları 12 bini bulan Rumların bankadaki paraları bloke ediliyor, sınır dışına çıkarılanların yanlarında sadece 20 kilo kişisel eşyaları ve 22 dolar para çıkarmalarına izin veriliyordu.. Evlerindeki eşyaları ve bütün taşınmaz mallarına da devlet el koyuyordu.

1930 yılında yapılan bir karşılıklı anlaşma ile Türkiye’de yaşayan Yunan pasaportlu Rumlar, Türk pasaportlu Rumlarla evlenmişlerdi. Bu sınırdışı kararı yaklaşık 40 bine yakın Rumun Türkiye’yi terk etmesi ile sonuçlandı.

1965 yılında Türkiye nüfus sayımlarında artık vatandaşlara konuştukları dil ve dini inançlarını sormaktan vazgeçti. Bu nedenle de azınlıkların gerçek sayıları o yıllardan itibaren tahminlere dayanmaya başladı.

1974 Kıbrıs “Barış Harekâtı” sonrasında da Yunan kaynaklarına göre 7.802 Rum daha Türkiye’yi terk etti.

1974’den itibaren gözler Ermeni cemaatine çevrildi. ASALA’nın eylemleri ne-

deniyle Ermeni cemaatine dönük bir gözaltı süreci başladı. Bu süreç, Türkiye'nin yaşadığı ve iç savaş boyutlarına varan siyasal çatışmalar nedeniyle kimi zaman hafiflediyse de Ermeni cemaati tedirginliğini sürdürdü.

1980'li yıllarda askeri rejimin potansiyel düşmanlar listesinde azınlıkların da bulunduğu ortaya çıktı.

Bu dönemde Karabağ savaşı nedeniyle Türkiye'de yaşayan Ermeni cemaatine yönelik kimi saldırılar oldu. Ülkedeki faşizan gruplar Karabağ'ın intikamını ülkede yaşayan Ermenilerden alacakları tehditlerini savurdu.

1990'lı yıllarda ülkede gelişen siyasal İslam'ın başlıca hedefleri arasında gayrimüslimler de vardı. "Gâvur" diye nitelenen gayrimüslimlere ve özellikle de Ortadoğu politikası nedeniyle anti-semit bir söyleme sahip olan İslami akımlar kimi zaman azınlık dini ve eğitsel kurumlarına yönelik fiili saldırılar düzenledi. Bilgisayar sektöründe ise azınlıklara yönelik bir ekonomik boykot kampanyası düzenlendi.

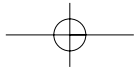
Ancak bu yıllarda ülkede demokratik kamuoyunun azınlıklar konusundaki duyarlılığı artmıştı. Yine bu dönemde Ermeni cemaatinin okullarında Ermenicenin yasaklanmasına yönelik girişimler tepkiler yüzünden gerçekleştirilemedi. Ermeni okullarının kapatılması ve azınlıkların kültürel miraslarına sahip çıkılması için yoğun çabalar gösterildi.

Aslında bu dönem Türkiye'nin iç politikasında Kürt sorununun galebe çaldığı bir dönem olarak azınlıkların hassas konumlarını yitirdiği bir süreç olarak da tanımlanabilir. Bunda azınlıkların demografik ve ekonomik olarak eski güçlerini bir daha geri dönülemeyecek şekilde yitirmelerinin de rolü var.

Bugün Türkiye'de azınlıklar yitip giden bir çokkültürlü coğrafyanın son temsilcileri olarak kabul ediliyor. Onların kentli yaşama, kültürel atmosfere ve modernleşme çabalarına katkıları özlemle anılıyor.

Ankara ise soruna hâlâ pragmatik açıdan bakmayı sürdürüyor. Azınlıkların 1936 beyannamesi, okullar, vakıfların konumu, kültürel varlıkların restorasyonu, dini kurumların güçlendirilmesi gibi talepleri gözardı ediliyor. Buna karşılık AB üyelik sürecinde kimi iyileştirme çabalarına da yer veriliyor. Zira Türkiye Kopenhag Kriterleri'nin azınlıklarla ilgili bölümlerinde, azınlık kavramından Lozan Anlaşması ile belirlenmiş olan gayrimüslimleri anladığını söylüyor. Hal böyle olunca da azınlıkların haklarında yapılan iyileştirmeler vitrinin düzenlenmesi açısından bir gereklilik halini alıyor.

Şimdi yeniden ilk paragrafa dönebilir. Artık Anadolu'da yetmiş iki millet yaşamıyor. Ama çoraklaşan bu toprakların solan renkleri içinde yaşayan bizler, yani çoğulcu, demokratik bir toplum özlemine yaşıtan bizler, bu ülkede inadına kalanlarla birlikte yaşama kararlılığındayız.

MINORITY POLICIES IN THE REPUBLICAN ERA

RIDVAN AKAR

"This land where people of seventy two origins have dwelt" is the most frequently used metaphorical phrase when one speaks about Anatolia. All references to the rich ethnic identity and the intermingled multi cultural geography of Anatolia come into existence with this expression.

Is it a reality that people of seventy-two origins live in Anatolia? Research people say "no". Even the most extensive research known(*) confirms the existence of 47 different religious and ethnic origins in Anatolia. This number refers to a compactness which cannot be underestimated for the geography remaining from the Ottoman Empire.

Is this geographical richness still true for the Anatolia of our day? Or, is this much "praised" reference still valid? Research work carried out in this respect reveals that this reality is no more valid for some linguistic, ethnic and religious groups. Modernisation efforts of our century, nation-state policies and finally assimilation have led either to the annihilation of numerous groups, or have attributed Turkish characteristics to them.

The intention of this text is neither to describe the process which led to such barrenness, nor to present such groups. The objective is to give an overview of the 78 year old story of communities described as non Moslems under the nation-state policies of the republican era. This overview might be considered as the litmus test of the Republic's policies in attributing Turkish characteristics to such communities. In a sense, this report might be a key to the solution of other problems experienced in our day.

New hopes in the post-foundation era

Immediately following the foundation of the Republic, this new concept has created an enthusiasm with impacts on minority groups also. The new process which heralded a conversion from being the “subjects” of the Empire, to the Republic’s equal and free citizens was zealously supported by minorities.

In reality, the process had two dimensions to it. Primarily, minority groups believed that they would be able to preserve their life styles, traditions, culture, and physical acquisitions under the concessions provided for in the Lausanne peremptory charter. Thus, they viewed the principle of “equality” promised to them by the Republic as a gain. The second dimension on the other hand, concerned the founders of the Republic and the Moslem – Turkish majority group. This group owned the sore pride of an impoverished but victorious nation just out of a war where numerous people of the young generation have died. The experienced trauma had the traces of the last decade; and it was these traces which gave rise to a distrust especially in Greek and Armenian communities. Although accusations of “collaborationism” were not yet verbalised, the reality was still kept in the memory of the nation. With the declaration of the Republic, representatives of minority groups entered the new Parliament as members. Minority communities had declared their loyalty to the republic and initiated sincere efforts for owning the newly developing values.

One thing however, which the minority groups did not consider was the fact that the founders of the Republic had different expectations from the minorities. Ankara, contrary to the revengeful expectations of the press, wanted the minorities to conform to the new republican ideology which consisted of the demand made on them to adopt themselves to Turcism as soon as possible.

This demand was not communicated to minorities in an official language. The press of the period frequently verbalised the wealth owned by the minorities and their betrayal in the Independence War, creating perturbation which did not lead to any de facto interventions. The years between 1923 – 1925 have been recorded in history as a period when the tension between minorities and Moslems was maintained, and even some economic boycotts and individual aggressions were observed.

Minority communities who owned their canons under the Lausanne Treaty as from 1925, were faced with their first serious problems. The Lausanne Treaty entitled the minorities to practice their own conventional rules jointly with the Turkish legislation in the solution of their problems concerning family law. For this purpose, committees consisting of Turkish and minority group representa-

tives have been formed. With the enforcement of the Civil Code in the country however, the government emphasised that the said practice should be renounced. If the minorities would be equal and free citizens, they should renounce this privilege.

In these days, a press release from Mustafa Kemal on the abrogation of the Caliphate served to the New York Herald Newspaper gave rise to disturbances. The press release stated that since Moslems renounced religious leadership, similar Armenian, Greek and Jewish religious centres should also be dissolved.

Following this striking declaration, minorities were aware that the bow was tightened. Minority concessions bothered Ankara in the aspiration of a "united Turkey without social classes and privileges". Upon such developments, the Jewish Community took the lead in 1926 in declaring that they unilaterally waived Article 42 of the Lausanne Treaty providing for family law. The door was now open. Taking such a decision was not as easy for the Armenian and Greek communities as it was for the Jewish community. The former two communities discussed the matter far and wide at their communions. In the end, these communities also renounced the right granted under the Lausanne treaty as the result of some developments, i. e. opponents were taken under surveillance or those who were in favour of waiver were accepted as Parliament members during the days pending voting for or against such a waiver.

Resolutions in those days enforcing the use of the Turkish language in foreign companies aimed at the creation of an urban Moslem class, and abating the influence of minorities at the economic sector. Travelling was still prohibited to minorities in 1920s. Due to this prohibition, there was a growth in the number of Turkish merchants in Anatolia, and the minorities maintained their economic activities in the cities.

There occurred an event in this period, which had deep impacts on the minorities. In 1927, Elya Niyego, a 16 year old Jewish girl was stabbed and killed by the 42 year old Osman Ratıp Bey, son of one of Abdulhamid's previous pashas. It was passion which caused this murder. The Jewish community however, gave the severest reaction of the Republican era to this phenomenon. 9 prime community leaders were arrested due to the slogans cried out following the funeral attended by 15 thousand people.

The policies for enforcing Turkish attributes on minorities were accelerated as from the end of 1920. The fact that Kurds neither were literate in the Turkish language, revealed once more by the Sheikh Said rising, led to the resolution for the acceleration of the assimilation process which was also applicable to the minorities. A campaign under the "Citizen, Speak Turkish" slogan was initiated at the

4th General Assembly of the Turkish Guilds in 1927. The borderlines were now laid down. Since minorities lived in this country and benefited from its wealth, then all minority groups had to speak Turkish as fluently as a Turk.

The “Citizen, Speak Turkish” campaign has not remained as a wish, but turned into a means of aggression with the initiatives of the Turkish Guilds especially in the regions thickly populated by the minorities. During this period, there were clashes, even though minor, between the youth of the minority groups and supporters of Turkish Guilds. Some municipalities applied fines to those who did not speak Turkish in public areas. Initiatives however, for the enforcement of these fines under a law did not succeed.

All during the time, minority communities had sincere tendencies to learn Turkish. Such tendencies led to the organisation of Turkish courses in community schools, fulfilment of religious services in Turkish, and increasing the number of hours assigned to Turkish classes. Moiz Kohen, an author and an advocate of the Turkish cultural movement, renown with the name of Tekinalp, has even written 10 commandments for the Turkish Jews, inspired by the 10 Commandments of Judaism. Kohen’s 10 commandments were as follows:

1. Adopt Turkish names
2. Speak Turkish
3. Say at least some of your prayers in Turkish at the synagogues
4. Make your schools Turkish
5. Send your children to national schools
6. Have a say in the affairs of the country.
7. Develop close relations with the Turks
8. Rout out the community spirit
9. Fulfil the obligations assigned to you in the area of national economy
10. Know your entitlements.

Years of constraint

1930s has marked the rising of fascism and Nazism in Europe. This new form of nationalism was different from its matches in its aggressive and racist ideology. Disciples and sympathisers of this ideology have existed in the Anatolian land also throughout 1930s. What is more important, this ideology was highly favoured among bureaucrats and politicians in Ankara. This period which was marked with either anti-Semitism or xenophobia directed to the non-Turkish population, meant a difficult, tensed up and insecure decade for the minorities.

Law No. 2007 promulgated in 1932 stipulated the employment of Turks only

in some occupations and occupational branches. Foreigners would not be able to carry out activities in such professions. Footwear salesmen, musicians, photographers, hairdressers, midwives, cap and footwear manufacturers, guides, industrial workers, all kinds of labourers, night watchmen, maids, and janitors were included in these labour-intensive occupations. This resolution had a particular impact on the Greek community. The intention was to create an urban and Turkish working class, thus restricting the viability of the minority groups. About 15 thousand Greeks emigrated to Greece during this period.

There occurred an event in 1933 with regard to speaking Turkish, which gave rise to social indignation. Vagon Li was a foreign company. The warning given by the French Director to one of the staff who spoke Turkish gave rise to some incidents. University students organised some actions and stoned the company building. The incidents did not stop there. The "Citizen, speak Turkish" campaign was rekindled. The campaign progressed in a short time. Minorities were careful this time to emphasise on reconciliation rather than conflict. Once more, the influence of minorities in economy became the issue of the day. The Vagon-Li incident led to a wage comparison between Turkish and minority employees of foreign companies. Turks received lower wages.

The year 1934 has been a significant milestone for minorities. Provocative actions have been initiated in Thrace, targeting the Jewish population. Cevat Rifat Atilhan who has received political training from Julius Streicher of the Nazi Germany, started to publish the Milli İnkilap Dergisi (National Revolution Periodical) on his return to İstanbul. Taking his anti Semitic articles as the fulcrum, Cevat Rifat İlhan initiated a campaign, particularly targeting the Jewish population in Thrace. Over 30 thousand Jews lived in Thrace. This community was especially influential in the trade of milk products. The campaign which was started by focusing on the "exploitation by Jews" theme, turned into attacks in a short time with the initiatives of militant groups.

About 15 thousand Jews fled their homes on the move to İstanbul. Houses and business places were burnt down and pillaged; people were beaten and women were raped in these attacks. In the midst of all these incidents a corporal died. Ankara intervened on the 4th day of these events and the guilty parties were arrested. This incident has been a shock in all senses for the minorities. Other than individual incidents, this was the first time that a mass vandalism targeting the minorities has been experienced in an extensive geography.

In 1936, a resolution was passed which distorted the management structure of minority foundations. An implementation was initiated with the likelihood of creating loss of central power in the communities.

In 1938, a bill was brought in for the preclusion of Jewish immigration from Europe to Turkey. Later, Sabri Toprak, the owner of the first bill, brought in another bill stipulating a fine to minorities who resent speaking Turkish, and 8 months of imprisonment in the repetition of such resentment. Neither of the bills were passed.

The war was at the threshold in those days. Turkey was developing its defence strategy. General Kazım Karabekir, in an assessment he made at the Parliament in this period, talked as follows:

“Gentlemen! Wherever there exists a non-Turk, this place is certainly an espionage cell... Minorities feeding on Turkish blood, these perilous organs who will be at the rear lines of the army, should be cast at appropriate places in Anatolia. Turkish organs should occupy the freestone buildings vacated by them at Beyoğlu.”

The most daring implementation arising out of this mentality which viewed minorities as “collaborationists” and the “fifth column”, was the resolution for enlistment, which is recorded in the history of minorities as “Twenty Reservist Recruits”. This was the enlistment of twenty orders totally consisting of non Moslems, called “Las Vente Klasas” by the Jews, “Kısan Tasagark” by Armenians and “İkosi İlikeis” by Greeks.

This military corps without arms, employed at labour intensive duties and field battalions, was demobilised about 14 months later with an instantaneous resolution similar to the first one. Historians have discussed three alternatives as the reason for this implementation: 1. Enlistment of males, the most productive group of non-Moslems, was intended to create an economic impact. 2. Fifth column activities were precluded as a safety measure in the case of Turkey’s entrance in the war. 3. This was the demand of Nazis.

A significant anti Semitic medium was gaining prominence in Turkey, and minorities who did not convert themselves into Turks were addressed in extreme toughness.

Minorities were viewed as the primary instigators of the economic troubles experienced in the country, and even some enforcement measures were applied by the police on some minority communities.

During the period, 26 Jewish staff employed at the Anadolu Ajansı, the only official news agency in the country, have been dismissed by the instructions of Refik Saydam, the Prime Minister of the period. In the same days, judicial proceedings were initiated against 6 young Jews who were accused of propagating Judaism. Out of the 700 books found in the homes of these young people, only 7 were about Zionism.

The source of violent winds blowing over Turkey was the Nazi Germany. Germany was pleased with the progressing economic relations with Turkey. Cryptograms sent to Berlin by the Embassy emphasised the extensive anti Semitic atmosphere in the country; and an indication was made to the wide-spread Nazi sympathisers particularly among the bureaucracy.

A ship which arrived at İstanbul in those days, has drawn worldwide public attention to the city. In December 1941, the Romanian government under the control of Nazis initiated the isolation of Jews in the country, and 769 Rumanian Jews put out to the Black Sea in a worn-out and defective ship, in order to save themselves from this genocide. When this vessel named Struma, got out of order in the open sea somewhere near İstanbul, the Jews submitted to the Turkish Government their request to go to Palestine. Turkey however, gave neither transit nor landing permission. Infection and hunger broke out on the ship. Turkey, which has received the Jewish intelligentsia of Germany into the country in early 1930s, has now changed its attitude.

In the end, the ship was sent to the open sea again and torpedoed by a Russian submarine waiting there to fulfil its duty. Only one passenger was saved from this catastrophe. When the issue was heard, Prime Minister Refik Saydam who made a declaration, summarised the subject in one sentence:

“Turkey shall not be the abode of people who are not wanted by others”.

In 1942, Şükrü Saraçoğlu was appointed as Prime Minister and vigorous activities were initiated at the bureaucratic sector. Intelligence operations targeting minorities have been started by the National Intelligence known as the MİT of the period. Along with the National Intelligence, CHP organisations, banks, tax offices and businessmen supported this intelligence operation. An inventory of the minorities’ properties were made and the information was recorded on cards.

Near the end of 1942, the reason for these activities was clarified. There were preparations which targeted minorities. Saracoğlu whispered these preparations in the ears of parliament members in a closed meeting of CHP. A tax would be imposed on non-Moslems. This tax would be applicable to minorities under the name of Wealth Tax. The purpose was “to hand over trade to Turks” which meant the termination of the minority influence in economic life and clearing the way for the Turkish bourgeois.

The minorities became aware of this development. There was a single political party in the parliament in that period. Excluding CHP, there were some parliament members from the minority communities in the “independent” group. Minority communities formed a committee and paid a visit to Saracoğlu. Their

offer was clear. If the government needed money, and was imposing this tax in order to create resources, it would be sufficient to designate the amount needed. The communities would share this charge among themselves and pay the required amount. Saracoğlu refused this offer on the grounds that this would be returning to the Ottoman community system. The bridge was drawn now.

The issue of Wealth Tax Law was discussed at the Parliament in November 1942. The Law was passed with the unanimous votes of the parliament members who were at ease because they were aware of the "actual reason". 76 parliament members however, were not present at the sitting. In the presentation at the Parliament, the Prime Minister said that this law would be promulgated in order to find solutions to the existing economic problems of the country, to improve income distribution and to tax war proceeds.

The Wealth Tax Law had an unusual content with regard to its provisions. A valuation commission would designate the taxpayers and the amount of tax payable by them. The commission's decision would not be contested in any way. The amount designated by the commission had to be paid in cash to the tax office within 15 days. Upon failure to pay this amount, all the property of the failing taxpayer and his next of kin would be seized and would be subject to judicial sale. Furthermore, the taxpayer would be under an obligation to work physically as a compensation for the amount he has failed to pay. The taxpayer would be taken to a work camp and pay the balance of his debt by working.

Upon the initiation of activities for organising commissions, everything became clear. Thus, all commission members were Moslem and Turkish businessmen and bureaucrats. Commission members had got an exceptional chance for eliminating the competitive minorities from business life.

At the completion of the commissions work, taxpayers and the amount of taxes payable by them were announced. Approximately 415 million liras was anticipated to be collected as tax. The country-wide 75 percent of this amount was requested from the minorities. Furthermore, heavy tax burdens were imposed on the group called "converts", who believed in Messiah Sabbetay Sevi and converted from Judaism to Moslem 300 hundred years ago. Taxes in equal amounts were also levied on Levantines who were categorised as foreigners, and Jews who have fled from the genocide in Europe.

The rate of taxes levied on minorities revealed the distortion. The amount levied on numerous taxpayers was much higher than all the wealth possessed by such taxpayers. Minorities immediately sold the real estates in their possession and tried to pay their taxes. But time was short and the proceeds of such sales did not meet tax amounts.

Numerous real estates, factories, warehouses and concerns changed hands during the period. The new owners were the Turkish bourgeois and public enterprises. At the expiry of the 15 day period and the supplementary periods, attachment procedures were initiated on the houses of minorities. Everything, including personal property was seized and sold out. Legal proceedings were started for taking taxpayer males under surveillance. Taxpayers who were taken to concentration centres organised at two points in İstanbul, were sent by train to work camps in the East Anatolian region. These people would work at the camps with a daily wage of 2.5 liras and pay their debts. Fifty percent of this amount was deducted as accommodation fee, and the other half was entered on account of their debt. On this basis, numerous taxpayers had to work for hundreds of years in order to pay back their debts.

21 taxpayers died at the work camps at Aşkale. Actually, there was neither torture nor ill treatment at these camps. But the worn out bodies working at an average temperature of minus 15°C. were not able to stand these conditions.

The work camp implementation was used more or less as a means of threat on the basis of the concentration camp psychosis in Europe. Families gave all they had in their possession as tax in order to save their relatives from these camps.

In March 1944 a resolution was passed for the annulment of the Wealth Tax. 315 million liras has been collected as tax. The majority of these taxes was collected in İstanbul. 85 percent of taxes in this city has been paid by the minorities.

The Wealth Tax has been recorded as the most significant phenomenon in the history of minorities. According to some historians, minorities had experienced an economic genocide. Minorities who gave away all their possessions in this process, lost their confidence in the Republic, and their belief that they would be equal and free citizens was impaired.

The "Minorities Report" prepared by the 9. Office of the Republican People's Party in 1944, revealed that the Republic did not view these people as equal and free citizens. While the report emphasised that Circassians, Albanians, Bosnians and other Moslem communities who were defined as non-Turks should be assimilated immediately, the following recommendations were made for non-Moslems giving no hope of being converted into Turks:

Greeks: To clear out İstanbul from Greeks until the 500th anniversary of İstanbul's conquest (e. g. 1953)...

Armenians: To prevent their re-propagation in Anatolia, to ensure their immigration to İstanbul; and while dealing with this matter in the future, to provide

the means for collective abdication. To facilitate the emigration of Armenians to other countries, thus decreasing their number in the country...

Jews: To facilitate their emigration out of Turkey; to preclude the participation of Jews in public bids; to prevent their propagation by precluding the immigration of Jews from other countries...

Minorities in the years of the pluralist Parliament

Positive developments were experienced in the lives of minorities with the construction of democracy in Turkey and passing over to a pluralist structure in the Parliament. Votes of minorities have become important for politicians who counted on votes for their existence. The first half of 1950 was thus known as a period of relaxation for minority communities, called the "golden years".

In 1955, the Cyprus issue has marked the country's domestic policy. Just in those days, a bomb planted at Atatürk's house in Salonica has, all of a sudden introduced the biggest pillage and destruction ever seen in the history of the Republic. Masses who were mobilised simultaneously in three provinces at the same hour, initiated the pillage and calamity targeting minorities, mainly the Greeks. These events aimed at the destruction of properties rather than killing people have been recorded in history as the September 6/7 events. At the end of the day, 5622 inhabited places including over 4 thousand business places, 2 thousand houses, 73 churches, 26 schools, 91 restaurants, 26 pharmacies and 21 plants were devastated.

This was the second major calamity in the history of minorities. Thousands of non-Moslems left Turkey following the Wealth Tax implementations and the September 6/7 Event. For the first time in the history of the Republic, the government begged pardon for this event which was later asserted as an act of provocation which was organised by a high official of the Turkish Public Security.

In 1964, the Cyprus issue was again a nightmare in the lives of minorities. The government of the 1964 Parliamentary term once more wanted to use the Greek minority community as a trump, a pawn in the Cyprus issue which has become the lever of nationalism. The government declared that Greeks living in Turkey and holding Greece passports would be expatriated unless Turkey's assertions concerning Cyprus were acknowledged by Greece. Immediately following this declaration, expatriation of Greeks were initiated. Bank deposits of about 12 thousand Greeks were blocked, and permission was given to take with them only

20 kg personal property and 22 Dollars on expatriation. All their household furniture and real estate was seized by the state.

Greeks living in Turkey and holding a Greece passport have married with Greeks holding a Turkish passport in accordance with the mutual agreement executed in 1930. As the result of the expatriation resolution, about 40 thousand Greeks left Turkey.

At the 1965 census in Turkey, citizens were no more asked questions about the language they speak and their religious beliefs. Thus, the actual number of minorities have been based on estimates since those years.

According to Greek sources, 7.802 more Greeks have left Turkey following the 1974 Cyprus "Peace Operation".

As from 1974, the Armenian community became the focus. A surveillance process targeting the Armenian community was initiated due to the acts of ASALA. Although this process has been mitigated from time to time by political clashes in Turkey which reached the dimensions of a civil war, discontent of the Armenian community was maintained.

It has been revealed that in 1980s, minorities were also included in the potential enemies list of the military regime.

In this period, there were some attacks targeting the Armenian community in Turkey, due to the Karabağ war. The fascist groups in the country threatened to revenge Armenians living in the country, on the Karabağ war.

Non-Moslems were among the major targets of political Islam which has developed in the country in 1990s. Islamic currents which define non-Moslems as "Infidels" and which own an anti-Semitic articulation due to the Middle East policy, constituted the background in the organisation of physical attacks to religious and educational institutions of minorities from time to time. On the other hand, an economic boycott campaign targeting minorities, was organised at the computer sector.

During these years however, the democratic public in the country was more sensitive on the minority issue. Initiatives in this period, for the prohibition of the Armenian language at the schools of the Armenian community were abandoned due to some reactions. Vigorous efforts were made to prevent the close down of Armenian schools and to protect the cultural heritage of minorities.

This period can actually be described as a process for the minorities, of losing their sensitive position due to the dominating Kurdish problem in Turkey's domestic policy. The irretrievable loss in the demographic and economic power of the minorities might be said to have a part also in this new position.

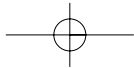
Minorities in Turkey are currently acknowledged as the last representatives of

a lost multi-cultural geography. Their contributions to urban life, the cultural atmosphere and modernisation efforts are recalled with yearning.

Ankara on the other hand, still maintains the pragmatic view on the issue. Demands of minorities on the 1936 minorities charter, schools, position of foundations, restoration of cultural assets, and strengthening of religious institutions are overlooked. On the other hand, some efforts for improvement are made in the EU membership process; because Turkey claims that the minority concept included in the concerned section of the Copenhagen Criteria, should be understood as non-Moslems designated in the Lausanne Treaty. Thus, improvements in minority rights becomes a requirement for decorating the showcase.

We might now turn back to the first paragraph of this text. People of seventy-two origins do not live in Anatolia any more. But we, those of us who keep alive the aspiration for a pluralist, democratic society among fading colours and barren lands, maintain with perseverance, the decisiveness for coexistence with the remaining minorities.

ETNİK KÜMELER KÜRESELLEŞMEDEN NASIL ETKİLENECEK?

MUSA AKKUM

Küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki en önemli etkilerinden biri, belki de ulus devletin bünyesinde bulunan azınlıkların ve küçük etnik kümelerin rahatlamasıdır. Artık ulus devletin gereği gibi görülen “tek dil, tek etnik ulus” sloganı işlevini yitirmiş gibi görünüyor. Ekonomik liberalleşme ile siyasal liberalleşmenin kökleşmesi bu durumu nispeten daha da pekiştirebilecektir. Avrupa Birliği’nin kuruluş felsefesine bakıldığında, yerel etnik kümelerin geliştirilip korunması önemli bir yer tutar. Peki Avrupa Birliği bu kavramı neden yaygınlaştırıyor? Avrupa, küreselleşme denen çağda mı etnik kümeleri koruyor? Tabii ki bu çağda değil; daha İkinci Dünya Savaşı’nın bitimi sürecinde, savaşlardan bıkmış, usanmış Avrupa; irili ufaklı devletlerin göbeğinde bir yerde oluşmasına vesile olmuştur: Monako Prensiği, Lüksemburg, Liechtestein bunlardandır. Etnik problemlerin hala yoğun yaşandığı Balkan ülkeleri, bu mirası daha o zamanlardan devralmıştır. Savaştan kısa bir zaman sonra, herkes kendi devletini kurabilirdi; komşu devletlerden veya diğerlerinden çok ciddi bir tehdit yoktu; ortalama bir çabayla ‘ben varım’ diyebiliyordunuz fakat araya Bolşevik devriminin etkileri ve yayılma süreci girince, Balkanlarda uluslaşma süreci dondurulmak zorunda kalmıştı. Son yıllarda Balkanlarda yaşanan bu etnik sancılar, sürecini tamamlayamamış ‘uluslaşma’lardan kaynaklanıyordu. Bununla birlikte, yakın bir zamanda “küresel dünyanın çok kültürlü etkileriyle” Balkanlarda dengelerin stabil olacağı görülüyor.

Küreselleşmeden en fazla yararlanacak olan belki de Kürtler’dir. Kürtler’in yaşadığı coğrafyada, hem kaynakları ve hem de kültürel ve tarihsel izleri (Hasankeyf barajının inşası, kütüphanelerde Kürtlerle ilgili belgelerin herkesin kullanımına açılmaması, dillerine sınırlamalar getirilmesi gibi...) yok edilmeye çalışılıyordu. Kültürel ve tarihsel kaynakları yine yok edilmeye çalışılacak; fakat küreselleşmenin

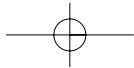
ekonomik sonuçlarından siyasal kazançlar elde edildiği için, bundan böyle geçmiş oranla kültürel ve tarihi dokularını koruyabileceklerdir: Küreselleşme, Kürtler'in etnik olarak biraz daha kendilerine gelmelerini sağlayabilecektir. Bu durumdan hoşnut olmayanlar tabii ki bölge ülkeleri; İran, Türkiye, Irak ve Suriye gibi ülkeler olacaktır.

Çokkültürlülük revaçta mı?

Kültürün modern yaklaşımında üç kategorik eğilim ortaya çıkıyor: Düşünce dünyasında ruhsal ve estetik gelişmenin tanımı; bir halkın, grubun veya genel olarak insanlığın özgün bir yaşam tarzına işaret eden olgu; düşünce düzleminde, özellikle de sanat dünyasındaki faaliyetin yarattığı eserler ve pratiklere yapılan atıf. Burada üzerinde duracağımız ikinci olgu olacaktır.

On sekizinci yüzyılda Fransız devriminin Fransa'yı bir kültür beşiği yapmasıyla, orada üretilen kültürel değerler bütün dünyayı fazlasıyla etkilemişti. Evrensellik, en güçlü ulusun, yani Fransa'nın doktriniydi. Birçok ülke onların parlak fikirlerini ithal ve taklit etti. Bu taklidin belki de en büyük nedeni, aynı süreçte doğa bilimlerinin gelişmesiydi. Doğa bilimlerinin vurgusu evrensel yasalar üzerinedi: "Doğrular tektir ve ancak kabul veya taklit edilebilirler," deniyordu. İşte bu dönemde tüm düşüncelere böyle bir yaklaşım egemen olmuş olabilirdi. Tek ulus, tek devlet fikrinin mutlak bir gerçek gibi tercih edilebilmesi böyle bir dönemde vuku bulmuştu. Bu çerçevede ulus devlet yapılanması modaydı ve neredeyse birçok ulus bu yeni modeli olduğu gibi benimsemişti. "Ulus ve devlet yönetimiyle" ilgili olarak üretilen bütün düşünceler, ulus devlet fikrinin güçlenmesi üzerinden geliyordu. Zamanın neredeyse konuyla ilgili bütün düşünürleri, söyleyeceklerini ulus devlet fikri üzerine inşa ediyorlardı. Diğer yandan çokkültürlü bir dünyanın sözcülüğünü yapan şair düşünürlerden Johann Gottfried Herder ve Vico, çokkültürlü bir dünyanın yaratılması fikrini işlediklerinde, 18. yüzyıl çağdaşları tarafından ciddiye bile alınmıyorlardı. Herder ne diyordu: "İrili ufaklı birçok etnik kümeyi bir tek ulus olarak inşa edemezsiniz. Herkes kendisini ifade etmeli. Devlet sistemi türdeşlik, ideal benzerlik üzerine değil; farklılıklar üzerine kurulmalıdır...". Herder'in devlet anlayışı, kültür ve çoğulculuk gibi saldırgan olmayan niteliklerle dopdoluydu. Amaçlanan şey, kültürel 'self determinasyon'du yani bu günlerde çok konuştuğunuz şey: "Bir halkın diğerine üstünlük taslamaması ve milli kültürlerine inanılması gerek," diyordu. Bu düşüncelerin ancak bu günlerde sıkça söylenir olduğunu görüyoruz.

Her kültür, değer açısından diğer kültürlerle eşitti. Ne var ki, tarih sahnesi yüzyıllardır bunu anlamak istemeyen devlet adamları ve komutanlarla doluydu.

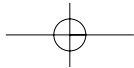

Bu bağlamda tarihin en kötü adamları; Büyük İskender, Hitler, Sezar, Attila, Stalin, Cengiz Han gibi önderlerdir diyebiliriz; çünkü, bunlar işgal ettikleri ve egemenlikleri altına aldıkları yerlerde, yerli kültürleri ezip yok etmekle meşgul olmuşlardı. 1800'lü yılların başında, Jacob Talman'ın kitaplarının birinde, iki Çek öğretmenin arasında şu konuşma geçmektedir: "Biz herhalde dünyada Çekçe konuşan son insanlarız, dilimiz yolun sonuna vardı. Orta Avrupa'da ve Balkanlarda belki de bundan böyle herkes Almanca konuşacaktır. Yerli kültürümüzün son insanları bizleriz". Buna benzer konuşmalar Güneydoğu'da binlerce Kürt kökenli yurttaşımız arasında yıllardan beri sürdürülmektedir. Benzerlik dikkat çekici...

Ondokuzuncu yüzyılda liberal düşünürlerin bir çoğu, emperyalistlerin esmer kitleleri sömürmesine karşı çıkmış olmakla birlikte, Asya ve Afrika halklarının devletler kuracağını, parlamentolara ve ordulara sahip olacağını akıl edememişti. Çünkü yine bu düşünürlerin hemen hemen hepsi Avrupa merkezliydi. Asya ve Afrika'da; Türkiye, Mısır, Suriye, Hindistan, Çin gibi devletleri kuran uluslar, milliyetçi duygularla el ele gitmeselerdi belki de başarılı olamazlardı.

Aslında 18. ve 19. yüzyıllarda ulus-devlet fikrini savunan düşünürlerin hem sayıca ve hem de ürün olarak çok baskın gelmeleriyle, Türkiye'de yüzyıldır yaşanan etnik çatışmaların tohumları daha o zamanlar atılmıştı. Türkiye Cumhuriyeti devlet sistemini direkt Fransa'dan almıştı ve "tek ulus tek devlet" fikri, zamanın devlet adamlarınca kabul edilmiş ve yaygınlık kazanmıştı. Fransa'da ulus devlet sistemi değil de, Herder'in işaret ettiği gibi "çokkültürlülük ve farklılıklar" üzerine bir sistem benimsenseydi, doğal olarak Osmanlı ve uzantısı Türkiye Cumhuriyeti yine etkileneceklerdi ve ne olursa olsun, Fransa'nın ürettiği devletle ilgili her şeyi yine alabilirlerdi: Çünkü moda Fransa'dan geliyordu... Hep söylenen "yüzde doksan dokuz Müslüman ve Türkler'den oluşmuş bir Türkiye"den değil de, "farklılık ve çokkültürlülük"ten oluşmuş bir Türkiye'den şu anda bahsediyor olabiliriz. Böylelikle Türkiye'de ne Türklük, ne de karşısında tepki olarak kendini ifade etmek isteyen Kürtçülük olabilir; ne son iki yüzyıldır yaşanan isyanlar olurdu, ne de birçok şeyi alıp götürülen son on beş yıldaki çatışmalar....

Fransız devrimiyle eş zamanda ABD'de de birtakım şeyler oluyordu. Tamamen Avrupa kıtasından göç almış Amerika topraklarında, Fransız devriminin "tek ulus tek devlet" fikri başlangıçta tartışılmış olsa bile, ABD sonradan Herder'in savunduğu fikirler; "çokkültürlülük ve farklılık" üzerine kuruldu. Herkes biliyor ki ABD, daha o tarihlerden itibaren dünyanın en kısa ve öz anayasasıyla yönetiliyor, iki yüzyıldır da neredeyse dünya ölçeğinde tek süper güç olarak kalabilmiştir bu ülke. Acaba ABD'de de "tek ulus tek devlet" fikri benimsenmiş olsaydı, şimdiki gibi bir gücü olabilir miydi?

IN WHAT WAY WILL GLOBALISATION AFFECT ETHNIC GROUPS?

MUSA AKKUM

One of the most important effect of globalisation is probably an easing of the situation of minorities and of the small ethnic groupings within the nation-state. The slogan "single language, single ethnic nation" seems to have lost its purpose. Deepening of both economic and political liberalisation will enhance the momentum of this trend. The founding philosophy of the European Union embraces the protection of local ethnic groups. Why does the European Union spread this concept? Does Europe protect ethnic groups in this age of globalisation? In fact, this trend is rooted in Europe's past. With the end of Second World War, a Europe battered and wearied by wars has given birth to the new Europe in its very centre, a centre where large or small entities like Monaco, Luxembourg and Liechtenstein co-existed. This heritage has also then been that of the Balkans where ethnic problems are still violently experienced. Shortly after the war, one could think that establishing one's own independent state, without serious threat from one's neighbours, and establish one's presence was a reasonably achievable aim. But with the effects of the Bolshevik revolution and its expansion, the period of national establishment was stunted in the Balkans. The recent ethnic problems we witnessed there stem from this incomplete period of national foundation. But at the same time we see that as a result of the multi-culturalism introduced by globalisation, the Balkans have the perspective of achieving relative stability

One could perhaps argue that globalisation will benefit the Kurds more than others. Efforts to obliterate the Kurds in their geography — both at the level of their resources and at the historical and cultural levels (were it the Hasankeyf

dam, that documents concerning the Kurds have not been opened to the public in libraries, constraints to the usage of the Kurdish language) have been ongoing. These efforts will continue, but because the economic consequences of globalisation will translate into political gains, Kurds will be better able to preserve their cultural and historical oneness. Globalisation will allow an improvement of the situation of the Kurds. Iran, Turkey, Iraq and Syria will be regional countries which will be disturbed by such an evolution.

Are societies increasingly desirous of multicultural structures?

The modern approach to culture is based on three categories: a description of an intellectual, spiritual and aesthetic development; a reality reflecting the particularities of a group, a people or of humanity in general; and the intellectual and artistic reflection to practices. We will explore here the second category.

With France becoming a cultural cradle in the 18.th century following the French revolution, cultural values springing in France spread out, gaining impact. Many countries adopted the principles which originated in France, such as the concept of universality. The increasing importance of natural sciences reinforced this evolution. The focus of natural sciences was on universal laws, with unique truths which could either be accepted or duplicated. Processes of thought came under the influence of this approach. The preference for a single nation and a single state is the product of this period, during which the notion of nation-state became widely accepted. In those days ideas on administration of the state all went in the direction of reinforcing the structure of the nation-state. Virtually all the thinkers of this period were developing thoughts on the basis of the nation-state. On the other hand poets-thinkers like Johann Gottfried Herder and Vico who were advocating a world of enriched by multiple cultures, had no influence over their contemporaries. Herder's claim was that a single state cannot be built on a multitude of small ethnic groups, that everyone should have a right to expression and that state systems should not be built on homogeneity and perfect similarities both on dissimilarities. His understanding is that of a non-aggressive state embracing multiple cultures, his aim that of self determination — a very contemporary concept.

Every and each culture is equal to another, there is no difference in value. But history records endless successions of statesmen having rejected this reality. Alexander the Great, Hitler, Cesar, Attila, Stalin, Cengiz Khan have all in common the attempt to eradicate local cultures in the lands they occupied. In a book by Jacob Talman published in the early 1800's, two Czech teacher comment to each other that they must be the last two people on earth speaking the Czech language and that German has virtually become the lingua franka in the Balkans.

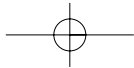

They say: “We are the last witnesses of our culture”. This sort of conversation has been going on for years on in the South East of Turkey, Kurds have been talking in these terms to each other for years now.

While the liberal thinkers of the 19th century were against the imperialistic oppression of coloured multitudes, they were Eurocentric and were not able to foresee a future where the people of Asia and Africa would establish states, have parliaments and armies. Without the nationalism they all based their enterprise upon, the people who established states like Turkey, Egypt, Syria, India and China might have failed.

The sheer number and importance of the thinkers supporting the nation-state concept in the 18th and the 19th century has sown the seeds of the ethnic confrontations Turkey has been experiencing since a century. The system adopted by the Turkish Republic is a direct reflection of the French system, and the notion of the nation-state was adopted by Turkish statesmen and quickly spread. Had the Herder ideas based on multiculturalism and dissimilarities been adopted, the Ottoman State and the Turkish Republic would have been under a different influence, albeit still very much under the predominance of French ideas on state administration, as fashions were originating from France. The argument that had Turkey developed as a society built on dissimilarities and multi cultures, there would have been no discourse based on a Turkish or a Kurdish identity.

As for the United States, although the emigrants from Europe did debate the nation-state concept, the US was established on Herder principles of multi culturalism and dissimilarities. And to date the US is administered with the shortest constitution in the world and has emerged as a super power. One cannot help wondering what would have happened had the States been established on the principles of single nation single state?

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK ÜSTÜNE

NAZAN AKSOY

Birkaç yıl, belki daha uzunca bir süre önce, *Mardin-Münih Hattı* adlı bir film gösterilmişti Türkiye’de. O filmde bir Türk gencine âşık olan bir Alman genç kızın ailesi bu ilişkiye karşı çıkıyordu. Kızın annesi, “İkiniz de çok farklı kültürlerden geliyorsunuz, hiçbir ortak yanınız yok ki, nasıl yaşayabilirsiniz?” diyordu. Genç kızın annesine cevabı bir bakıma çocukça, bir bakıma da yadırgatıcıdır; “Evet ama, o da sonuçta bir insandır anne!” der genç kız. Bu düzeyde tanımlanan bir “insanlar dünyası”, yani insanı toplumsal ve kültürel ilişkilerinden sıyrıp onu bir “insanlık düzeyi”nde ele alan bu cevap bana, 18. yüzyılın evrenselci dünya görüşünü, Alman filozofu Kant’ı hatırlatır. “Bir dünya yurttaşlığı”, bir “genel tarih” tasarlıyordu Kant. Bu konuda yazdığı kitabın adı şöyledir: *Bir Dünya Yurttaşlığı Bakımından Bir Genel Tarih Üzerine Düşünceler...*

Annenin itirazı ise Aydınlanma’nın öbür ucunda duran Herder’i temsil ediyordu sanki. “Kültürel görecelik”i öne çıkaran Herder de şöyle demişti: “Her ulusun mutluluğu her topun ağırlık merkezi gibi kendi içindedir.” *Essentialist*, özcü bir görüştür bu. Buna göre, her kültürün adeta hiç değişmeyen bir özü vardır, kültürler bu özün varlığıyla birbirinden ayrılır. Bu öz bir ulusun kimliğini belirlerken, uluslar, kültürler arasına sınırlar koyar. Oysa genç kızın cevabı tek ortak yanımızı “insanlığımıza” indiriyor, başka bir ortak yanımız olamayacağını ima ediyor.

Annenin görüşü ile kızın görüşü zıt gibi görünse de, uzlaştırılabilecek bir temele dayanıyor. Annenin sözleri, kültürler arasında bir öz farkı bulunduğu, dolayısıyla hiçbir yakınlık kurulamayacağı fikrine dayanıyor; buna karşılık, kızın dayanağı sadece “insanlık”tır, bu soyut insanlık düzeyi kültürel buluşmaları, kültürel kimliklerimizi görmezlikten geliyor, bizi evrensel bir insanlık kimliğine sokuyor. Annenin yaklaşımı da, kızın yaklaşımı da modernitenin iki yüzüdür, birbirinden

çok farklı değildir. Tarihin akışı içinde bu yaklaşımlardan ikincisi ağır bastı; bir yandan dünya görüşü ve felsefe düzeyinde hissedildi bu, demokratikleşmeyi hızlandı; öte yandan, aynı anlayış reel politika düzeyinde de, batının sömürgeleştirme sürecine meşruiyet kazandırdı. Birinci görüş ise, uluslaşma süreçlerinde etkili oldu.

Modernitenin felsefi paradigması, yani eşitlikçi, akılcı, evrensel bir insanlık ülküsü ulusların ulusal devlet kurma süreçlerinde bir gerilim yarattı. Bu gerilimin ürettiği bir kavram var günümüzde: Çokkültürlülük.

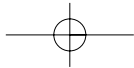
Tarih boyunca insanlar iktisadî, toplumsal, dinî ya da siyasî baskılarla yaşadıkları toprakları terk edip daha iyi bir hayata kavuşabilmek ya da karşılaştıkları baskılara dayanamadıkları için kendilerine yeni yurtlar aramışlardır. Ama bu “yeni yurt”lar insanlara yeni zorluklar, yeni mahrumiyetler getirmiştir hep. Çünkü bu yeni yurttaki “yabancı”, “başkası” sayılmıştır insan. Oysa o insanlar aslında gittikleri yerlerde gene eski kimliklerini sürdürmüşlerdir.

Yabancı kavramı çok eski bir kavram. İnsan hafızasının kaydettiği tarihe göre ilk kez eski Yunan’da, Perikles zamanında ortaya çıkmış. O dönemde, hem ana hem de baba tarafından Atinalı olmayanlara verilen bir addi “yabancı”. Atinalı olmayanların da seçme-seçilme hakları yoktu.

Aynı kavram Hıristiyanlık çağında da var. Hıristiyanlık bütün insanları aynı çatı altında toplamak istiyor. İstemenin de ötesinde bu uğurda savaş veriyor, kan döküyor. Oysa bu din “komşunu sev” öğüdünü vermişti. Demek ki, bu sadece bir dinî “söylem”di, ya da öyle kalmasında yarar görülmüş, komşuyu sevmeyi, uygulamada, komşunun Hıristiyan olmasına başlamış, böylece kendi yabancısını üretmişti. Ortaçağın feodalitesi de kendi yabancısını üretmekten geri kalmamıştı. Toprak sahibinin toprağında doğmayanlar, yabancıydı bu düzende. Yabancılık toprağa bağlılık ile belirleniyordu.

Ulus-devletin ortaya çıkmasıyla yabancının tanımı değişti. Yabancı, ulus-devletin yurttaşı olmayandı. Tıpkı “komşu” tanımı gibi yurttaşın tanımı da resmî söylemi yalanlıyordu. Yabancı, aynı milliyetten, aynı dinden, dahası aynı mezhepten olmayandı çünkü artık. Ama Fransız devriminden sonra başlayan yeni dönemde yabancının da kanunlar önünde eşit yurttaş olarak kabul edilmesi ilkesi Avrupa’nın birçok ülkesinde yavaş yavaş kabul edildi. Belki bu da her ülkede değişen ölçüler içinde kullanılan bir söylem biçimiydi, ne olursa olsun insanlık adına önemli bir adımdı.

Geliyoruz 20. yüzyıla... Sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanması sonucu Fransa, İngiltere gibi sömürgeci ülkelere göç hızlanırken, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra iktisadî kalkınma için yabancı işgücüne ihtiyaç duyan ülkelerin sayısı da arttı. Böylece, yeni bir “yabancı” dalgasıyla karşılaşan ülkeler, özellikle Ba-

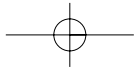
tı Avrupa ülkeleri yabancı sorununun yeni gelenleri kanun önünde eşit yurttaşlar olarak ilan etmekle çözümediğini gördüler.

Kanunların tanıdığı bu eşitlik, yabancıların o toplumda gerçekten eşit yurttaş olması demek değildi. Dil, din, soy farkının yarattığı kimlik her ne kadar kanunlarla *alt kimlik* olarak kabul edilip yurttaş olma hakkını kısıtlamıyorsa da, yazılı olmayan gelenekler, davranış biçimleri, ya da "yurttaş sezgisi" yabancıyı hemen bulup "asıl yurttaş"tan ayırt ediyordu. Farklı olan kişi kanunlar önünde öteki yurttaşlarla eşit durumdaydı, ama toplum ve devlet yapısında kök salmış olan inançlar en az kanunlar kadar güçlüydü.

"Siz başkasınız, diliniz, renginiz, inancınız farklı..." Bu söz iki ucu da keskin bir bıçağa benziyor. Yabancı denilen kişi de bunu istiyor zaten, kimliğini, yani yabancılığını korumak istiyor. Eşit yurttaşlık durumu siyasî-toplumsal kimlik için kendi kültürel kimliğinizden vazgeçip edinilen yeni yurdun ulusal kültürü içinde erimek anlamına gelmiyordu. Bir yandan ulusal kültür içinde erimeniz isteniyor, öte yandan ulusal kültürü bozabileceğiniz, bu kültür için bir tehlike olacağınız düşünülüyor. Okulda, hastanede, karakolda haklarınız eşit, ama sizi sürekli olarak ülkenin yurttaşlarından ayıran, gözle görülmez bir duvar yükseliyor etrafınızda. Yabancı işte bu tedirginlik, bu yalnızlık içinde kendi kültürel çevresine yöneliyor. Ne var ki durum burada iyice karmaşıklaşıyor; başat ulusal kültür tarafından yok edilme tehdidi altında yaşayan "öteki" kültür de kendi varlığını korumak için gitgide katı, buyrukçu bir tavır benimsiyor. Böylece bir yandan ulusal kültürün baskısı, öte yandan yabancıların bağlı olduğu cemaatin kültürel baskısı arasında sıkışıp kalıyor insan. Ulusal olmayan kültür ile ulusal kültür (daha doğrusu "ulusal" denilen kültür) çatışıyor, çatıştırılıyor, bu da insan zihninde bir ikiye bölünmüşlük yaratıyor. Çokkültürlülük politikası farkın sürdürülmesini önemsedikçe "biz" ve "onlar" karşıtlığı sürecektir. Oysa yerel kültür ile yerel olmayan kültür pekâlâ uzlaşabilir. Aslında bu uzlaşma "kültür" denilen olgunun derin yapısında içkindir.

Örneğin, Almanya göç edilen bir ülke olmamasına rağmen, son 40 yılda iktisadî nedenlerle kapılarını yabancılar açmak zorunda kalmıştır. Yabancılar siyasî haklarını vermekte zorlanan Almanya aynı yabancıların kültürel haklarını kullanmaları konusunda daha esnek bir tavır takınmaktadır. Bu durum, yabancıların, özellikle Türklerin kültürel kimliklerini dondurup mutlaklaştırmalarına, böylece bir "getto kültürü"ne mahkûm olmalarına yol açmaktadır.

Bu durum Türkiye'de kendisini "Müslüman" olarak tanımlayan kesim için de geçerli. Dinin, yerel kültürün ayırt edici simgeleri ön sıraya yerleştirildikçe, fark da belirginliğini koruyor, hattâ mutlaklaşıyor. Oysa kültürel farklılıklar hiçbir zaman mutlak değerler üzerine oturtulamaz. Çokkültürlülük ideolojisi insanların kendilerini etnik köken, dinî inanç ya da cinsel kimlik gibi bir tek aidiyet ekseninde ta-

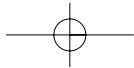
nımlamaya zorluyor. Mücadelenin sadece bu düzeyde sürmesi toplumsal, iktisadî, sınıfsal farklılıkların gözardı edilmesine yol açıyor.

Ne var ki, yerel kültürler ile yerel olmayan kültürler pekâlâ uzlaşabilir. Aslında bu uzlaşma “kültür” denilen olgunun derin yapısında içkindir. Nitekim, bir de yurttaşlık tanımı sorununun ötesindeki, tarihî anlamı olan bir çokkültürlülük gerçeği vardır. Örneğe, İstanbul, Mardin, Urfa, İskenderiye, Selanik, Prag gibi şehirler de çokkültürlü bir kimlik taşımışlardır. Urfa’da Türkler, Kürtler, Ermeniler, Süryaniler, Araplar; Prag’da Almanlar, Yahudiler, Çekler, Slovaklar; Selanik’te Yahudiler, Müslümanlar, Türkler, Rumlar; İstanbul’da Türkler, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Kürtler, Çerkezler, daha doğrusu, imparatorluğun yayıldığı üç kıtada yaşayan bütün cemaatler, etnik topluluklar bir araya gelmişler, aynı mekânı paylaşmışlardır. Aynı mekânı paylaşmakla kalmayıp bir alışveriş ilişkisine de girmişlerdir. Ama bütün bu şehirler ulus-devletin “yeniden düzenleme” silindirinden geçmişlerdir. Tarihin onlara verdiği kimlik o geçmişi bilenlerin hafızalarında ve kitaplarda yaşıyor. Ulus-devlet bu geçmişi bir zenginleşme imkânı olarak kullanmamış, tarihten silmek istemiştir.

İki örnek verelim... Anadolu’daki yerleşim birimlerinin büyük bir çoğunluğunun adları antik çağdan kalmadır; sadece şehirlerin değil, pek çok ilçenin, kasabanın, köyün adının 1950’den bu yana değiştirildiğini görmekteyiz. Oysa bir köyün antik çağdan kalma bir adı varsa, o köyün çok uzun bir tarihi olduğunu, eski bir uygarlığın bir parçası olduğunu gösterir bu. O ad, o köyün şanı, şerefidir.

Bir de komşumuz Yunanistan’dan bir örnek... Unesco’nun başlattığı bir faaliyet vardır. Uluslararası bir kimliği olan şehirlerin tarihini, geçmişini anma yılları düzenliyor Unesco. Birkaç yıl önce de Selanik “dünya şehri” olarak ilan edilmişti. Bilindiği gibi, Selanik Avrupa’nın başlıca Yahudi merkezlerinden biridir. Bu yönünün önemle vurgulanması gerekirdi. Nesnellğine güvendiğim Yunan arkadaşlarımdan öğrendim ki, Selanik Yılı’nda Selanik’in Yahudi geçmişi çok arka plana itilmiş, şehir daha çok bir Bizans şehri olarak tanımlanmış. Böylece, şehrin Yahudi geçmişine sünger çekilirken, Bizans İmparatorluğu da Yunanistan’ın tarihi içine yerleştirilmiştir.

Şehirlerin tarihi geçmişteki çokkültürlülüğün de tarihidir. Ama günümüzde “çokkültürlülük” denince, geçmişte yaşanan bu çokuluslu dünyayı değil, ulus-devletin hakim kültürüne karşı bir direnişi anlıyoruz. Bugünün dünyasında farklı kültürleri temsil eden topluluklar bir arada yaşasalar da, her toplumun ya da ulusun kendi özgün kültürel özellikleri bulunduğu, bu özelliklerin yaşatılması gerektiği inancı ortaya çıkıyor. Çokkültürlülük kavramı moderniteye yöneltilen eleştirilerle besleniyor. Modernitenin geleneklerin, yerelliğin, kök-köken bilincinin, dinî inanç farklılığının, etnik köken farklılıklarının silinip yerlerini akılcı-evrensel bir

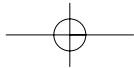
toplumsal-kültürel kimliğe bırakacağı öngörüsü bugün şiddetle eleştiriliyor. Kaynağını Aydınlanma'dan alan bu görüş, evrensel ve eşitlikçi bir ülküyle yola çıkmasına rağmen, ulus-devletin "öze indirgeyici", yani asimile edici politikası içinde, aynı akılcı ve mesafeli tavrı uygulamaya geçirememiştir.

Günümüzde ulus-devletin görmezlikten geldiği etnik ya da farklı kültürleri olan gruplar kendi kimliklerini dile getirmeye başladılar. "Farklılık" aslında sadece bu çerçevede işlenen bir kavram değildi. Kadın-erkek, cinsel tercihler, değişik dinî inançların örgütlenmesi gibi modernitenin kamusal alanın dışına çıkardığı bütün farklılıkları da içine alıyordu. Geniş bir talepti "farklılık"ın tanınması talebi. Aslında haklı bir talepti bu. Ancak, bu haklı talepler çoğu kere ulus-devletin potası içinde eritiliyor; bu da erimek istemeyenin bir aidiyet eksenine kendini mahkum etmesine yol açıyor.

Oysa bu, insan kişiliğinin gelişiminde payı olan, somut hayatında yer alan başka aidiyet eksenlerinin susturulması, bastırılması demektir. Somut insan hayatında mümkün değildir bu. Söz konusu doğrultudaki kimlik tanımı, yani tek eksenli kimlik somut bir gerçeklik değil, bir sunî kategoridir. Örneğin bu ülkede hiçbir insan, kendini sadece Türk, sadece Kürt, sadece Alevî, sadece Müslüman, sadece Hıristiyan olarak tanımlayamaz somut yaşayışı içinde. Mutluluk sadece kültürel kimliğe sarılmakla elde edilemez. Sadece kültürel kimliğe sarılmak toplumsal, demokratik, siyasî, sınıfsal talepleri unutturur. Ulusçu, etnik, dinî, cemaatçi kimlik tanımlarının taşıdığı tehlike budur. Kısacası, çokkültürlülüğü özcü bir görüşle yorumlarsak, aynı noktaya; yakındığımız noktaya geliriz.

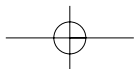
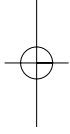
O halde çokkültürlülük kavramının iki ucu vardır. Birinci uçtaki tutum "kültürel görecelik"i fazlasıyla vurgulayarak her kültürü kendi içine kapanmaya zorlar. Kültürler birbirinden habersiz oldukça bir ortak insanlık düzeyinde buluşma imkânı ortadan kalkar. Belki daha da önemlisi, aralarına duvarlar örülmüş bir yerel kültürler ortamında, her kültür kendini tanıma imkânını da kaybeder. Bir kültürün, her şeyden önce, *kendini tanıması*, evet kendini tanıması için başka kültürleri tanıması bir zorunluluktur.

Çokkültürlülük fikrini öteki uçtan işlemek gerekir. Bu kavramı yerel sınırlara hapsedmemek, bir karşılıklı zenginleşme imkânı olarak kullanmak gerekir. Aslında tarih boyunca kültürler kendi sınırlı dünyaları içinde doğup gelişmemişlerdir. Başka toplumların kültürleri ile de temas etmişlerdir. Bu temaslar kültür dünyalarının "safiyeti"ni bozmuştur; ama bu, bozulmaya, yozlaşmaya değil, söz konusu kültürün gelişmesine, zenginleşmesine yol açmıştır. Diyebiliriz ki, kültürlerin birbirine bir şey vermesi kavramsal, kuramsal bir hedef değildir. *Tarihe için* bir gerçekliktir her şeyden önce. Ulus-devlet bu insanlık gerçekliğini yok sayar. Bütün insanlığın malı olarak kabul edilmesi gereken değerleri kendi tarihine, kendi ulusuna

mal eder; “ulusal değer” sayar. İşte bugün, tarihe içkin olan çokkültürlülüğü bir insanlık gerçeği olarak tanımamız, daha ileri bir düzeyde tanımlamamız gereken bir noktadayız.

ON MULTICULTURALISM

NAZAN AKSOY

A few years ago I saw a film entitled *Munich-Mardin Line*, a Turco-German production. It was based on a story of a German girl and young Turkish man, who fell in love with each other. The mother of the girl disapproved of the relationship saying that they belonged to two different cultures having nothing in common. However, the girl's reaction to the mother was rather surprising and naive: "After all, he is, too, a human being." This response seems to presuppose a world of human beings, a world which is isolated from history, social and cultural relations, claiming universal values. Grounding the girl's approach at the philosophical level leads us to the German philosopher Immanuel Kant who imagined a "world citizenship". His work where he presented his meditations upon the subject bear the title: *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Hinsicht*.

Conversely, the response of the mother may be associated with the ideas of another thinker of the Enlightenment: Gottfried Herder. Herder put forward the idea that each of us has an original way of being human; each person his or her own measure. Herder applied his conception of difference not only to the individual person among other persons but also to the culture-bearing people among other peoples. This idea also anticipates that every culture has an unchanging essence which builds up its particular identity. As the essence of a culture determines the identity of a nation it also imposes barriers between nations and cultures. The mother's response stemming from the belief that cultures are incompatible entities precludes any dialogue between cultures. The daughter's attitude reducing the affair to a mere humanity level ignores the possibility of a sphere where two cultures can meet.

These two approaches represent the two facets of modernity: in historical

continuity, the latter predominated and paved the way to democracy but at the level of *realpolitik* legitimised the process of western colonisation whereas the ideas of Herder had an impact on nationalisation process.

The philosophical *paradigma* of modernity, the rationalist, universalist, egalitarian ideals caused conflicts in the process of building of nation-states. The concept which is nowadays called multiculturalism is an outcome of these conflicts.

Throughout history, political, social or religious oppression forced people to leave their countries and search for a new home, but the new home always meant new difficulties and new restrictions. The new home considered them foreigners or "others". The idea of the foreigner has a long history.

In ancient Greece people born from non-Athenian parents were considered foreigners, and they had no right to elect and to be elected. Although Christianity introduced a unifying ideal and the precept "love your neighbour", the love for the neighbour remained at discourse level, love for the neighbour was limited to that for a Christian. Hence, Christianity created its own "other": the Non-Christian.

Feudalism of the Middle Ages imposed a rule prescribing that the person who was not born on the estate of the landlord as the Other. After the rise of the nation-state the definition of the Other began to change. The Other then was the person who was not the citizen of the nation-state. S/he was from a different ethnicity, from a different religion or sect. However, the French revolution inaugurated a new era for the Other. In many European countries the principle of equal citizenship has gradually come to be accepted. This was one of the great victories of humanity.

In the twentieth century as colonies won independence countries such as France and Italy began to receive massive migration. Also countries in need of man-power for their economic growth invited foreign labour. Thus Europe confronted a new wave of foreigners and realised that the principle of equal citizenship did not suffice to settle the complex problems of the newcomers. The recognition of the right of equal citizenship did not promote the foreigner to an equal citizen in the eyes of the natives of the country. Although differences of language, religion and ethnicity are accepted as cultural identities, which do not prevent a person from obtaining equal citizenship, unwritten customs and mores still continue to differentiate and isolate the foreigner: "You are different, your colour is different, your language is different." These words reflect the condition of the Other. Yet the foreigner also wants to preserve his own identity and cultural diversity. Equal citizenship should not mean complete integration and assimilation into the new culture.

The problem is very complicated at this point. On the one hand, the new country demands assimilated people, on the other hand, it fears of the fact that the newcomers' culture may distort the "purity" of the "native" culture. Despite being an equal citizen at school, in hospital, in the police station, there is always an unseen wall that separates the foreigner from the citizens of the country which consequently causes the foreigner to retreat into his own diaspora. However, this diaspora world becomes more and more conservative and authoritarian in the name of preserving its cultural diversity. On the one hand the dominating culture, on the other hand, the community culture exert pressure which may create a split personality.

Germany invited many Turkish *Gastarbeiter*. Although Germany is hesitant in granting political rights to the Turks, the German government encourages cultivation of cultural rights.

This attitude leads the Turkish community to highlight their cultural diversity and conceive Turkishness as an unchanging phenomenon whose result is an emergence of a ghetto culture exerting moral pressure on its members. The same case is also true for the Islamic fundamentalist movement in Turkey. As the differentiating symbols of religion become more and more conspicuous the presence of the fundamentalist muslims remains more noticeable.

In fact, the idea of multiculturalism is not only a product of the nation-state. It existed throughout the era of multinational empires. Cities such as Istanbul, Prague, Mardin, Salonica, Alexandria were cities of this kind. In Prague Germans, Jews, Czechs, Slovaks; in Istanbul the Greeks, Armenians, Jews; in Salonica the Jews, Turks and Greeks lived together, that means, they shared not only a place but also practised cultural exchange. In the process of nationalisation most of such cities have lost their multicultural identity, because the nation-state reconstructed them on the basis of national unity. Their historical identity can now only be traced in books. The nation-state did not exploit the past as a source for cultural enrichment.

A great number of Turkish cities, small towns, and even villages still bear names used in the antiquity. Turkish governments that came to power since the early 1950s have started a new "national" policy to alter the names left from the ancient world. A city, a small town, a village whose name originates from ancient times reveals a long historical past which should be the pride and joy of that settlement. The history of such cities can be read as the history of multiculturalism.

However, the idea of multiculturalism which is presently being dealt with does not imply a multinational world, it represents the resistance of the minority cul-

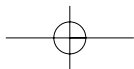
tures to the dominant culture of the nation-state. In our new world even where different cultures co-exist the emphasis is on the particularity and diversity of each culture, and there is now an urgent need for the preservation of cultural diversity.

Multiculturalism is supported by the criticism directed to modernity which was a project that aimed at eradicating local customs, mores, ethnicity, and religious diversity and to replace them with a rational universalist socio-cultural identity.

Although this idea originating from the Enlightenment was basically a universalist and egalitarian ideal, it reinforced in the nation building process an assimilating policy and has lost its ideal. Today various ethnic and cultural communities whose identity has been ignored by the nation state claim the recognition of their identity. Diversity encompasses a large field of relations such as gender, sexual preferences, religious beliefs etc., namely differences that have been discarded from the public sphere of modernity. The demand to remain culturally different, no matter how justified it may be, finds little or no room on the political agenda of the nation state and those who insist on their difference become captives of their difference. In developing an identity, the concrete role of diverse aspects of that identity and their impact on other identities cannot exist on its own. An identity with a single axis is not a reality but only an artificial category. A Turkish citizen, for example, cannot describe himself or herself only as a Turk, or a Kurd, or a Muslim, or an Alawite, or a Christian. Exalting a single identity may harm the way to democracy and mitigate the immediacy of political and social and economic demands

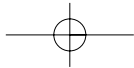
Understanding multiculturalism as an essentialist ideology will lead us back to the point where complaints about the recognition of diversity started to be spelled out. Laying too much emphasis on cultural relativism also may lead each culture to retreat into its own shell. In a world where cultures do not enter into a dialogue a world of common interests would be unthinkable. When fences are erected between cultures, each culture loses the possibility of self-recognition, because each culture in order to recognize itself needs the existence of other cultures. Multiculturalism should encourage cultural enrichment.

Throughout history cultures did not prosper within the boundaries of a single country, they transcended national boundaries and influenced each other. Undoubtedly, the meeting of cultures distorted their purity but this distortion should not mean cultural degeneration, on the contrary, it caused cultural intercourse. The exchange between cultures is not a theoretical project, it is a reality inherent in history. The nation state ignored this historical reality and reduced

cultural diversity to national unity. Today we are at a crossroads, therefore we should recognize multiculturalism as a historical human reality, it should be our challenge to aspire to a more democratic and multicultural world.

ULUS-DEVLET: ETNISİTE VE DİL

PAUL BELTRAMI

Öncelikle, beni buraya davet ettikleri için toplantıyı düzenleyenlere teşekkür etmek isterim.

Burada, özellikle etnisite ve dil temelinde Roman azınlık üzerinde konuşmam istendi. Bu, kısaca ele almak için çok geniş bir konu, ne yazık ki on dakika bana, konunun hakkını verebilmek için gerekli zamanı zar zor bırakıyor, yine de elimden geldiğince özlü sözlerle konuşmaya çalışacağım.

Burada temsil ettiğim kuruluşlar hakkında kısa bir bilgilendirme yaparak başlamak istiyorum. Çek Cumhuriyeti'nde Brno'da çalışmalarını sürdüren HCA Roma Seksiyonu, Avrupa Birliği ile birlikte bir sivil toplum kuruluşu olarak kuruldu ve 1997'de maddi desteğe kavuştu. Genel olarak Helsinki Yurttaşlar Meclisi'nin ortaklığında, uluslararası çoğulcu ve bağımsız ağlarla çalışmalarını yürüten Roma Seksiyonu, hoşgörü ve karşılıklı anlayış ortamı yaratmaya yönelik çalışmayı ana hedef edindi.

Roma Seksiyonu bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için birçok projeye katıldı:

- 1) Roma ile ilgili konuları ele almak üzere çeşitli toplantıların düzenlenmesi
- 2) Bir haber bülteninin basımı (yanımda birçok kopyasını getirdim.)
- 3) Roman veya Roman olmayanlarla çokkültürlü etkinliklerin düzenlenmesi
- 4) Daha birçok küçük proje

Roman seksiyonunun belki de en başarılı projesi Brno'daki çeşitli ilkokullara Roman asistanlarının yerleştirilmesi ve finanse edilmesi oldu. Bu asistanlar Roman öğrencilere okulda ve okul sonrasında dil ve karşılaştıkları diğer bazı zorluklar konusunda yardım ettiler, aynı zamanda öğrenci ile Çek öğretmen arasında bir bağlantı kurulmasını sağladılar. Bu uygulama o kadar başarılı oldu ki, asistanlar artık Çek hükümetinin görevlendirdiği kimseler olarak çalışıyorlar. Proje Çek hü-

kümetinin diğer bölgelerinde de yürütülmekte.

Benim düşünceme göre, eğitim Roman azınlığın özgürleştirilmesinde izlenmesi gereken en önemli yollardan biri ve bu konuyu bu yuvarlak masa toplantısının tartışma ve sorular kısmında tekrar gündeme getireceğim (bu konuyla ilgili bazı malzemeler de getirdim).

Ben Roma Seksiyonunun proje koordinatörlerinden biriyim ve şu anda Nis Yugoslavya'daki bir Roman okulunda bir proje üzerinde çalışıyorum. Yanımda bu projeye de ilgili bazı malzemeler var ve bu projeyi sizlerle tartışmak istiyorum.

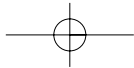
Ben bir Roman, hatta Çek bile değilim, gerçekte köken olarak İskoçum ama benim etnik kökenimi net olarak belirlemek epeyce zor olur (ismim İsviçre'nin İtalyanca konuşulan bölgesinde kullanılan bir isim, birçok ulusun kanını taşıyorum ama bildiğim kadarıyla hiç Türk atam yok). Yine de kendimi bir İskoç olarak görüyorum, vatanları ayaklarının altında değil de kalplerinde olan Roman azınlığın aksine, bir "fiziksel" ulusta kimliğimi buluyorum.

Hindistan Başbakanı Indra Ghandi, Chandigarh'daki Uluslararası Roman Festivali'nin açılışında yaptığı konuşmada Romanların durumunu çok güzel bir şekilde açıklar: "Dünya üzerine yayılmış 15 milyon civarında Roman var. Acı ve sefaletle dolu tarihleri, aynı zamanda kader rüzgârları karşısında insan ruhunun zaferlerinden biridir. Bugün Romanlar kültürlerini yeniden canlandırmakta ve kimliklerini aramaktalar. Bir yandan da yaşadıkları toplumla kaynaşmaktalar. Yeni ülkelerinde, birlikte yaşadıkları yurttaşları tarafından doğru anlaşılırlarsa, kültürleri toplumun atmosferine kendiliğinden gelişmenin çekiciliği ve rengiyle, zenginlik katacaktır.

Şimdi Çek Cumhuriyeti'nde Romanların geçmişi ve bugünkü durumları hakkında kısa bir bilgi vermek istiyorum. Romanlar Avustralya'dan Amerika'ya tüm dünyaya yayılmış olsalar da yoğun olarak Avrupa'da yaşamaktalar. Romanların Avrupa'da dokuz yüzyıldan fazla bir süredir yaşıyor olmalarına rağmen, bugünkü düşünce ekolü Kuzeybatı Hindistan'da doğmuştur.

Romanlar hakkında söylenegelen önyargılar, onları bir etnik grup olmaktan ziyade göçebe insan toplulukları olarak görmek yönündedir. Şu anda tüm dünyada, 12 milyonu Avrupa'da olmak üzere 12-15 milyon Roman yaşamakta. Bunlardan çoğu Balkanlarda özellikle Romanya'da, Orta Avrupa'da ve eski Sovyetler Birliği'nde yerleşmiş durumda. Daha az bir kesimi de Batı Avrupa, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Amerika'da bulunuyor.

Romanlar köken ve yaşadıkları yer açısından uluslar olarak tanımlanan gruplara ayrılırlar. Avrupa ulusları İspanyol "Gitanos", Fransız "Manouche" ve Alman "Cinti" leri içerir. Çok az sayıda Çek Roman kalmıştır. Yüzde 90'ı Nazi katliamı sırasında yok edilmiştir. Roma Seksiyonunun direktörü Karel Holomek de savaş sırasında ailesinin büyük bir kısmını kaybetmiştir.

Kökeni büyük çoğunlukla Doğu Slovakya'da olan yaşayan Romanlar, 1950'ler ve 60'larda eski Çekoslovakya'nın komünist hükümeti tarafından Çek bölgelerine göç etmeye zorlandı. Kırsal bölgelerden gelen bu göçmenler Kuzey Bohemya ve Moravya'daki gelişmekte olan endüstri bölgelerinde istihdam edildi, sosyal konut ve bir dereceye kadar sosyal güvence kazandırıldı.

Yakın bir geçmişte Çek Cumhuriyeti'nde başgösteren endüstriyel durgunluk, işsizlik, konut sorunları ve sosyal dışlanmayı getirdi. "Kadife Devrim" ve Orta ve Doğu Avrupa'da komünist rejimin yıkılması, devlet desteğinin aşamalı olarak kalkmasıyla Roman azınlığın öngörülmeleyen problemleri ortaya çıktı. Kurumsal ve gündelik yabancı düşmanlığı ve ırkçılık ortaya çıktı. 1989'dan beri sadece Çek Cumhuriyeti'nde ırkçılık temelli 30'dan fazla öldürme olayı meydana geldi.

1990'larda, dazlaklar ve başka birçok aşırı gruplara ev sahipliği eden Çek Cumhuriyeti'nde Roman azınlığa karşı olan nefretlerini açıkça dile getiren çeşitli sağ eğilimli kuruluşların yükselişini görüyoruz. Tanınmış bir Çek politikacısı ve aynı zamanda eski bir parlamento üyesi olan Miroslav Sladek, bir çingenenin işlediği en büyük suçun doğmuş olmak olduğunu söylemiştir.

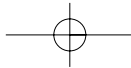
Avrupa Konseyi'nin ırkçılığı İzleme Komitesi tarafından yayımlanan son raporunda Çek Cumhuriyeti'nde ırkçılık ve hoşgörüsüzlüğün devam ettiği belirtilmektedir. Avrupa Komisyonu'nun ırkçılık ve hoşgörüsüzlüğe karşı raporu, Roman azınlığın işleri ile ilgilenmek üzere özel bir organın oluşturulması ve eğitim ve istihdam konularındaki ayrımcılığın giderilmesi yönünde bazı olumlu adımların atılması ile durumun 1997 raporuna göre bir gelişme gösterdiğini, ancak ırkçılık ve hoşgörüsüzlükle ilgili ciddi sorunların ülkede devam ettiğini belirtmekte. Rapor, Roman toplumuna yönelik ırkçı temelli şiddet eylemlerinin sürdürüldüğü ve hayatın tüm alanlarında Roman azınlığa yönelik ayrımcılığın devam ettiğini de vurgulamakta.

Peki dilin önemi nedir? Roman toplumunun etnik yapısına ne gibi katkıları vardır?

Roman dili, şu anda çok çeşitli lehçelerden oluşsa da, Hint-Avrupa dilleri ailesinde, Hind ve Bengal dilleri gibi dillerin de içinde olduğu, Hint kökenli dillerden oluşan bir grubun içinde yer alır.

Roman dili tek yapı bir dil olmaktan çok uzaktır, bağımsız Roman gruplarının oluşturduğu diasporaya göre birkaç ana lehçeden oluşmaktadır. Ancak dünyanın değişik yörelerinden gelmiş Romanlar birbirlerini anlayabilmektedir. Peterborough İngiltere'deki Konferans sırasında Çek Roman temsilcimizin bir İngiliz Romanla rahatça anlaşabildiğini gözlemledim.

Çeşitli Roman etkinliklerinde, Romanları birleştirmenin anahtarının onları ortak dilleri etrafında birleştirmek olduğu yönünde bir genel kanı vardır. Green-

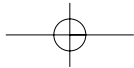
wich Üniversitesi'nden Prof. Thomas Acton ve İngiltere'deki Eğitim, Kültür, Refah ve Yurttaşlık Hakları için Çingene Konseyi'nden Donald Kendrick'in de dahil olduğu bir grup öğretim üyesi ve Roman uzmanı, birleşik bir Roman dili kurmak üzere çalışmakta. Ancak bu çalışmalara bazı karşı çıkışlar da var. Bu çalışmaların çoğu Roman olmayanlar tarafından yürütülüyor ve bir çeşit "Lingua Franca" yaratmaya yönelik sürüyor. Romanlar ve eğitim üzerine bir süre önce yapılmış bir konferansta, Ukrayna'dan bir dil uzmanı ve bir Roman aktivist olan Serhiy Yermomshkin, "Gadjo" lar (Roman olmayanlar) tarafından yürütülen çalışmalara şiddetle karşı çıkarak, "homojen" bir dil oluşturulması sırasında Roman dialektlerindeki birçok nüansın kaybolacağına yönelik kaygısını belirtti.

Tabii, bu oldukça uzun sürecek çekişmeli bir tartışma ancak her iki tarafından haklı olduğu yönler var. Roman dilinin çeşitli kalıpları vardır ve romanlar için dilinin bütün zenginliğini yitirmek büyük bir kayıp olacaktır. Ancak bir yandan da sınırlar ötesi etkili bir iletişimin de gerekliliği ortadadır. Romanlarla ilgili birçok konferans ve seminerde Roman dili kullanılamamıştır. Romanları birleştirmede dilin önemli bir rolü olduğu açıktır. İngiltere Peterborough'da Romanlar ve Eğitim Konferansı'nda Romanlardan oluşan heyet bir bildiri kaleme aldı: Roman dilinin, ulusal kimliğimizin en önemli aynı zamanda da en fazla tehdit altındaki yanı olduğu konusunda hemfikiriz, dilimiz gittikçe artan bir zayıflama ile karşı karşıyadır. (Bu deklarasyon ve bu konferansın raporunun bir kopyası incelemeniz için buradadır, bu belgeler bu başlıktaki birçok düşüncüyü yansıtmaktadır.)

Çek Cumhuriyeti'ndeki Roma Topluluğu Uluslararası Bakanlar Komisyonu Başkan Yardımcısı Roma Kristof'a göre: "Bir azınlığın temsilcisi oldukları bir ortamda insanlara kendilerini tanımlama hakkını vermek ve buradan da bir topluluk tanımına ulaşabilmek neredeyse imkânsız bir iş. "Ona göre, bir ülke vatandaşlarının göç veya sınır çizgisi değişimiyle başka bir ülkenin topraklarında yaşama durumunda kalmaları ile ortaya çıkan "geleneksel" azınlıklarda iş daha kolay. Çünkü bu durumda azınlığın tanımı kurulu bir "ulus devleti" n varlığına dayanıyor.

Romanların durumunda bu tanım çok daha çapraşık. Roman ulusal canlanışı da diğer Avrupa uluslarının ulusal canlanışlarının izlediği yolu izleseydi, o da bir çeşit egemenlik arayışında girmiş olacaktı. Egemenlik arayışı milliyetçiliğin doğal karakteristiklerinden biri. Egemenlik arayışı, dilin kurallara bağlanması ve o ulusa ait olmayan her şeyi kabaca dışlandığı bir derece kültürel "temizlik" ile birlikte veya hemen arkasından ortaya çıkar. Yaratılan ulus hikayesinin bütün üyelerince paylaşılması gereklidir. Ama Roman Ulusal canlanması nasıl bir egemenlik arayışı içinde olmalıydı?

Bir Roman Devleti'nin kurumsallaşma isteği sık duyulan bir talep değildir. Romanlar her zaman, savaşa girmedikleri, başkalarını baskı altına almadıkları, hiçbir

zaman kendi devletleri olmadığı ve Roman olmanın özgür, onurlu ve dizginlenmemiş anlamına geldiğini gururla söylerler. Bu, bir ulusal canlanma fikri ile çelişmez mi? Roman canlanması yeni bir egemenlik, milliyetçilik kısır döngüsüne düşmemiş bir egemenlik anlayışı içinde olabilir mi?

Milliyetçiliğin kökeninde sahip olma fikri yatmaktadır. Bu nedenle Romanların arayışı, bir toprak parçasına bağlı olmadığından benzersizdir. Yurtseverlik, belli bir toprak parçasının belli bir ulusa ait olması gerçeğine dayanır, bu da o ulusun o toprak parçası üzerindeki egemenliğidir. Peki Romanların bir devlete sahip olmak ile ilişkileri, en azından Çek Cumhuriyeti'nde nedir? Daha önce de söylemiş olduğum gibi bu umutsuz bir durumdur.

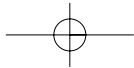
Belli bir toprak parçası üzerinde hak iddia etmeyen bir çeşit etnisite veya ulusal kimlik olabilir mi? Bir ulus başka bir şekilde tarif edilebilir mi? Aralarındaki büyük değişiklik ve fikir ayrılıklarına karşın, dünya üzerine yayılmış olan Roman toplulukları, insan grupları olarak kalmakta ama Avustralya'dan Çek Cumhuriyeti'ne ve tüm aradaki noktalarda bir dili paylaşan ve ortak kültürel kimlikleri olan çeşitli insan toplulukları olarak kalmakta ve Romanları oluşturmaktadır. Bu yeni bir ulus tanımıdır, Romanlara kendi kendilerini belirleme hakkı kazandırma savaşında yardımcı olan ve bir toprak parçasında kurumsallaşmaya bağlı olmadan, ortak dil, ortak kültürel gelenekler ve hayat görüşüne sahip insanların oluşturduğu bir ulus tanımıdır.

Bu tartışma sürmekte ve ben size öğrendiklerimden sadece kısa bir bölümünü sundum. Benim veya başka bir "gadjo"nun Romanlara kendi "ulusallık" arayışlarını nasıl sürdüreceklerini öğretmeye hakkı yoktur. Ben kendim bu konuda yetkili değilim ama yine de öyle umarım ki bu karmaşık konuda bir ufak ışık yakabilmişimdir. Şimdi sizleri Roman Milli Marşı'nın sözleri ile başbaşa bırakıyorum.

DJELEM DJELEM (roman milli marşı)

Yazan: Zarko

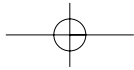
çok dolaştım,
uzun yollar dolaştım,
ve mutlu Romanlarla konakladım,
senin geldiğin yerden,
Romanların kader yolu üzerine kurulu çadırlardan,
o Roman arkadaş,
bir zamanlar büyük bir ailem vardı Kara Lejyon hepsini öldürdü,
şimdi ise,
bütün Dünya Romanlarının yolu açıldı,

yola çıkmanın zamanıdır,
tek bir Roma olarak ayağa kalkalım,
o Roman arkadaşım

Eva Sobotka ile Roman Kristof'a, bu konuşmaya bir düzen vermeme yardım ettikleri, sizlere de dinlediğiniz için teşekkür ederim.

THE NATION STATE: ETHNICITY AND LANGUAGE

PAUL BELTRAMI

First of all I would like to thank the organisers for inviting me.

My name is **Paul BELTRAMI** and I have been asked to talk about the Roma minority, with particular reference to Ethnicity and language. This is such a vast topic to cover and I'm afraid that the ten minutes allotted to me are hardly enough to do it justice but I will try to be as concise as possible.

I would like to begin by giving you a brief introduction to the organisation that I am here representing.

The **hCa Roma Section**, which is based in Brno Czech republic, was set up as an NGO with EU, PHARE funding in 1997. The Roma Section, working within the framework of international, pluralistic and independent networks in partnership with the HCA in general, has a remit to work towards an atmosphere of tolerance and mutual understanding.

To achieve these aims the Roma section has been involved with several projects

- 1) Organising international conferences on various Roma related issues
- 2) Publishing a Newsletter (several copies of which I have brought with me)
- 3) Organising multicultural events with both Roma and non Roma participants
- 4) And various micro projects

Perhaps the Roma Section's most successful project has been the placement and funding of Roma Assistants in various primary schools in Brno. The Assistants help Roma pupils both during and after school with language and other difficulties that they have, they also act as a liaison between the student and the Czech teacher. This has proved to be so successful that the Assistants

are now fully employed by the Czech Education Ministry and the project is now being run at other locations in the Czech republic.

Education, in my mind at least, is one of the most important paths to follow in order to ensure the full emancipation of the Roma minority and I would be delighted to bring up this topic during the discussion and question section of this roundtable (I have brought some materials on this topic with me).

I am a project co-ordinator for the Roma Section and at the moment I'm working on a project with a Roma school in Nis Yugoslavia. I have also brought some materials on this and I am very keen to discuss this project with you.

I am not a Rom or even a Czech, I am in fact Scottish by origin, and it would be pretty hard to pin down my ethnicity (my name is Swiss Italian, I have the blood of many nations in me but I cannot claim to have any Turkish ancestry, at least as far as I know!!). However I consider myself to be Scottish and can identify with a "physical" nation unlike the Roma minority whose "homeland" lies not below their feet but in their heart (more of which later).

The Indian Prime Minister Indira Ghandi summarised the state of the Roma people very nicely in her opening speech at the International Roma Festival in Chandigarh, India.

"There are some 15 million Roma dispersed across the world. Their history is one of suffering and misery, but it is also one of the victories of human spirit over the blows of fate. Today the Roms are reviving their culture and are looking for their identity. On the other hand, they integrate into the societies in which they live. If they are understood by their fellow citizens in their new homelands, their culture will enrich the society's atmosphere with the colour and charm of spontaneity."

(I would now like to go on and give a.....)

A Brief background to the Roma and their current situation in the Czech Republic

The Roma are dispersed all over the world (from Australia to the USA) but they now live mainly in Europe. Although Roma have been living in Europe for more than 900 years, the current school of thought has their origins in Northwest India.

Continuing prejudices dictate that Roma are seen as less an ethnic group as more a nomadic people. There are today about 12-15 million Roma world-wide (approx. 12 million in Europe). Most live in the Balkans (especially in Romania), Central Europe and the former Soviet Union. Fewer live in Western Europe, Middle East, North Africa and America.

Roma can be subdivided into groups, which are described as nations,

depending on place of residence or origin. European nations include Spanish "Gitanos", French "Manouche" and German "Cinti".

There are very few Czech Roma left, 90% of them were liquidated in the Nazi Holocaust, in fact the director of the Roma Section, **Karel Holomek** lost most of his family during the war. The majority of the Roma living in the country originated in far Eastern Slovakia and were encouraged to move to the Czech lands under the Communist government of the Former Czechoslovakia in the 1950s and 60s. These "migrants" came essentially from rural areas and were put to work in the growing industrial areas of Northern Bohemia and Moravia. They were also given state housing and a certain amount of social support.

The recent industrial recession in the Czech republic has led to unemployment and the associated problems of housing and social exclusion. In many ways the so called "Velvet Revolution" and the general fall of communism throughout Central and Eastern Europe have led to untold problems for the Roma minority, as state support has gradually been withdrawn. This is not to mention the xenophobia and racism both at an institutional and more everyday level. Since 1989 there has been over 30 racially motivated deaths in the Czech republic alone.

The 1990s have seen the rise of various right wing groups who openly profess their hatred for the Roma minority and the Czech republic itself is home to many Skinhead and other extremist groups. A prominent Czech politician and former member of parliament Miroslav Sladek claimed that the biggest crime a Gypsy ever carried out was in being born.

The latest report from the Council of Europe's racism monitoring body has concluded that racism and intolerance persist in the Czech Republic. The report from the European Commission against Racism and Intolerance states, that although the situation has improved since the body's last report in 1997, with the establishment of a special body for Roma minority affairs, and positive steps taken in addressing discrimination in employment and education, severe problems of racism and intolerance persist in the country. The report cites the occurrence of racially-motivated acts of violence in the Czech Republic, mainly but not exclusively directed at the Roma population. And it notes the existence of discrimination against Roma in all spheres of life.

(but what of the language and how does it contribute towards the ethnicity of the Roma)

Romani language

The Romani language, even though it is now comprised of a number of different dialects, belongs to the family of Indo-European languages in a group

that includes other languages of Indian origin, such as Hindi and Bengali.

Romany, however, is far from a unified language. Due to the diaspora of individual groups of Roma, there are a number of main dialects of the Romani language, although Roma from different parts of the world are able to understand one another. I have been witness to this during a conference in Peterborough England, when one of our Czech Roma representatives was able to communicate with an English Roma quite freely.

There is a general feeling amongst various Roma activities that the key to uniting the Roma is through their common language. Various academics and Roma experts, including Professor Thomas Acton at the University of Greenwich and Donald Kendrick, from the Gypsy Council for Education, Culture, Welfare and Civil Rights in the UK, are working towards establishing a unified Romani language. However there is opposition to their work, most of these attempts to create some kind of Roma "lingua franca" are led by non Roma. At a recent conference on Roma and education Serhiy Yermonshkin, a Roma activist and language expert from the Ukraine objected strongly to this "gadjo" (non Roma) led approach and feared that a lot of the nuances of the many Romani dialects will be lost if this "homogeneous" Romani becomes the norm.

It is a highly controversial debate and one which will go on and on but both sides have their positive points.

There is a need to acknowledge that Romani comes in many forms and it would be a great loss to the Roma people if all of the richness of their language was lost. However there is also a pressing need for Roma to communicate effectively across the borders and at present many Roma related conferences and seminars are not conducted in Romani. There is a role for the language to unite the Roma. At the conference on Roma and Education in Peterborough England, Roma delegates drafted up an declaration:

"We are convinced that our Romani Language is the most important and also the most threatened part of our national identity and that it is facing the threat of progressive decline"

(There is a copy of this declaration and a report on this conference available for you to look at and it echoes many of my thoughts on this topic)

According to Roma Kristof, the Executive Vice-chairman of the Inter-ministerial Commission for Roma Community Affairs, in the Czech republic

"It is almost impossible, to define a group of people in such a way that this definition gives these people the right to claim self-realisation in an environment where they represent a minority". For him in "traditional" minorities, when members of a certain nation find themselves on another state's territory due to

immigration or a shift of border, the situation is much simpler, because the definition of such a minority is based on the existence of the established "Nation State".

In the case of the Roma this definition is much more complicated. If the Roma National Revival should undergo the same development as the national revivals of other European nations, it would inevitably have to lead to seeking a certain form of sovereignty. Seeking sovereignty is an innate characteristic of nationalism. The demand for sovereignty (not only state sovereignty) emerges together with, or shortly after, the language codification and after a certain cultural "purge", within which everything that doesn't belong to the new national realm is rather harshly excluded. The story of the nation is created to be shared by its members.

But what sort of sovereignty should the Roma National Revival seek?

The demand for the establishment of a Roma state is seldom heard. The Roma often proudly proclaim that they have never waged wars, they have never oppressed other people, they have never had their own state, that to be a Roma means to be free, proud and unbridled. Doesn't this contradict the very idea of a national revival? Could the Roma Revival seek a different kind of sovereignty, a sovereignty that is not trapped in the vicious circle of nationalism?

Nationalism has its roots in ownership and therefore the Roma claim to some form of national identity is unique as they cannot lay claim to any land. Patriotism is based on the fact that a certain territory is owned by a certain nation, that this nation has sovereignty over this territory. And what is the Roma relationship to the ownership of a state, at least in the Czech Republic? It's desperate as I have already said.

Is there another form of ethnicity or national identity that doesn't need to claim the right to a certain piece of land? Can a nation be defined in other terms? Despite the vast differences and admittedly disagreements and conflicts between the myriad Roma communities spread across the globe, they still remain a people, a diverse group of people but a people with a shared language and common cultural identity, from Australia to the Czech Republic and all points between, they still remain Roma. A new definition of a nation, one that allows for a shared language, cultural tradition and outlook on life and which doesn't depend on territorial consolidation to be accepted as a nation, would go a long way towards helping the Roma in their struggle for self determination. This struggle is not for statehood but for greater self determination.

The argument goes on and I have only given you a brief overview about what I have learned. Neither myself nor any other "gadjo" has the right to tell the

Roma people how to seek their own “nationhood”, I myself am not qualified but I hope I have been able to give you a glimpse into this complicated issue.

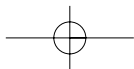
Let me leave you with the words of the Roma anthem.

DJELEM DJELEM - (The Romani Anthem)

Written by Zarko

I've travelled,
travelled long roads,
and stopped with happy Rom Romanies,
from where have you come,
with tents set on fortune's road Romanies,
oh fellow Rom,
once I had a great family The Black Legion murdered them,
now come,
all the world's Rom For the Romani road has opened,
the time's arrived to arise
we shall stand up as one Romanies,
oh fellow Rom

I would like to thank both Eva Sobotka and Roman Kristof for helping me to formulate this speech and thank you for listening

ULUS DEVLET VE FARKLILIKLAR BAKIMINDAN TÜRKİYE'DE YAŞAYAN MÜSLÜMAN OLMAYAN AZINLIKLAR, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

MURAT CANO

Türkiye'nin yeni Avrupa macerasında, modernleşme, çoğulculuk ulus devlet ve farklılıklar konusunda söylenecek çok şey olmasına karşın; ikinci oturumun konusu itibari ile yalnızca Türkiye'de yaşayan ve Müslüman olmayan azınlıklar ile bunların sorunları hakkında bilgi vereceğim, sorunların çözümüne ilişkin düşüncelerimi sunacağım.

"Azınlık" kavramı üzerinde süren ve giderek yoğunlaşan tartışmalar dolayısıyla bu kavramdan ne anlaşılması gerektiğine, kısaca değinmek istiyorum: İnsan Hakları Hukuku'nun doğması ve gelişmesi öncesinde, dünyanın her yerinde azınlık, ırk ve din ölçülerine göre tanımlanırdı. Şimdilerde ise azınlık; herhangi bir coğrafyada yaşayan ve oradaki diğer insanlardan sayıca daha az olan, kökeni, inançları, dili ve yaşam tarzı bakımından çoğunluktan farklı olan insan topluluğu olarak anlaşılmaktadır. Azınlığın modern tanımında dikkat çeken unsur; sayıca daha az olmak şartı aranmasına rağmen; ırk, din, dil veya yaşam tarzı gibi karakteristiklerden herhangi biri bakımından çoğunluktan farklı olmanın, yeterli sayılmasıdır. Başka bir ifade ile aynı zamanda ırk, din, dil ve yaşam tarzı unsurlarının tümü bakımından farklı olmak şart olmayıp, bunlardan herhangi biri bakımından farklı olmak ve çoğunluktan az olmak, azınlık sayılmak için yeterli görülmektedir. Azınlık kavramının modern tanımından hareketle azınlıkların korunması ve haklarının tanınmasına ilişkin bakış açısının, birey hukukuna yaklaştığını söylemek, yanlış bir gözlem olmaz.

Türkiye Cumhuriyeti devleti; azınlık unsurlarını, Lozan Antlaşması'nın 38-44. maddelerindeki düzenlemeye göre değerlendirmektedir. Buna göre azınlıklar, Türkiye'de yaşayan "gayrimüslim ekalliyet"lerden ibarettir. Lozan imzalandığında ve halen Türkiye'de yaşayan Müslüman olmayan azınlıklar, Hıristiyan ve Musevi inancına bağlı topluluklardır.

Dini inançları ve ibadet tarzları bakımından Türkiye’de yaşayan azınlıklar; Rum Ortodokslar, Ermeni Ortodokslar, Süryani Ortodokslar, Bulgar Ortodokslar, Ermeni Katolikler, Museviler ve farklı kökenlere mensup Protestanlar’dan ibarettir. Irk, din, dil ve mezhep esaslarına göre Türkiye’de; 4250 Rum Ortodoks, 75 bin Ermeni Ortodoks, 3000 Ermeni Katolik, 300 Bulgar Ortodoks, 15.000 Süryani Ortodoks, 50 Ermeni Protestan, 1500 farklı kökene mensup Protestan ile 25 bin civarında Musevi yaşamaktadır.

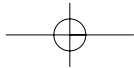
Belirtilen azınlıkların sorunlarına değinmeden önce, imparatorluğun ve cumhuriyetin, azınlıklara yaklaşımını özetlemek ihtiyacı duyuyorum: Osmanlı İmparatorluğu, 1912 yılına kadar gayrimüslim tebaasına taşınmaz mal mülkiyeti edinme hakkı ile bunların dini, hayrı, sosyal, sıhhi ve eğitsel kuruluşlarına “hukuki sıfat” ve “ehliyet” tanımamıştır. Bu durumun pratik anlamı; gayrimüslim tebaanın örgütlenme hakkının hukuken tanınmaması ile kuruluşlarının hak sahibi olamamaları ve kendi alanlarında işlem yapamamalarıdır. Osmanlı’nın, gayrimüslim tebaasına yaklaşımının esası, onlara ve kurumlarına kimlik/kişilik tanımadan ancak kendi kendilerine yetmelerine imkan yaratarak, sorun haline gelmelerini önlemekten ibarettir.

Türkiye Cumhuriyeti devleti, ulus devlet olarak “Türk” kimliği ile doğmuştur. Ancak anayasal düzenlemelerinde eşitlik ilkesini esas alarak, devlete yurttaşlık bağı ile bağlı olan herkesi Türk saymıştır ve yasalar önünde eşit kabul etmiştir. Başka bir ifade ile “Türklük”, devletle yurttaş arasındaki bağın ifadesi olarak kullanılmıştır.

Azınlık kurumları; dini, sosyal ve eğitsel kurumlar olarak tasnif edilebilir. Patrikhaneler, metropolitlikler, hahambaşlıklar ile kiliseler ve öteki dini kurumlardır. Vakıflar, hastaneler, okullar, yetimhaneler, huzur evleri ve dernekler ise sosyal ve eğitseldir.

Türkiye Musevilerini, Türkiye Hahambaşlığı temsil eder. Hahambaşını, ömür boyu görev yapmak üzere Yüksek Din Kurulu seçer. Seçilen kimsenin fiilen görev yapabilir hale gelmesi için seçimin, Bakanlar Kurulu tarafından onaylanması gerekir. Bugün İstanbul’un değişik semtlerinde 20 sinagog mevcuttur. Musevi din adamlarını yetiştiren herhangi bir eğitim-öğretim kurumu, Türkiye’de mevcut değildir. Bu inancın din adamları İsrail’de yetiştirilmektedir.

Türkiye Süryanilerini, Fatih Sultan Mehmet’in vekâleti uyarınca İstanbul Süryani Kadim Metropolitliği ile Midyat Metropolitliği (Mor Gabriel Manastırı) temsil eder. Süryaniler, Hıristiyan Ortodoks olmalarına rağmen dini inanç kuralları ve ibadet tarzları bakımından diğer Hıristiyan Ortodokslardan farklı olduklarından, onların dini otorite merkezlerine bağlı değildirler. Süryani Ortodokslar felsefi olarak bazı kesimlerce “Hıristiyanlığın Alevileri” olarak tanımlanırlar. Süryani din ada-

mı yetiştiren herhangi bir okul yoktur. Yalnızca Midyat'taki manastırda dini kurslar verilerek din adamı yetiştirilmeye çalışılır.

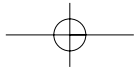
Esas olarak İncil'i benimseyen ve yalnızca Tevrat, Zebur ve İncil'i "kutsal kitap" olarak kabul eden kendi ifadeleri ile kendilerini "dünyada mezhep anlayışından bağımsız ve yalnız İncil'e bağlı olan Protestan veya Evangelical (İncili-i)" olarak tanımlayan farklı kökenlere mensup Protestanların, merkezi dini bir otoritesi yoktur. Halen ve fiilen "Türkiye Bağımsız Protestan Cemaatleri" adı altında faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bu kesimin yasal olarak kurumlaşma çabası, 1999 yılında İstanbul Protestan Kilisesi Vakfı'nı kurmaya yönelmeleri olmuştur.

Protestan Ermenilerin bağlı oldukları merkezi bir dini otorite ve kurum yoktur. Bu kesim, halen biri faal olan iki ayrı kilise etrafında toplanmıştır. Katolik Ermenileri, "Ruhani Liderlik" temsil etmektedir. Ortodoks (Gregoryen) Ermenileri, Türkiye Ermeni Patrikliği temsil eder. Türkiye Ermeni Patrikliği, ruhani bakımdan Ermenistan Başpatrikliği'ne bağlı olup, Türkiye'deki Ermeni kiliselerinin tümü ile Girit Kilisesi yetki alanı içerisindedir.

Halen İstanbul'da 38 kilise ve Anadolu'da çok sayıda Ermeni kiliseleri mevcuttur. Ortodoks Katolik ve Protestan Ermenilerinin din eğitimi veren okulları yoktur. Ruhani eğitim, kurslarla, akademik düzeydeki ilahiyat bilgileri ise yurtdışında verilmektedir.

Bulgar Ortodoksları, Fener'in otoritesini reddeden ve vakıf olarak kurumlaşmış olan bağımsız kiliseleri temsil eder. Ortodoks Rumları -dünyadaki bütün Ortodokslar için olduğu gibi- Fener Rum Patrikhanesi temsil eder. Fener Rum Patrikhanesi'nin hukuki statüsü ile hak ve ehliyeti, Lozan Konferansı tutanaklarında belirlenmemiştir. Türk heyetinin, Rum Patrikhanesinin "ilga" veya nakledilmesini talep etmesine karşın, İngiliz delegesi Curzon, patrikhanenin "siyasi ve idari mahiyeti olmadan sırf dini bir müessese şeklinde İstanbul'da kalması gerektiği"nde ısrar etmiştir. Venizelos da Curzon'un teklifini desteklemiştir. İsmet Paşa, Yunan Murahhas Heyeti ile müttefiklerin; "Patrikhanenin siyasi ve idari mahiyette olan işlerle bundan böyle uğraşmayacağına dair sözlerini senet kabul ederek ve bu şartlar içinde aldığı eminler dairesinde" teklifinden vazgeçmiştir. Böylelikle Fener'in; yalnızca faaliyet alanı belirlenerek, İstanbul'da kalması mümkün olmuştur.

Türkiye'deki azınlıkların, inançlarından ve ibadetlerinden dolayı karşılaştıkları herhangi bir sorun yoktur. Azınlık kuruluşlarının taşınmaz mallarını onarmaları, bu amaçla harcama yapabilmelerine ilişkin izin şartı, 2000 yılı başlarında idari bir emirle kaldırılarak, bu alandaki sorun çözümlenmiştir. Keza bu kuruluşların, avukat tutmak için izin alarak seçtikleri avukatın, Türk Vakıflar İdaresi tarafından onaylanması şartı da -aynı zamanda- yapılan bir düzenleme ile kaldırılmıştır.

Rum ve Ermeni Ortodokslar bakımından temel sorun, patrikhanelerinin hukuki sıfatları ile ehliyetlerinin belirlenmemiş olmasıdır. Buna bağlı olarak da patriklerin uyrukları ile seçim usul ve esasları konularında, tartışmalı durumlar yaşanmaktadır.

Fener Patrikhanesi bakımından hukuki sıfat ile ehliyete bağlı olmakla birlikte başlı başına önem arz eden bir diğer sorun, Fener'in; "ekümenik"lik sıfatının, Türkiye tarafından kabul edilmemesi ve tanınmamasıdır. İkincil sorun, Heybeliada Ruhban Okulu'nun eğitim-öğretim faaliyetine yeniden başlayamaması ile diğer azınlıkların, din adamı yetiştirecek orta ve yüksek düzeyde eğitim veren okullarının olmamasıdır.

Türkiye'de halen Rum cemaatine ait 61, Ermeni cemaatine ait 48, Süryani cemaatine ait 6, Musevi cemaatine ait 15 vakıf ve kuruluş faal halde bulunmaktadır. Keza Rum cemaatine ait 8 ilköğretim okulu, 3 lise, Ermeni cemaatine ait 18 ilköğretim okulu, 5 lise eğitim-öğretim faaliyetini sürdürmektedir. Süryani çocukları ile gençleri, Rum ve Ermeni okullarında okumalarına devlet tarafından izin verilmediği için, Türk okullarında eğitim-öğretim görmektedir.

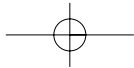
Azınlık vakıflarının esaslı sorunu; 1936 yılından 1974 yılına kadar başış, ölüme bağlı tasarruf (vasiyet), icra ihalesi ve benzeri yollarla edindikleri taşınmaz malların mülkiyetlerinin, 1974 yılından sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Hazine tarafından geri alınması yahut eski kayıtlarına iade edilmesidir.

Azınlıkların kendi okullarında kendi dilleri ile eğitim-öğretim görmelerine, herhangi bir engel çıkarılmamaktadır. Bu alandaki sorun; Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan protokoller uyarınca "kontenjan dersleri" olarak ifade edilen bazı derslerin öğretmenlerinin ve ders kitaplarının, karşı tarafça hazırlanması ile gönderilmesine ilişkin uygulamada, tıkanma yaşanmasıdır. Söz konusu tıkanmanın; Türkiye'nin, Avrupa Birliği adaylığının kabul edilmesinden sonra giderilmeye başladığını, hiç değilse tıkanmanın, çözüm sürecine girdiğini belirtmeliyim.

Son olarak, mübadele anlaşmaları dışında ve sonrasında Türkiye'den göç etmiş olan azınlıkların, Türkiye'deki taşınmaz malları ile ilgili haklarının tanınması, kadastral tespitlerin temeldeki hak esasına göre yapılması ve tapu kütüklerinin buna göre oluşturulması konusunda sorun bulunduğunu belirtmeliyim.

Türkiye'de insanların, birbirlerinin kimliklerini hiçbir zaman reddetmediklerini, inkâr etmediklerini, kışkırtmalar ile birtakım oyunların söz konusu olduğu haller dışında, bütün farklılıkları ile birlikte bir arada yaşama bilincine sahip olduklarını hatırlamamız gerekir.

Devletin, "gayrimüslim azınlıklarını tüketme süreci" sona ermiştir. Azınlıklar bakımından başlayan bu süreç; yukarıda özetlediğim sorunların çözülmesi sürecidir. Esasen bu sorunların çözümü mümkündür. Örneğin, patrikhanelerin, metro-

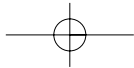

politliklerin ve hahambaşılığın hukuki statüleri ile ehliyetleri, Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile tayin ve tespit edilebilir; Heybeliada Ruhban Okulu eğitim-öğretim açılabilir; diğer azınlıkların din adamı yetiştirebilecekleri yüksek dinler enstitüsü veya bölümü kurulabilir; azınlık vakıfları, diğer vakıflarla eşit sayılarak yalnızca "amaca uygunluk ölçüsü"ne göre denetlenebilir ve bu ölçüye uygun olarak eşit hak ve fiil ehliyetine sahip kılınabilir; bu vakıflardan mülkiyetleri, Hazine'ye ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçirilmiş bulunan taşınmaz mallar, idari kararlarla iade olunabilir; Türkiye'ye dönerek burada yaşamak isteyen azınlıklara, yurttaşlık hakkı tanınabilir ve eskiden yaptıkları işleri yapmak koşuluyla yaşam kültürümüze zenginlik katmaları sağlanabilir.

Sözü edilen yöntemler uygulanarak bu sorunların çözülmesi, devlete güç katar.

Öyle sanıyorum ki azınlıklara ilişkin Kopenhag Kriteri; kendi kaderini tayin etme noktasına varan, yani ayrılmayı, ayrı bir toprak parçası üzerinde ayrı bir devlet kurma hakkını kapsamıyor, kapsayamaz da. Kriterin öngördüğü hususlar; etnik kimliklerin tanınması ile bu kimliklerin kültürel karakteristiklerinin, hak olarak korunmasından ibarettir. Keza, inanç özgürlüğüne saygı kriteri de herhalde dine, kamusal alanda erk tanınmasını kapsamaz. Çünkü "ruhani" veya "şer'i" kurallar ile modern hukuk kuralları aynı zamanda, aynı yerde birlikte uygulanamazlar. Öyle anlaşılmaktadır ki, Avrupa Birliği her bakımdan bütün farklılıkları içinde barındıran zengin, insani ve felsefi üst bir perspektiftir.

Türkiye'nin, Avrupa Birliği'ne üyelik süreci maceralı bir yolculuktur. Bütün yolculuklarda olduğu gibi bu yolculukta da Türkiye arınacak, öğrenecek ve değişecektir. Kim bilir, belki de kısmen "Avrupalı"yı değiştirecektir.

NON-MUSLIM MINORITIES LIVING IN TURKEY FROM THE STANDPOINT OF NATION STATE AND DIVERSITIES, THEIR PROBLEMS AND SUGGESTIONS FOR SOLUTION

MURAT CANO

Although there is a lot to say about modernism, pluralism, nation state and diversities in relation to Turkey's new adventure in Europe: I will stay within the framework of the second session and rather give information about the non-Muslim minorities living in Turkey and their problems and present my opinions addressing the solutions to these problems.

I want to explain briefly what must be understood from the concept of "minority" due to the current and increasingly intensifying discussions over the issue. Before the birth and the development of the Law of Human Rights, all around the world, the concept of minority was defined taking race and religion as criteria. Whereas nowadays, minority is understood as a group of people living in a particular geography, being less in number compared to the other people living there, who are different from the majority with regard to their origins, beliefs, language, and life style. The significant element in the modern definition of minority is that provided that they count less in number, it is considered sufficient for a community to be different from the majority by any one of the characteristics like race, religion, language and life style. In other words, it is not essential to be different in all aspects like race, religion, language and life style in order for a community to be recognized as a minority as long as it is different in any one of these aspects and less in number compared to the majority. It would not be an odd observation to say that according to the modern definition of the concept of minority, the point of view about the protection of the minorities and recognition of their rights approaches close to the Law of the Individual.

The Turkish Republic evaluates the minorities with regard to the regulations determined by articles 38 – 44. of the Treaty of Lausanne. Accordingly, the

minorities correspond to non-Muslim communities living in Turkey. The non-Muslim minorities living in Turkey at the time the treaty was signed were the Christian and Jewish communities.

The Turkish minorities regarding their religious beliefs and practice are: Greek Orthodox, Armenian Orthodox, Syriac Orthodox, Bulgarian Orthodox communities, Armenian Catholics, Jews and Protestants coming from different origins.

According to the principles of race, religion, language and sect, there are 4250 Greek Orthodox, 75,000 Armenian Orthodox, 3000 Armenian Catholics, 15,000 Syriac Orthodox, 50 Armenian Protestants, 1500 Protestants of different origins and 25,000 Jews living in Turkey.

Before mentioning the problems of the minorities referred to, I feel the need to review the Imperial and the Republican approach to the minorities:

The Ottoman Empire did not grant non-Muslim subjects the right to own real property nor did it provide "a legal framework" for their religious, social, charity, health and educational institutions until 1912. This practically means that non-Muslim subjects weren't legally entitled to the freedom of assembly, their institutions didn't have the right to carry out any of the related activities in their fields. The Ottoman Empire's approach to the minorities basically aimed at providing them grounds to support themselves without recognizing their legal status and identities so that they would not become threatening for the authority.

The Turkish Republic was born with a "Turkish" identity as a nation state. However, the principle of equality was taken as the basis of its constitutional regulations, the state considering everyone bound to the state by the bond of citizenship as Turkish and equal before the law. In other words, "Turkish identity" has been employed as an expression of the bond between the state and the citizen.

The minority institutions can be categorized as religious, social and educational organizations. Patriarchates, Bishoprics, Rabbinate and Churches are religious institutions whereas foundations, hospitals, orphanages and homes for the old are social and educational institutions.

The Turkish Rabbinate represents the Turkish Jews. The Chief Rabbi is selected for a lifetime by the Religious Council. In order for the selected rabbi to become officially active, the appointment has to be confirmed by the Council of Ministers. There are currently 20 synagogues still in service in different parts of Istanbul. There isn't any kind of educational institution training Jewish clergymen in Turkey. Jewish religious leaders are raised and ordained in Israel.

Turkish Syriacs are represented by the Ancient Syriac Bishopric of Istanbul and Midyat Bishopric (Mor Gabriel Monastery) upon Fatih Sultan Mehmet's proxy.

Despite being Christian Orthodox, Syriacs differ from other Christian Orthodox communities with regard to religious doctrines and practices, therefore they are not affiliated with their religious authority centers.

Syriac Orthodox Communities are philosophically referred to as the "Alawis of Christianity" among some circles. There aren't any schools training Syriac religious leaders. With the exception of the Monastery in Midyat where religious courses aim at training clergy men.

The Protestants of different origins who principally adopt the Bible and recognize only the Old Testament, the Psalms of David and the Bible as holy books and who identify themselves as Protestants and Evangelicals independent from the sectarian approaches around the world, being devoted only to the Bible, don't have a centralized religious authority. They still carry out their activities officially under the name of "Turkish Independent Protestant Congregations". Their efforts to become a legitimate institution led to the establishment of the Istanbul Protestant Church Foundation in 1999.

The Armenian Protestants aren't affiliated with any centralized religious authority or institution. They are assembled around two distinct churches one of which is still active. The Catholic Armenians are represented by the Spiritual Leadership. Orthodox Gregorian Armenians are represented by Turkish Armenian Patriarchate. Turkish Armenian Patriarchate is spiritually affiliated with the Chief Patriarchate of Armenia and commands all of the Armenian Churches in Turkey and Cretan Church.

There are currently 38 churches in Istanbul and various Armenian churches in Asia Minor. The Orthodox, Catholic and Protestant Armenians don't have religious schools providing religious training. Spiritual education is provided through courses. Theological education at academic level is gained abroad.

Bulgarian Orthodox Community is represented by independent churches acting as foundations, opposing the authority of Phanariot Patriarchate. The Orthodox (Ottoman) Greeks are represented by Phanariot Greek Patriarchate as all other Orthodox communities around the world. The legal status, rights and capacity of the Phanariot Greek Patriarchate are not specified in the minutes of Lausanne Conference. Although the Turkish delegation demanded the abolition and the transference of the Greek Patriarchate, English delegate Curzon insisted that the Patriarchate should remain in Istanbul merely as a religious institution free of its political and administrative qualities. Venizelos supported Curzon's proposal. Ismet Pasha abandoned his proposal with regard to the assurances given by the Greek Delegation with Full Power and the allies after the pledge of the Patriarchate that they would no longer deal with political and administrative

issues, accepting it as a bond. Thus it became possible for the Phanariot Patriarchate to remain in Istanbul by merely determining its fields of activity.

The minorities in Turkey are not exposed to any problems deriving from their beliefs and religious practices. The provision that the minorities need to obtain a permit in order to restore their real properties and make expenditures in this respect has been annulled by an administrative decree at the beginning of the year 2000 and therefore the problem in this area has been solved. Besides the provision that these institutions need to obtain a permit in order to employ a lawyer and that the appointed lawyers need to be confirmed by the Turkish Administration of Foundations has also been annulled by a new regulation.

The major problem concerning Greek and Armenian Orthodox Communities is that the legal status and the capacity of their Patriarchates are not specified. Relevantly, controversial situations arise about the citizenship of the patriarchs, the procedure and principles of election.

Another essentially important problem concerning the Phanariot Patriarchate is that despite being given a legal status and capacity, the Patriarchate's title: "ecumenical" is not accepted and recognized by Turkey.

A secondary problem is that The Religious School in Heybeliada cannot be reactivated and the other minorities don't have schools at secondary or higher level providing religious training for clergy men.

There are currently 61 foundations and institutions pertaining to the Greek Congregation, 48 to the Armenian Congregation, 6 to the Syriac Congregation and 15 to the Jewish Congregation active in Turkey.

Besides, there are 8 primary schools and 3 high schools pertaining to the Greek Congregation, 18 primary schools and 5 high schools pertaining to the Armenian Congregation still carrying out their activities.

The Syriac children and teenagers get education in Turkish schools since they are not allowed by the state to go to Greek and Armenian schools.

The major problem of the Minority Foundations is that their real properties obtained by means of donations, testaments upon death, tenders of confiscation and similar transactions were taken back by the General Directory for Foundations and the Treasury or transferred back to their former owners after 1974.

Minorities do not meet with any obstructions upon their request to get education in their own languages at minority schools. The problem in this respect arises when there is an exhaustion in the application concerning the appointment of the teachers or preparation of the books of some courses by Greece, referred to as selective courses according to the protocols between Greece and

Turkey. I must admit that this exhaustion has begun to be restored or at least entered into the process of restoration after Turkey's admission to the candidacy of the European Union.

Lastly, I must mention that there is also a problem about the recognition of the property rights of minorities, who have migrated from Turkey at different times than during the exchange treaties and afterwards, that the land registries of their real properties in Turkey should be verified and recognized according to their initial rights on them, and the title deeds must be formulated accordingly.

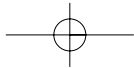
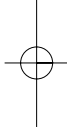
We need to remember that in Turkey people have never rejected or renounced each others identities and that except for the cases of provocations and specific manipulations they have the consciousness of living together with all their diversities.

The period of the state's assimilating and exhausting the minorities is over. The new period starting for the minorities is a period when the problems I have mentioned before will be solved. Actually it is quite possible to solve these questions. For example the legal status and the capacity of the Patriarchates, Bishoprics and Rabbinate can be determined and allocated by the Council of Ministers' Decree. The Religious School in Heybeliada can be reactivated, a Higher Religious Institute or Department training clergy men for other minorities can be founded, Minority foundations can be regulated merely according to their suitability to purpose as other foundations and thus be entitled to equal rights and true capacity. The real properties of the foundations transferred to the Treasury and the *General Headquarters of Foundations* can be returned by an administrative decree. Minorities who want to come back and live in Turkey can be accepted to citizenship and provided that they continue with their former professions, be allowed to contribute to our cultural background.

Solving these problems by applying to such methods would reinforce the state. I suppose that Copenhagen criteria concerning the minorities does not include and cannot include separation which is to say the right to found a separate state on a separate piece of land reaching to the extent of self-determination. The issues that the criteria envisages are the recognition of ethnical identities and the legal protection of their cultural characteristics. Relatively, the criterion of respect for the freedom of religion also does not presuppose religion to have a political say in the public policy. Because spiritual laws and the modern rule of law cannot be applied together at the same time and place. It is clear that the European Union has an extremely rich, humanitarian and philosophical perspective bearing all the diversities in all respects within itself.

Turkey's journey to the European Union membership will be a challenging adventure. As it would be the case for any other adventure, Turkey will have to learn, change and get redeemed in the meantime. Who knows, there is a chance that she will also change the "European" in some respects.

BU TOPRAKLARDA YAŞAMAK

HIRANT DİNK

Süren tartışmalara birkaç saptama ile değinmek istiyorum. Bir kere, biz hepimiz kendi zemin araştırmamızı yapmadan, önyargılarla geliyoruz bu toplantılara. Kürtsek Kürt, Ermeniyssek Ermeni, Müslümansak da işte o kimliğimizle... Böyle gelince de birbirimizi anlamakta zorlanıyoruz. Bir noksanımız daha var. Mırıldanır gibi konuşuyoruz, yani çok açık konuşmuyoruz, net konuşmuyoruz.

Örneğin dün Ali Bulaç yeni bir toplumsal sözleşmeden bahsetti. Nedir, Ali Bulaç on yıldır hep bunu söylüyorsun, ama şu işi bir de maddelere dök ki tartışabilelim.

Örneğin, dün Kürt arkadaşlarımızdan biri "Biz Cumhuriyet'in asli kurucularıyız" kavramını kullandı. Bu beni bir Ermeni olarak biraz rencide ediyor. Yani siz asli kurucularısınız da biz neyiz? Demirel'in dediği gibi, o zaman bu ülkede bir birinci sınıf yurttaş var, siz de o birinci sınıf içinde olmalısınız. Peki ikinci sınıfta kimler yer alacak?

Tartışmamız gereken bir diğer husus da şu: Ben mi dine aitim, din mi bana? Sanıyorum biz bunu iyi bir biçimde tartışsak, özel alanın ya da kamusal alanın sınırlarına doğru biraz daha açılabiliriz. İdeal bir sistemden bahsederken "mekanik devlet-dinamik birey"den bahsediyoruz. Avrupa Birliği felsefesinin gidişatı da bu yönde. Peki ama mekanik bir sistemde birey ne kadar dinamik kalabilecek, hangi görüşlerle dinamik kalabilecek? Belki bunları biraz daha açarak tartışmamız gerek.

Gelelim "Kürt sorunu"na. "Türkler Kürttür, Kürtler Türktür" diye bir söylem kullanılıyor. Salt bu nedenle dahi eğer Türkçe ve Kürtçe diye diller varsa, Kürt dilinin de tıpkı Türkçe gibi alabildiğine özgürce kullanılması, geliştirilmesi gerekir diye düşünüyorum.

Kürt sorununa ilişkin Ermeni kimliğimle bir saptamada bulunmak isterim. Bel-

ki şaşıracaksınız, çünkü size hep aksi anlatıldı, ama inanın gerçekten barış ortamı istiyorum. Eğer bizim bir tutkal vazifemiz olacaksa onu da seve seve kabul ederiz. Her zaman da bunu böyle istedik, Kürtler, Türkler, Ermeniler barış içinde hep birlikte yaşamamız için bize düşen görev ne ise bunu yapmak isteriz.

Lozan Antlaşması, biz azınlıkların belirleyicisi oldu. Türkiye Ermenisi için Lozan nedir? Aslında Türkiye’de yurttaşın sahip olduğu hakların azınlıklara da tanınacağına garanti maddeleridir. Yani ayrıcalıklı bir şeyi yoktur. Peki bu Lozan uygulanmış mı? Hayır, birçok haksızlık olmuştur. Sonuçları ortadadır, onlara ayrıntılarıyla tek tek giremeyeceğim. Tek bir veri yeter zaten. Cumhuriyetin başlangıcında 300 bin olan Ermeni nüfusu bugün 70 bine düşmüştür. İşte durum...

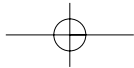
Biz Avrupa Birliği’ne girmek istiyoruz. Bu gerçekleştiğinde de, bugün çok az sayıda olan “gâvur” çeşitliliği yarın yüzlerce olacak ve onlarla birlikte yaşamak zorunda olacağız. Peki bunu becerebilecek miyiz? Bunun pratiği, bunun antrenmanı bugüne kadar çok kötü gitti. Ama önümüzde bir süreç var. Bu süreç ne kadar sürer bilmiyorum. Dört yıl olur, on yıl olur... Gelin benim Müslüman dostlarım, Kürt arkadaşlarım ve Türkiyeli olan herkes, gelin bu süreci “bir arada yaşama antrenmanı” yaptığımız bir fırsat olarak kabul edelim.

Bakınız şu günlerde yine “Ermeni soykırımı” tasarıları var gündemde. Üç yıl önce yine böyle bir dönemde yazmış olduğum bir makaleyi bugün size tekrar sunmak istiyorum.

“Türkiyeliyim, Ermeniyim, iliklerime kadar da Anadoluluyum. Bir gün dahi ülkeyi terk edip, geleceğimi Batı denilen o hazır özgürlükler cehenneminde kurmayı, başkalarının bedeller ödeyerek yarattıkları demokrasilere sülük misali yamanmayı düşünmedim. Ülkem ağlarken ağladım, ülkem gülerken güldüm. Kendi kaderimi ülkemizin özgürlüğünü yaratma sürecine başladım. Şu anda yaşayabildiğim ya da yaşayamadığım haklara da bedavadan konmadım. Bedelini ödedim, hâlâ da ödüyorum. Ama artık bazı kesimlerin ‘bizim Ermenilerimiz’ pohpohlamasından da, ‘içimizdeki hainler’ kışkırtmasından da bıktım. Normal yurttaş olduğumu unutturan dışlanmışlıktan da, boğarcasına kucaklanılmaktan da usandım.

Ne 24 Nisan’larda yürüyebildim, ne de atalarımın anısına anıtlar dikebildim. Ama ne onları o günlerde bıraktım, ne de bugünlerde taşlaştırdım. Onları yaşamımla yaşamayı sırtladım, gücümün yettiğince de taşıdım. Bu taşımama sekte vurmaya ‘ne’, ya da ‘kim’ yeltendiyse onlarla amansızca boğuştum.

Tabii ki atalarımın başına gelenleri biliyorum. Buna kimimiz ‘katliam’, kimimiz ‘soykırım’, kimimiz ‘tehcir’, kiminiz de ‘trajedi’ dediniz. Atalarım Anadolu diliyle ‘kıyım’ derdi. Ben ise ‘yıkım’ diyorum ve biliyorum ki bu yıkımlar olmasaydı bugün benim ülkem çok daha yaşanır, çok daha imrenilir olurdu. Yıkıma sebep olanlara veda, maşa olanlara da lanetim bundandır.

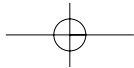

Lakin lanetim geçmişedir. Elbette tarihte olan biten her şeyi öğrenmek istiyorum. Ama o nefret ne menem bir rezillikse, onu tarihteki karanlık inine bırakıyor, 'olduğu yerde kalsın, onu tanımak istemiyorum' diyorum. Benim geçmiş tarihimin ya da bugünkü sorunlarımın Avrupalarda, Amerikalarda kimi zaman sermaye, çoğu zaman da meze yapılması zoruma gidiyor artık. Bu öpmelerin ardında bir taciz, bir tecavüz seziyorum. Geleceğimi geçmişimin içinde boğmaya çabalayan emperyalizmin alçak hakemliğini kabul etmiyorum.

O hakemler geçmiş çağlarda arenalarda köle gladyatörleri birbirine vuruşturan, onların vuruşmasını büyük bir iştahla seyreden, sonunda da kazanana yaralının işini bitirmesi için başparmaklarıyla işaret veren diktatörlerin ta kendileridir. O hakemler kışkırttıkları Ermeniler sezmesin diye atlarının nallarına keçe bağlayarak gece yarısı usulca Adana'dan, işgal ettikleri ülkemizden sıvışanlardır.

Hak yerini bulsun diye ne bir parlamentonun ne bir devletin hakemliğe soyunmasına da ihtiyacım var. Ben zaten kendi ülkemde, kendi arkadaşlarımla Türk, Kürt, Rum, Ermeni, Yahudi hiçbirleriyle husumete kapılmadan, özgürce yaşıyorum, konuşuyorum. Bunu bir gün Ermenistan ve Türkiye halklarının da kendi aralarında gerçekleştireceklerine inanıyorum.

Gerçek hakem halklar ve onların vicdanlarıdır. Benim vicdanımda ise hiçbir devlet erkinin vicdanı hiçbir halkın vicdanı ile boy ölçüşemez."

LIVING ON THIS JOIL

HIRANT DİNK

I would like to contribute to the ongoing discussions by pointing out some of the observations that I have made. First of all, we all attend these meetings, full of prejudices regardless of making any respective field researches. Merely with our Kurdish, Armenian or Muslim identities... Therefore when we come up like that, we fail to understand each other. We have also another deficiency. We express our ideas with mumbling expressions, we do not speak clearly and right out.

For instant, Ali Bulaç talked about a new social contract yesterday. Well Ali Bulaç, you've been talking about it for the last ten years, why not write it down so that we can debate on it? For example, one of our Kurdish friends said yesterday "We are the principal founders of the Republic". I am somewhat offended by this as an Armenian. I mean if you are the principal founders, what are we? In this case, as Demirel says: "There is a first class citizen in this country" and you ought to be in this "first class". Who will be in the second class then?

The other thing we should discuss is: Do I own the religion or does the religion own me? I guess if we discuss it properly, we will provide a better extension towards the borders of the private domain and the public domain.

When we talk about an ideal system, we are talking about a "mechanic state-dynamic individual". The European Union's philosophy also supports that, but how can an individual stay dynamic in a mechanic system? With what arguments? May be, we should discuss these more, in details.

Let's talk about "the Kurds issue". There is a discourse saying "Turks are Kurd and Kurds are Turk". Even only for this reason, if there are two separate languages like Turkish and Kurdish. I would like to make a statement about the Kurdish problem, being of Armenian identity. Perhaps you will be surprised,

because you have always been told the opposite but believe me, I really want the peace process. If we are to have a conjoining role, we accept it willingly. We have always desired this: we will do whatever is at our stake to live peacefully together; as Kurds, Turks and Armenians.

The Lozan Treaty has determined our condition, as minorities. What is Lozan Treaty for the Armenians of Turkey? Actually, it guarantees that minorities will be entitled to the same rights that ordinary citizens have in Turkey. Nothing more than that. But has Lozan been practiced? No, a lot of injustice is done. The results are obvious, I won't discuss them each in detail. Only one fact will be sufficient. Armenian population has declined from 300 000 to 70 000 since the foundation of the Republic. Such is the case.

We want integration with the EU. When it happens, the number of the variations of *non-Turks called as infidels*, which is a few among us today, will become hundred tomorrow and we will have to live with them. But will we be able to do that? The practice, the exercise of it went pretty badly until today. However, there is a process before us. I don't know how long. Be it 4 years or 10... Come my Muslim friends, Kurdish fellows and everybody from Turkey. Let's take this process, this period as an opportunity in which we will exercise "living together".

You see that today "the Armenian Genocide " draft laws are in the agenda again. I would like to re-present you an article I wrote three years ago during a similar period.

"I am from Turkey, I am Armenian, Anatolian to the bone. Not even for once have I thought of leaving my country to build my future in that hell of ready-made liberties, so-called West, and be foisted like a leech on the democracies others have created paying their burdens. I cried when my country cried, I laughed when my country laughed. I've matched my destiny with my country's struggle for freedom. I didn't get the rights which I enjoy or do not enjoy at the moment, gratis. I paid their burden, I'm still paying it. However, I'm fed up with both "Our Armenians" flattery and "Traitors among us" provocations. I am frustrated with both the exclusion which makes me forget that I am a normal citizen, and the overwhelming embrace which makes me feel suffocated.

I could neither walk on the 24th of April's nor erect monuments in the memory of my ancestors. However I neither left them in the past nor I idolized them today. I took upon myself remembering them with my own life; I carried them as much as I can. "Whatever" or "whoever" intended to stop me from doing so, I didn't hesitate to fight against.

Sure, I know what happened to my ancestors. Some of you called it "massacre", some said "genocide", some "exchange" and some "tragedy". My

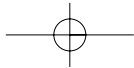
ancestors would call it “slaughter” colloquially. I say “destruction” and without these destructions, my country would be a better place to live in and admired more. This is why I am willing to condemn the people causing the destructions and curse those who serve them as pawns.

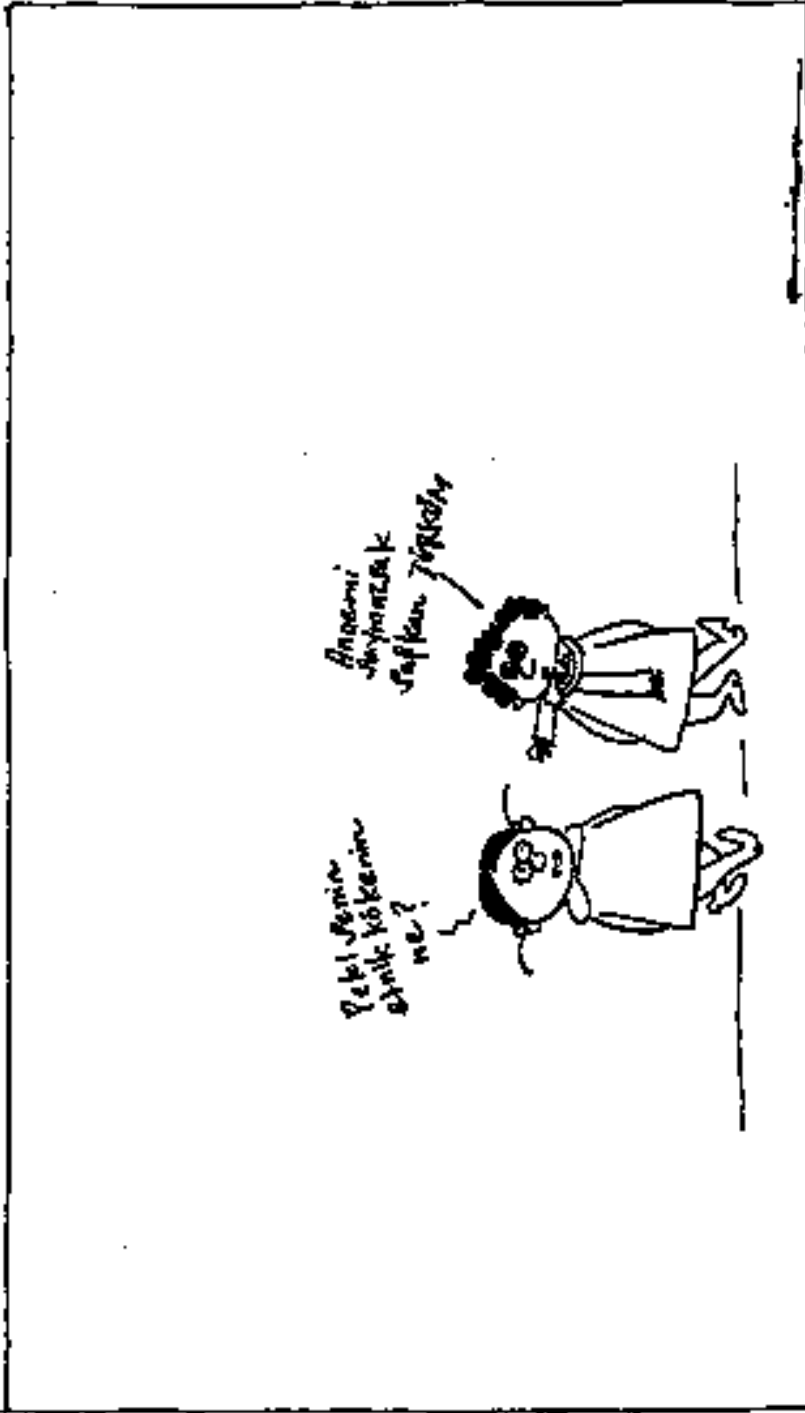
However, my curse is to the past. Of course, I would like to learn whatever happened in the past. On the other hand, I want to leave that hatred, that incorrigible infamy, in its dark cave in the past and say, “Let it stay where it is, I don’t want to know about it.” I cannot tolerate my past’s or my current problems’ being exploited for material gains or served as snack in Europe or in America. I sense a harassment, a rape behind these kisses. I do not accept the mean arbitration of Imperialism, which tries to drown my future in my past.

These arbitrators are the very same dictators who forced the slave gladiators to fight each other in arenas in ancient times; who watched the fight with a great appetite and who pointed their fingers down to order the winner to kill the wounded at the end. Those arbitrators are the ones who bandaged the horseshoes of the Armenians whom they provoked with felt so that my ancestors wouldn’t pursue them while they fled away quietly at midnight from Adana, from the country that they occupied.

I do not need any parliament’s or state’s pretentious arbitration for justice. I already live in my country and talk with each of my Turkish, Kurdish, Greek, Armenian, Jewish friends freely like nobody has brought out hostility and give my struggle. I believe that one day the people of Turkey and Armenia will do the same between themselves too.

The real arbitrator is the nations and their conscience. And in my conscience, no state authority’s conscience can compare with the conscience of a nation.

MODERNLEŞME SÜRECİNDE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

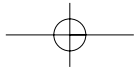
YILMAZ ENSAROĞLU

Öncelikle, “Daha Geniş Bir Avrupa: Modernleşme ve Çoğulculuk” konulu yuvarlak masa tartışmasından ötürü Helsinki Yurttaşlar Derneği’nin yöneticilerine, çalışanlarına ve bu etkinliği destekleyen Avrupa Birliği’ne tebrik ve şükranlarımı sunuyorum, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Günümüz toplumlarında çokkültürlülüğün yeri, anlamı ve ona nasıl bir değer verilmesi gerektiği sorunu, barış içinde bir arada yaşama çabalarının ve özgürlükçü bir siyasi tasavvurun temel ilgi odaklarından. Çünkü bu konu, genel olarak modern ulus-devletlerin damgasını vurduğu tarihsel dönemin, özellikle etnik, dini ve siyasi çatışmalarda kendisini gösteren kimliklerin belirginleşmesi sürecinin, son olarak da globalleşme ve evrensellik-yerellik tartışmalarının gündeme getirdiği güncel bir sorunu ifade etmektedir.

Modernleşme süreci, homojen ve heterojen olmak üzere iki temel toplum algısına ve bu algıların biçimlendirdiği siyasi yapılara sahne olmuştur. İmparatorlukların dağılıp ulus-devletlerin kurulması süreci, toplumun homojen bir bütünlük olduğu veya olması gerektiği ön kabulüne dayalı siyasi modelleri gündeme getirmiştir.

Ulus-devletlerde kültürel dokunun hakim ulusa göre kurulması, hukuk sisteminin ve kamusal düzenlemelerin, farklılıklar görmezden gelinerek oluşturulması gibi etkenler, bir dizi insan hakları sorununun yaşanmasına yol açmıştır. Kurumsal yapının ayrımcılık içeren uygulamalar üzerine kurulması, toplumsal örgütlenme dokusunun farklılıklar üzerine kurulmaması, sorunun alt yapısını oluşturmuştur. Bu çerçevede kamusal alanda farklı kültürlerin kendi kimliklerini ifade edebilmeleri güçleşmiş, kamusal alanın bütün dinlerden, ideolojilerden, kültürlerden soyutlanmış, yalıtılmış bir tarafsız alan olması gerektiği iddiası, pratikte onun belirli bir kültürü dayatması anlamını taşıyabilmiştir.

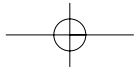

Yirminci yüzyılın ilk yarısı ise, ırk ve ideoloji temelli benzer homojenlik iddialarına dayalı siyasi modellerin insanlığa yaşattığı acılara, sağ ve sol totalitarizme ve onların verdiği büyük tahribata sahne olmuştur. Toplumun dil, din, ortak amaç ve yaşam biçimi bakımından aynılaştırılmasına ve devlet gücünün bu amaçla kullanılmasına ilişkin homojen topluma dayalı veya ona ulaşmayı amaçlayan projeler, bugün artık eskisi kadar kolay savunulamamaktadır. Aksine, modern dünyada homojen bir toplumun söz konusu olmadığı, olamayacağı ve dahası çeşitliliğin bizatihi iyi olduğu anlayışı daha yüksek sesle dile getirilir olmuştur. Bu ikinci anlayış, modern toplumun pratikleriyle de desteklenmektedir. Her şeyden önce modern toplumların homojen olmadığı açıktır.

Toplumsal çeşitliliğin özneleri olarak kolektif kimliklerin ve farklı kültürel değer ve yapıların alınması durumunda, artık çokkültürlülükten söz ediyoruz demektir. Bu anlamda çokkültürlülük, hem modern toplumun kültürel bakımdan türdeş olmadığı anlamında bir tespiti, hem de bu çeşitliliğin barışçıl bir beraberlik için engel olmadığı anlamında bir yargıyı ifade edebilir. Ancak toplumun heterojen olduğunu, çokkültürlü bir dokusu olduğunu veya bunun bizatihi iyi bir şey olduğunu tespit etmek yeterli değildir. Bu çeşitliliğin toplumsal alandan siyasi alana nasıl aktarılacağı, çokkültürlülüğü dikkate alan ve ona dayanan bir siyasi tasavvurun niteliği de bir o kadar önemlidir. Çünkü etnik, dini, kültürel ve benzeri kimliklerin yükseldiği bir tarih döneminde yaşıyoruz, bu kimlikler veya kültürler üzerindeki vurgu, kimi zaman insan hakları ve barış gibi değerlerin önüne geçebiliyor. Dahası, çokkültürlülük, zaman zaman bu çokkültürcülüğe, toplumun siyasi ve hukuki organizasyonunun bu kimlikler üzerinden yapılması önerilerine dönüşebilme riskini de taşıyor.

Bunun sakıncaları ne olabilir? Bunun ilk ve en önemli sakıncası, birey/insan haklarının, kimliğine kurban edilebilmesidir. İnsanın haklarını kullanmasının büyük ölçüde onu atomize bir varlık olmaktan kurtaran grup aidiyetine bağlı olduğu kabul edilebilir; ancak aynı aidiyet siyasi yapılanmada ona yüklenen işlev bakımından kısıtlayıcı da olabilir. Bu manada kültürel çeşitliliği, etnik, kültürel, dini ve siyasi kimlikleri tanımak kadar, onların bireysel insanın hapisanesine dönüşmesine izin vermemek de önemlidir. Örneğin, Kanada'nın Quebec eyaletinde kültürü koruma adına Anglo-Sakson kökenli olmayan vatandaşların, çocuklarını İngilizce öğretim veren okullara göndermelerinin yasaklanması, bunun örneğidir. Diğer bir sakınca ise, kimliklerin somut ve tek bir algılanma biçiminin olmayışıdır. Kimlikler üzerinden yapılacak siyasi-hukuki düzenlemeler ise, en azından bir tanıma ihtiyaç gösterir, ki bu tür bir tanımın içeriği, çoğu kez o kimliği taşıyan insanlarla aynı biçimde algılanmaz. Bu anlamda yapılması gereken, kimliklerin kendilerini ifade edebilmelerinin ve geliştirebilmelerinin önünün açık tutulması ama o

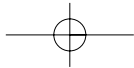

kimliğin veya o kimliği koruma adına devletin insan haklarına müdahalesinin engellenmesi olmalıdır.

Bu çerçevede ülkemize baktığımızda, çok zengin bir kültürel çeşitliliğin, farklı etnik, dini, felsefi düşünce ve pratiklerin var olduğu heterojen bir toplumun varlığını tespit edebiliriz. Burada sorun, toplumun bu çeşitliliğini yadsıyan, farklı dünya görüşleri ve hayat tarzları karşısında tarafsız olmayan ve farklılıkları törpüleyerek "birlik" sağlamaya çalışan bir siyasi iradenin ve bütünlükçü bir söylemin egemen olmasıdır. Kültürel farklılıkların bir zenginlik değil, çatışma kaynağı haline gelmesinin nedenlerinden birisi de budur. Kuşkusuz, kültürel kimliklerin hepsi, barışçıl bir hukuki-siyasi tasarıma imkân verici bir nitelik taşımayabilir. Ancak bu durum, homojenleştirici bir iradenin ve bu yönde bir ideolojinin devlet eliyle topluma yerleştirmeye çalışılması şeklindeki egemen anlayışı meşrulaştırmaz. Dahası, bu tür bir politika, kültürel kimliklerin içe kapanmalarına ve çatışmacı bir tavır takınmalarına yol açar, yol açmaktadır da.

Ancak, kimliklerin bastırılmasına bir tepki olarak, onları siyasi ve hukuki örgütlenmenin kurucu özneleri haline getirmek de bir çözüm gibi görünmemektedir. Örneğin, Kürt kimliğinin resmen yok sayılmasına son verilmesi, son günlerde bir siyasi parti tarafından "Kürt kimliğinin Anayasa'ya yazılması"na bağlanmıştır. Bunun bir çözüm olacağını düşünmek güçtür. Çünkü Anayasa, ülkede mevcut ne kadar kimlik varsa, onların resmi olarak tanındığı bir belge olmaktan çok, insanların bireysel ve kolektif olarak sahip oldukları hakları kullanmalarını güvence altına alan bir belge olmalıdır. Aynı durum dini kimlikler içinde geçerlidir. Dahası, Kürt, Müslüman, Ermeni, kadın, Çerkez ve benzeri kimlikler, daha çok bir soyutlamayı ifade etmekte olup, bu kategori içinde düşünülen birbirinden son derece farklı bireysel tercihleri temsil etme kapasitesinde değildirlir. Bunu ifade etmek, bazı kimliklerin bugüne kadar yaşadıkları baskılardan ve bunun sonucu taşıdıkları dezavantajdan dolayı, kayıplarını telafi edici önlemlerin alınmasına kategorik bir biçimde karşı çıkmamızı gerektirmeyebilir. Kymlica'nın da belirttiği gibi, çokkültürlü bir devlette geniş kapsamlı bir adalet fikri, hem grup üyelikleri göz önüne alınmaksızın bireylere tanınmış evrensel hakları, hem de belli grup farkına dayalı hakları ya da azınlık kültürleri için "özel statüleri" içermelidir. Bunun yanı sıra bu adalet fikri, gruplar dışı insanlar üzerinde tahakküm kurmayı ve gruplar içi muhalifleri bastırmayı da önleyebilmelidir.

Burada denge noktası, kimliklerin devlet tarafından ezilmesine veya o kimliğe dayanarak bireysel insanın haklarının çiğnenmesine izin vermemek arasında aranmalıdır.

MULTICULTURALISM IN THE PROCESS OF MODERNISM

YILMAZ ENSAROĞLU

First of all, I would like to greet you all and present my gratitude and congratulations to the directors and staff of the Helsinki Citizens Assembly for organizing the round table meeting titled "A Broader Europe: Modernism and Pluralism" and the European Union for supporting this activity.

The place and meaning of multiculturalism within today's societies and the question of what kind of a value should be attributed to it is among the major focuses of interest of a liberal political representation and the efforts of peacefully living together. Because this issue expresses an up-to-date problem brought forth by the historical period generally dominated by the modern nation states, by the process of the disclosure of identities which manifest themselves especially during ethnical, religious and political conflicts and lastly by the debates over globalism and the universal or the regional.

The process of modernism has been influenced by two major society perceptions, namely the homogeneous and the heterogeneous and the political structures shaped by these perceptions. The period envisaging the collapse of the empires and the establishment of nation states, has brought forth the political models based on the presupposition that the society is or needs to be a homogeneous whole.

Factors like the arrangement of cultural texture according to the dominant nation in nation states, formulation of the legal system and public regulations by ignoring the diversities led to a series of problems concerning human rights. The establishment of the institutional structure upon discriminative practices, the texture of social organization not being designed in accordance with the diversities served as a basis for the problem. Within this framework, it became harder

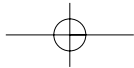

for different cultures to express themselves in the public domain and the claim that the public domain needs to be a neutralized area devoid of all religions, ideologies, cultures only meant that it should impose a certain culture in practice.

In the first half of the twentieth century, the humankind had gone through suffering caused by the political models based on similar claims of homogeneity deriving from race and ideology, right and left wing totalitarianism and the destruction that they have caused. The projects based on or aiming to reach at a homogeneous society by standardizing the people with regard to religion, language, common goal, and life style and by using the sources of the state in this respect are today not so easily vindicated as before. On the contrary, the conception that a homogeneous society is not and cannot be in question in the modern world and moreover variety is by itself good, has begun to be more and more often pronounced. This second conception is also supported by the practices of the modern society. Above all, it is clear that modern societies are not homogeneous.

If we are considering collective identities, different cultural values and structures as the subject of social variety, it means that we are talking about multiculturalism. Multiculturalism in this context, might express a detection that the modern society is not culturally *identical* (*türdeş*) as well as a judgement that this variety is not an obstacle before a peaceful unity. However it is not sufficient to detect that the society is heterogeneous with a multicultural texture or that this is intrinsically good. How this variety should be transmitted from the social area to the political arena and the quality of a political representation depending on and giving credit to multiculturalism is equally important. Because we are living in a historical period when ethnical, religious and similar identities tend to stand out and sometimes the emphasis on these identities or cultures can surpass certain values such as human rights and peace. Furthermore multiculturalism bears the risk of being manipulated and transformed into the proposition claiming the political and legal organization of the society to be made upon these identities.

What might the drawbacks of such a proposition be? The first and utmost drawback of it is that the individual human rights can be sacrificed at the stake of identities. It can be assumed that one's being entitled to rights is made possible through his collective identity which helps him to get out of his atomized state, yet again the same collective identity can also be constraining regarding the function given to the individual within the political organization. In this respect, it is to the same extent important not to allow the cultural variety to transform into a prison of the individual as to recognize ethnical, cultural, religious and political identities. For example, in Quebec State of Canada, the non-

Anglosaxon originated citizens are prohibited to send their children to English-language schools in the name of cultural preservation. Another drawback is that there is not a single and substantial form of perceiving identities. The political-legal regulations to be made addressing identities on the other hand require at least a definition of identity, whereas the content of such a definition is generally not perceived similarly with the people carrying that very identity. What must be done in this respect is to pave out the way for the free expression and self-improvement of the identities while preventing the state from interfering with the human rights in the name of protecting a particular identity.

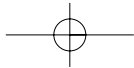
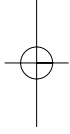
When we look at our own country within this framework, we can detect the existence of a heterogeneous society with a fairly rich cultural variety, different ethnical, religious, philosophical tendencies and practices. The problem here is that an integralist discourse and a political will is dominant which is striving to provide unity by moderating the diversities without being impartial to different points of view and life styles and by ignoring the variety of the society. This is one of the reasons behind the cultural diversities' becoming a source of conflict instead of an asset. Naturally, all of the cultural identities might not have the quality to provide grounds for a pacifist legal-political order. However this condition does not legitimize the dominant conception which assumes that a homogenizing will and a similar ideology should be instituted in the society by the very efforts of the state. Furthermore, such a policy, would cause and is causing the cultural identities to withdraw, become reserved and adopt an oppositional attitude.

But transforming the identities into the constituent subjects of political and legal organization in reaction to their suppression does not seem like a solution either. For example, it has recently been claimed by a political party that abandoning the official rejection of the Kurdish identity could only be provided through "the recognition of the Kurdish identity in the constitution". It is hard to imagine this as a solution. Because the constitution needs to be a document securing the individual and collective rights of the people rather than officially recognizing each and every identity existent in the country. The same situation counts for the religious identities as well. Furthermore, Kurdish, Muslim, Armenian, Women, Circassian and similar identities rather express an abstraction and does not entail the capacity to represent totally different individual choices envisaged within this category. Expressing this might not require us to stand categorically against taking measures in order to compensate the losses that certain identities suffered so far because of oppressions and disadvantages that they incurred as a result of these oppressions. As Kymlica points out, an encompassing

justice theory in multicultural society must consist of universal rights entitled to individuals regardless of their community memberships as well as rights deriving from community differences and “special statuses” for minority cultures. Besides, this justice theory must be able to eliminate the establishment of authority over the members of different communities and the suppression of the opposition within them.

The point of equilibrium here must be pursued between the assimilation of the identities by the state and the violation of the individual’s human rights with regard to those identities.

ULUS DEVLET VE FARKLILIKLAR

ÜMİT FIRAT

İki gün boyunca konuşulanları dinledikten sonra söylenmesi gereken belli başlı her şey söylendi, bana da pek bir şey kalmadı gibi. Konular neredeyse tek bir başlıkta sunulabilecek kadar iç içe. Başlıklardan biri hakkında konuşmak, ister istemez diğer başlıkları da kapsayacak ayrıntılara girmeyi gerektirdiği için bütün bu söylenenlerin dışında tekrarlara girmeden yeni bir şeyler söylemek zor elbette. Ben de konu başlığına sadık kalarak, önceki konuşmacı ve tartışmacıların söylediklerini tekrarlamadan, bir Kürt olarak bazı gözlem ve tespitlerimi aktararak tartışılan konulara değinmek istiyorum.

Adamakıllı karmaşık ve birbirine bazen benzeyen bazen de benzemeyen bu tür sorunların çözümü için hazır bir reçete sunmanın, nihai çözümler bulmanın ve üretmenin pek de mümkün olmadığını düşünüyorum. Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliği'nin son yıllardaki politika ve uygulamalarına baktığımızda bu tür sorunlar, artık bir ülke veya devletin iç meselesi olmaktan çıktı. Evrensel birkaç kriter tespit etmek suretiyle sorunlara yaklaşmak, birtakım projeler, programlar üretmek, belki de çıkış yolları bulabilmek için daha makul çözümlere varmamızı sağlayabilir. Kanada, İspanya veya Britanya için geçerli olabilecek bazı projeler, tek başlarına Balkanlar, Kanada veya Ortadoğu için geçerli olabilecek çözümler teşkil etmeyebilir; ancak hepsi için geçerli bazı temel kriterler olabilir, vardır da bu kriterler.

Tartışılmasını istediğim ilk tespitim şu: Birbirlerine düşman olan topluluklar ve uluslar mevcut. Araplar ile Yahudiler, siyahlar ile beyazlar, Şiiiler ile Sünniler, "laikler" ile "laik olmayanlar" gibi. Bir de düşman edilmek istenen veya düşman olmaları gerektiği doğrultusunda yönlendirilen uluslar ve topluluklar var. Kürtler ile Türkler, Hindular ile Müslümanlar gibi. Bunların bir kısmı günlük politikalar sonucu oluşmuş. Türkiye'de Kürtlerin durumu politik nedenlere dayalı bir düşmanlığın

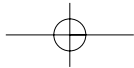
geliştirilmesi tezimize uymakta. Bereket versin, bu düşmanlık, Türkiye’de iki toplum arasında yaygınlaşmadı; devletle Kürtler arasında bir husumet olarak kaldı, ama eski Yugoslavya’da gelişti.

Tartışılmasını istediğim ikinci bir tespitim de şu: Bütün konuşmacılar, ulus-devlet modelinin artık çöktüğü iflas ettiği hususunda birleşiyorlar. Elbette ki ulus devletlerin savunulacak ve artık birer model olarak örnek alınabilecek cazibeleri kalmadı. Bu görüşlere ben de tamamen katılıyorum. Ancak burada çelişik bulduğum bir nokta var; peki ulus devlet olan ve olmayan SSCB, Yugoslavya, Türkiye, İspanya, Irak vb. ülkeler, uygulamaları sonucu neden birbirine benzer düşmanlıklara yol açtılar? Irak devleti anayasal olarak bir Arap devleti olmasına rağmen, Bağdad’daki iktidar daima Arapların egemenliğinde yürütülmüş ve temsil edile gelmiştir. Buna itiraz eden Kürtler de en ağır bedellerle cezalandırılmışlardır. Oysa Irak bir ulus-devlet değildir; keza eski Yugoslavya da bir ulus-devlet değildi. Eski Sovyetler Birliği ise, bırakalım ulus-devleti, kendisini uluslar ötesi bir yapılanma, örnek bir model ilan ediyordu. Ancak orada da her ulusun eşit, ama Rusların daha fazla eşit olduğu zamanla ortaya çıktı elbette. Kürtlerin yaşadıkları ve kendi anavatanları olan topraklardaki resmi açıklamalarına göre 30.000 ölü ve 3000 civarındaki köy ve mezranın boşaltıldığı ülke olan Türkiye Cumhuriyeti de, kendisini ulus-devlet olarak “gururla” ifade etmekte ve bunu anayasal statüsünde de değiştirilemez bir hüküm olarak sürdürmekte, korumakta. Daha önceleri pek farkında olmadığımız bir özelliğini birden bire keşfedip son on beş yıldır bir de “üniter devlet” kimliği edindi. Ben, devlet modeli olarak birbirine benzemeyen ama yaşanan sorunları bakımından pek çok benzerlik gösteren bu mesele üzerinde biraz daha kafa yorulması gerektiğini düşünüyorum.

Birkaç cümle ile de farklılıklar üzerine burada yapılan tartışmalar hakkında konuşmak istiyorum. Farklılıkların yok sayılmak veya bastırılmak istendiği devletlerde, egemen olanlara göre farklı olanların militanlaştıklarını ve radikal örgütlenmelere yöneldiklerini görüyoruz. Bunun “olağan” sonucunun da ne yazık ki, sert bir “önder” tarafından “temsil” edilip yönetilmeleri olduğunu ve gene “doğal” olarak savaş alanlarına sürüldüklerini görürüz. Bu savaşların birer meydan muharebesi şeklinde olmadıkları ve tabii ki, hiçbir zaman da birileri kendilerini galip ilan etseler de, galiplerinin olmadığı görülür.

Kürt kimliği yasaklı olmasaydı burada durup dururken Kürt olduğumu ifade etmemin manası yoktu. Bizler neden böyle bir ihtiyaç duymaktayız? Bu soru sorulduğu için buna cevap vermek istiyorum.

Eğer bir Kürt olduğumu ifade etmezsem iki türlü yanlış anlamayla karşılaşabileceğimi düşünüyorum; birincisi, bir korku ve sindirilmişlik veya aslını inkar eden biriyim gibi görüleceğimden endişe etmekteyim. Bunu, bütün iyi niyetlerine

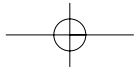

rağmen Türk arkadaşlarımın yeterince anlayabileceklerini sanmıyorum. Empatiyle falan bunu hissetmek yeterli olmaz. İkincisi de, birileri beni Türk sayacak diye endişeleniyorum. Bunu bir aşığılama olarak düşünmediğimi ifade etmeme gerek yok. Müslüman olmayan T.C. vatandaşı arkadaşlarım beni bağışlasınlar, ama onların böyle bir sorunları yok; çünkü onları zaten Türk sayan falan yok. İlkokullarda bir yaptırım örneği olarak söylenen “Türküm, doğruyum, çalışkanım...” andını okumuş olmakla resmi pratikte Türk sayılmış olmuyorlar. Biz Kürtler ise o kadar çok benzerlik taşıyoruz ki, fizik olarak ayırt etmek zor, bir arada olduğumuzda aynı dili konuşuyoruz, aynı camilere gidiyoruz, aynı din ve ibadet kurallarına bağlıyız; bizim de isimlerimizin çoğu Ali, Hasan, Mehmet, Ahmet, Kemal vb... Aslında bu kadar çok benzerlik bizlerin yakınlaşması için büyük bir avantaj. Ama biz burada her gün biraz daha uzaklaşmaktayız, işte bu benzerliğin aynı şey (Türk) sayıldığı gibi yanlış bir anlamaya yol açmaması için altını çizerek Kürt olduğumuzu belirtme ihtiyacı duyuyoruz; bu davranışımız adeta bir reflekse dönüşmüş. Hoşgörünün egemen olduğu, farklılıklara “öteki” olarak bakılıp ayrılıkçı olmayan bir ortamda böyle bir refleks gelişmesinin haklı ve kabul edilebilir bir gerekçesi olmazdı.

Bir arkadaşımız konuşmasında “Kürtlerin T.C.’nin asli unsuru ve kurucu ortağı” olduğunu söyledi. Bazı arkadaşlarımız da haklı olarak bu görüşe tepki gösterdiler. Onlar gibi ben de böyle bir tezi benimsemiyorum. Kürtler, anavatanlarında ve devlet kurucusu olarak bir şeyler hak etmiyorlar. Burada göçmen olsalardı bu haklarından mahrum mu kalmaları gerekirdi? Ben bu konuda şunu söylemek istiyorum: Kürtler, kendilerine azınlık denmesini istemiyorlar. Azınlık karşıtı bir görüş olarak da “asli unsur”, “devlet kuruculuğu” gibi tezlerle, azınlık olmayan ve başka bir tanımla ifade edilmek istiyorlar. Burada hassasiyet gösterilen “azınlık” kavramı karşısında tepkisel davranılarak yanlış bir tespit yapılmaktadır. Aslında şu azınlık kavramını ya yeniden tanımlamak ya da Kürtler için başka bir tanım bulup kullanmak gerek galiba.

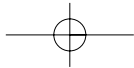
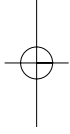
Bize miras kalan sorunlar vardır. Bunları bize bırakanların iyi bir miras bırakmadıkları belli. Ama kalkıp bütün gücümüzü, bütün enerjimizi onları yargılamaya yöneltirsek işin içinden çıkamayacağımız gibi, daha da karmaşık bir hale getirebiliriz. Bizler ne yapabiliriz? Bu yargıyı tarihte ve tarihçilere bırakıp, bir çatışmaya yol açmadan neler yapılabilir? Birtakım tedbirler alınabilir. Göçlerin durdurulması için ekonomik ve sosyal tedbirler alınabilir. Unutmamak gerekir ki milliyetçiliğin en güçlü besin kaynaklarından biri bu göç hadisesidir. Özgür koşullarda, özgürce bilgiler alınabilecek sayımlar ve istatistikler yapılabilir. Yurttaşlar, kendileri ve talep ettikleri şeyler hakkında özgürce bilgiler verebilir. Devletin bu bölünme paranoyasından kurtulması gerekir. Toplumun bir envanteri çıkarılabilir. Farklılıkla-

rın ne olduğu, nelerin çözüm beklediği tespit edilebilir. Devlet, dini, etnik vb. toplumun yalnızca bir kesimini tespit edebilecek bir kimlikle tanımlanmamalıdır. Herkesin devleti olmalıdır.

Hoşgörölü, adalet duygusunun egemen olduğu demokratik bir anlayışı yerleştirebildiğimiz zaman, farklılıkların bu kadar öne çıkmayacağına, en azından kendilerini farklı hissedenlerin, ötekine bu farkı fark ettirmek istemeyeceklerine inanıyorum.

NATION STATE AND DIVERSITIES

ÜMİT FIRAT

After listening to all the things that have been discussed in the past two days, I feel as if everything has been said and there isn't much left for me to talk about. The issues are so interrelated that it is possible to present them under a single heading. Since talking about one of the aspects will require mentioning details that will include all other aspects, it is difficult indeed to say things other than those which have already been said. Therefore instead of restating the concerns of the former panelists, I will try to remain within our topic and address the issues discussed so far by presenting some of my observations and remarks as a Kurdish citizen.

I believe that it is not possible to suggest an ideal prescription or to find and produce final solutions for these sort of problems which are rather complicated, which may or may not be similar according to the conjuncture. When we examine the policy and the praxis of the United Nations, Nato and European Union in the recent years, these problems are no longer considered as the internal affairs of any country or any state. Approaching the problems by setting out certain universal criteria, producing various projects and programs might lead us to achieve more reasonable solutions in order to find our way through all this. Certain projects which might be substantial for Canada, Spain and Britain may not be effective on their own in the case of the Balkans, Canada or the Middle East, yet again there can be and most probably are some basic criteria which are considerable for all.

My first remark which I would like to be taken into consideration is this:

There are currently societies and nations in enmity against each other. Such as Arabs and Jews, the Black and the White, the Shi'ites and the Sunnites, laics and their opponents. Besides there are societies and nations which are manipu-

lated towards gaining and bearing enmity. Like Kurds and Turks, the Hindus and the Muslims. A part of this has come out as a result of daily policies. The Kurds' condition in Turkey exemplifies the claim that enmity is developed for political reasons. Fortunately, this enmity hasn't prevailed between the two communities in Turkey; it remained merely as a hostility between the Kurds and the state. However it did prevail in Yugoslavia.

A second remark that I would like to make is this: All the panelists agree that the nation state model has collapsed because it has been exhausted. It is certain that nation states no longer have an appeal to be appreciated or vindicated as a model. I also completely agree with these views. Yet there is a contradictory point here: Why did countries like the Soviet Union, Turkey, Spain and Iraq, whether nation states or not, caused similar enmities as a result of their own practices. Although the Iraqi State is constitutionally a republic, the official authority in Baghdad has always been implemented and represented by the Arabs. The Kurds who stood against this were always punished most severely. However Iraq is not a nation state, just like Yugoslavia which hadn't been a nation state either. The former Soviet Union on the other hand, leave aside being a nation state, always professed itself as a supranational formation, as an exemplary model. Yet again in time it became evident that all nations were equal but Russians were more equal for sure. Furthermore in the Turkish Republic where according to the official figures 30.000 people were killed and around 3000 villages were evacuated from the Kurdish territories where the Kurds had always resided and which was known as their homeland, the state claims itself proudly to be a nation state and preserves this as an unalterable provision in its constitutional status. Also, it has suddenly adopted a "unitarian state" identity in the past 15 years which seems to be a feature we had been rather unaware of until recently. I believe that we have to dwell on this issue which does not show many similarities as a state model but generates many problems in common, a little further.

I also want to say a few things about the discussions made here about diversities. In states where diversities are preferred to be ignored or suppressed, we observe that the people who are different in some respects become militarized and tend toward radical organizations as opposed to the dominant ones. Unfortunately, we see that the "ordinary" result of this is that they are "represented" and governed by a strict "leader" and most "naturally" again driven to the battlefields. It is acknowledged that these wars never occur as decisive battles and certainly never have victorious parties although some may declare themselves as such.

If the Kurdish identity was not prohibited, my abrupt statement here about a being Kurd would be highly irrelevant. Why do we need to do so? I would like to reply since this question has been asked before.

I suppose I might be faced with two kinds of misunderstandings if I don't state that I am a Kurd. Firstly, I am worried about being perceived as someone who denies his true identity or his origins because of fear and assimilation. I don't think that my Turkish friends can sufficiently comprehend this, despite all their good intentions. Empathy alone is not enough.. Secondly I am worried that people will think that I am Turkish. There is no need to say that I don't take it as an insult. I hope my non-Muslim Turkish friends will forgive me but they don't have such a problem since nobody takes them seriously as Turks. According to the national oath read out loud collectively in primary schools which opens with the statement: "I am a Turk, I'm just, I am hardworking..." they are renounced in official praxis. Whereas we, Kurds have so much in common that it is difficult to distinguish us by our appearance, we speak the same language when we are together, we go to the same mosques and share the same religion and religious practice. Our names are also Ali, Hasan, Mehmet, Ahmet, Kemal etc... Actually all these similarities are opportunities for us to come closer. However we are increasingly falling apart everyday and we need to emphasize that we are Kurds in order for this similarity not to be understood as identification with Turks. This has almost become habitual, as a reflex action. In an environment where tolerance prevailed, where diverse cultures weren't regarded as others with a racialist attitude, the development of such a reflex action wouldn't be necessary.

One of our friends mentioned in his speech that "Kurds were among the major components and constituents of the Turkish Republic" while some of our friends reasonably reacted against this. I don't agree with this either. The Kurds are living in their homelands and they don't deserve anything as founders of state. Would they need to be deprived of their rights if they had been immigrants here? What I want to say at this point is: Kurds don't want to be referred to as a minority.. And as an antithesis of minority, they want to be described with different definitions other than minority, like "constituent founder" or "founder of state". Here a wrong statement is made in reaction to a vulnerable concept like minority.

In fact, it seems as if we either need to redefine the concept of minority or find another definition for Kurds.

There are certain problems that we inherited. It is obvious that whoever left these problems to us, hasn't left anything good. However if we leave everything aside and spend all our effort and energy on judging them, not only may we be

frustrated but also make the situation much more complicated.

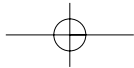
What can we do? Leaving the final judgment to history and to historians what can we do without causing any conflicts? We can take some measures.

Economic and social measures could be taken in order to prevent migration. It should be kept in mind that one of the major sources of nationalism is migration.

Statistics and surveys could be carried out under free conditions Citizens could freely give information about themselves and their demands.

The state has to get rid of this paranoia of getting divided.. An inventory of the society could be made. Diversities and problems requiring solution could be pointed out. The state shouldn't be defined on a religious or ethnical bases, which can only represent one part of society. The state has to be for everybody.

I believe that if we can cultivate a democratic understanding governed by tolerance and justice, diversities won't stand out to such a great extent. At least those who feel themselves different,wouldn't wish to make the other feel aware of this

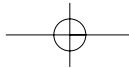
ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK, ÇOKKİMLİKLİLİK, ÇOĞULCULUK

AHMET İNSEL

Birbirlerine mükemmel biçimde eklenmiş bir dil, bir halk, bir toprak ve bir devlet kavramı üzerine inşa edilmiş ulus-devletlerin, bu mutlak üniter niteliklerinin daha zor sürdürülür olmaya başladığı bir ara dönemdeyiz. Dünyaya giderek egemen olan insan hakları siyaseti, farklı kültürlerin, farklı etnik kimliklerin, farklı dinî inanç ve törenlerin ve farklı siyasal-toplumsal tercihlerin aynı alanda yaşayabilmeleri ilkesini ön plana çıkarıyor. Bu ise, farklılıkların ifadesini sadece siyasal ve iktisadi konularla sınırlayan modern ulus-devlet modelinin meşruiyetini sarsıyor. Ulus-devletin Türkiye'deki uç örneklerinde görüldüğü gibi, üniterliğin sadece devlete özgü değil, yurttışa da ait bir özellik olduğunun kabul edildiği toplumlarda, üniter devlet kavramı ve üniter yurttaşlık anlayışlarıyla insan hakları siyaseti arasında, aşılması zor bir uçurum ortaya çıkıyor.

Üniter devlet ve üniter yurttaşlık anlayışlarının, yeni siyasal-toplumsal meşruiyete dar gelen çerçevesini genişletmek için çokkültürlülük, çokkimliklilik ve çoğulculuk ilkeleri ışığında arayışlar var. Bu üç kavram farklı oluşumlara denk düşüyor ve üniter devlet/yurttaş modelinin günümüzdeki sorunlarına önerdikleri çözümler yeni sorunları gündeme getiriyor.

1- Çokkültürlülük kavramı için, birbirine zıt iki tanım önermek mümkün. Bu kavramın birinci tanımında, farklı kültürlerin birbirlerine karışmadan yan yana yaşama hakkının da olduğu, her kültürün kendine ait özerk yaşam alanlarına sahip olarak yaşayabildiği, cemaat merkezli bir anlayış ön plana çıkıyor. Birleşik Krallık'taki (bu bağlamda İngiltere yanlış bir adlandırmadır) "cumhuriyetçi monarşi" rejimi gibi, imparatorluk mirası üzerine kurulmuş, entegrasyon hedefli olmayan oluşumlarda çokkültürlülük, herkesin kendi kültürü içinde, birbirine karışmadan yaşaması anlamına geliyor. İlk bakışta insan hakları ve demokrasiye uygun bir içerik sunan bu ta-

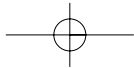

nım, uygulamada bir kültürün diğerleri üzerinde mutlak tahakkümü olarak tezahür ediyor. Özellikle entegrasyon amaçlı olmayan yapı, sonuç olarak egemen kültürün, İngilizliğin üstün olduğu görüşünün kabulüne dayalı bir denge üzerinde ayakta duruyor. Diğer kültürel kimliklerden (özellikle yakın kimlikler olan Galler, İskoç ve İrlandalı kimliklerinden) bu üstün kimliğe atlama yolları açık olmasına rağmen, geçiş eski kimliğin bütünüyle terk edilmesiyle mümkün oluyor. İlk kimliğini terk etmekte doğal olarak daha zorlanacak olan veya özgül kimliklerini bir elbise gibi üzerlerinde taşımaları çaresiz olan cemaatlerin üst kimliğe atlama şansı azalıyor.

İkinci çokkültürlülük kavramı, farklı kültürlerin karşılıklı etkileşimi üzerine dayanarak bir tür "erime potası" pratiğini merkeze alıyor. Burada da genellikle söz konusu olan, "kültürsüzleşme" aracılığıyla elde edilen bir karmaşık kültürün birleştiriciliğidir. Bu sürece en anlamlı örnek, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çokkültürlülük pratiğidir. Bir yanda herkesin bir köken kültürü, diğer yanda ise, refah toplumunun nimetlerinin paylaşılmasına dayalı ortaklıktan güç alan bir ortak kültür yer alır. Entegrasyonun görece çabuk ve kolay sağlanması, bu ortak kültür alanının çok derinlikli ve kapsamlı olmamasına bağlıdır. Ortak kültür alanı, bir tür alt kültür olarak işlev görür. Buna karşılık, üst kültür, kurucu egemen kültür olmaya devam eder. Bu üç seviyeli çokkültürlü yapılarda, kültürlerin karşılıklı etkileşimlerine açık kanallar vardır. Bu nedenle, çok kültürlülük kültürel "gettolaşma" politikasına dönüşmeyebilir. Böyle bir gettolaşma tehlikesini hep içinde barındırmakla birlikte, toplumsal hareketliliğe daha açıktır. Ama sonuç olarak, "WASP" türü egemen bir üst kültürün varlığının yarattığı sorunu, uzun bir zaman dilimine yayılan ilk dönemde aşamaz. Bu ikinci çokkültürlülük anlayışında, aidiyet bireyle cemaat arasında paylaşılır. Köken kültürün kamusal alanda kullanılıp kullanılmaması bireye ait bir tercihtir.

2- Genel olarak çokkültürlülük kavramı, bireyleri topluluk içinde algılar. Üstün olan birey değil, onun tarihi nedenlerle ait olduğu topluluk kültürüdür. Aile yapısı itibarıyla farklı kültürel kökenlere sahip bireylerde görülen çokkültürlülük, yukarıda tanımlanan çokkültürlülükten farklıdır. Bu bireylerde, çokkültürlülükten ziyade melez bir kültür söz konusudur. Buna karşılık çokkimliklilik kavramı, bireyi ön plana çıkarır. Bireyin yaşamında edindiği farklı kimliklerin eşdeğerlik içinde ele alınmasına dayanır. Bunlar kültürel kimlikler, meslek kimlikleri, siyasal kimlikler gibi bireyin farklı toplumsal alanlarda ve farklı tarihlerde edindiği ya da öne çıkardığı kimliklerdir. Çokkimliklilik ilkesinin demokratik bir oluşuma temel oluşturması için, bu kimlikler içi hiyerarşinin bütünüyle bireye ait olarak tespit edilmesi gerekir. Bir kişi birçok kimlikle aynı zamanda toplumsal alanda bulunabilmeli ve bu çoğul kimliği içinde toplumsallaşabilmelidir. Farklı kimlikler arasında evrensel ya da nesnel bir hiyerarşi oluşmamalıdır. Farklı kimlikler içi hiyerarşi tikel, öznel ve

değişken olduğu zaman çokkimliklilik, demokratik bir kamusal alanın temelini oluşturabilir. Çokkimliklilik kavramı, farklılıkların cemaatlere veya topluluk yapılarına tabi olarak var olmalarını değil, farklılıkların bireylere mündemiç olgular olarak toplumsal alanda yer almalarını mümkün kılar. Bu, aynı zamanda, modern dünyanın eleştirisinde gündeme gelen “tek boyutlu insan” (Marcuse) modelinin de aşılması demektir. Çokkimlikli bireylerin toplumsallaşması üzerine inşa edilen toplumsal alanlar, indirgemeci ve özgürlükleri kısıtlayıcı olmayan bir demokrasinin harçını oluşturabilir.

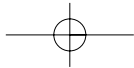
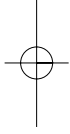
Ama çok kimliklilik yaklaşımının da bireylerde yol açabileceği kimlik bulanıklığı tehlikesi vardır. İktisadın temel toplumsallaşma alanı olduğu modern toplumlarda, sosyo-ekonomik kimlikler etrafında oluşan bir hiyerarşi egemendir. Bu hiyerarşi, toplumsal sınıf kimliklerinin özünü oluşturur. Ekonomi merkezli toplumsal sınıf aidiyetlerinin egemen olmaya devam ettiği toplumlarda, çokkimliklilik, egemen sınıf olgusunun varlığını gizlemek işlevi görebilir. Gerçekte sosyo-ekonomik bir hiyerarşinin yürürlükte olduğu toplumda, çokkimlikli bireyler olarak kamusal alanda yer almak fiilen mümkün olmaz. Çokkimliklilik, sınıfsal tahakkümün üzerini örten bir söylem işlevi görebilir.

3- Çoğulculuk kavramı, genel kullanımı içinde siyasal alana özgüdür. Farklı siyasal değer, tavır ve politikaların, hukuki olarak eşdeğerli olması ilkesini ifade eder. Ama bu dar çoğulculuk kavramının yanında, daha geniş bir çoğulculuk tanımı da vardır. Bu tanıma göre, çoğulculuk, farklı yaşam pratikleri içinde biçimlenen kültürel farklılıkların kamusal alanda ve esas olarak siyasal alanda hem tanınmasını, hem de eşdeğer meşruiyete kavuşturulmasını gerektirir (Charles Taylor). Bu yaklaşım, bireysel özgürlüğün merkezine, bireyin devraldığı kültüre mahkûm olmadan, kendi kimliğini kendisinin, özgürce oluşturması gereğini yerleştirir. Bireyin diğerleriyle ilişki içinde oluşturduğu bu dinamik kimlik, değişme potansiyelini içinde taşıdığı için çoğuldur. Çoğulculuk, bu potansiyel çoğulluğun hayata geçmesini mümkün kılan, yani bireysel kültürel farklılıkların siyasal olarak tanınmalarını, eşdeğer meşruiyetlerinin kabulünü sağlama ilkesidir.

Çoğulculuk ilkesi, esas olarak siyasal plana vurgu yaparken, özgürlüğü ve eşitliği mümkün kılan ortak paydanın tanımlanmasında zorlanır. Öznel ve değişken kültürel kimliklerin eşdeğerliğinin, bir içsel ahlakî değer üzerinde kurulabileceğini iddia eder. Bu içsel ahlakî değer kurucu ortak payda olarak işlev görebilmesi, fikrî alışveriş, “ahlakî sohbet”, “iletişim eylemliliği” olanaklarına bağlıdır. Bu olanaklar, kurumsal ve siyasal olmaktan öteye, esas olarak kültürelidir. Dolayısıyla “ahlakî sohbet” olanakları gibi bir ön koşul, bireysel kültürel kimliklerin siyasal plânda tanınması imkânını başka bir kültürel ön koşula bağlayarak, belirlenenin aynı zamanda belirleyen olduğu belirsiz bir durum yaratmaktadır.

Günümüzde, ulus temelli siyasal oluşumların entegrasyon yaratma kabiliyetlerinin zayıfladığı, çatışma yaratıcı özelliklerinin ağır bastığı bir dönem yaşıyor. Bu fiili veya potansiyel çatışma zemini, yeni cemaatleşme dinamiğine de güç veriyor. Çokkimlikli bir çoğulculuk yaklaşımı, post-modern tavrın taşıyıcısı olduğu yeni cemaatleşme dinamiği karşısında, farklılıkların çoğul birlikteliğini bireysel özgürlükler bağlamında hayata geçirmeyi mümkün kılan anahtar kavramlardan biri olabilir.

MULTI-CULTURALISM, MULTIPLE IDENTITY AND PLURALISM

AHMET İNSEL

We are going through a transitional period when the absolute unitarian structures of nation states which are built upon the concepts of a single language, single nation, a common land and a single state conjoined to each other in a perfect manner, are at stake and becoming hardly sustainable. The human rights policy which gradually becomes prevalent around the world, emphasizes the principle of the co-existence of different cultures, different ethnical identities, different religious beliefs and rituals and social-political choices. This impairs the legitimacy of the nation-state model which constrains the expression of diversities with political and economic issues. As acknowledged in the extreme examples of the nation state in Turkey, there arises an irrecoverable gap between the concepts of unitarian state, unitarian approach to citizenship and the human rights policy in societies conceiving unitarianism as a feature of not only the state but of the citizen at the same time.

There are current efforts to extend the narrow scope of the notions of unitarian state and citizenship with regard to the principles of multi-culturalism, multiple identity and pluralism in order to compete with the new social-political legitimacy. These three concepts correspond to different formulations and the solutions they propose to the existing problems of the unitarian state/citizen model brings new issues in question.

1. It is possible to suggest two opposite definitions for the concept of multi-culturalism. The first definition implies a congregation-based model envisaging the co-existence of different cultures where each culture has the chance to survive within an autonomous area reserved for itself. In states established upon an imperial heritage without the aim of integration like the "republican monarchic"

regime in the United Kingdom (England is an inappropriate denomination in this respect), multiculturalism means that everybody should live according to their own culture without interfering with each other. This definition which seems to present a convenient content for human rights and democracy, in practice appears as the absolute authority of a single dominant culture over the others. This structure which does not particularly aim at integration, consequently manages to stand on a balance provided that the superiority of the dominant culture, which is the English identity in this case, is accepted. Although the ways to skip to this superior identity from other cultural identities (especially from the closer ones such as Gaelic, Scottish and Irish) are clear, the transition is made possible only through the complete desertion of the former identity. Congregations who have, by nature, difficulty in deserting their initial identities or who carry their respective identities on themselves by appearance have less chance to shift to the superior identity.

The second concept of multiculturalism is based on a sort of "melting pot" praxis deriving from the interaction among different cultures. Similarly what is implied here in general is the unifying impact of a composite culture formulated by deculturalisation. The most suitable example to this process is the praxis of multiculturalism in the United States. On one side of the spectrum lies people's individual ethnical cultures while a common culture nourishing from the union based on the equal partition of the benefits of the social welfare state lies on the other. The relatively easy and rapid realization of the integration depends on the profundity and the comprehensiveness of this common cultural perspective. The common cultural ground serves as a kind of sub-culture. However the high-culture continues to be the dominant culture as the founding element. In this sort of three dimensional multicultural structures, there are channels open to interaction between cultures. Therefore, multiculturalism may not transform into the policy of cultural ghettoism. Although always carrying the danger of such ghettoist intentions, it is further open to social interaction. But consequently, it cannot eliminate the problem deriving from the existence of a WASP type dominant high-culture, in its developmental stage extending through a considerable period of time. According to the second definition of multiculturalism, the belonging is shaped between the individual and the congregation. Whether to use the original culture in the public domain or not is a choice made by the individual.

2. The concept of multiculturalism in general perceives the individual as a part of the society. The superior is not the individual but the community cultures that the individual is subjected to for historical reasons. Multiculturalism seen

among individuals who come from different origins by means of their family structures is different from the multiculturalism defined above. In the case of these individuals, a hybrid culture is concerned rather than multiculturalism. However the concept of multiculturalism brings forth the individual. It depends on the evaluation of the different identities that the individual gains throughout his life, in equivalent terms. These are identities such as cultural, professional, political identities that the individual obtains or underlines in different social fields, at different times. In order for the principle of multi-nationalism to serve as a base for a democratic formulation, the inner hierarchy of these identities must be determined with regard to the individual in its entirety. An individual must be able to exist simultaneously with multiple identities in the society and s/he must be able to socialize within this plural identity. There shouldn't be a universal or objective hierarchy between different identities. Only when the hierarchy between different identities is partial, subjective and variable, multiculturalism can serve as a base for a democratic public domain. The concept of multiculturalism envisages the existence of diversities not as dependent on congregations or community structures but as phenomena inclusive to the individuals, having a place in their social life. This also means that "the one dimensional individual" (Marcuse) model mentioned within the criticism of the modern world can be transcended. Social fields built upon the social integration of multiple identity individuals can serve as a pattern for a non-constraining, not degrading democracy.

However the multicultural approach might cause an obscurity and confusion of identity for the individual. In modern societies where economy is acknowledged to be the main socialization field, a hierarchy woven around socio-economic identities is dominant. This hierarchy lies at the core of social-class identities. In societies where economy-based social-class categorizations continue to be dominant, multiple identities may be employed to conceal the existence of the dominant class phenomenon. In societies where a socio-economic hierarchy is an actuality, it is not possible to survive in the public domain as multiple identity individuals. Multiple identities may serve as a discourse to cover up class authority.

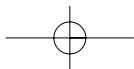
3. The concept of pluralism pertains to the political field in its general sense. It represents the legal equivalence of diverse values, attitudes and policies. But besides this narrow description of the concept of pluralism, there is also a broader definition of it. According to this definition, pluralism concerns both the recognition of cultural diversities originating from different life practices in the public field, especially in the political arena and also their being subjected to

equivalent legitimacy. (Charles Taylor) This approach places at the center of individual liberty, the necessity for individuals to formulate their own identities without being constrained to the dominant culture that they adopt to. This dynamic identity that the individual forms in interaction with others is plural in the sense that it bears the potential of change within. Pluralism is the principle which makes it possible for potential pluralism to be brought into life, in other words it is the principle which provides the legal recognition of cultural diversities and their equivalent legitimacies.

The principle of pluralism, while making an emphasis on the political praxis, fails to define the common feature providing liberty and equality. It claims that the equivalence of subjective and variable cultural identities can be construed upon an inner ethos. The activation of this inner ethos as a founding common feature depends on the opportunities of the exchange of ideas, moral conversation, communication action. These opportunities, apart from being institutional and political are primarily cultural. Therefore the preliminary condition of the opportunities for moral conversation creates an indefinite situation by forcing the political recognition of individual cultural identities to be dependent on another preliminary condition, suggesting the act also as the cause of itself.

Today, a tough period is acknowledged when the nation-based political structures' ability to create integration is weakening while it's ability to create a conflict is becoming dominant. The ground for this actual or potential conflict also encourages and strengthens the new congregations and the movements related to them. Against this new dynamics brought forth by the post-modern attitude, a multiple identity approach towards pluralism can be a key concept making it possible for the plural existence of diversities to be accomplished in reality with regard to individual liberties.

ULUS-DEVLET VE FARKLILIKLAR: DİN

İSA KARATAŞ

'Devlet ve dini farklılıklar' konusunda birçok şey söylenebilir. Anayasa ve kanunlara bakarsak, dinine ve ırkına bakılmaksızın, herkes eşittir. Anayasa'nın 10. maddesi aynen şöyle:

"Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz (ayrıcalık) tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

Madde çok güzel. Ancak 'devlet organları ve idare makamları' bunu ne derece uyguluyor? Çağdaş ve modern bir devlete yakışmayacak bazı uygulamalar olması, bu maddenin pek uygulanmadığını göstermektedir.

Bu maddenin uygulanmasını sağlamak basbayağı zordur. Çünkü, başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere devletin bazı birimleri, bu maddeye aykırı davranmaktadır. Ben yaklaşık iki yıldır, okullarda okutulan 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi' kitaplarını inceliyorum. Anayasa'nın bu maddesinin biraz Milli Eğitim Bakanlığı'nı da ilgilendirdiğini düşünüyorum. Milli Eğitim Bakanlığı'nın görevi, herkesi eşit gören çağdaş ve modern insanlar yetiştirmektir. Ben bu kitapları incelerken, Milli Eğitim Bakanlığı'nın en azından 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi' konusunda üstüne düşen görevi yerine getirmediğini gördüm. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu konudaki görevi, dinlerin nesnel ve doğru bir şekilde öğretilmesini sağlamak ve hiçbir din arasında ayırım yapmamaktır. Ama kitaplarda bunun tersini görüyoruz.

Din ayrımcılığı

Örneğin Prof. Dr. Süleyman Uludağ, Prof. Dr. Hayati Hökelekli ve Yard. Doç. Dr. Enver Uysal tarafından yazılan 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Lise 2'de şöyle deniliyor: "İslâm, Cenabıhakk'ın elçisi Hz. Muhammed (s.a.v) aracılığıyla gönderdiği son hak dinin de adıdır. Tek geçerli din, İslam'dır" (s.10, Ülke Yayınları, 1998).

T. Zahid Arvasî tarafından yazılan 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6'da ise İbrahim Alâeddin Gövsa'nın bir şiirine yer verilmiş. 'Din' başlıklı bu şiirde de şu dize-leri okuyoruz:

"Saçma, hile, yalan asla
Yoktur onda, iyi bilin!
Her din doğru söyler amma
Müslümanlık en büyük din"

(s. 16, Serhat Yayınları, 1997).

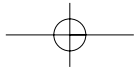
Değişik dinlere inanan öğrencilerin bulunduğu okullarda okutulan bir kitabın, bir dini ve bir peygamberi diğerlerinden daha üstün sayması ne derece doğrudur? Hıristiyanlık ya da Musevilik için aynı ifadeleri içeren bir şiir bu kitaplarda yer alsaydı, acaba Milli Eğitim Bakanlığı bu kitapları onaylar mıydı? Hiç zannetmiyorum. O halde Milli Eğitim Bakanlığı, bu şiire yer veren kitapları niye onaylamış? Milli Eğitim Bakanlığı bütün dinlere eşit mesafede bulunmak ve eşit bir şekilde davranmak zorunda değil mi?

Doç. Dr. Osman Çetin, Yard. Doç. Dr. Mustafa Öcal ve Doç. Dr. Hüseyin Algül tarafından yazılan 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Lise 3' kitabında da, 'Batılı Bilginlerin İslâm'a Bakışı' başlığı altında Charles Mismar adlı bir kişinin şu görüşüne yer veriliyor: "Hıristiyanlar âlim olunca Hıristiyanlıkla ilişkileri kesilir. Müslümanlar da cahil olunca İslâmiyetle ilişkileri kesilir..." (s. 98, Altın Kitaplar, 1996). Mustafa Ünal tarafından yazılan 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Lise 3'te de Charles Mismar'e ait olduğu iddia edilen bu söze aynen yer verilmektedir (s. 75, Uygun Yayınları, 1997).

İrk ayrımcılığı

T. Zahid Arvasi ve Doğan Çilingir tarafından yazılan 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5'te de, Mehmet Akif Ersoy'un 'Ordunun Duası' başlıklı şiiri yer alıyor:

"Türk eriyiz, silsilemiz kahraman...
Müslümanız, Hakk'a tapan Müslüman

Putları Allah tanıyanlar, aman,
Mescidimin boynuna çan asmasın"
(s. 91, Öğün Yayınları, 1998).

Kitaplarda Türklerin övülmesini belki bir dereceye kadar olağan karşılamak gerekiyor, ama diğer ırkları ve dinleri küçük düşüren sözlere yer verilmesi, Hıristiyanların 'putları Allah olarak tanıyanlar' şeklinde nitelendirilmesi herhalde normal karşılanmaz.

Dr. Hasan Hüseyin Dilaver, Abdulgaffar Gündeşli ve Hakkı Şirin tarafından yazılan 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6'da Yahudiler için şöyle deniliyor: "Yahudiler, benlik sahibi ve katı kuralları olan bir millettir... Kendilerini dünyanın efendisi görürler..." (s. 4, Gün Yayınları, 1995).

Nevzat Pakdil, A. Serdar Müftüoğlu ve Üzeyir Gündüz tarafından yazılan 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Lise 1'de de yine Yahudilere şöyle hakaret ediliyor: "Bizim de bildiğimiz gibi, dünya kamuoyu, Yahudi milletini para canlısı olarak bilir. Ticaret hayatında son derece başarılı oldukları söylenir. Aldatırlar ama aldanmaya yanaşmazlar..." (s. 82, Gendaş Yayınları, 1997).

Dr. İlyas Çelebi, Yrd. Doç. Dr. Adil Bebek ve Dr. Nebi Bozkurt tarafından yazılan 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Lise 1' kitabında da, Rum ve Ermeni işverenler için şu ilginç sözler kullanılmaktadır:

"Teophile Deyrole (1869), Türkiye'ye ait seyahatnamesinde, Türk esnafının ticarî ahlâkını ve ruh yapısını dikkat ve ısrarla gözden geçirir... Deyrole, şehrin en muhteşem ticaret merkezi Kapalı Çarşı'nın esnafından bahsederken şöyle der: 'Türk, ciddi ve sessizdir; çubuğunu içerek müşterisini bekler. Müşteri, almak istediği eşyayı seçerek evirip çevirir, beğenirse fiyatını sorar. O zaman mal sahibinin ağzından bir rakam çıkar, bundan sonra pazarlık etmek kabil (mümkün) değildir. Rum ve Ermeni esnaf ise, büsbütün başkadır; müşteriye seslenirler, elbisesinden tutup çekerler. Öyle ki; kandırmak için âdeta yalvarır, etekler; dostum, kardeşim, canım ciğerim, diye lâf yağmuruna tutarlar, sonra da ondan malın iki misli değerini isterler. Mamafih Ermeni, Rum'dan daha ağır ve dürüsttür'..." (s. 80, Salan Yayınları, 1997).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın sakınması gereken şeylerin başında ırk ayrımcılığı gelmesi gerekirken, ne yazık ki, birçok kitapta açık bir şekilde ırk ayrımcılığı gözetilmekte ve bazı ırklara hakaret edilmektedir. Türkiye insanları arasında din, dil ve ırk ayrımı gözettikleri gerekçesiyle birçok kişi hakkında dava açılıp değişik cezalar verilirken, Milli Eğitim Bakanlığı'nın gayet rahat bir şekilde din ve ırk ayrımı yapmasını anlamak biraz zor olsa gerek.

Kitap ayrımı

Bu kitaplarda yalnızca din ve ırk ayrımı değil 'Kitap' ayrımı da yapılıyor. Hüseyin Hüsnü Tekişik ve Dr. Niyazi Kahveci tarafından yazılan 'Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5'te, Ahmet Mahir Pekşen tarafından yazılan 'Kur'an' başlıklı bir şiirde şöyle deniliyor:

"Kur'an'ın dışındaki,
Kitaplarda yanlış çok,
Tevrat, İncil, Zebur'un,
Aslı günümüzde yok.

Günümüze ulaştı,
Kur'an harfi harfine,
O'nu Allah koruyor,
Bozmak kimin haddine"

(s. 41, Tekişik Yayınları, 1999).

'Kur'an dışındaki kitaplarda yanlış çokmuş! Acaba şairimiz Tevrat, Zebur ve İncil'de ne gibi yanlışlar görmüş? 'Tevrat, Zebur ve İncil'in aslı günümüzde 'yok'-muş. Doğru. Ama bu bir eksiklik mi? Binlerce yıl önce yazılmış kitapların aslını aramak zaten başlı başına bir mantıksızlık. Peki Kur'an'ın aslı günümüzde var mı? Yok. Kur'an'ın aslı olmamasını normal karşılayanların, Tevrat, Zebur ve İncil'in aslının olmamasını da normal karşılaması gerekmez mi?

Milli Eğitim Bakanlığı'nın görevi belirli bir dini, diğer dinlerden daha üstün göstermek olmamalı. Bu sözleri okuyan Yahudi ve Hıristiyan öğrenciler kendi inançları konusunda neler düşünecek? Bu tür sözlerle eğitilen Müslüman çocukların diğer insanların manevi değerlerine saygı göstermesini nasıl bekleyebilirsiniz?

Milli Eğitim Bakanlığı, bu kitapların tümünü hemen incelemeye almalı, diğer inançlar ve ırklar konusundaki yalan-yanlış bilgileri hemen kaldırmalıdır. Müslüman olmayan öğrenciler için din derslerinin zorunlu olmaktan çıkarılması, sorunu çözmemiş. Müslüman öğrencileri diğer dinler ve bu dinlere mensup insanlar hakkında birçok yalan-yanlış bilgilerle eğitmek doğru değildir.

Milli Eğitim Bakanlığı, şu iki şıktan birini tercih etmelidir: Ya okullarda sadece İslam dini öğretilsin ve diğer dinlerden hiç söz edilmesin. Ya da, diğer dinler öğretilen doğru bir şekilde öğretilsin.

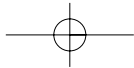
Eğer diğer inançlar da öğretilmek isteniyorsa, bu inançlarla ilgili bölümler, o konuda uzman kişilerce hazırlanmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı, yeni bastıracağı ya da onaylayacağı kitaplardaki Yahudilik ve Hıristiyanlık konusundaki bölümleri bu

dinlerin inanç otoritelerine göstermelidir. Hatta gerekirse, bu bölümler Yahudi ve Hıristiyan kişiler tarafından yazılmalıdır.

Din kültürü ve ahlâk bilgisi ders kitaplarındaki yalan yanlış bilgilerden ayrı olarak, bir de bu derslere giren öğretmenlerin kendilerine göre değişik yorumları vardır. Onlar da diğer dinler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları için, kitaplardaki yanlışları tekrarlamakta ve değişik kaynaklardan edindikleri yanlışları da eklemektedirler. Bu nedenle, din dersine giren öğretmenler, diğer dinler konusunda doğru bir şekilde bilgilendirilmeli ve ders verirken dinler arasında ayırım yapmamaları, diğer dinleri kötülememeleri yönünde eğitilmelidir. Din derslerine girecek olan öğretmenler, bütün dinlerden oluşturulacak bir kurul tarafından kısa süreli bir eğitimden geçirilebilir.

Kısacası, modern ve sağlıklı bir toplum istiyorsak, yapmamız gereken ilk işlerden biri de, bu niteliklere sahip bir eğitim verilmesini sağlamaktır. Bu yapılmadığı sürece, bazı sorunlarla karşılaşmamız kaçınılmaz olacaktır.

THE NATION STATE AND DIFFERENCES: RELIGION

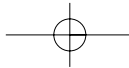
İSA KARATAŞ

Many things can be said on the topic of 'state and religious differences'. If we look at the Constitution and laws, everyone is equal irrespective of religion and race. Article 10 of the Constitution reads exactly as:

"Everyone is equal before the law, without any discrimination regarding language, race, color, sex, political thought, philosophical belief, religion, sect or similar attributes. No person, family, caste or class can be bestowed any privileges. State agents and administrative authorities are to behave in accord with the principle of equality before the law in all their acts."

The article is very pleasant. But to what degree do the "state agencies and administrative authorities" apply it? The fact that there are incidents that do not suit a contemporary and modern state, shows that this article is not much observed to.

To ensure that this article is observed is highly difficult, since some state bodies, primarily the Ministry of Education, proceeds in controversy. I have been examining the textbooks on "Religion and Ethics" for almost two years now. And I think that this article of the Constitution is of interest of the Ministry of Education as well. The mission of the Ministry is to educate modern people who see everyone as equal citizens. As I studied those textbooks, I observed that the Ministry did not do this, at least not on the topic of "Religion and Ethics". The obligation of the Ministry in that sense, is to ensure that religions are taught in an objective and proper manner and not to make any discrimination between religions. Yet we observe just the opposite in those books.

Discrimination by religion

For instance, in the book of "Religion and Ethics" for 2nd grades in high school, written by Prof. Dr. Süleyman Uludağ, Prof. Dr. Hayati Hökelekli and Yard. Doç. Dr. Enver Uysal it says as such:

"Islam, is also the name of the last rightful religion sent by God, through His messenger Muhammed. The only legitimate faith is Islam" (p. 10, Ülke Yay, 1998).

On the other hand, in the book for the 6th grade written by T. Zahid Arvasî, there is a poem by Alâeddin Gōvsa. In this poem entitled "Religion" there are lines that read as below:

Absurdity, deception, lies are never
There, know this well!
All religions tell the truth, but
Islam is the greatest religion"
(p. 16, Serhat Publ., 1997)

How proper is it that a book taught at schools which students of different religions attend to, deems a specific religion and a particular prophet superior to the others? Had a poem with the same expressions for Christianity or for Judaism been included in those books, would the Ministry approve of it? I don't think so. Why, then, has the Ministry approved of these books including this poem? Shouldn't that Ministry keep equal distance to all religions and approach all in an equalitarian manner?

In the text book "Religion and Ethics" for 3rd grade, written by associate professors Dr. Osman Çetin, Dr. Mustafa Öcal and Dr. Hüseyin Algül, an essay by a certain Charles Mismar with the title "Western Scholars View of Islam" says:

"Christians are alienated from Christianity when they excel in science. Moslems are alienated from Islam when they are illiterate..." (p. 98, Altın Kitaplar, 1996).

These words, claimed to belong to Charles Mismar, are included in the text book for 3rd grades written by Mustafa Ünal as well (p. 75, Uygun Publications, 1997).

Discrimination by race

In the book of "Religion and Ethics" for 5th grade written by T. Zahid Arvasi and Doğan Çilingir, there is the poem with the title "Prayer of the Army".

“We are the Turkish soldiers, our ancestors are heroes
 We are Moslems, God worshipping Moslems
 We won’t let those who take idols for God,
 Hang church bells on our mosques”

(p. 91, Öğün Publications, 1998).

Praising of Turks in textbooks is understandable to an extent, but it is probably not right to use humiliating expressions about other races and religions; and, to call Christians as those who take idols as God.

In the textbook, “Religion and Ethics” for 6th grade, written by Dr. Hasan Hüseyin Dilaver, Abdulgaffar Gündeşli and Hakkı Şirin, Jews are described as such:

“Jews are a nation with strong identity and strict rules... They see themselves as the masters of the world” (p. 4, Gün Publications, 1995).

In the textbook, “Religion and Ethics” for 1st grade, written by Nevzat Pakdil, A. Serdar Müftüoğlu and Üzeyir Gündüz, insulting statements are made regarding Jews:

“As we know, the world public opinion, considers Jewish people as greedy. They are told to be enormously successful in trade. They cheat but dread to be cheated” (p. 82, Gendaş Publications, 1997).

In the textbook, “religion and Ethics” for 1st grade, written by Ilyas Çelebi, Adil Bebek and Nebi Bozkurt, interesting expressions are used for Greek and Armenian employers:

“Teophile Deyrole (1869), in his travel book on Turkey, observes the commercial morals and the disposition of Turkish merchants carefully and persistently... Deyrole describes the merchants in the Covered Bazaar, the most magnificent trading center of the city, as follows: ‘The Turk is solemn and silent; he awaits his customer puffing at his pipe. The customer examines what he would like to buy in his hand and asks for the price if he likes it. Then, the merchant tells a certain price; once this price is told, it is not possible to negotiate any further. The Greek and Armenian merchants, on the other hand, are totally different; they call out to the customer, pull at his coat and drag him. Indeed, they almost beg and bow to persuade him; they pour out words like ‘my friend, my brother, my dear’, and then ask for a price, doubling the value of the commodity. However, the Armenian is more sober and honest than the Greek’...” (p. 80, Salan Publ., 1997).

Milli Eğitim Bakanlığı’nın yapmaması gereken şeylerin başında ırk ayrımcılığı gelmesi gerekirken, ne yazık ki, birçok kitapta açık bir şekilde ırk ayrımcılığı

yapılmakta ve bazı ırklara hakaret edilmektedir. Türkiye insanları arasında din, dil ve ırk ayrımı yaptıkları gerekçesiyle birçok kişi hakkında dava açılıp değişik cezalar verilirken, Milli Eğitim Bakanlığı'nın gayet rahat bir şekilde din ve ırk ayrımı yapmasını anlamak biraz zor olsa gerek.

Whereas should be the most important thing that the Ministry of Education should refrain from doing, unfortunately there is open racial discrimination in many books and some races are insulted. It must be a little difficult to understand the discrimination of religion and race rather carelessly committed by the Ministry, while many people are prosecuted and punished for allegedly pursuing discrimination of religion, language and race among the citizens of Turkey.

Discrimination of holy books

There is not discrimination of religion and of race in those books only, but also of the holy books themselves. In the textbook, "Religion and Ethics" for 5th grade, written by Hüseyin Hüsnü Tekişik ve Dr. Niyazi Kahveci, a poem entitled 'Kur'an' by Ahmet Mahir Pekşen reads as below:

"Apart from Kur-an,
There are many errors in the books,
The Old Testament, the Bible, the Psalms,
Are not the original ones, in our times.

Kur-an has reached our day,
Letter by letter,
God guards it,
Who would dare to destroy"

(p. 41, Tekişik Publications, 1999).

So, 'there are many errors in the books other than Kuran'! Exactly what sort of errors has our poet seen in The Old Testament, the Psalms and the Bible? So 'the Old Testament, the Bible, the Psalms are not their original in our times'. True. But is this supposed to be a deficiency? It is indeed irrational anyway to search for the original copy of books written thousands of years ago. Also, does the original copy of the Kuran exist in our day? No. Shouldn't those who think it is normal for Kuran, also find it normal for the Old Testament, the Psalms and the Bible as well?

The task of the Ministry should not be to demonstrate that one particular religion is superior to others. What will the Jewish and Christian students think

about their own faith as they read these words? How can you expect the Moslem children who are educated with such words to be respectful for the moral values of other people?

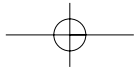
The Ministry must at once start reviewing these books and must immediately clear away the half truths on other faiths and races. To stop religion courses from being compulsory for non-Moslem children does not resolve the problem. It is not correct to educate Moslem children with such misinformation about other religions and about the people belonging to those faiths.

The Ministry of Education should make a choice between these two alternatives: Either only Islam should be taught at schools and no other religions should be mentioned. Or, if religions are to be taught as well, they should be taught correctly.

If other religions are also to be taught, sections about these religions ought to be prepared by experts of that topic. As for the books to be prepared or approved, the Ministry must present sections about Judaism and Christianity to the authorities of the concerned communities. Or even, if necessary, these sections should be drafted by Jewish and Christian people.

Apart from the misinformation in the textbooks of Religion and Ethics, there are also the personal comments of the teachers of these courses. As they do not have adequate knowledge on other religions, they repeat the mistakes in the textbooks and also add other half truths they get from various sources. Therefore, teachers of religion classes must be educated on other religions properly and must be trained in order not to discriminate among religions and not to despise other religions. Teachers can be trained through a brief education program by a council composed of the representatives of the different religions.

In short, if we wish for a modern and sound society, one of the imminent tasks we need to accomplish is to ensure such a system of an education. Until this is accomplished, we will face some problems inevitably.

MODERNLEŞME SÜRECİNDE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE TÜRKİYE

HASAN KAYA

Modernleşme ve çokkültürlülük arasındaki sıkı ilişki ve bir diğerini tanımlamada ki vazgeçilmezlikleri, çağımızın temel özelliği durumundadır. Ülke insanlarına, yaşamlarını nasıl sürdürmeleri gerektiğine ilişkin gittikçe gelişen seçimler yelpazesi sunulması olarak özetlenebilecek modernleşme, çokkültürlülüğe saygı ile kendi anlamına kavuşabilmektedir. Açıktır, modernleşmenin genel kabul görmüş tanımında saklı 'seçimler yelpazesi', yalnızca ekonomik boyutla ve bunun yansımalarıyla sınırlı değildir. Bundan daha çok, insanın ve insanlar topluluğunun edilgen bir canlıdan etken toplumsal varlık haline geçişi ve toplumsallık bilinciyle tercihlerini ifadelendirmesi, kurumsallaştırması ve bunun fırsatlarının çoğaltılması anlamıyla örtüşmektedir.

Modernleşme sürecinde çokkültürlülük, bir yönüyle nesnel bir durumdur. Şu anda hemen hemen hiçbir ülke gerçekte tek kültürlü değildir. Fiilen çokkültürlü yapı arz eden çok sayıda ülke bulunmaktadır. Dolayısıyla 'sorun', ne bir takım entelektüellerin 'icat ettiği' bir sorundur, ne de 'baş ağrıtıcı' olarak görülmeyi gerektirmektedir. Dünya insanlığı, yüzyıllar ve hatta binyıllar içerisinde gelişip çeşitlenerek günümüze gelmiş bir 'sorun'la, daha doğru bir adlandırma ile bir durumla karşı karşıyadır ve bu, esas olarak dünya insanlığının yetkinleşmesiyle ilintilidir. Yani insanlık, zaten var olan bir durumu tüm boyutlarıyla kavradığı ve gereğini yerine getirdiği ölçüde ilerlemektedir.

Özetlemeye çalıştığımız gerçekliğin bir sorun olmadığı açık. Ancak konunun zaman zaman bir sorun haline geldiği veya getirildiği de aynı derecede açık ve bu toplantının ilk oturumunda bunun tartışılmasına ihtiyaç duyulması bile ortada bir 'sorun' bulunduğunu yeterince anlatıyor. Evet; bir sorun var: Sorunun esası, gerçekliğin bilince çıkarılmasında yatmaktadır. "Kültürler çok olmasaydı şu çok-

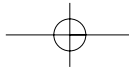
kültürlülük sorunu ne kolay halledilirdi!” gibi bir anlayış hem gerçekliğe ve hem de dünya insanlığının gelişim dinamiğine göz kapamak anlamına geldiğine göre, her ülke, çokkültürlülük gerçekliğini bir sorun olarak değil, modernleşmenin esaslı dinamiği olarak gündemine almak durumundadır. Zaten bu, adı konsun konmasın, birçok ülkenin birçok düzleminde esaslı bir gündem maddesi olarak hemen her gün ortaya çıkmaktadır. Buna, “gerçekliğin kendini duyurması” da denebilmektedir.

Durumun sorun haline geldiği nadir ülkelerden biri de Türkiye’dir. Türkiye’nin çokkültürlü yapısını genişçe izaha gerek olmadığı kanısındayız. Tarih boyunca dört dinin ve beş halkın bir arada yaşadığı Mardin örneği bile durumu anlatmaya yeter. Peki, ‘durum’un ‘sorun’ katına çıkarılmasında kırılma noktası nedir? Bu soru bizi esas olarak Cumhuriyet’in kuruluş günlerine götürür.

Ayrıntıları bir kenara bırakırsak, özetle Cumhuriyet, kuruluşundan kısa bir süre sonra reel duruma sırt çevirmiş, bu coğrafyanın sahici bileşenleriyle barışmayı değil, tekkültürlülüğü dayatmayı tercih etmiştir. Bir çelişki olarak, çokkültürlü yapının aktörlerinin istemleri modernleşmenin sacayaklarından biri değil; tersine modernleşmenin karşıtları olarak algılanmıştır. Bunda şüphesiz istemlerin ve bunlar doğrultusundaki kalkışmaların Cumhuriyet karşıtlığı görünümüne bürünmesinin de itici etkisi olmuştur. Sonuçta Cumhuriyet tek kültür, tek dil, tek ulus, hatta tek din anlayışı üzerinde şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu ise, esaslı etkileri günümüzde daha yakıcı biçimde görüldüğü üzere, modernleşmenin olmazsa olmaz öğelerinden sayılan; birbiriyle barışık ve farklı ‘seçimler yelpazesi’nin bulunmaması, böylece toplumsal yaşamın ilerici güçlerinin güdük kalmasına yol açmıştır. Tüm dünyada çokkültürlülüğün bilince çıkarılmasıyla meşruiyet kazanabilen toplumsal kurumlar artan bir hızla meşruiyet aşınmasına uğramakta, modernleşme yolunda adeta ‘deniz bitmekte’dir.

Aslında hiç kapanmamış olan ‘Pandora’nın kutusu’, bu coğrafyanın yerli halklarından olan Kürtlerin son yirmi yıldaki hareketlilik ve bilinç sıçramalarıyla yeniden açılmış ve ‘sorun’un, olması gerektiği gibi bir ‘durum’a dönüşmesi yolunda tartışmalar hız kazanmıştır. Son günlerde konunun tümüyle barışçı tarz ve söylemlerle gündeme gelmesi ise ayrıca sevindirici ve umut vericidir. Ancak, toplumsal yaşamı resmîyetin katı kural ve yaptırımlarıyla biçimlendirme alışkanlığındaki yönetim erki, çokkültürlülüğü yer yer itiraf etmekle birlikte, bunun gereğini yerine getirme kararlılığı görülmemektedir. Dolayısıyla yer yer kaçınılmaz olarak yapılan çokkültürlülük gerçeği itirafı da, dönüp dolaşıp ‘hak verirsem bölünürüz’ gibi temelsiz korkulara ulaşmaktadır.

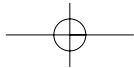
Resmî tutum, çokkültürlülüğün tanınmasını “hak ihسان etme” şeklinde ele aldıkça; bu coğrafyanın yerli kültürü için bile yasaklayıcı ya da o kültürü başka bir

kültür sayma gayreti içinde olmakta ısrar ettikçe, modernleşme yolu sancılı geçmeye devam edecektir.

Kimi yerlere göre, bu coğrafyanın kültürleri birbirleriyle daha az çatışmıştır; uzak ve yakın geçmişin sarsıcı acılarına rağmen sorunlar bugün bile müzminleşmemiş, ayrılıkçı fikirler yaygınlaşmamıştır. Sorun, modernleşmeyi modernleşmenin temel dinamiğinden yoksun biçimde sürdürme inadındaki resmi tutumlarıdır. Dolayısıyla, bu tutumların aşılması ve terk edilmesi yolunda, birbirleriyle sorunu olmayanların müdahaleci güç olmaları ihtiyacı artmaktadır.

TURKEY AND MULTICULTURALISM IN THE PROCESS OF MODERNISM

HASAN KAYA

The strong relationship between modernism and multiculturalism and their unavoidable place in defining each other are the main features of our century. Modernism which can be summarized as the multiplicity of gradually broadening choices concerning how people should live their lives, can only attain its true meaning through multiculturalism. It is clear that the underlying multiplicity of choices behind the generally confirmed definition of modernism is not merely confined to economical dimension and its reflections. It rather corresponds to the transformation of man and the communities from passive living entities into social beings and to the description of their choices according to social consciousness, to their institutionalization and diversification.

Multiculturalism in the process of modernism is to a certain extent an objective situation. Today almost no country is literally composed of a single culture. There are many countries which present multicultural structures. Therefore the problem is neither "invented" by a certain group of intellectuals nor deserves to be conceived as "troublesome". People of the world are confronted with a persisting problem or, in more proper terms, situation which has lingered and diversified throughout centuries or millennia. This is primarily related to the proficiency of the people. That is to say, the humankind progresses to the same extent as it perceives comprehensively the already existing situation and acts accordingly.

It is clear that the reality we intended to describe is not a problem. Yet it is also clear that the issue has become or been presented as a problem from time to time: even the fact that we needed to discuss the issue in the first session of this meeting shows that there is an underlying problem here. Yes, there is a

problem: the core of the matter manifests itself when the reality is brought to consciousness. Since a "If there weren't so many cultures, how easily this problem of multiculturalism would be solved!" kind of approach means to ignore both the reality and the dynamics of development, each country has to regard the phenomenon of multiculturalism not as a problem but as a significant component of modernism. Besides this appears as a demanding issue at the agenda of many countries at different levels almost everyday, whether it is acknowledged or not. This can be called as "the call of reality".

One of the few countries that the issue becomes problematic for is Turkey. We believe that there is no need to describe in detail the multicultural structure of Turkey. Mardin itself where 4 religions and 5 peoples have existed and lived together throughout history is sufficient to exemplify the situation. Then again, what is the breaking point in the specification of the situation as a problem? This question actually takes us back to the days of establishment of the Republic.

If we leave the details aside, the Republic in brief, has turned its back to the real situation shortly after the establishment of the Republic and chose to impose a single culture instead of compromising with the true constituents of this geography. Paradoxically, the will of the actors of the multicultural structure has been conceived as obstacles against modernism instead of its touchstones. Undoubtedly, these wills' and volitions' gaining an oppositional character against the Republic in time had also created an irritating effect. At the end, the Republic was shaped with regard to the framework of a single culture, language, nation and furthermore religion. This has prevented the existence of a multiplicity of different choices in conformity which is a crucial aspect of modernism and caused a lack in the natural progressive elements of the social life as today, we experience the implications of this more severely than ever. The social institutions which gain legitimate grounds by the transmission of multiculturalism to consciousness all over the world are increasingly exposed to an erosion of legitimization and "the sea" is almost "run out" in the struggle for modernism.

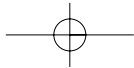
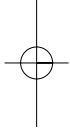
Pandora's box which has actually never been closed, was reopened in the last 15-20 years by the upheaval and the leap of consciousness of the Kurds, being an *important* people of this geography and the discussions aimed at transforming the problem into a situation as required gained a momentum. It is also positive and encouraging that the issue has been raised with completely pacifist attitudes and discourses in recent days. However, although occasionally recognizing multiculturalism, the executive power, prone to shaping the social life according to strict rules and sanctions, does not show the decisiveness to fulfill its requirements. Therefore the confession of the existence of multiculturalism which is

pronounced inevitably at times consequently ends up with unsubstantiated fears like “we will get divided provided that I give them rights”.

As long as the official discourse considers the recognition of multiculturalism as granting or conceding rights, as long as it insists on being prohibiting or alienating even for the constituent culture of this geography, accepting it as the other, the process of modernism will continue to be painful.

Compared to some other countries, the cultures of this geography had been less in dispute with each other. The problem has not yet become chronic and separatist ideas are not prevalent. The problem is the official approach which insists on carrying out modernism regardless of its principal dynamics. Therefore, the need for the parties in peace to act as interfering powers in order to go beyond and abandon these approaches is gradually increasing.

MODERNLİK, MİLLİYETÇİLİK VE KIBRIS'TAKİ BÖLÜNMENİN POLİTİKASI

NIYAZI KIZILYÜREK

1. Kıbrıs'taki geleneksel topluluk

1571 tarihinde Kıbrıs'ın Osmanlı İmparatorluğu tarafından işgal edilmesi, adada yaşayan geleneksel topluluğun çokkültürlü yapısını yoğunlaştırdı. Osmanlılar, Anadolu şehirleri ve kasabalarında oturan köylüleri adaya sürdüler ve onları oraya yerleştirdiler.

Bu harekâtın amacı, adada kendine bırakılmış toprakları yeniden işlemek ve elde edilen geçimle Orta Anadolu'nun büyük nüfusunu beslemektir. Ayrıca yeni elde edilmiş bu toprağa tehlikesiz bir Müslüman topluluğunu yerleştirmekti [Halil İnalcık, 1997, s. 27]. İşgalin amacı 1572'de şöyle açıklanıyordu: "İşgalin ve ordunun verimli topraklara getirdiği zarar yüzünden, o toprakların yeniden işlenmesi ve adadaki köylerin ve kasabaların inşa edilmesi şarttı" [Halil İnalcık, 1997, s. 27]. Bundan sonra Kıbrıs'ta Hıristiyanlarla Müslümanlar beraber yaşamaya başladılar. 1835'te yapılan bir nüfus sayımı 198 Hıristiyan kasabası, 92 Müslüman ve 172 karışık kasaba olduğunu gösterdi [Ulrich Heide, s. 43].

Bu, Osmanlı İmparatorluğu'na özgü bir sosyal oluşumdur; mozaik cemaatler imparatorluğun her yerine dağıldı. Osmanlılar 'millet sistemi' altında bu topluluğa, dinlerine uygun ve bağımsız bir şekilde davrandılar. Müslümanlar yöneten, Müslüman olmayanlar ise yönetilen milletler. Farkları sadece vergi sisteminden kaynaklanıyordu, çünkü Müslüman olmayanlar cizye adında daha yüklü bir vergi veriyorlardı.

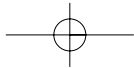
Osmanlı İmparatorluğu yönetiminin uzunca bir döneminde adada yaşayan bu karışık topluluk, benzer koşullar altında çalıştı. Dinsel farklılıkları dışında bu nüfusun büyük bir bölümü aynı maddi sömürüye uğrayıp fakirleştiler. Chrawshaw'un dediği gibi, "Maddi farklılıklar çok belli değil. Türk evleri biraz daha büyük, ama

daha az eşyalı; Osmanlıların toprak sistemi ve ilkel zirai uygulamaları her iki topluluğa da aittir” [Nancy Crawshaw, 1978, s. 122]. Kıbrıs’ın Osmanlı yönetimi altında olduğu alanda, millet sistemine uygun olarak, Kıbrıs’ın Ortodoks kilisesi Milletbaşlığını kazandı ve büyük ayrıcalıklara sahip oldu. Bu ayrıcalıkların en önemlilerinden biri Osmanlıların topladığı reaya vergilerini ellerine alabilmeleriydi. “Bunun karşılığında Yunan rahipleri merkezi otoritelere karşı güvenilir bir dost olduğunu kanıtladı. 1764’te Türk yetkililerinin ve hoşnutsuz kalan Yunan ve Türk köylülerinin yürüttüğü bir ayaklanmayı kilisenin yardımıyla durdurdular” [Rolandos Katsiaounis, 1996, s. 11]

Bu milliyetçilik öncesi süreçte, Müslüman ve Hıristiyan halkı, Kıbrıs’ı yöneten başkanlara karşı bir çok kez beraber ayaklanmaya kalkıştılar. Kıbrıs’ı yöneten bu başkanların arasında Osmanlı yöneticileri, toprak sahipleri ve yüksek Ortodoks rahipleri vardı. Örnek olarak, 1805’te Lefkoşe’deki Müslümanlar ayaklandı. Bu ayaklanmanın nedeni yiyecek kıtlığıydı, ama sonuçta başa geçtiler. Drogaman İstanbul’a kaçtı ve orada çıkarılan bir emirle, ayaklanmayı durdurabilmek için Küçük Asya’ya silahlı bir güç grubu gönderdi.

Bu güç grubunun gelmesi ve Avrupa konsolosluklarının araya girmesiyle ayaklanma önlendi. Ama Müslümanların hoşnutsuzlukları bitmemişti. Onlar eski üstünlüklerini kazanmak istiyorlardı [Phillip Newman, 1940, s. 188]. Kıbrıs’taki kilisenin etkisi, adaya gelip giden insanların ilgisini çekti. Bir İngiliz ziyaretçi, William Turner, 1815’teki deneyimlerini şöyle anlatıyor: “Kıbrıs aslında Kaptan Paşa’nın başa getirdiği bir Bey ile yönetileceğine, Yunan Başpiskoposu ve onun emri altındaki rahipler tarafından yönetiliyor. Kıbrıs’taki Hem Müslüman hem Yunan köylüleri kendi yaptıkları işlerden kendilerini destekleyemedikleri için her yıl Karamania ve Suriye kıyılarına göç ederler. Yunanlılar rahipler tarafından en son kalan paralarından bile soyuluyorlar” [Halil İnalçık, 1997, s. 30]. Aslında, Katsiaounis’in dediği gibi, Yunanlı elitin tek istediği, köylülerden kâr etmek ve bu kârı almak ve imparatorluğun hazinesine katmaktı. Bu yüzden Yunan başkanları ne ayaklanmalardan ne de barışçıl reformdan hoşnutlardı. 4 Mayıs 1854’te, Larnaka’daki Fransız Konsolosluğu R. Doazan Büyükelçiliğine bir rapor gönderip adadaki Müslümanların tanzimat reformlarına karşı koyduklarını söyledi ve şunu ekledi: “Zengin ve güçlü Yunanlılar da mutlu değiller. Esaret içinde olmak onları rahatsız etmiyor. Kendi dinlerinden olanlara hükmedebiliyorlar. Asıl rahipler en çok bu düşüncede olanlar” [Rolandos Katsiaounis, 1996, s. 15]. Rahipler, Hıristiyan nüfusunu kontrol etmelerine rağmen 1821’de başlayan Yunan bağımsızlık savaşında üstünlüklerini kaybettiler. Başpiskoposun Yunan ayaklanmasını desteklemediğini onaylayan sözlerine rağmen, Osmanlı Valisi Küçük Mehmet, büyük vezire yazıp Rumların Yunanlılarla birleşip ihanet ettiklerini açıkladı ve bunun üzerine rahipleri ortadan kal-

dırdı. Başpiskopos, yaşlı rahipler ve halktan 400 kişi idam edildi. İstanbul'daki patrik V. Gregory gibi, Kıbrıs'ta Ortodoks kilisesinin lideri ayaklanmayı durdurduğu için değil, sürmesine izin verdiği için idam edildi.

Yunan hükümetinin başlangıcının ve modernliğe eğilimin, Kıbrıs'ın geleneksel toplumuna ve Müslümanların Hıristiyanlarla beraber yaşamalarına büyük bir etkisi olacaktı.

Müslüman ve Ortodoks Hıristiyan köylülerinin dayanışmaları, Osmanlıların zamanında birden fazla olan Hıristiyan ve Müslüman karışık köylülerin ayaklanmalarından ve bu ayaklanmaları hem Hıristiyan hem de Müslüman liderlerinin yürüttüğünden anlaşılabilir. Birlikte başlattıkları en son ayaklanma 1833 tarihinde idi. Bundan sonra Yunan milliyetçiliği başladı ve milliyetçi bir sınıf ortaya çıktı. Bu demek oluyor ki birlikte hareket edilen ayaklanmalar artık Rum etnik grubu ve Türk etnik grubu olarak ve kendi halklarının isteklerine göre ayrıldı ve değişik ayaklanmalar başladı.

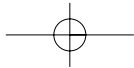
Kıbrıs Osmanlı yönetimi altındayken etnik çatışma diye bir şey daha ortaya çıkmamıştı. Ama aynı zamanda tam bir bütünleşme de yoktu. Modernlik öncesi, milliyetçilik öncesi, bu geleneksel toplumda "her yönü kapsayabilen, tek bir kültürün anlamı yoktur" [Ernest Gellner, 1988, s. 13].

Köylüler memleket açısından değil, dinsel ve yöresel olgular açısından düşünürler. Aynı olmak gibi bir istekleri yoktur, zaten çatışmalar yöneticiler arasında çıkar.

2. Modernliğe eğilimler, milliyetçilik ve ayrışma

2.1. Modernliğe eğilim

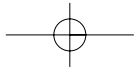
Kıbrıs toplumunun en belirgin yönlerinden biri eşit bir dağılım göstermeyen modernliğidir. Modernlik burada kalkınma, gelişme anlamındadır. Osmanlı yönetimi altında daha sonra çatışmalara yol açacak iki yönlü ayrılık oldu. 19. yüzyılın ortalarında ekonomi alanında üstünlüğü olan Hıristiyanlardı, ama hükümetin dinsel farklılığa önem veren yapısı Müslümanlara üstünlük veriyordu. Müslüman elit etkinliklerini yönetimle ilgili işlerle sınırlandırdı, Müslüman olmayanlar da ticarete yöneldiler. Bu durum, özellikle İngiltere'nin 1838 tarihinde Osmanlılara tanıdığı ayrıcalıklar dolayısıyla, Müslüman olmayanların durumunu düzeltmek ve yeni boyutlara ulaşma amacının bir sonucuydu. 19. yüzyılın ortalarına doğru, Müslüman olmayanlar belli bir şekilde ekonomi ve özellikle ticaret alanında üstünlük kazandılar. Türklerin geleneksel tercihleri toprak ve yönetime doğru olduğu için, özellikle fiziksel olarak zor işleri elleriyle yapan ve üretime katkıda bulunan Yunanlılardı.

Türklerin ticaret ve imalat işleri hakkında geçmişten kalma bir düşünceleri vardır. Bu düşünce her iki alanın da el işi sayılmasıdır ve ancak ihanet eden millete uygun görülür [Rolandos Katsianouis, s. 39]. Baf gibi kırsal yerlerde hüner gerektiren işleri hep Rumlar yapardı. Rodos'taki İngiliz konsolosu Robert Campbell 1858 tarihinde Kıbrıs hakkında şu raporu verdi: "Yunanlılar, terzilik, duvarcılık, demircilik gibi zanaat işlerini yapıyorlardı. Türkler ise kendilerine ancak bağcılık gibi ikinci planda kalan işlerle uğraşıyorlardı" [Rolandos Katsiaounis, s. 40]. Müslümanların geleneksel yöneticilik ve toprak sahipliği ekonomide girişimciliği özendirmedi. Bu işler Reayanın eline bırakıldı. 1878 tarihinde başlayan her tarafta aynı düzeyde olmayan gelişmeler İngiliz yönetiminde de değişmedi. Yerleşik meslekler hakkında 1901 için elimizde rakamlar var. O tarihte, 32 Rum, 5 başka etnik gruba üye vardı; hiç Türk tababetçi yoktu. 28 Rum, 1 Türk ve 10 başka etnik gruba bağlı eczacı vardı. 42 Yunan, 7 Türk ve 5 başka avukat vardı. 8 tane Yunan gazetesi, 1 tane de Türk gazetesi vardı. Bunlara karşılık polis gücünde 281 Müslüman ve 387 Hıristiyan görevli vardı. Bu zamanda Türkler Kıbrıs nüfusunun dörtte birini oluşturuyorlardı. [Michael Attalides, 1977, s. 87] Kıbrıs'taki topluluğun farklılıkları İngilizlerin altında daha da yoğunlaştı. Ticarî işlerin ve eğitimin gelişmesinden dolayı Rum halkı dinamik bir burjuva toplumuna dönüştü. Yeni oluşan bu sınıf politik işlerde çok faaldi. Kıbrıslı Türkler daha çok tarımsal topluluğu oluşturuyorlardı. Üstün sınıflardan olan Kıbrıslı Türklerin İngilizlerin sömürge yönetiminde güç sahibi olmalarına rağmen, ekonomik ve politik güçleri yoktu.

Türkiye'nin başbakanına, Kıbrıslı bir Türkün 1945 tarihinde verdiği, Kıbrıs'taki Türklerin durumunu açıklayan bir raporda, Türk toplumu için destek istendi. Bu rapor bize Kıbrıs'taki eşitsiz gelişmeyi ve Kıbrıslı Türklerin Rum hâkimiyetinden nasıl korktuklarını belirtiyor. Dolayısıyla bu raporu ayrıntılarıyla açıklıyorum: "Kıbrıslı Türkler Osmanlıların zamanında tarım, ordu, ve yönetim işleri ile uğraştılar. Bunun tersine Rumlar kendilerini eğitime, sanat, hüner gerektiren ve ticarî işlere adadılar ve bugünkü olağanüstü kültürel durumlarına ulaştılar.[...] Rumların çoğunluğu yıllarca öğrenim gördüler. Kültürel bakımdan Türk'lerden daha öndeler. Onlarca Avrupa'da öğrenim gören doktorları, iktisatçıları, mühendisleri oldu. Bankaları, fabrikaları, yüzlerce tamirhanesi, birçok kütüphanesi, basımevi ve gazetesi, zengin şirketleri ve kooperatif kurumları var. 10 lise, 2 teknik lise, 3 ticarî lise, 20'den fazla jimnastik salonu ve birçok ilkokul Rum halkının hizmetinde. Maalesef, Türk halkı Rum halkının çok gerisinde. Türklerin aydınları, doktorları, avukatları az sayıda; bankaları sermayesiz, işçileri niteliksiz. Eğitimde çok az gelişmişler. Ticarî ve hüner gerektiren işlere önem vermedikleri için Türk ekonomisi çöktü ve Kıbrıslı Türklerin varlıkları tehlikeye düştü. [...] Eğer anavatan Türkiye Kıbrıslı Türklere kültürel, endüstri ve ticarî bakımından yardım göstermezse, onların

ağır Yunan baskısı altında ayakta kalmaları zor" [Özker Yaşın, 1998, s. 197-199]
Aşağıdaki istatistikler yukarıda söylenenleri destekliyor ve Kıbrıslı Türklerin 1960'ta Kıbrıs bağımsız devlet olduğundaki ekonomik durumlarını gösteriyor:

Etnik Dağıtım (%)		
	<i>Rum</i>	<i>Kıbrıslı Türk</i>
Tarımsal üretim	87,4	12,6
Endüstri üretimi	93,8	6,2
İhracat	99,5	0,5
İthalât	96,1	3,9

Rumların milliyetçiliği Kıbrıslı Türkler tarafından tehlike olarak görüldü ve bu Kıbrıs topraklarının bölünmesine yönelik düşünceleri canlandırdı. Yunanlıların ekonomik üstünlüğü Türk liderlerinin iki milletin ekonomik işlerinin ayrılmasına karar vermelerine yol açtı. 1950 yılının sonlarına doğru Kıbrıslı Türklerin liderleri, Kıbrıs'ta Türk ekonomisinin bağımsız olması için önemli girişlerde bulunmaya başladılar. Resmî adı "Türk'ten Türk'e" olan bir kampanya başlatıldı ve Türklerin Türklerden satın alması şart koşuldu. Kıbrıslı Türklerin lideri Rauf Denktaş bu kampanyayı coşkun bir şekilde destekledi ve kendi inisiyatiflerini şu şekilde anlattı: "1958-1960'ta Türk'ten Türk'e kampanyasını başlattık. Rumlar yüz yirmi bin kişilik bir pazarı kaybetmek istemediler. Türklerin ithalat ve ihracatı idare ettiği yeni bir pazar kurmak istedik." [R.R. Denktaş, 1966, s. 26]

Ekonomik ayrışma 1960'ta Kıbrıs cumhuriyetinin bağımsızlığından sonra da devam etti ve Rumların üstünlüğü artmaya başladı. "Türk'ten Türk'e" kampanyasının kurallarına göre birçok Kıbrıslı Türk vatandaşı şiddetle, Rumlarla en küçük ekonomik temas kurmaktan men edildiler. Ama bu şiddete rağmen bu kural uygulanamadı. Bunun nedeni Kıbrıslı Türklerin birbirleriyle dayanışmak istememesinden değil, yeterli Türk tüccar olmamasındandı, olanlar da Rumlardan satın alıp Türklere satıyordu. Kıbrıs Cumhuriyeti ilân edildikten sonra ekonomik ayrışmanın başarısızlığı Rauf Denktaş tarafından iyi bir şekilde anlatıldı: "Bütün ticarî şirketler Rumların eline geçti, Türk ekonomisi de buna yenik düştü". [R.R. Denktaş, 1966, s. 27]

Kıbrıslı Türklerin adanın bölünmesini millî bir amaç haline getirmelerinin nedeni kesinlikle Rumların milliyetçiliğinden ve Yunanistan ile birleşme isteğinden kaynaklanır. Bunun yanı sıra adanın eşitsiz gelişmesi ve Rumların ekonomik üstünlükleri bölünme fikrine daha da katkıda bulundu ve iki toplumun aynı bir po-

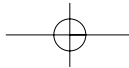
litik çatı altında yaşayamayacakları Türk liderlerinin dikkatini çekti. Gizli bir Türk belgesinde adanın bölünmesinin tek çare olduğunu, Rumların Yunanistan'a bağlanmak isteği ve ekonomik üstünlükleri, Türklerin Kıbrıs halkına karışmalarını ve Rumlar tarafından sömürmelerini önlemek gereğinde bulunduğu ortaya çıktı [Gafkos Klerides, 1989, s. 499-505]. Kıbrıs'ın bölünmesi kararını yasal göstermek için hâlâ aynı deliller kullanılıyor. Kıbrıslı Türklerin lideri Denктаş'ın ve Ankara'daki hükümetin, iki toplumun en iyi şartlar altında bile kesinlikle beraber olmasını istemedikleri açık bir durum. Onlar için Türklerin Yunan üstünlüğü altında kalmasını önleyebilecek başka bir çözüm yoktur.

2.2. Kıbrıs'ta milliyetçilik

2.2.1. Rumlar ve Kıbrıs'taki milliyetçilik

Kıbrıs'taki milliyetçilik üzerine analizime Gellner'in gözlemlerine bakarak başlamak istiyorum: "Milletler, doğal olarak Allah'tan gelen ve insanları sınıflandıran, onlara politik geleceklerini çizen bir kavram aslında değildir; milliyetçilik bazen daha doğmamış olan kültürleri alıp millete çevirir, bazen kendi kendine yeni milletler icat eder, çoğu zaman da var olan kültürleri yok eder; bu bir gerçektir" [Ernst Gellner, 1983, s. 48-49].

Bu yaklaşımı devam ettirebilmek için önce Kitromilidis'in modern devletlerin millî değerlerinin ve kişiliklerinin kurulmasında aldığı rolü nasıl anlattığına bakalım. Öncelikle Yunan devletinin nasıl milliyetçilik duygularını kamçıldığını göz önüne alalım: "Genellikle olduğu yerin durumuna bağlı olan milliyetçilik kendi kültürel değerlerini üstün görmektir. Halbuki tarihsel kayıtlar onun karşılığında gösteriyor ki milliyetçiliğin başlangıcı ve belli etnik ve kültürel grupların bazı millî değerlere sahip olması önceden belirlenebilecek bir durum değildir. Belli bir etnik kişiliğe uyarlanmak ve ona sadık kalmak, tarihî gelişimin getirdiği bazı etnolojik içeriklerin değişmesi ve modern devletlerin bu değişiklikleri politik bir şekilde insanlara uyarlamasıdır" [Paschalis M. Kitromilidis, 1990, s. 43]. 1828 tarihinde alınan bir kararla, Yunan devleti Anadolu'da Yunanca bilen her Ortodoksu modern Yunanistan'ın çatısı altına aldı. Bu bir devlet kararıydı ve yakında Kıbrıs'taki Rum halkına büyük bir etkisi olacaktı. Bu kararı uygulayabilmek için Yunanistan "Helen imparatorluğu"ndan çıkan genişleme ideolojisini yaymaya başladı. Bu şekilde çok güçlü ve sadece belgesel olmayan bir millî ideoloji ortaya çıktı, daha sonra bu Yunan-Hıristiyan imparatorluğunu yeniden keşfeden 'Büyük Fikir' olarak görüldü. Bu ideoloji yavaş yavaş Atina'nın politik elitinden ve aydınlarından Yunan merkezlerine ve Yunanistan'ın dışında da yayıldı. Rumların Yunanistan'a bağlanma istek-

leri 1828’de Rum Panaretos Kilisesi’nin yeni seçilen Başpiskoposunun Vali John Capodistria’ya Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanması isteğinde bulunmasından beri görülür: “Kıbrıs’taki Yunan milliyetçilik duygularını en çok kamçılayan Yunan Ortodoks Kilisesi oldu. [...] Kıbrıs’ın Başpiskoposu ve Piskoposu [...] Yunan milliyetçiliğinin fikirlerini ve amaçlarını belirlemekten hiç çekinmediler. [...] Kilisenin eline aldığı ve yönettiği eğitim sistemi milliyetçilik ideolojisini baş değer olarak gösterip genç kuşaklara kabul ettirdi” [Paschalis M. Kitomilidis, 1976, s. 148]. İngilizlerin Osmanlılardan eline geçirdiği yönetim ile eğitimde genişlemeler oldu. 1881’den 1901’e kadar Hıristiyan okulları 99’dan 273’e çıktı. Bu genişleme Türklerin sayısı 71’den 144’e çıkan okullarının iki katıydı. İlkokul öğretimi Yunan ilkokullarının sistemine göre kuruldu. Yunan dili ve tarihi artık Atina’dan gelen kitaplardan okunuyordu [Rolandos Katsiaounis, s. 92-93].

Rum okullarını Yunanistan’a bağlanma amacından başka bir şey öğretmiyorlardı. İngiltere valisi 1828’de şu gözlemlerde bulundu: “Her şehrin lisesi ve öğretmen okulu Yunan Eğitim Bakanlığının gözetimi altında ve Bakanlığın kurallarına uyan şekilde çalışıyor. Kral Konstantin’in ve Venizelos Kraliçesi Sofya’nın portreleri, Yunanistan’ın ayrıntılı haritalarıyla beraber sınıfların duvarlarını kaplıyor, bu arada Kıbrıs’ın haritası, eğer varsa tabii, çok küçük, tarihi geçmiş ve çoğu zaman kara tahtanın arkasında saklanıyor” [Ronald Storrs, Kıbrıs Valisi, 1928].

Adada ilk basımevinin kuruluşu ve İngilizlerin adaya gelmeleriyle birlikte fikri gelişmeler ve bunların yayılması başladı. Gazeteler kitlelere ulaşmaya başladı. Yunanistan’la birleşme fikri elit bir düşünce olarak başlamasına rağmen artık gelişmiş iletişim araçlarıyla popüler kültürlerin elit kesimde benimsenmesine yol açtı.

“Bütün gazeteler Yunan milliyetçiliğinin değişik yönlerine önem verdiler ve gazetelerinin büyük bir kısmını Rumlara Yunanlılar ve Krallık hakkındaki gerçekleri anlatmaya adadılar” [Rolandos Katsiaounis, s. 95]. İç pazarın gelişimi ve sosyal hareketlenmeyle, yeni burjuva sınıflarının oluşumu ve sömürge yönetimine artan düşmanlıkla, Yunan milliyetçiliği daha da yaygınlaştı. Ayrıca medya, eğitim ve kilise yoluyla milliyetçiliğin politik ve ekonomik temelleri şehirlerden kırsal kasabalara atıldı.

“Genellikle insanlar misyonerlerin söylediği kişi için oy verdiler. [...] Bir dizi kişisel dikey koalisyon aracılığıyla misyon sistemi şehirdeki ve köydeki tüccarlara köylü üreticilerini sıkı kontrol altına almasını sağladı [Hubert Faustman, 1997, s. 24]. Sömürge memurlarından biri 1929’da şöyle anlatıyor, “Köylü oyunu, alacaklısının tuttuğu adaya verir, eğer vermezse alacaklısı onun bonosuna el koyar ve iş dilenci durumuna düşer”. [CO67/22714,143277] Kitromilidis’in söylediği gibi: “Yunanistan’la birleşme isteğinin milliyetçilik duygularını artırması bu birleşme dışında başka bir alternatifin artık görülememesine yol açtı” [Paschalis Kitromilidis, 1990].

Bu durumda Rumlardan, Kıbrıs sorununu sadece etnik temelli Helen bağımsızlık

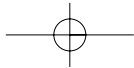
sorunu olarak görmeye başladılar. Bu sorunun hem Rum hem de Türk halkının sivil haklarını koruyan bir hükümet kurulmasıyla çözülebileceğini reddettiler [Pavlos Tzermias, 1994]. Büyüyen Yunan milliyetçiliği Kıbrıs'taki Türklere toplumsal varlıklarını bile çok gördüler. Aynı zamanda Yunanistan ile birleşme hakkında herhangi bir eleştiriyi Yunanlı olmayı istememek şeklinde gördüler. Bu kültürel milliyetçilik ideolojisi Kıbrıs hükümetine değerini vermedi ve aynı politik toplumun Kıbrıs adı altında bir araya gelmesini önledi.

Şimdi bu konunun ışığında Başpiskopos Makarios'un Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu hakkında dediklerini anlayabiliriz: "Anlaşmalar bir millet değil, hükümet kurdu". Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı bu sözleriyle, 'millet' kavramının politik bir kavram olmadığını, halbuki başlangıçta var olan ve insanın doğasından ve tarihten gelen bir varlık olduğunu ve bu varlığın değişik kültür, diller, ve dinler sayesinde ifade edildiğini söyledi. Yunanistan'la birleşme isteği Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan ve "Kıbrıs'ın Helenlere ait olduğu" fikrinden sonra bile devam etti ve Kıbrıs'ın Türk ordusu tarafından 1974'te bölünmesine kadar sürdü.

2.2.2. Kıbrıslı Türkler ve milliyetçilik

Milliyetçilik Kıbrıs Türk toplumuna, neredeyse Rumlara gelişinden bir yüzyıl sonra ulaşmıştır. Kıbrıs Türkleri görüldüğü kadarıyla modern Türkiye'nin doğusuyla gelen milliyetçilikten etkilendiler. Ama Müslüman toplumunun dinamik bir Türk etnik toplumu haline gelmesi ve bu toplumun gittikçe kendini Türkiye'nin bir parçası olarak görmesi, Rumların ulusal kimlik anlayışından farklı değildir. Etnik düşmanlık ve Kıbrıslı Türklerin milliyetçiliği arasında yakın bir ilişki etnik bilinçlenmenin yaygınlaşması, Türk milliyetçiliğinin etkilediği ve İngiliz sömürgeciliğinden destek alan, Rumların millî emelleri olan Enosis'e (Yunanistan'la birleşme) karşı büyüyen bu tepki -bir kısmı tarihi nedenlerden- Kıbrıs'taki Türk toplumunun var oluşu için tehlike olarak algılandı. Kıbrıslı Türklerin milliyetçilik duygularının 1950'lerde, Rumların Yunanistan ile birleşme isteklerinin doruğuna geldiği zamanda yaygınlaşması bir tesadüf değildir. Uzun süren çatışmaların getirdiği bu durum, Türklerin eskiden sadece dil ve din kategorisinden kaynaklanan değişikliklerini şimdi ayrı bir etnik kimliğe oturtmalarına yol açtı ve bu arada Türkler Türkiye'ye bağlanma isteklerini belirtmeye başladılar.

Şimdi sistemli bir şekilde Kıbrıs Türklerinin milliyetçiliğinin nasıl oluştuğuna göz atalım. Osmanlı İmparatorluğu yönetiminin Kıbrıs'ta sona ermesi ve millet sisteminin sona ermesi Kıbrıs Türklerinin daha sonraki koşullarının temelini attı. Üstünlüklerini kaybedince, Türklerin çoğu hiç olmazsa toplum olarak öncelikli konularını biraz olsun koruyabilmek için bağımsızlıklarını sömürgecilik yönetiminin eline ver-

diler. 1882 Anayasası Müslümanların politik üstünlüklerine son verdi. Yunanlılarla Türklerin ırk farklılıklarını birbirine karşı kullanmak, İngilizlerin en önemli yönetim şekillerinden biriydi. 1882’de yürürlüğe giren anayasaya göre, seçilmiş Müslüman ve Hıristiyan üyeler Meclisin çoğunluğunu oluşturuyorlardı; ama “anayasa sistemi Yunanlılar ile Türkler arasındaki farklılıkları abartması ve onları kullanması fikri üzerine işliyordu” [CO67/314/13f.1443431]. Anayasa sistemi Kıbrıs’ın 1925’te tac sömürgesi olarak ilan edilmesinden sonra başladı. Albay Wedgwood’un anlattığına göre: “Tac sömürgesi kuralının, herhangi bir şekilde, özgür anayasa lakabı altından kurulması gerekiyordu. En kolay yol “böl ve yönet” sistemiydi; toplumsal temsil icat edildi... Eğer Lefkoşe’de güvenilir bir memur çoğunluğu olsaydı, eğer “Türklerle karşı Yunanlılar” oyunu oynamamız gerekmeseydi... yönetim kendini daha iyi temellere oturturdu ve kendisiyle daha çok gurur duyardı” [CO67/314/13f.144343].

1920’lerin sonuna doğru Kıbrıs Türk milliyetçileri, İngiliz yönetiminin bir parçası olan geleneksel Osmanlı elitlerine meydan okumaya başladılar. Kemalizmin etkisinde kalan Kıbrıs Türkleri bu akınla Kemal’in getirdiği yeni düzenin Kıbrıs’a gelmesini istek koydular. 1928 tarihinde Kıbrıs hükümetinden, sömürgecilik memurlarından birine gelen gizli raporda şunlar açıklanıyordu: “Hükümetin tüm Türk üyelerinin oyuna güveneceği kesin değil: yabancı ajanlar tarafından yönetilen, hiç değilse destek gören ve Kıbrıs’a tanıtılmak istenen Türkiye’de şimdi görülen, yeni reformları amaçlayan bir ayaklanmanın belirtileri henüz tespit edilmemiştir... Yeni ve eski Türk toplumunun arasındaki değişiklikler Türk milletinin dayanışmasının bölünmesine yol açıyor. Bu yeni akına bağlı olan Türklerden birinin gelecek seçimlerde şu anki Türk üyenin yerine geçmesi imkansız değil, bu yeni üye kendini takip edenleri, eğer partisi bir avantaj görürse, Yunan çoğunluğuyla bile birleştirebilir [CO67/22714f.143277].

Hatta 1930’da meclise seçilen Kemalist Necati Bey İngiliz-Osmanlı birlikteliğine son verdi. Vali Storrs’un anlattığına göre, bundan sonra İngilizlerin yönetimi altındaki anayasa sistemi “yararsız Necati Bey” etrafında döndü.

Modern Türkiye’nin başlangıcından önce (1923), Kıbrıs’ın Türkçe konuşan kitle si İngilizlerin sömürgecilik yönetimine katılan Osmanlı elitleri tarafından yönetiliyordu. Kemalizmin etkisinde kalan bazı Kıbrıslı Türk aydınları 1920’de örgütlenip Osmanlı eliti için bir tehlike olmaya başladılar. Kıbrıs’ın ilk Türk konsolosu Asaf Bey’in desteğiyle, ilk millî kongreyi Kıbrıs’ta düzenlediler. Öncelikli amaçları, Kemal’in reformlarını tanıtmak ve Kıbrıs Türk toplumunu demokratikleştirmektir, bu toplum o zaman dinci lider Münir Bey’in altındaydı. Sömürge düzeninin memurlarından birinin Münir Bey hakkındaki düşünceleri çok bilgi verici: “Münir bu sömürgecinin Türk kitlelerinin lideri... Kendisi yüzde yüz İngilizlerin tarafında, eski Türk paşalarıyla aynı zihniyette, elde edebileceği her işi kendine almış” [CO67/247/13f.14363].

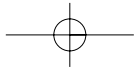

Geleneksel elitin işi, Rumların politik isteklerine karşı çıkan İngiliz hükümetinin desteğini güvence altına alması ve Kıbrıs Türk toplumunu Kemalizmin etkisinden uzak tutmasıydı. Göz önüne alınması gereken faktörlerden biri de Atatürk'ün İngilizlere karşı çıkan dışişleri politikasının 1920'lerde Kıbrıs Türk milliyetçileri tarafından da kabul edilmesi idi. Kıbrıs Türklerinin millî bilinçlenmesinin arttığı bu süreç, geleneksel elit ve İngiliz yönetimi için tehlikeydi. 1930'da Kemalist Necati Bey Meclise seçilip, Rum üyelerle işbirliği edince, bu hareketleri İngiliz yöneticilerinin dikkatini çekti.

1930'un sonlarına doğru sömürge hükümeti Kıbrıs Türklerinin yeni durumlarına uyarlamaya ve Türk milliyetçileriyle aralarındaki ilişkiyi bağdaştırmaya başladı. 19 Kasım 1937'de Downing sokağı sömürge hükümetine şu mesajı yolladı: "Türkiye'de eski düzenin çökmesinden ve Kemalist cumhuriyetin ortaya çıkmasından sonra Kıbrıs'ta İngiliz yönetimi kendini bir şekilde bu yeni probleme uydurmak zorunda kaldı. Hükümetin alacağı en akıllı karar genç ve ileri giden Kıbrıs Türklerine yardımcı olmasıdır" [CO66/281/14f.144143].

İngiliz hükümetinin bu çabaları aynı zamanda Yunanlıların milliyetçilik duygularını azaltmak için de harcandı. İkinci Dünya Savaşından sonra Enosis neredeyse her Rumun millî amacı olduğu için, Kıbrıslı Türkler 1943'te ilk büyük örgütleri, KATAK'ı kurdular. Ayrıca Türkiye ile bağlarını sağlamlaştırmaya çalıştılar. Kıbrıslı Türklerin Enosis'e karşı tepkisi, sömürge hükümeti tarafından desteklendi.

Nisan 1948'de Lord Winster'in sömürge hükümeti "Özel Türk Komitesi" kurdu. Bu komitenin amacı Kıbrıs'taki Türklerle Türkiye'nin bağlarını güçlendirmektir. Türkiye'den Lefkoşe'ye öğretmenler ve okul kitapları, eşyaları geldi; Türkiye'nin millî bayramları Kıbrıs'ta da kutlandı; Kemal'in aile kanunu eğitimiyle ilgili reformlar bile Kıbrıs'ta uygulandı. 1948-1958 yıllarında millî bilinçlenmeyi arttırması için yapılan hareketler, Kıbrıslı Türklerin Türkiye'yi anavatan olarak görmesine sebep oldu. Bundan sonra Türkiye Kıbrıslı Türklerin yöneticileri ve İngiliz sömürge hükümeti desteğiyle Rumların Enosis isteklerine karşı çıktı. İngiliz yönetiminin Türkiye ve Kıbrıs Türklerini, Rumların Enosis isteğine karşı kullanmaları, bazı sömürge memurlarını bile kaygıya düşürmeye başladı. 1948 tarihinden sömürge yönetiminde bulunan bir belgede şöyle anlatılıyor: "Kıbrıs'ta Türk azınlığın geçen yıldan beri bilinçlenmesi beni endişelendiriyor, Kıbrıs hükümetinin de Lord Winster'in kurduğu Türk İşleri Komitesi aracılığıyla bu bilinçlenmeyi desteklediği kaygısındayım. Sadık bir azınlık komitesinin yüzeysel taleplerle desteklediği, dışardan desteği olan hükümetin bu tuzağa düşeceği bellidir. Yakın tarih, Kuzey İrlanda'dan Hindistan'daki Müslümanlara kadar, böyle örneklerle doludur; [...] bundan tek kurtuluş, azınlık komitesinin başka yerden yardım beklemeden barışı gerçekleştirmesiyle elde edilir" [C067/342/1f.127219.SS.B].

Halbuki bölüp yönetme sistemi Kıbrıs toplumunun başka yönlerine yayılmıştı. Kıbrıs'ta bir İngiliz memur, ilk Harold McMillan'ın, sonra da Dışişleri Bakanının Kıbrıs'taki İngilizlere, Türklerle Yunanlıları birbirine düşürme emrini verdiğini söyledi [Christopher Hitschens, 1984]. 1955-1959'da kurulan Kıbrıslı Türk yardımcı polis gücü, Rum Enosis askerleriyle çatışınca, iki toplumun arasındaki kavgalar artık önlenemez hale geldi.

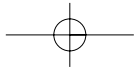
1950'nin sonlarına doğru iki toplum da politik olarak iyice ayrıldılar, millî istekleri Enosis ve Taksim uzlaşmasıyla ele geçemezdi. Her iki tarafın elit yöneticileri de eleştiriyi vatan hainliği olarak gördüler. Paschalis Kitromilidis (1979) anlatıyor:

"İki karşı tarafın tutuculuğundan ve otorite tutkusundan doğan milliyetçiliği, simgesel düşmanlıkları ve birbirini dışlayan tavırlarıyla, hoşgörüsüzlüğün getirdiği etnik çatışma çıktı. Tam bağımsızlığını ilan ettiği gece, Kıbrıs bu hoşgörüsüzlüğün ideoloji olmaktan çıkıp, halkın her yönüne bulaştığını gördü" [Paschalis Kitromilidis, 1979]

Kıbrıs Cumhuriyeti 1959'da Zürih ve Londra'da imzalanan anlaşmaların uzlaştırıcılığıyla kuruldu. Bu uzlaşma, Yunanistan ve Türkiye'nin Enosis isteklerinin veya herhangi bir bölünmenin hoşgörülmeceğini belirledi. Enosis'ten ve adanın bölünmesinden vazgeçilmesi Kıbrıs 1960 anayasasının temeliydi, hatta 185. maddede belirlendiği gibi Cumhuriyetin toprakları "bir ve bölünmezdi" ve Kıbrıs'ın başka bir devletle tam veya kısmî birleşmesi ihtimali kesinlikle ortadan kaldırılmıştı.

Rum ve Kıbrıslı Türklerin liderlerinin, Enosis ve bölünmeye karşı verdiği kararı kabul etmelerine rağmen, bu işbirliğinin kendi aralarında değil Türkiye ile Yunanistan arasında olduğunu unutmamak gerekir. Zürih ve Londra antlaşmalarına ve anayasaya rağmen, her iki toplumun lideri Enosis ve bölünmeye meyilliydiler ve bunun bir gün gerçekleşeceğini umuyorlardı. Bu düşünce Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra bile hâlâ ortadaydı. Bölünme duyguları yasayla karşı çıkılmasına rağmen hâlâ aday çok etkiliyordu. Enosis, Rumların kültürel ve ruhsal açıdan Yunanistan'daki Yunanlılara bağlı oldukları düşüncesiyle öne sürülüyordu. Hatta iki devletin bir araya gelip bir politik birlik oluşturması düşüncesi içindelerdi. Böylece kültürel ve politik değerleri birleşebilirdi. Kıbrıslı Türklerin bölünme için gösterdiği sebepler de bunların aynısıydı. Kıbrıslı Türklerde Türkiye ve Türklere kültürel ve kişilik açısından aynı olduklarını ve Türk devletiyle bağlı olduklarını düşünüyorlardı.

Politik toplumu insan gruplarının aynı sistem altında yaşadıkları ve liderlerinin onlar için önemli karar aldıkları toplum olarak görürsek, yeni doğan Kıbrıs cumhuriyetinin başı elitlerinin genel toplumdaki farklı amaçları olduğunu anlarız. Aynı millî isteklerin iyice artması birleşik bir Kıbrıs toplumu oluşmasına engel oldu ve ortaya değişik kişilikler çıkardı. Sosyal kurallar ve haklar, toplumların kendi görüşleri altında sınırlandı ve bu sınırlar kişisel politikanın ifadesi olarak görüldü. Ki-

şisel ifadenin toplu ifadeye çevrilememesi yüzünden, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu, politik birlikteliğin Batıda olduğu gibi başarılı olmasını engelledi. Kıbrıs'ta çatışan, millî amaçlar ve geçmişte bulunan kabilelerin yıkılmış olan devlet sistemiydi. Millî amaçlar çok vurgulandı ve kabileler hiç dikkate alınmadı.

Bu sebatsız sömürge sonrası durum, etnik çatışmaları daha da güçlendirdi ve etnik kişilikleri, millî kimliğe sahip olmak için araç olarak gördüler ve kendilerini aynen Rumlar gibi birbirinden ayırıp iki farklı toplum oluşturdular.

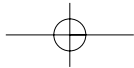
3. Hakimiyetin ve bölünmenin ötesi

Kıbrıs'ta milliyetçilik dönemi iki ayrı millî ve politik toplum oluşturdu ama kendi kendini idare etme hakları sınırlandı. Kendi istediklerini yapma hakları Kıbrıs Cumhuriyeti anayasası tarafından kaldırıldı ve iki toplum bir arada birbirine bağlı yaşamaya zorlandı. Cumhuriyet sonrası Kıbrıs'ın temeli budur. Bu birleşik yönetime rağmen vatandaşlar kendilerini bir bütün olarak görmediler veya yurt sevgileri ve ülkeye bağlılık duyguları yoktu. Bu eğilim, iki toplumun farklı milliyetçilik duygularının kaynaşmasından oldu.

Artık bu dönemden sonra iki toplumun oluşturduğu ayrı kişilikler ve millî bilinçlenme durdurulamazdı. Onların farklılıklarını birleştirip bütün bir millî kişilik adı altına koyma çabaları iki toplumdaki tepki görürdü ve var oluşlarına tehlike olarak algılanırdı. Özellikle Kıbrıs'ın topraklarının bölünmesinden sonra iyice ayrıldılar, milli kimlikleri o kadar güçlendi ki onlar artık yan yana yaşayan iki ayrı ülke gibiydiler.

Yine de ayrılık her zaman için ne mümkün ne de arzu edilecek bir şeydir. Öncelikle, Kıbrıs toprağının bölünmesine yönelik çatışmalar barışçıl bir ayrılığı önlüyordu. Kıbrıslı Türk toplumu, hâlâ, ordu baskısıyla aldığı topraklar üzerinde yaşıyor. Bir dış etken de Lozan Anlaşmasında (1923) karar verilen, Doğu Akdeniz'deki Yunan-Türk dengesi. Bu 1959'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasının nedeni. Burada belirlenen gerçek, Kıbrıs'taki etnik çatışmanın daha geniş bir kapsamı olduğudur. Bazen bu çatışmalar Türk-Yunan arasında daha da büyük sorunlarla yol açar. Bu yüzden Kıbrıs'ta iki toplumun geçiminin sağlanması bir düştür.

Türklerin ayrılmayla kazanılan tam bağımsızlıkları ve Yunan devletinin sömürgeçliği kabul edilemez bir kavram olduğundan, hâlâ milliyetçilik sonrası bir devlet kurulması imkânı vardır. Bunun cevabı ancak iki millî toplumun aynı haklara sahip olarak, tek bir devletin altında beraber yaşamasıyla çözümlenir. Böyle bir sistemde iki toplum da sınırlı bir millî bilinç kazanabilirler ama ayrı devlet kuramazlar. Büyük bir ülkenin parçaları olmalarına rağmen, kendi hükümetlerini kurabilirler. Böylece bazı güçlerini daha büyük bir milletin eline bırakıp bazılarını da kendilerine

saklamış olurlar. Bu durum anayasada açıklanır. Bu demek olur ki, merkezi hükümetler ancak her iki millî toplumun kendi istekleri doğrultusunda onlara verdiği bir güç kazanabilirler. İşte sosyal birleşmeye engel olan budur. Kıbrıs'taki sosyal birleşme paylaşılan gelenekten, kültürden, veya dilden yoksun edilemez. Ancak Kıbrıs'ın birleşimi, Habermas'ın dediği gibi, milliyetçilik sonrası paylaşılan adalet ve demokrasi üzerine kurulmuş anayasal vatanseverliktir. Bu yine zor bir amaçtır, çünkü ayrı grup haklarının onaylandığı bir toplumda, grupların üyeleri kişisel olarak değil, politik bir toplum olarak temsil edilirler ve hakları grup üyeliklerine bağlı kılınır. Vatandaşlık politik bir topluma üyelik olarak görülürse, birbirinden ayrı politik toplumların ortaya çıkması ve grupların amaçları yüzünden ayrılmaları, onlara iki değişik vatandaşlık seçimi sunar ve bu ayrılık hangi vatandaşın hangi topluma bağlı olduğunun belirlemesinin zorluğu dolayısıyla çatışmaya yol açabilir. Bu durum, milliyetçi liderlerin amaçlarını daha da güçlendirir veya grup haklarını Osmanlı millet sistemini yeniden kurmak için kullanırlar. Bu sistemde gruplar arasındaki temas kısıtlanır ve insan haklarına önem verilmez [Will Kymlica, 1995].

Buna rağmen kendi kendini yönetmenin yasaklanması, ayrılıkçılığı özendirerek sosyal birleşmeyi ve adaleti tehlikeye sokar veya azınlık toplumu çoğunluk yüzünden dikkate alınmaz.

Gerekli olan şey, evrensel kişi haklarıyla "toplum hakları"nın birleştirilmesidir. Ama burada da bir zorunluluk çıkar karşımıza, çünkü asimetrik bir toplumda adalete varılabilmesi için grupların ayrı haklara sahip olması lazımdır. Bu farklılıkların bulunması büyük toplumun üyelerine engeller kurabilir. Bu bir yükür. Kıbrıs'ın baş ettiği zorlukların en büyüğü, bir taraftan alıp öbür tarafa güç veren, "asimetrik bir devlet sisteminin" bulunmasıdır. Eşitlik ve asimetrik devlet sistemi arasında büyük bir değişiklik görmüyorum, tabii eğer engeller her iki tarafa zorla değil, izin alarak konulmuşsa. Hatta bu engeller sürekli olmamalı ve anayasada öyle gösterilmelidir. Birleşme, adada iyice yerine oturmaya başlayınca bu engeller, adanın bütün birleşimini tamamlamak için, ortadan kaldırılmalıdır. Ama birleşik devlet sisteminin getirdiği zorlukları aşabilmek için iki toplum arasındaki yaşam tarzı dışında daha ciddi bir karar alınması lazım. İki etnik toplum arasında birbirlerini hoş gören ve yardım eden içsel bir bağlılık yoksa, milliyetçilik sonrası devlet çok dengelessiz olur. Her iki tarafın birbirine yardımları, paylaştıkları amaçları ve anlaşmaları yoksa, Kıbrıs'ta çokkültürlü topluma dayalı bir devlet asla olamaz. Çokkültürlülük birkaç kültürel grubu tek bir politik toplumun altında birleştirse de, bu toplumların arasında paylaşılan bir kültür olması gerekir. Bütün kültürel grupların üyelerinin aynı dili öğrenmeleri, kaynak elde etmek için gösterdikleri davranışlar rekabet için olumlu olmalı ve hem grup hem de kişisel olarak korunmaları gerekir. Ama böyle bir politik kültür, ancak eğer bu çokkültürlü toplumun üyeleri pay-

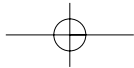

laşılan demokratik politik durumu seviyorlarsa kurulabilir ve korunabilir [Jurgen Habermas, 1997]. Bu, dayanışmanın güçlenmesi için şarttır. 19. yüzyılda bir İngiliz kuramcı, sabit çokkültürlü birleşik devletlerin, vatandaşları arasında çok değişik bir duyguyla korunduğunu ve aynılık değil ama birleşiklik istediklerini açıkladı. Biz kesinlikle milliyetçilik sonrası, bizi bir araya getiren ama tamamıyla karıştırmayan, bir vatanseverlik devrindeyiz.

Şu anda Avrupa Birliği'ni, büyük ekonomik ve politik toplumda birleşik devlet sisteminde çok kullanışlı bir kuruluş olarak görebiliriz. Bu toplum bölünmeyi ve tahakkümü yasaklamıştır. AB'ye üye olmakla, Kıbrıslı Türklerin sömürülme korkuları ve Rumların Türkiye'ye karşı korkuları yok edilebilir. Ayrıca böyle bir düşünce var ki Kıbrıs AB'ye üye olursa, Yunan-Türk rekabetinin ortasında kalmaz. Hatta AB'ye üye birleşik bir Kıbrıs, Yunan-Türk ilişkilerini iyileştirebilir ve böylece Türkiye'nin AB ile bağlarını güçlendirir. Kıbrıs'ın durumu eğer Yunanistan ve Türkiye geçinemiyorsa yaralanmaya eğilimlidir.

KAYNAKÇA

- A. Attalides, Michael, *Cyprus, Nationalism and International Politics*, Edinburg, 1979.
- A. Attalides, Michael, "The Turkish Cypriots: Their Relations to the Greek Cypriots in Perspective, in ed: *Cyprus Reviewed*, Lefkoşe, 1977.
- Attalidis, Michael (ed.), "From Coexistence to Confrontation, the Dynamics of Ethnic Conflict in Cyprus", in *Cypnes Reviewed*, Lefkoşe, 1977.
- Clerides, Glafkos, *My Deposition*, Vol.1, Lefkoşe, 1989.
- Crawshaw, Nancy, *The Cyprus Revolt*, Londra, 1978.
- Denktash, Rauf R., *12'ye 5 Kala*, Ankara, 1996.
- Faustmann, Hubert, *Klientalismus in der griechisch-zypriotischen Volksgruppe während der britischen Kolonialherrschaft*, in., Hrsg, Reinhard Stupperich und Heinz A. Richter, Thetis, Band4, Mannheim, 1997.
- Gellner, Ernest, *Nations and Nationalism*, Oxford, 1983.
- Inalcık, Halil, *Recent History of Cyprus, in: First International Congress of Cypriot Studies*, Eastern Mediterranean University Press, Magosa, 1997.
- Katsiaounis, Rolandos, *Labour, Society and Politics in Cyprus. During the Second Half of the Nineteenth Century*, Lefkoşe, 1996.
- Kızılyürek, Niyazi, *Ulus Ötesi Kıbrıs*, Lefkoşe, 1993.
- M. Kitromilidis, Paschalis, *Greek Irredentism in Asia Minor and Cyprus*, in: *Middle Eastern Studies*; Jun. 1990.
- Newman, Philip, *A Short Story of Cyprus*, Londra, 1940.
- Worseley, Peter, *The Dialectic of Intolerance: Ideological Dimensions of Ethnic Conflict*, eds Paschalis Kitromilidis, *Small States in Modern World*, Lefkoşe, 1976.
- Yaşın, Özker, *Nevzat ve Ben*, İstanbul, 1998.

MODERNITY, NATIONALISM AND THE POLITICS OF SEPERATION IN CYPRUS

NIYAZI KIZILYÜREK

1. Traditional society in Cyprus

The occupation of Cyprus by the Ottoman Empire in 1571 and the settlement of muslim population on island increased the mosaic structure of the traditional society in Cyprus. The Ottoman rule, applying the well-known sürgün (deportation) method, transferred peasants and town dwellers from Anatolian cities and the countryside and settled them on the island.

The main purpose of this operation was to have the deserted soil of the island cultivated properly, to ensure a livelihood for the surplus population of central Anatolia and to make a newly-conquered territory safe by setting a reliable Muslim population on it. [Halil İnalçık, 1997, p27] The relevant edict declared in 1572 describes the purpose of the population transfer as follows: "Because the invasion and military action caused some ruin on the island, the lands of which are arable and fertile, it is necessary to ensure their cultivation and the reconstruction of the boroughs and the villages on the island." [Halil İnalçık, 1997, p. 27] So began next to Christians also Muslims to live in Cyprus. A population census conducted in 1832 recorded 198 Christian villages, 92 Muslims and 172 mixed villages. [Ulrich Heide, p. 43]

This was a typical social formation within the Ottoman Empire; the communities like mosaics, spread across the wide boundaries of the empire. Under the Ottoman "Millet system", the communities organised on the basis of religious autonomy and were treated according to their religious identity. The Muslims were the ruling millet (religious group) and the non-Muslims dominated millet. This difference was marked mainly at tax-system, because the non-Muslim pop-

ulation used to pay extra tax, the cizye.

For the largest part of the Ottoman rule (1571-1878), the population of the island lived and worked together under the similar conditions. Despite of religious differences, the vast majority of the population shared the same fate, the same exploitation and poverty. As Chrawshaw notes: "... material differences are not marked. Turkish houses tend to be more spacious but barer; the Ottoman system of land tenure and primitive agricultural practices are common to both communities." [Nancy Crawshaw, 1978, p. 122] In the Ottoman province of Cyprus, within the framework of the millet system, the Orthodox church of Cyprus acquired the status of Ethnarch [Milletbasi] and was granted generous privileges. One of the most important of these privileges was the collection from the reayas, the taxes due to the Ottoman State. "In return, the Greek clergy proved to be a reliable ally against defiance of the central authority. In 1764, a rebellion, led by Turkish officials and supported by discontented Greek and Turkish peasants, was crushed with the backing of Church." [Rolandos Katsiaounis, 1996, p. 11]

During this period of pre-nationalism, there were several joint uprisings by the Christian and Muslim populations against the ruling elite of Cyprus, which was composed of Ottoman administrators, landlords and the higher Orthodox clergy. For example, by 1805, the Muslims of Nicosia revolted because of bread shortages and made themselves masters of the capital. The dragoman escaped to Constantinople, where he obtained an order for the despatch of a force from Asia Minor to put down the rising.

The arrival of this force and the mediation of the European Consults put an end to the rising, but did not allay the bitter feeling of the Muslims, who only waited for a better opportunity to regain their supremacy. [Philip Newman, 1940, p. 188] The influence and the power of the Church in Cyprus attracted the attention of many travellers in Cyprus. Particularly a British visitor to the island, William Turner, in 1815, referred to the power of the Church as follows: "Cyprus, though nominally under the authority of a Bey (ruler) appointed by the Kaptan Pasa, is in fact governed by y the Greek Archbishop and his subordinate Clergy. The peasants of Cyprus, both Muhammadan and Greeks, are so insufferably plundered that their labour is barely capable of supporting thier existence, and they yearly desert in great numbers to the coasts of Caramania and Syria. Greek priests strip the poor, ignorant, superstitious Greek peasant of his last para." [Halil Inalcık, 1997, p. 30] Indeed the main pre-occupation of the Greek elit, as Katsiaounis notes, lays in extracting surplus out of the Imperial Treasury. Not surprisingly, therefore, the Greek notables not only abhorred violent revolution but also disapproved of peaceful reform. On May 4, 1854, R. Doazan, French Consul in Larnaca, reported

to his Ambassador to the Porte the opposition of the Island's Muslims to the Tanzimat Reforms and added: " The wealthy and powerful amongst Greeks are also discontented; the conditions of slavery in which they find themselves do not bother them. They have the means to dominate their co-religionists and to subdue them. The clergy, in particular, are inspired by these sentiments." [Rolandos Katsiaounis, 1996, p. 15] Although the clergy continued to dominate the Christian population, they lost their supremacy during the Greek War of Independence, which started in 1821. In spite of assurances of the Archbishop not to support the Greek Revolt, the Ottoman governor, Küçük Mehmet, wrote to the Grand Vezir, accusing the Greek Cypriots of being in treasonable correspondence with the Greeks, and obtained authority to eliminate the clergy. The Archbishop, the senior clergy and 400 laics were executed. Like the Patriarch Gregory V in Istanbul, also the leaders of Orthodox Church in Cyprus were executed not for having refused to denounce the revolt but in spite of having done so.

The emergence of Greek nation state and the trends of modernity would have a great impact upon the traditional society of Cyprus and the traditional co-existence of Muslims and Christians in Cyprus.

The common fate and solidarity of the Muslim and Orthodox Christian peasants during the Ottoman period is clearly shown by the fact that on a number of occasions, there were peasant rebellions under Christian or Muslim leaders with followers of both faiths. The last of this common rebellion took place in 1833. Thereafter, the development of Greek national consciousness and nationalist middle class amongst the Greek Cypriot meant that collective action by ethnic groups in the capacity of ethnic groups are exclusively Turkish Cypriot or Greek Cypriot aiming for separate national goals.

It is important to note that during the Ottoman rule in Cyprus, we can hardly speak of ethnic conflict, however we can not speak of integration either. In a pre-modern, pre-nationalist, traditional milieu, "an idea of a single overriding and cultural identity makes little sense". [Ernest Gellner, 1983, p. 13]

The peasants do not link in terms of nation but in terms of religion and local circumstances. There is no desire for homogeneity and the clashes are taking place between rulers and demos.

2. Modernization trends, nationalism and separation

2.1. Trends of modernization

The uneven modernization (development) is one of the main characteristics of

the Cypriot society. During the Ottoman rule, there were two lines of stratification, which would contribute to the future antagonism. In the economic sphere, the dominant group, at the middle of the 19th century was Christian but the state structure which was based on religious differentiation gave a clear superiority to Muslims. [Michael Attalides, 1979, p30] The Muslim elite restricted its activities to the administration and the non-Muslims have engaged in trade. This difference was to obtain new dimensions, especially, after the economic concessions granted to Great Britain by the Ottoman Empire in 1838, and after the Tanzimat Reforms, started in 1839, which improved the status of the non-Muslim population. Towards the middle of the 19th century, the non-Muslims achieved a clear superiority in the field of economy, particularly in trade. Given the Turks' traditional preference for the land and their monopoly of the administrative apparatus, the great majority of people working with their hands in some productive capacity were Greeks, particularly in those occupations which required strenuous physical activity. Amongst the Turks old suspicions about two direct involvement in trade lingered on, both commercial and manufacturing occupations could be classed together as a form of manual labour, base and appropriate to the infidel Millet. [Rolandos Katsiaounis, p. 39] In rural areas and in isolated districts such as Paphos, Greek Cypriots made up the entire skilled labour force. In 1885, Robert Campbell, British Consul in Rhodes, reported on Cyprus: "In speaking of artisans, it is to be remarked that the Greeks alone exercise the trades of mason, joiner, blacksmith, tailor, etc... The Turks reserving to themselves lacemaking, and other employments of secondary importance." [Rolandos Katsiaounis, p. 40] The traditional ruling class position of the Muslims as administrators and landowners did not encourage economic enterprise, which was left in the hands of the reaya (Christians) under British rule, which started in 1878. We have figures for 1901, insofar as professional enterprise is concerned. At that date, there were 32 Greek Cypriot medical practitioners, 5 belonging to other ethnic groups and no Turkish one. There were 28 Greek Cypriot registered chemists, one Turkish Cypriot and 10 belonging to other ethnic groups. There were 42 Greek Cypriot advocates, 7 Turkish Cypriot and 5 others. There were eight Greek and one Turkish newspapers. By contrast, in the police force, there were 281 Muslims and 387 Christians. At this time, the Turkish Cypriot composed roughly a quarter of the population of Cyprus. [Michael Attalides, 1977, p. 87]

In fact, the difference between two communities in Cyprus increased even more during the British period. The development of the trade and education turned the Greek Cypriot community into dynamic bourgeoisie society with new middle classes, which were actively involved in political mobilization. The

Turkish Cypriot community remained to a great extent an agrarian community. Although the upper class of Turkish Cypriot continued to play a role in British colonial administration, it did not have any economical power.

A report on the situation of the Turkish Cypriots, presented by a Turkish Cypriot to the Prime Minister of Turkey in 1945 asking for support for the Turkish Cypriot community, gives us a clear and comparative picture about the uneven development and the fears of Turkish Cypriots about the Greek Cypriot domination in Cyprus. Therefore, I will code this report at some length:

“During the Ottoman period Turkish Cypriots engaged in agriculture, army and administration. By contrast, the Greek Cypriots devoted themselves to education, arts and crafts, trade and achieved this extra-ordinary position and culture as we see today. [...] The great majority of Greek Cypriots went to higher education. They are, in terms of culture much more ahead than Turks. They have dozen of medical doctors, lawyers, economists and engineers, who were educated in Europe. They have banks, factories, hundreds of repairshops, many libraries, printinghouses, newspapers, rich companies and cooperative institutions. 10 lycees, 2 technical highschools, 3 trade highschools, more than 20 gymnasiums and many primary schools are at service of Greek Cypriots. Unfortunately, I have to note that the Turkish community is far behind Greek Cypriots. Turks have few intellectuals, few doctors and lawyers, one bank without capital and very few qualified labourers. In education also, we are underdeveloped. Due to their ignorant state of mind, which neglected trade and crafts, the Turkish economy collapsed and the existence of the Turkish Cypriots is in danger. [...] If, as early as possible, motherland Turkey does not give a hand for the cultural, merchantal and industrial development of the Turkish Cypriots, it will be difficult to survive under the heavy Greek pressure.” [Özker Yasin, 1998, p. 197-199]

The following statistics confirm what has been said above and describes the economic position of Turkish Cypriots in 1960, when Cyprus became an independent state.

Ethnick Distribution in %		
	<i>Cypriot Greek</i>	<i>Cypriot Turkish</i>
Agricultural production	87,4	12,6
Industrial production	93,8	6,2
Exports	99,5	0,5
Imports	96,1	3,9

Parallel to the Cypriot nationalism which has been perceived as a threat by Turkish Cypriots and stimulated the idea of partition of the island, the economic domination of the Greek Cypriots, led the Turkish Cypriot leadership to a policy of economic separatism. Towards the end of the 1950's the Turkish Cypriot leadership began to take serious measures for the creation of the separate Turkish economy in Cyprus. A campaign has been started with the official name of "From Turk to Turk" and the Turkish Cypriots have been obliged to buy by the Turkish Cypriots. Mr. Rauf Denktash, leader of the Turkish Cypriots describes this initiative as follows: "In 1958-1960, we began the campaign "From Turk to Turk". This affected the Greek Cypriots who did not want to lose market of 120 thousand people. We wanted to create a new Turkish market, with Turks running the imports and exports." [R. Denktash, 1996, p. 26]

The policy of economic separatism continued after the constitution of the independent Republic of Cyprus in 1960, since the fair of Greek Cypriot domination had increased. For the realization of the economic campaign of "From Turk to Turk", many Turkish Cypriots have been subject to violence and forced to stop any economic contact with the Greek Cypriots. However, this policy was doomed to failure. Not because the Turkish Cypriot did not wish to have solidarity with their traders, but because there were not enough Turkish Cypriot merchants, and those limited in number were buying themselves by Greek Cypriots and selling to the Turkish Cypriots. The failure of economic separatism after the creation of Republic of Cyprus is best described by in words of Mr Denktash: "All the mercantile agencies fell in the hands of the Greek Cypriots and the Turkish economy has been defeated." [R. Denktash, 1966, p. 27]

Certainly, the Turkish Cypriot national goal for the partition of the island was a result of the reaction against the Greek Cypriot nationalism and its policy of unification with Greece. However, it would not be an exaggeration to note that, the uneven development and the fear of Greek Cypriot economic domination led to the further encouragement of the idea of partition and made the coexistence of both communities under the same political roof, less attractive for the Turkish Cypriot leadership. In a Turkish Cypriot secret document, in which the idea of partition is described as a final solution, immediately after the foundation of the Cypriot state, besides the desire of the Greek Cypriot side for the union with Greece, has been referred to the economic superiority of the Greek Cypriots and to the danger for Turkish Cypriots to get assimilated and dominated. [Glafkos Klerides, 1989, p. 499-505] The attempt to legitimize the partition of Cyprus on the basis of uneven development and the fear of domination which partly derives from it, is still continuing up today. It is a common secret that the

Turkish Cypriot leader, R.R.Denktaş, and the Turkish government in Ankara, do not wish the co-existence of two communities, even by best possible solution to the Cyprus question. For them, no solution except separation can protect the Turkish Cypriots from the Greek Cypriot domination

2.2. Nationalism in Cyprus

2.2.1. Greek Cypriots and nationalism in Cyprus

I would like to begin my analysis on a nationalism in Cyprus by referring to Gellner's observation that "Nations, as a natural, god-given way of classifying men, as an inherent though long delayed political destiny, are a myth; nationalism which sometimes takes pre-existing cultures and turns them into nations, sometimes invents them, and often obliterates pre-existing cultures: that is reality." [Ernst Gellner, 1983, p. 48-49]

To continue this constructivist approach, let me code the emphasis of Kitromilidis on the role of modern nation states in construction of national values and identities, before I refer concretely on the role of the Greek nation state in regard to the emergence and the development of the Greek nationalism in Cyprus: "The generally circumstantial character of the growth of nationalism belies the basic illusion entertained by nationalists as to the immanence of its values in particular cultures. The historical record instead seems to suggest that there is nothing foreordained about the emergence of nationalist movements and the conversion of particular ethnic and cultural groups to a particular set of national values. The adaptation of a particular sense of ethnic identity and loyalty are the outcomes of processes of historical change that transform certain ethnological contexts by politicising them according to the policies of modern nation states." [Paschalis M. Kitromilidis, 1990, p. 13] The policy of the Greek State, which emerged in 1828, to include all of the Greek speaking Christian Orthodox part of the Byzantine Empire into national borders of modern Greece as an intellectual expansionist ideology emanating from the Hellenic Kingdom to the Eastern periphery of Hellenism. In this way, an extremely powerful, non-territorial national ideology was fostered, later expressed in the so-called Great Idea of recreating a Greek-Christian Orthodox Empire. This ideology was gradually transmitted from the political elite and the intelligentsia of Athens to the Greek centres and periphery outside Greece. The interest of the Greek Cypriots in unification with Greece, is expressed as early as in 1828, when the newly elected Archbishop of the Cypriot Church Panaretos appealed to Governor John

Capodistra asking him to include Cyprus in the Greek State:

“The foremost exponent of the spirit of Greek irredentist Nationalism in Cyprus became progressively the Greek Orthodox Church. [...] The Archbishop and Bishops of Cyprus [...] never failed [...] to foster the ideals and voice the aspirations of Greek nationalism in Cyprus. [...] Though the educational system which was maintained and controlled by the Church, the nationalist ideology became the main value system into which younger generations were systematically socialised.” [Paschalis M. Kitomilidis, 1976, p. 148] With the replacement of Ottoman rule by the British rule in 1878, an expansion in education took place. The number of Christian schools increased from 99 in 1881 to 273 in 1901. This was twice as fast as a pace of expansion compared with the Turkish Cypriot’s schools, the corresponding figures for which were 71 to 144. The elementary education was designed on the basis of the programme which was in use in the elementary schools of Greece. The Greek language, and the history of Greece were now generally being taught from books imported from Athens. [Rolandos Katsiaounis, p. 92-93]

The Greek Cypriot school system was promoting nothing but the idea of union with Greece. British Governor made in 1828 following observations: “The gymnasiums of each town and the teacher training schools are recognised by the Greek Ministry of Education, and work under the regulations issued therefrom. Portraits of King Constantine and Queen Sophia, of Venizelos and other warheroes adorn the walls of the classrooms together with elaborate maps of modern Greece, while that of Cyprus, if to be found at all, is as a rule small, out of date and frequently behind the black board.” [Ronald Storrs, Governor of Cyprus, 1928]

With the introduction of the first printing press in the island. Three weeks after the arrival of the British, a rapid expansion in the movement of ideas took place. The newspapers started to reach the masses. The idea of union with Greece which began as an elite concept was extended by a process of communication so that steadily elite and popular culture had come together.

“All newspapers represented varying shades of Greek nationalism and devoted a major part of their space to giving Cypriots (Greek Cypriots, N.K) hard facts about their fellow Greeks in the Kingdom.” [Rolandos Katsiaounis, p. 95] the development of internal market and social mobilisation, the emergence of new middle classes and the hostility to colonial administrators prepared the fertile ground on which the Greek nationalist ideas were being sown. Besides of the channels of press, school, church through which the nationalism penetrated from the cities to rural ideas, the political and economic basis for the movement of the union with Greece.

“Generally people simply voted for whomever the broker they dealt with told them to vote for. [...] Through a series of individual vertical coalitions [...] the brokerage system provided the urban and rural merchant class with an extremely tight control over the peasant producer.” [Hubert Faustman, 1997, p214] As indicated by a colonial officer in 1929, “the peasant gives his vote in favour of the candidate supported by his creditors. If he did not do so, the creditor would foreclose or obtain judgement against him on his bond and he would be reduced to beggary.” [CO67/22714, 143277] As Kitromilidis observes: “The growth of national consciousness and national assertion that culminated in a political vision of national emancipation through union with Greece, excluded as heresy and treason the visualisation of any other form of the collective existence short of the union with Greece.” [Paschalis Kitromilidis, 1990]

This process led the Greek Cypriots to see and handle the Cyprus question exclusively as a problem of self-determination of the Cypriot people in the Hellenic ethnic sense. They were not prepared and willing to tackle the problem from the aspect of a political nation that would secure the civil rights of its citizens both Greek and Turkish Cypriots. [Pavlos Tzermiaz, 1994]

Indeed, the expansion of Greek nationalism in Cyprus resulted in denying of the Turkish Cypriot community. On the other hand, any criticism of unification with Greece was perceived as a denial of the Greek identity. This non-territorial, cultural national ideology led to the underestimation of the Cypriot State and hindered the emergence of one political community, composed of all Cypriots in the sense of citizens of the Republic.

In this context, we can understand the critical remark made by Archbishop Makarios concerning the creation of the Republic of Cyprus: “The agreements created a State but not a Nation.” These words of the first President of the Cypriot State, implies the romantic view that nations are not political/territorial entities but primordial entities embedded in human nature and history which can be identified through distinctive cultures expressed by way of the language, religion, culture and so on. Indeed, the policy for union with continued even after the establishment of the Republic of Cyprus and the idea that “Cyprus belongs to the Hellenism” remained alive until the division of Cyprus by Turkish army in 1974.

2.2.2. Turkish Cypriots and nationalism

Nationalism arrived to the Turkish-Cypriot community almost one century after it had arrived to the Greek-Cypriot community. The Turkish Cypriots seem

to have been affected by the Turkish nationalism during and after the emergence of modern Turkey. However, the gradual transformation of the Muslim community into a dynamic Turkish ethnic community on the island, that saw itself as part of the Greater Turkish nation, is not to be understood independently of the growth of the Greek Cypriot national consciousness. There is a close relationship, perhaps a dialectical one, between ethnic antagonism and the development of the Turkish Cypriot national identity. The call on ethnicity, although influenced by Turkish nationalism and in a way encouraged by the British colonialism, developed in reaction to the Greek Cypriot national aspiration of Enosis (unification with Greece), which was perceived, partly for historical reasons, as a threat to the existence of Turkish Cypriots in Cyprus. It is not a coincidence that the spread of nationalist feelings amongst the Turkish Cypriots gained momentum in the 1950's, when the Greek – Cypriot demand for the unification with Greece reached its apex. This process of constant conflict has itself crystallised a Turkish Cypriot sense of ethnic identity in what was before only a linguistic-religious category and it was during this process that the Turkish demand for unification with Turkey came to be pronounced.

Let us take a systematic look in the emergence and development of the Turkish Cypriot nationalism. The end of Ottoman rule in Cyprus and the setting aside of the millet system had undermined the position of the Turkish Cypriots. Having lost their dominant status, Turkish Cypriots had to surrender most of their autonomy to the colonial administration, in order to safeguard a somewhat preferential treatment as a community. The 1882 constitution put an end to the political domination by Muslims in Cyprus. The exploitation of racial differences between the Greek and Turkish Cypriots was the very foundation of the British administration policy in Cyprus. According to the constitution implemented in 1882, the elected Muslim and Christian members were in a permanent majority in the legislative council; however the “practical working of the constitution depended upon the exploitation of the racial cleavage between the Greeks and the Turks.” [CO67/314/13.f144343]

This constitutional system was established after Cyprus became a crown colony in 1925. As Colonel Wedgwood describes:

“Crown colony rule had to be established somehow under the colour of the free constitution. The simplest way seemed to be the way of “divide and rule”; communal representation was invented ... If there had been at Nicosia a safe official majority, if we had not had the play of Turk against Greek ... the administration would have laid better foundations and taken more pride in it ob.” [CO67/314/13f.144343]

Towards the end of the 1920's, the Turkish Cypriot nationalists posed a strong challenge to the traditional Ottoman elite which had become part of the British administration in Cyprus. Under the influence of Kemalism, a new movement emerged among Turkish Cypriots which challenged the traditional elite and demanded the introduction of Kemal's reforms in Cyprus. A confidential report from the government of Cyprus to a colonial officer in 1928 noted the following:

"Neither is it certain that the government will invariably be able to count upon the votes of all Turkish members: signs of a determined movement, supported if not directed by foreign agencies, in favour of introducing in Cyprus the reforms recently carried out in Turkey are now appearing... the cleavage between the old and the new Turks is already in process of breaking down the solidarity of the Turkish community. It is not impossible that an adherent of the new school may displace one of the present Turkish members at the next elections, and in that event, he might throw in his lot with the Greek majority whenever his party saw an advantage in such a course." [CO67/22714f.143277]

Indeed in 1930, Kemalist Necati Bey was elected to the legislative council and set an end to the British-Turk Ottoman interplay. From then on, the constitutional system of the British rule was centred around the person of the "worthless Necati Bey" as Governor Storrs described him.

Before the emergence of modern Turkey (1923), the Turkish speaking community of Cyprus was ruled by the Ottoman elite, which became part of the British colonial administration. In the 1920's, under the influence of Kemalism, some Turkish Cypriot intellectuals organised themselves and began challenging the Ottoman elite. With the support of the first Turkish Consul of Turkey in Cyprus, Asaf Bey, they organised the first National Congress in Cyprus. Their main objective was the introduction of Kemal's reforms and the democratisation of the Turkish Cypriot community, which was under the rule of the religious leader, Sir Münür. A colonial official's view of Sir Münür is enlightening:

"Münür is the leader of the Turkish population of this colony. He is 100 per cent pro-British, has the mentality of the old Turkish Pasha and has absorbed into himself every office he could." [CO67/247/13f.14363]

The function of the traditional elite was to secure support from the British government against the political demands of the Greek Cypriots, and to keep the Turkish Cypriot community apart from the influence of Kemalism. It is important to note that Atatürk's anti-British foreign policy in the 1920's wars was also adopted by Turkish Cypriot nationalists. The raising of national consciousness among Turkish Cypriots in this period seemed to be a challenge both to the traditional elite and to the British rule. When the active Kemalist Necati Bey got

elected to the legislative council in 1930, he cooperated and voted with the Greek Cypriot members of the council, an act which alarmed the British rulers at that time.

Towards the end of the 1930's, the colonial government was prepared to adopt itself to the new conditions of the Turkish Cypriot community and to harmonise its relations with the Turkish Cypriot nationalists. On 19th November 1937, Downing street sent to the colonial government of Cyprus the following message:

"The collapse of the old order in Turkey and the rise of the Kemalist Republic has created a new problem to which the British administration in Cyprus must seek to adopt itself. It seems desirable that the Government makes an appeal to the younger and more progressive Cypriot Turks." [CO66/281/14f. 144143]

The need for such an endeavour was also facilitated by the desire of the British to quell the Greek nationalist sentiment. Because Enosis became the national claim for almost every Greek Cypriot after the Second World War, the Turkish Cypriots organised in 1943 their first mass-organisation, the KATAK (Association of the Turkish Minority in Cyprus). They also pushed for closer relations with Turkey. The reaction of the Turkish Cypriots to the Enosis movement was encouraged by the colonial government.

In April 1948, the "Special Turkish Committee" was set up by the colonial government of Lord Winster. The objective of the "Special Turkish Committee" was to establish closer relations between Turkey and the Turkish Cypriot Community. Teachers and school material from Turkey arrived in Nicosia; the celebration of Turkey's national days were recognised also in Cyprus; Kemal's reforms including family, law, education were introduced into the Turkish Cypriot community. The educational and political mobilisation of 1948-1958, aiming at raising Turkish national consciousness, resulted in the recognition of Turkey as the motherland of Turkish Cypriots. From then on, Turkey would work hand in hand with the Turkish Cypriot leadership and the UK to oppose the Greek Cypriot demand for Enosis. The policy of the British administration to use Turkey and the Turkish Cypriots to counterbalance the Greek Cypriot national demand for Enosis, was a matter of concern, even to some colonial officials. In a colonial office document dating back to 1948, one can read the following:

"I am very concerned at the apparent growth of minority consciousness among the Turks in Cyprus during the last year, and I fear that the Cyprus government may have unwittingly encouraged this through the Committee for Turkish Affairs which Lord Winster has set up. The superficial attractions of a loyal minority community supporting the government of a foreign protective

power ought to a well known to fall into this kind of trap. Recent history is littered with examples, from Northern Ireland to the Moslems in India; (...) the only way out is for the minority community to make its peace with the majority without seeking protection elsewhere." [CO67/342/1f.127219.SS.B]

However, the politics of divide and rule was expanded into other aspects of the Cypriot society. As Woodhouse, a British official in Cyprus admitted, Harold McMillan then Foreign Secretary, urged the Britons in Cyprus to stir up the Turks in order to neutralise the Greek agitation. [Christopher Hitschens, 1984] When a Turkish Cypriot Auxiliary Police force was recruited during 1955 – 1959 to fight the Greek Cypriot Enosis fighters, the intercommunal clashes became almost inevitable.

Towards the end of the 1950's, both communities were politically polarised. Their national claim, Enosis and Taksim, were beyond compromise. Both ruling elites were ruthless in discrediting as traitors all voiced of criticism. Paschalis Kitromilidis (1979) explains:

"Out of the configuration of two opposed conservative and authoritarian nationalisms, symbolically antagonistic and mutually exclusive, developed the dialectics of intolerance that provided the ideological content of ethnic conflict. Precisely on the eve of her independence, Cyprus experienced this dialectic of intolerance that stretched from ideological to most other levels of public life." [Paschalis Kitromilidis, 1979]

The republic of Cyprus came into being as the result of a compromise enshrined in the Zurich and London agreements of 1959. This compromise in effect meant that Enosis with Greece or Turkey or any form of partition could not be realised. The renunciation of Enosis and partition was the indispensable foundation of the Cypriot constitution of 1960, which indeed declares in article 185, that the territory of the Republic is "one and indivisible" and that the "integral or partial union of Cyprus with any other state or the separated independence" is excluded.

But while the Greek Cypriots and Turkish Cypriots thus accepted, through their leaders the compromise whereby Enosis and partition had to be abandoned, yet it must be recognised that this compromise was not negotiated between themselves, but between Greece and Turkey. It seems essential to bear this in mind for, in spite of the Zurich and London Agreements and in spite of the constitution, the leaders in the two communities still seemed powerfully attached to Enosis and partition and still hoped somehow to bring them about. Such was the state of the mind after the State-building in Cyprus.

The dreams of Enosis and partition, which had been reluctantly renounced

were still exerting their potent influences. Enosis was justified by the argument that the Greek Cypriots are culturally and spiritually one with the argument that the Greek Cypriots are culturally and spiritually one with the Greeks of Greece – that in fact they form one nation which ought to be joined in one political unity. Enosis therefore fuses together cultural and political values. The arguments for Enosis have as their counterpart on the Turkish Cypriot side arguments which are exactly identical. For the Turkish Cypriots also claimed that they are culturally and spiritually one and the same with the Turks of Turkey, that they are part of the Turkish nation.

Given that a political community is defined as a group of people living under a common regime, whose representatives make important decisions for the group as a whole, one can argue that the ruling elites of the newly born state of Cyprus aimed instead for separate conflicting national policies. The insistence on separate national orientations left no room for the emergence of a united Cypriot society but created a prison of identities. The social rules and rights derived and were limited within the respective ethnic communities as the expression of the identity politics. Because of this inability to shift from identity politics to an inter-active politics the emergence of the state did not have a profound and lasting effect on the process of the political socialisation in Cyprus as it did in the West. What seemed to be in conflict in Cyprus, were the national ambitions and the detribalised state; the former was over-emphasised and the latter was underestimated.

This instability of the post-colonial state fuelled the ethnic conflict and tended to promote a heightened sense of the ethnic identities which in turn strengthened the national aspirations. It is in this process that the Turkish Cypriot ethnic nationalism became the vehicle for a new national identity which drew many members of the community, involved in the conflict, into a new type of politicised vernacular culture and created a different kind of participant society, parallel to that of the Greek Cypriot.

3. Beyond domination and separation

The age of nationalism in Cyprus completed by living behind two distinct national and two separate political communities, however their rights to separate self “determination” are limited. Their right “to do as they like” has been deprived by the constitution of the Republic of Cyprus and they have been forced to live under a bicomunal state in a relationship of interdependence, taking into account the existence and the political will of each other. And here

lies the very foundation of a Post-National Cyprus. However, despite of the One Stateness, the citizens did not view themselves as a single people, nor did they developed a shared patriotism, namely the feeling of allegiance to the state. The trend has been rather marked by the sense of membership in separate national groups.

It is no longer possible to eliminate the sense of distinct identity which formed their own national societies. The attempts to subordinate these separate identities to a common identity will backfire since they are perceived by national communities as threats to their very existence. Especially after the geographical division of Cyprus and the radical separation of the two communities, national identities became so strong that what we have is really two separate nationalities living side by side.

However, secession is not always possible or desirable. First of all, competing claims over land and resources make peaceful secession virtually impossible. The Turkish Cypriot community maintain a separate piece of territory after a foreign military intervention-invasion, hence lacks of legitimacy. Another important, though external aspect, is the Greco-Turkish tension. This may be also the very reason why a compromise in Cyprus still is a concrete utopia.

A hope for the Post-National State derives from the principle that neither complete Turkish independence through separation nor a Greek nation state through domination or assimilation are acceptable or appropriate. Hence the answer must be a form of political accommodation in which the national communities live together in one state on the basis of an equal partnership. In such state each national community can achieve a limited national self-determination but not a separate nation state. While they are part of a larger country, this is not a renunciation of their right of self-government. Rather it is a matter of transferring some aspects of their powers of self-government to the larger polity, on the condition that other powers remain in their own hands. This condition is to be spelled out in the Constitution of the State. In this sense, the authority of the larger political community is derivative, which means that the authority of the central government is limited to the powers which each constituent national community agreed to transfer to it.

But here lie the difficult and painful problems of domestic egalitarian justice and of social unity. Certainly the social unity in Cyprus cannot be based on the shared traditions, cultures and languages that characterise successful nation-states. Instead, Cypriot unity must be founded, as Habermas would say, on a post-national constitutional patriotism based on shared principles of justice and democracy. This again seems to be a difficult task given that, in a society which

recognises group-differentiated rights, the members of the groups are incorporated into the political community not only as individuals, but also through the group, and their rights depend, in part, on their group membership. If citizenship means membership in a political community, then by creating overlapping political communities, group-differentiated rights necessarily give rise to a sort of dual citizenship and to potential conflicts about which community citizens identify with most deeply. Moreover this may simply fuel the ambitions of nationalist leaders who will be satisfied with nothing short of their own-nation-state, or will use the group rights as a basis for the implementation of a kind of Ottoman-Millet-System where the interaction between groups will be strictly limited, and the rights of the individual completely renounced. [Will Kymlica, 1995]

However, denying self-government rights can also threaten social unity and egalitarian justice by encouraging secession or by delivering the smaller community at the mercy of the majority.

What is in need then is a combination of universal individual rights and group-specific “community rights”. But here too we face another obstacle because in an asymmetric society to achieve justice between groups requires that the members of different groups be accorded different rights. This accommodation of difference may impose restrictions of the members of the larger society. This is a burden. One of the challenges facing Cyprus, therefore, is finding an acceptable form of “asymmetrical federalism”, which grants powers to one region not given to the other region. I do not see a necessary contradiction between equality and asymmetrical federalism. Given that the limitations are not imposed unilaterally but are defined by all interested parties through consensus.

Moreover these limitations are not to be permanent and are not to be stated as such in the federal constitution. As integration progresses in the years following the initial settlement, these restrictions should be gradually removed for a full fledged integration on the island. However in order to overcome the possible difficulties of a federal arrangement we need something more than just a modus vivendi between the two separate communities. Without intrinsic bond that would lead the members of one ethnic community to make sacrifices for the other, the Post-National State will be inherently unstable. And without mutual cooperation, common purpose and consensus, no might on earth can make a multicultural state possible in Cyprus. Hence multiculturalism, while endorsing the perpetuation of several cultural groups in a single political society, also requires the existence of a common culture. Members of all cultural groups will have to acquire a common political language and conventions of conduct to be able to

participate effectively in the competition for resources and the protection of group as well as individual interests in a shared political arena. However, this common political culture is only to be developed and maintained if the members of the multicultural society are enjoying those social benefits which are to be derived from the common democratic political culture. [Jurgen Habermas, 1997]

This is a necessity for the strengthening of the sense of solidarity among the members of the society. A nineteenth-century English theorist, A.V. Dicey, once said that a stable multinational federation requires a very peculiar state of sentiment among its citizens, since they must not desire unity. We are in need of a post-national patriotism, that unifies us without fusing us.

At this point we may refer to the EU as a larger economic and political framework that may be of great use to this Federal arrangement, which excludes separation and domination. Through membership to the European Union the fear of the Turkish Cypriots that they will be dominated and the concerns of the Greek Cypriots vis a vis Turkey, may be more easily diminished. There is also reason to believe that Cyprus, as a member for the European Union, will cease to be an object of Greco-Turkish competition. In fact, a federal Cypriot state, member of the European Union, may lay the very foundation for Greco-Turkish cooperation, which in turn will strengthen Turkey's ties to the European Union. A solution in Cyprus would always be vulnerable to sabotage if Greece and Turkey were at odds.

REFERENCES

- A. Attalides, Michael, *Cyprus, Nationalism and International Politics*, Edinburgh, 1979.
- A. Attalides, Michael, "The Turkish Cypriots: Their Relations to the Greek Cypriots in Perspective, in ed: *Cyprus Reviewed*, Nicosia, 1977.
- Attalides, Michael (ed.), "From Coexistence to Confrontation, the Dynamics of Ethnic Conflict in Cyprus", in *Cyprus Reviewed*, Nicosia, 1977.
- Clerides, Glafkos, *My Deposition*, Vol.1, Nicosia, 1989.
- Crawshaw, Nancy, *The Cyprus Revolt*, London, 1978.
- Denktash, Rauf R., *12'ye 5 Kala*, Ankara, 1996.
- Faustmann, Hubert, *Klientelismus in der griechisch-zypriotischen Volksgruppe während der britischen Kolonialherrschaft*, in., Hrsg, Reinhard Stupperich und Heinz A. Richter, Thetis, Band4, Mannheim, 1997.
- Gellner, Ernest, *Nations and Nationalism*, Oxford, 1983.
- Inalcık, Halil, *Recent History of Cyprus, in: First International Congress of Cypriot Studies*, Eastern Mediterranean University Press, Famagousta, 1997.
- Katsiaounis, Rolandos, *Labour, Society and Politics in Cyprus. During the Second Half of the Nineteenth Century*, Nicosia, 1996.
- Kızılyürek, Niyazi, *Ulus Ötesi Kıbrıs*, Nicosia, 1993.

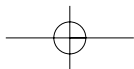

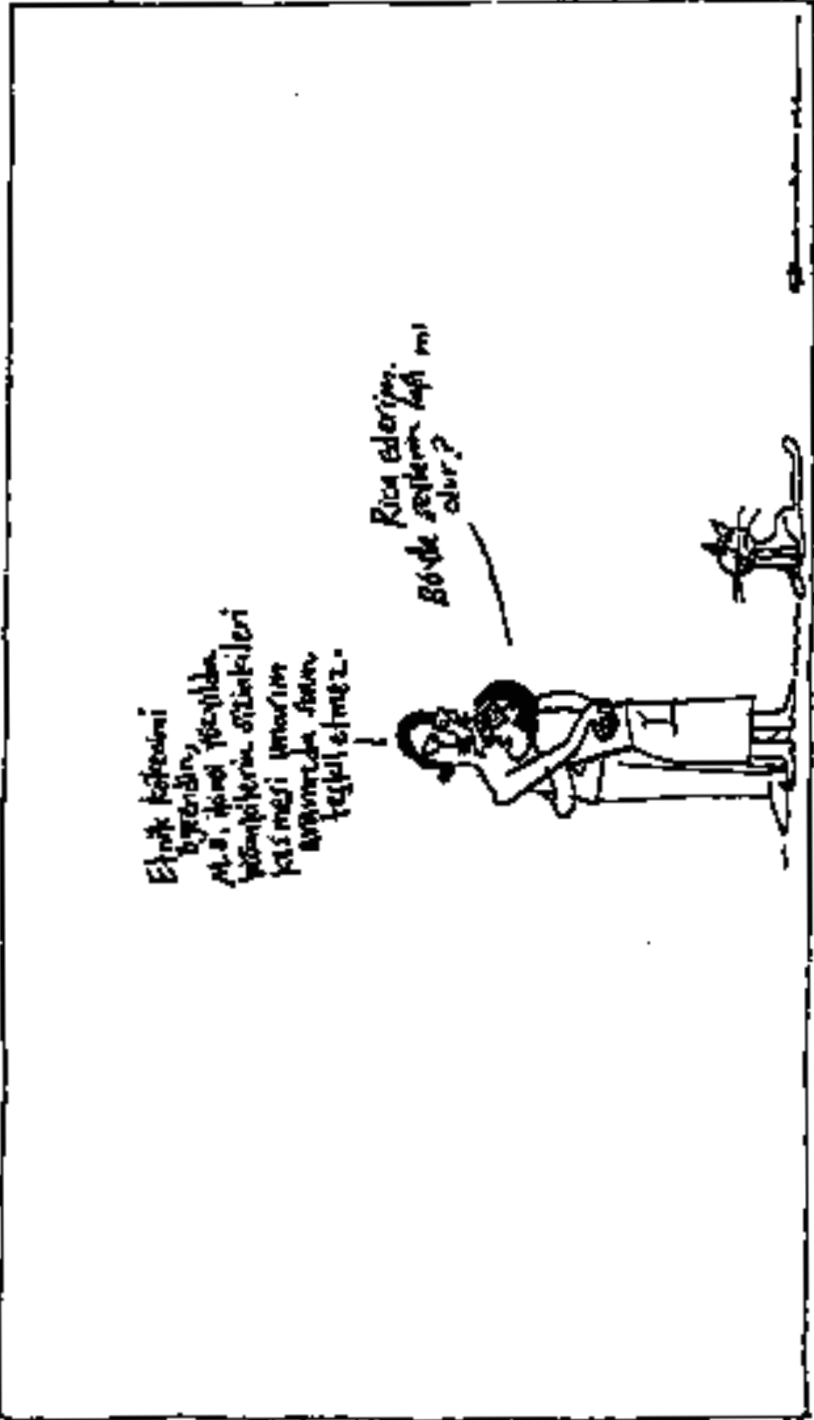
M. Kitromilidis, Paschalis, *Greek Irredentism in Asio Minor and Cyprus*, in: Middle Eastern Studies; Jun. 1990.

Newman, Philip, *A Short Story of Cyprus*, London, 1940.

Worseley, Peter, The Dialectic of Intolerance: *Ideological Dimensions of Ethnic Conflict*, eds Paschalis Kitromilidis, *Small States in Modern World*, Nicosia, 1976.

Yaşın, Özker, *Nevzat ve Ben*, İstanbul, 1998.

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

ÖMER LAÇİNER

“Çokkültürlülük”, Türkiye gibi, devletin kendini toplumun üstünde konumlandığı, çeşitli açılardan farklı bireyler, kesim ve toplulukların eşit haklara sahip olarak ortak değer, ilke ve kurallar çerçevesinde yaşamalarını sağlamak yerine onlara -çoğunluk içinde yadırgatıcı olabilen- bir yaşam tarzı ve kimlik, dolayısıyla tek bir kültürel model empoze ede geldiği ülkelerde, bu otoriter, devletçi, milliyetçi uygulamadan kurtulmanın, onun yarattığı sorunları çözenin makul bir yolu olarak görünebiliyor.

Öte yandan aynı kavram, “Batı kültürü”nün, öteki kültür dünyalarının ulaşabildiği seviyenin çok üstünde, onlar için erişilmesi ve örnek alınması gereken bir model olduğunu peşinen varsayan, insanlık tarihinin son iki yüz yılına damgasını vurmuş Batı merkezli, hiyerarşik bir tarih ve kültür anlayışından daha eşitlikçi bir anlayışa geçilmesi yönünde bir eğilim yansıtıyor.

Ancak, çokkültürlülük kavramının bu olumlu çağrışımları, bu kavramı kullanarak tasarlanabilecek bazı siyasal-hukuksal düzenlemelerin, o kavramla meşrulaştırılacak kimi toplum ve dünya düzenlerinin içerebileceği vahim sakıncaları göz ardı ettirmemelidir.

Bu sakıncaların ilki, çokkültürlülük kavramının, kültürleri etnik, ulusal -hatta ırksal-dinsel, mezhepsel belirlenimler ekseninde teşekkül etmiş aidiyet formları/formatları olarak tanımlamayı esas almış olmasıdır. Bireysel kimliklerin asli unsuru, kolektif kimliklerin daha da fazlası anlamı ve işlevi ile yüklü addedilen bu kültürler; bu bağlamda kaçınılmaz farklılıklarını vurgulayarak birbirlerine karşı korunmalı, geçirimsiz birer kapalı alan olmaya teşvik edilmektedir. Kişilerin, bu alanlara aidiyetlerini kuşkulu kılacak yaşam tarzı, davranış tercihlerini veya etkilenmelerini “bozulma” saymayı meşrulaştıracak bir “kültürü koruma” hassasiyeti-

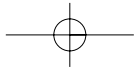
tinin, “çokkültürlü” bir dünyayı kişilerin içinden çıkamayacakları, kendilerini birer zırh gibi saran o kimlik ve kültürler içine hapsoldükleri bir dünyaya çevirmesi gayet muhtemeldir. Kişilerin tercih haklarını neredeyse ortadan kaldıran, onları doğuştan gelen -etnik köken, cinsiyet gibi- özelliklerine veya hazır buldukları ortam ve çevrenin “değişmez” bir vasfına -din, mezhep veya bunların alt bölümleri gibi- göre şekillendirilmiş bir kültür ve kimlik dünyasında önceden belirlenmiş rollerden birini oynamaya mecbur kılan ve bu dünyayı ve rolünü ciddiye aldığı oranda diğer kültür dünyalarını, “öteki”, hatta “düşman” saymaya yöneltebilecek bir durumdur bu. Bu doğrultuda “özerkleşecek” kültürlerin yan yanlığı ile oluşacak “çokkültürlü” modeller, vaktiyle toplumlara tek tip bir kültür empoze eden otoriter ulus-devletlerin icra ettiği baskı ve zorlamanın oradan alınarak mikro ölçeklerde, her kültürel “birim”in içine taşınmasından başka bir şey olmayabilir.

İkinci sakınca, geniş yığınların içine sokulabileceği bu kültürel kompartımanlar sisteminin üzerinde, ulusal, dinsel... aidiyetlerinden bağımsızlaşmış, ayrıcalıklı kesimlerin oluşturacağı kozmopolit bir kültür dünyasının yer alacak oluşu ile ilgilidir.

Her kültür, doğal ihtiyaç ve itkilerimize, salt insani yeti ve özelliklerimizin katkısıyla bulunan tatmin biçim ve araçlarının -belirli bir coğrafya ve tarih ortamının imkânları çerçevesinde- hasılasıdır. Yükseklik derecesi de, coğrafi ve tarihsel belirlenimleri asgariye indirebilme, salt insani olanı doğal olana egemen kılabilme kapasitesi ile ölçülür. Her kültür dünyasının diğerleriyle kaynaşabilmesinin öncelikle ve asıl olarak onların bu “yüksek kültür” formları planında olmasının nedeni de buradadır. Kültür dünyaları arasındaki etkileşimin buradan başlayarak genişlemesi ve derinleşmesi, yeni sentezlerin ve giderek evrensel ölçekte bir kültür dünyasının oluşma ihtimalini mümkün ve canlı kılan yegane yoldur.

Çokkültürlülüğün öngördüğü kompartımanlar, evrenselleşmeyi yüksek kültür formları düzeyinden değil, tam aksine doğal ihtiyaç ve itkilere tekabül eden yaşantı parçacıkları düzeyinden açan çağdaş “popüler kültür” kanalları ile birbirlerine bağlanabilmektedir. Bu düzeydeki benzeşmelerin, salt insana özgü niteliklerini gerçekleştirme ve geliştirme imkânından fiilen yoksun bırakılmış “sıradan insanlar” dünyasında, bundan ötürü yönelttiğini görüyoruz. Bu kimliklere atfedilen kültür dünyalarının yüksek formlarını ancak şekillendirebilen, yeniden üretemeyen dahası dışlayan bu yönelimin belirleyiciliği altında çokkültürlülük, bir kültürel zenginleşmeyi değil aksine daralma ve kısırlaşmayı davet eder gözükmektedir. Oluşmakta olan ayrıcalıklı kesimlerin kozmopolitan serisi için bir “yüksek kültür” işlevi görecektir de değildir. Böyle bir işlev görebilmek için gerekli organik bağlantılar kesilerek oluşan bir dünyadır bu.* Bu tür bağlantıları bir yükümlülük olarak

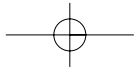
(*) Çünkü bilinen kültür dünyalarında yüksek kültür formları diğer formlarla mekansal bir aradalık, iç içelik ve alışveriş ilişkileri içindedir. Oysa şimdi mekâna bağlı bir ayırım, bir tecrit etme söz konu-

gösterebilecek felsefi, ahlaki... gerekçeleri boşlayan, dahası reddeden neo liberal anlayışın “bireysel çıkar ve hazza kilitli” perspektifinde oluşan bu kozmopolit kültür, yüksekliği, paylaşılan değerlerin insani vasıf ve yüceliğinde değil, tüketeceği, kullanacağı nesnelerin tür zenginliği, değişkenliği ve rafineliğinde algılayabilir ancak.

sudur. Dünyanın hemen her yerinde bu ayrıcalıklı kesimlerin kozmopolit kültür ve yaşam tarzlarına tahsisli özel mekânlar, adacıklar vardır ve mensupları kendilerini doğdukları veya en fazla ikamet ettikleri yerin milli/dini... kültür ve kimliğine değil, bu adacıklar, özel alanlar ağının kendine özgü dünyasına bağlı saymaktadırlar.

MULTICULTURALISM

ÖMER LAÇİNER

In countries like Turkey where the state conceives itself as superior from the society and instead of providing diverse individuals, circles and communities grounds to live within the framework of common values, principles and rules, being entitled to equal rights, imposes a life style and identity thus a cultural model -which might be irritating for the majority-, multiculturalism seems like a reasonable way to eliminate this authoritarian, statist and nationalist praxis and solve the problems brought out by that.

On the other hand, the same concept reflects a tendency towards a more liberal approach, which suggests a shift from the West-oriented understanding of a hierarchical history and culture which has dominated the world for the last 200 years and which readily accepts occidental culture as eminently superior to other cultures while representing a model for them which has to be achieved and followed..

However these positive associations of multiculturalism shouldn't make us ignore the serious drawbacks that might be entailed by some political-legal regulations formulated in respect to this concept or, certain social or world orders legitimized in this way.

The first of these drawbacks is that the concept of multiculturalism principally defines cultures as forms or formats of affiliation deriving from ethnical, national, - or even racial – religious, sectarian designations. These cultures acknowledged as the major constituent of individual identities while conveying more meaning and functions than collective identities, should underline their diversities in this respect and protect them against each other and should be encouraged individually to become impermeable areas. It is highly probable that the

kind of sensitivity towards “cultural preservation” which would legitimize the attitude perceiving people’s choice or adaptation of behavior or life style that makes their affiliation to these areas inconspicuous as degeneration, would convert the multicultural world into an overwhelming environment which people cannot make leave of, being imprisoned in the cultures and identities encircling them as an armor. This is a situation that would enforce the individuals to comply with previously determined roles in a world of culture and identity formulated according to their innate features like ethnical origin and sexuality or according to an unalterable aspect of the community or the circle they are born into such as religion, sects or their subdivisions almost to an extent that discards their right to choose. As long as they take this world and this determined role seriously this situation might drive even them to perceive their alternate cultural world as the other and furthermore as the enemy. These multicultural models which will come out by means of the co-existence of the cultures becoming autonomous this way may not be anything other than the transmission of the pressure and coercion invented by the nation states formerly imposing the societies a monotype culture into each cultural unit on a micro scale.

The second drawback concerns the occurrence of a cosmopolitan cultural sphere formulated by privileged circles, which independent from national, religious and similar affiliations will rise above this system of cultural compartments where the masses can be gathered in.

Each culture is the outcome of the forms and instruments of satisfaction answering to our natural needs and motives created thorough our human abilities and features within the framework of a certain geographical and historical environment. Its level of proficiency on the other hand, is determined with reference to its capacity to render the human creations dominant over the natural. The reason behind the sole possibility of fusion among different cultural spheres being constrained to the plane of high-cultural forms also lies here. The interaction among cultural spheres need to start here, develop and extend beyond in order for the generation of new syntheses and gradually a cultural world on universal scale to be possible and desirable.

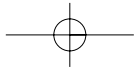
The compartment that the multiculturalism envisages can only be inter-connected by means of modern channels of the “popular culture” which lead to universalism not through the level of life fragments that correspond to natural needs and motives rather than the level of various forms of the high culture. The similarities at this level.....

Multiculturalism under the determinism of this tendency which cannot produce but only reshape and at times exclude the high cultures of the cultural

spheres attributed to these people, seems to be promoting a contraction and sterility rather than a cultural cultivation.

What is taking shape currently will not serve as high culture for the cosmopolitan series of privileged circles either. This is a world generated by disconnecting the cultural spheres the forms of the high organic links necessary for the achievement of such a function. Because in familiar -culture are related to each other by means of spatial co-existence, fusion and exchange. However now a spatial distinction and an isolation is concerned. Almost everywhere around the world, there are special locations and "islets" reserved for the cosmopolitan culture and life styles of these privileged circles and their residents consider themselves belonging to the specific worlds of these islets or the net of special locations rather than the national, religious culture and identity of the places they were born in or resided in for a long time. The cosmopolitan culture formulated within the perspective of individual interests and satisfaction advocated by the neo-liberal viewpoint which ignores and even denies all the philosophical, moral, etc.. grounds that would manifest such affiliations as binding, can only evaluate highness according to the richness, variety, and refinedness of the objects in use instead of to the humanitarian qualities and supremacy of shared values.

AVRUPABİRLİĞİLEŞEBİLECEKLERDENİZ

HERKÜL MİLLAS

Avrupa Birliği'ne katılmış olan Yunanistan ile katılma sürecine giren Türkiye'nin bazı benzer ve farklı yanlarını vurgulayacak, bazı avantaj ve dezavantajlara değinecek ve sonunda bazı sonuçlara varmaya çalışacağım. 1) Ekonomik, 2) Siyasal ve 3) Kültürel alanda saptanan sorunlarla sınırlı kalacağım ve kültürel sorunlara ağırlık vereceğim.

1- Globalleşmenin hız kazandığı bir dönemde Türkiye ile Avrupa Birliği arasında ekonomik alanda var olan bazı farkların azaltılması (adam başına gelir, enflasyon hızı, üretkenlik gibi) görece kolaylaşmış gibidir. Globalleşme, kuşkusuz her yerde deva değildir, hatta bazı yeni zorlukları da gündeme getirmektedir. Kolaylık zaman akışının hızlanmasıyla ilgilidir. Yunanistan bu farkları zamanın daha yavaş seyrettiği yani değişikliklerin daha ağır gerçekleştiği bir dönemde sergilemeye çalıştı. Türkiye bu yönde daha süratli bir gelişme sergileyebilir.

Buna karşılık Türkiye'nin önünde başka önemli sorunlar var: Türkiye'nin nüfus açısından Avrupa ülkeleri içinde en kalabalık olanlarından biri olması Avrupa Birliği'ni kaygılandırmaktadır. İleride, Türkiye'den AB ülkelerine doğru oluşacak muhtemel bir işçi göçü ve bu yeni üye ülkeye ekonomik uyumun sağlanması için kaydırılması gereken mali kaynaklar, AB tarafından sorun olarak görülmektedir.

2- Siyasal değerlendirmeler bir çeşitlilik sergilemektedir (bir bölümü ise kültürel sorunlarla ilişkilidir).

2.1. Yunanistan'ın AB'ye katılma konusu Avrupa'da "komünizm hayaleti"nin dolaştığı bir dönemde gündeme geldi ve dolayısıyla Batı daha istekli davrandı. Bu ortam Türkiye konusunda geçerli değildir. Ama Türkiye'nin kritik jeopolitik konumu –özellikle İsrail ile Arap dünyası arasında, İran ile Batı arasında siyasal barışın sağlanmadığı ve Rusya çevresinde istikrar sağlanmadığı sürece- önemini sür-

dürmektedir. AB, özellikle ABD, Türkiye'yi bu açıdan, en azından Avrupa dışında tutmak istememektedir.

2.2. Yunanistan'ın AB'ye kabulü, ülkede 1967-1974 yılları arasında egemen olmuş askeri bir rejimin yıkılması ve yerine demokratik parlamenter bir rejimin kurulmasından sonra gerçekleşti. Yunanistan'da asker-sivil çatışması en açık bir biçimde sürdürüldü ve sonunda ülkenin geleceğinde kimin söz sahibi olduğu kuşku bırakmayacak bir biçimde çözümlendi. Askerlerin siyasal alanda söz sahibi oldukları sürede Yunanistan-AB ilişkileri dondurulmuştu ve Yunanistan'ın hemen bütün siyasal güçleri bu dondurmaya destek olmuşlar, hatta Avrupa'dan bunu talep etmişlerdi. Yalnız ABD bu konuda esnek davranmış, cuntaya kesin karşı çıkmamıştı. Bu, Yunan politik dünyası tarafından, bugüne dek hoş karşılanmamış, Başkan Clinton son Atina ziyaretindeki konuşmasında ABD'nin bu tutumu için Yunan halkından özür dilemiştir (20 Kasım 1999).

Oysa Türkiye'ye Batı'dan bakıldığında asker-sivil denge ilişkisi belirsizliğini korumaktadır. Türkiye'den Batı'ya çelişkili mesajlar verilmektedir. Türk siyasal güçleri AB'nin gösterdiği duyarlılığı paylaştıklarını açıkça ifade etmemektedir. Hatta bazı davranışlarıyla askeri müdahaleleri meşrulaştırmaktadır. Bu durum, AB için açıklık kazandırılması ve aşılması gereken önemli bir siyasal sorundur.

İki ülke arasında görülen bu farklı yaklaşımın tarihsel ve sosyal bir temeli olsa gerektir. Yunan ve Türk çağdaş ulus-devletlerinin kuruluş dinamikleri farklılıklar sergiler. Yunanistan'da ulusal bilinç, yüzyıllarca belli bir dini cemaat kimliği sürdüren bir topluluğun, belli bir düzeye geldikten sonra 1821'de bir devlet kurma girişimi, bir ulusal ayaklanması olarak görülmektedir; Türkiye'de ise yok olma tehlikesi geçiren bir devletin kurtarılmasıyla birlikte (1918-1923) bir siyasal proje içinde ulusal bir bilincin pekiştirilmesi çabası temel olmaktadır. Bu şartlarda Türk deneyiminde devleti temsil eden (kurtarıcı) güçlerin, temel, başat ve egemen olması anlaşılır olmaktadır.

2.3. Türkiye'nin daha şanslı olduğu bir alan, Türk parlamentosunda AB'ye karşı olan sol siyasal güçlerin bulunmamasıdır. Yunanistan'da Pasok Partisi ile Komünist Partisi AB'ye katılma konusunda, kritik oylamalarda karşı oy kullanmışlardı. "Antiempyalist" bir söylemlerle yıllarca AB'ye karşı muhalefet eden güçler Yunanistan'da zorlukla aşılabilmektedir. Türkiye parlamentosunda AB'ye açıkça karşı çıkan güçler yoktur.

Bu ekonomik ve siyasal sorunların çözümü bir siyasal irade sorunudur. "Siyasal irade" ise denge ilişkilerini oluşturan katmanların güçleri, kişiler ve ilgili grupların çıkarlarıyla ilişkilidir. Bu çıkar ve güç dengelerinin değişmesi ise bir süreçtir ve konjonktürel bir yanı vardır. Türkiye'nin AB'ye girişi yönünde çalışmaların bu süreci hızlandıracağını beklemek gerçekçi bir beklentidir. Ancak bütün bu alan-

larda başarılı gelişmelerin kısa sürede ve sürtüşmesiz gerçekleşeceğini beklemek de aşırı iyimserlik olabilir. Bazı siyasal eğilimler eskilere uzanan ve süreklilik sergileyen toplumsal bir içerik edinmişlerdir.

3- Ancak "Doğu-Batı buluşması" ya da AB'ye uyum sağlanmasının, kültürel ve tarihsel de dediğimiz, ulusal ya da başka kimlik arayışlarıyla da ilgili yanları vardır. İlişkilerin bu yanı, bazen örtülü bir biçimde siyasal boyut edinir. Yani kimi zaman "siyasal" dediğimiz bazı sorunlar temelde bir "kültür" ve kimlik sorunundan başka bir şey değildir. Örneğin Yunanistan'da sol güçlerin bir kesimince bir süre "antiemperyalist" bir söylemle dile getirilen AB karşıtı tutumun, giderek bazı dindar çevrelerin ve bazı milliyetçi kimselerin katılmasıyla dar bir çevrenin bir batı düşmanlığına dönüştüğünü görüyoruz. Kısaca söylendiğinde bu anlayış, bir "yabancı korkusuna" dönüşmektedir. Bu duygu ise milliyetçiliğin bilinen bir belirtisidir. Yunanistan'da bu "cephesinin ortak yanı, "Batı" olarak algıladığı AB'yi a) Antiemperyalist mücadele, b) Ortodoks Hıristiyanlık ya da c) Ulusal çıkarlar adına kuşku ile karşılaşmasıdır. Bu bildirin sunulmasından iki ay sonra "Yunanistan Kilisesi", nüfus kâğıtlarından din hanesinin çıkarılmasını protesto bahanesiyle "ulusal kimlik" adına "Batı" karşıtı bir kampanya başlatmıştır. Aşırı sağ kesimler Kiliseye destek vermiştir. İlginç olan, Komünist Partisi'nin de bu kampanyaya "antiemperyalizm" adına sıcak baktığıdır. Anlaşılan Avrupa'da yeni bir hayalet gezmektedir. 1789'da monarşinin karşısında demokratik güçler hayaleti, 1848'den sonra kapitalizmin karşısında sosyalizmin hayaleti, bugün de ulus devletin karşısında AB hayaleti gezinmektedir.

Türkiye'de de benzer bir durum vardır. Türkiye'de de Batı karşıtı cephenin söylemi a) sol ve antiemperyalist, b) dinsel ya da c) milliyetçi olabilmektedir. Bu cephenin "Batı"ya karşı dile getirdiği şikâyetler, örneğin "Batı bize karşı peşin yargılıdır" söylemi ilginçtir. Bu sözün ifade ettiği anlam, Batı'nın bir bütün olarak, peşin yargıya dayalı basmakalıp bir anlamdır: "Bazı Batılılar peşin yargılıdır" denmemektedir. Yüzyıllardan beri süregelen (Müslüman) Osmanlı-(Hıristiyan) Avrupa çatışmaları yüzünden Batı'nın peşin yargılı olabileceğini akıllarından bile geçirmiyorlar.

Aslında Batı Avrupa ile Balkanlar ve özellikle AB ile Türkiye, uluslaşma sürecinin çok farklı aşamalarını yaşamaktadırlar. Batı Avrupa, ulusçuluğu dünyada en erken geliştiren yöredir. Günümüzde ise olgunlaşan ulusçu ideoloji, ulusçuluğa yeni bir boyut kazandıracak arayışlar peşindedir. AB bu arayışların bir ürünüdür. Türkiye ise henüz uluslaşma aşamasını tamamlamamış gibidir. Kimlik tartışmaları, toplumdaki aşgari müşterekler konusunda anlaşmazlıklar, aşırı merkezi eğitim anlayışı bunun belirteleridir. AB ile Türkiye arasında en büyük uyumsuzluk da herhalde bu alanda odaklaşmaktadır.

Yunanistan'la kıyaslandığında Türkiye'de "Avrupalıyız" inancının henüz yerleşmediği söylenebilir. "Sorunlarımızı kendi ailemiz içinde halledelim", "yabancılar içişlerimize karışmasın" gibi sözler, aydın sayılan ve yönetici konumunda olan kişiler tarafından hiç çekinmeden dile getirilmektedir. Bu, "aile fotoğrafı"nın çekilmesinin bunca istendiği bir anda "Avrupa ailesi"nin yadsınması demektir. Hem Avrupalı olmak isteği hem de Avrupalı gibi hissetmemek ise, Ziya Gökalp'in "hars" ve "tehzip" (milli kültür-medeniyet) ayrımını getirdiği dönemden beri Türkiye'de yaygındır, köklüdür.

Yunanistan'da da Batı'ya karşı "farklı olma" ve giderek "karşı olma" duygusu görülmektedir ama bu, toplumun görece sınırlı bir kesiminde sezilmektedir. Bu karşıtlık ise Ortodoksluk-Katoliklik/Protestanlık bağlamında, yani temelde yalnız din düzeyinde algılanmaktadır. Yunanistan'ın Batı ile askeri alanda yüzyıllara varan bir çatışması yoktur. Hatta Yunanistan, tarihinin kritik zamanlarında Batı'dan yardım görmüştür; Batı'yı egemenliği için bir tür güvence olarak görmektedir. Ayrıca Yunanlılar kendilerini ulusal bir kıvançla "Avrupalılığın" öncüleri olarak da görmektedir. Yunanistan'da Batı düşmanlığı ya da daha bilimsel terimiyle yabancı düşmanlığı görece daha sınırlıdır.

Türkiye bu bağlamda farklı bir konumdadır. "Batı medeniyeti"nin kazanımı temel bir hedefdir; ama asıl amaç bu kazanımla Batı'nın tehdit ettiği "milli egemenliğin" ve "milli kültürün" korunmasıdır. Avrupa normları hala "hars"ımız için bir tehdit olarak algılanmaktadır.

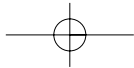
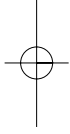
Bu bağlamda demokrasi ve insan hakları konuları Türkiye ile AB arasında sürekli bir sürtüşme sorununa dönüşmektedir. AB için olmazsa olmaz sayılan ilkeler Türkiye için milli öze ilgili olan ve ödün verilmeyecek konular sayılmaktadır. En kötüsü bu alanlarda, AB ile Türkiye arasında zaman zaman bir sağırlar tartışmasını andıran anlaşmazlıklar ve duyarlılıklar görülmektedir. Kültürel ve ulusal kimlikle (egemenlik, uluslaşma, ulusal haysiyet vb. ile) ilgili sorunlar giderek "siyasal" sorunlara dönüşmektedir.

Bu uyumsuzluk zaman zaman, hem Batı'da hem de Türkiye'de bazı çevrelerce bir "din" farkı olarak algılanmakta ve böyle dile getirilmektedir. Dikkatli bir gözlemlerle, uyumsuzluğun dinin ötesinde ama dolayısıyla din farklarını da ön plana çıkararak, tarihsel, toplumsal ve kültürel bir aidiyetle, bir kimlikle ilgili olduğu görülebilir.

Yani Türkiye'nin "Avrupa ailesi"ne dahil edilmesi yalnız bir siyasi irade sorunu olarak görülmemelidir. Bundan da öte, Türkiye'de yaygın olan ve eskilere endeksli ulusçu anlayışın aşılması da gerekmektedir. Türkiye'de kültür alanında yapılacak bir sıra "devrimler", AB anlayışına uygun "Avrupalılaştırmayı" kuşkusuz hızlandıracaktır. Bu yönde çaba gösterecek güçler ise herhalde en başta AB ile aynı anlayış-

ları ve hedefleri paylaşan Türk sivil kuruluşları olacaktır. “Daha geniş bir Avrupa”yı kazandıracak olan en gerçekçi ama aynı zamanda zor olan yol, bu kuruluşlar ile AB arasında gelişecek işbirliği, ortak çalışmalar ve birlikte geliştirilecek projelerdir.

BEING ABLE TO BE A PART OF EUROPE

HERKÜL MİLLAS

I will try to stress the differences and similarities of Greece, which is already integrated into the European Union and Turkey, which is in the process of integration into the European Union; try to touch on the advantages and disadvantages of these two countries and try to reach to some results. I'll limit myself with the problems, which are emphasized 1) economic 2) political and 3) cultural areas and hardly stress on the cultural problems.

1. In the period where globalization gains speed, it's become relatively easier to reduce the economic difference (per capita, inflation speed, production etc.) between Turkey and European Union. With no doubt globalization is not the right cure for every suffering, even more it could also bring new difficulties into the agenda. Convenience is related with the speed-up of time flow. Greece tried to display these differences in more slower proceeding time, that means in a period, in which the differences more slower happen. Turkey can display a faster progress in this area.

On the other hand, Turkey has different problems in future: one of the most crowded population of Europe is Turkey and this demographic aspect of Turkey makes European Union worried. The possible worker emigration from Turkey to European Union countries in future and the economic resources, which should be skipped to this new country in order to provide economic harmony are seen as problematic issues by EU.

2. The political values have showed a variety of results (one part is related with cultural problems)

2.1. The issue of Greece integration to EU was brought to the agenda in the period where "Ghost of Komunism" was wandering in Europe and therefore

west has acted more willingly. This atmosphere is not valid for Turkey's situation. But Turkey's critic give a politic place is still maintaining its importance. EU, specially U.S., don't want to exclude Turkey at least from Europe because of this aspect.

2.2. The integration of Greece to EU came true after the clash of military regime, which has governed between the years 1967-1974 and after the replacement of established new democratic regime. The struggle between civil and military forces in Greece continued openly and at the end it's solved unquestionably, who will assert in the Greek government. During the military period of Greece, when the Greek had power over the political area, Greece-EU realtions were frozen and almost all Greek political sources of power have supported this 'frozen' situation, moreover they've asked from Europe for it. Only U.S. was flexible about this issue and was not absolutely against the junta. This was not likely accepted by Greek political world and therefore president Clinton has apologized at his speech during his last visit in Athens for U.S.'s conduct from Greek nation (20 November 1999).

However in Turkey when it's looked from the west, the equilibrium between civil and military forces is still protecting its unclear position. It's given ambigious messages from Turkey to the west. Turkish political powers do not express that they share the same sensibility which is exhibited by EU. Besides their some behaviors are legitimizing the military intervention. This situation is an important political problem for EU, which should be clarified and passed over.

It used to have a historical and social base in this different tendency, which is observed between these two countries. The foundation dynamics of Greek and Turkish modern nation states exhibited differences. In Greek case the national conscious appears as a national revolt of a society to found a state in 1821, which emphasizes for hundred of years a religious identity and attempted to actualize when they reached a certain position. In the Turkish case however there is an aim to harden a national conscious in a political project (1918-1923) of a rescued state, which experienced a vanishing process.

In this circumstances, in Turkish experience it's quite understandable, the state referee rescue powers are base, forerunner and sovereign.

2.3. Turkey's more luckier area is Turkish parliament in which there is no left political powers against EU. In Greek Pasok and the Communist Party are voted against EU integration in critical votings. Against EU opposition powers who used years an 'antiemperalism' utterance were hardly passed over. In Turkish parliament there are no powers openly against EU powers.

The solution of these economic and political problems are political adminis-

tration problem. "Political administration" is related with the powers of levels which form the equilibrium relations; and personal and related groups' interests. The change of these interests and power equilibriums is a process and has a conjectural side. The expectance of speeding up this process in the name of Turkey's EU integration studies is a realistic expectance. However in all these fields it's excessive optimistic to expect all these successes in a short period and without any struggle. Some political tendencies have already gained a sociological content, which formed at older days and showed consistency.

3. However "east-west meeting" or harmony with EU, which is called also as cultural and historical has different sides related to national or variable identity searches. These part of the relations, sometimes owned a covered political dimension. I mean sometimes the problems which defined as political are not different than 'culture' and 'identity' problem. For example in Greece we see that an 'antiemperialist' saying, which is given utterance by some of the left powers against EU in time transformed with the participation of some religious and some national bodies to hostility against west. If we say in short, this understanding turns to a 'fear of foreigners'. And this feeling is a knownsymptom of nationalism.

In Greece, the common charactetr of this 'frontline' is responding in suspect to EU, which is conceived as west in the name of 1)antiemperialist struggle 2) orthodox christian 3) national interest. Two months after this article the 'Greek Church' began a campaign in the name of the 'national identity'against 'west', by using as an excuse the protests of removing the religion part from the identity cards. Extreme right sectors supported the church. The interesting part is that 'communist party' also looked this campaign in a positive way because of 'antiemperialism'. It seems there is a new ghost wandering in Europe. In 1789 there was a democratic power ghost against monarchy, in 1848 there was a socialism ghost against capitalism, and today there was a EU ghost against nation-state.

There is also a similar situation in Turkey. In Turkey, against west frontline's saying could be 1)left and antiemperialism 2) religious or 3) nationalistic. This frontline's complaints against west, such as "west has prejudgements against us" saying is interesting. The meaning of this saying expresses that west is as a whole and as a stereotyped prejudgemental: It wasn't said that some westerners are prejudgemental. They didn't even think the struggle between Christian Europe against Muslim Ottoman for centuries as a reason why west could be prejudgemental.

Actually the west europe and the balkans, specially the EU and Turkey are living different periods of nationalization process. The west europe is the place,

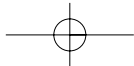
where nationalization develops first all around the world. But today matured nationalistic ideology is after explorations which will help to gain new dimensions to nationalism. EU is a product of these explorations. Turkey but, seems that it doesn't complete yet its nationalization process. Identity problems the discussions about the minimum commons in society, excess centralized education understanding are the symptoms of it. The biggest inharmony between EU and Turkey may be focus on this area.

If we compare with Greece it can be said that in Turkey "we're european" belief didn't fit yet. The sayings such as " we solve our problems in our family"; " don't let the foreigners involve in our internal affairs" could be expressed with no hesitation by the people, who're seen as elites and administrators. It means excluding 'europe family' at the moment when it's wanted to have a 'family picture'. Being an 'european' will, but also not feeling as an Europeanis a common and fundamantal issue in Turkey, since Ziya Gökalp has defended the difference between national culture and civilization.

In Greece, it seems there is a tendency against west 'being different' and morely 'opposite', however this could be sensed in a relative or limited part of the society. Also this opposite is understood as orthodox against catholic-protestan, so basically only on a religious base. Greece has no military struggle with west for centuries. Moreover Greece got help from west in its history's critical periods, it takes the west as a guarantie for its sovereignty. Besides Greeks seem themselves as pioneers of 'being european' with a national pride. In Greece, hostility against west or more scientific terms xenophobia is relatively much more limited.

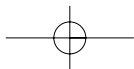
In this respect, Turkey has a different situation. The fundamental goal is gaining 'west civilization'; but the ultimate goal is to protect the 'national sovereignty' and 'national culture' with this gaining, which is under threat by west. The european norms are still considered as a threat for our 'culture'.

In this respect human rights and democracy issues are turning to a tension between Turkey and EU permanently. The necessary priciples for EU are counted as issues which are related with national substance and unwaived subjects for Turkey. The worst is that it seems sometimes in this area there is a deaf discussion between EU and Turkey, which caused cultural and national identities turn to 'political' problems. This inharmony is sometimes understood and expressed as 'religion' difference by some people both in Turkey and west. With an attentive observation. it could be seen that the inharmony is over religious factors but it's related with cultural, historical and societal belongness and consequently it brings religious differences to the subject.

In short, it should not be seen the integration of Turkey to Europe Family as a political administration problem. Moreover the old understanding based on national framework, which is widespread Turkey should pass over.the revolution in cultural areas in Turkey will be speeded up with 'being European' issue convenient to EU understanding. The powers,which will work forward, will be without doubt the civil organizations, which share the similar understanding and goals with EU. The more realistic and hardest way which will help us to gain "a bigger Europe" is collabrations between these organizations and EU, co-working and developing new projects together.

OLMAK VE ANLAMAK

MURATHAN MUNGAN

Merhaba. Açıkçası gönülsüz bir konuşma yapacağım. Çok sıkılıyorum. Nerede ise buraya zorla getirildim. Bu, ben çok sıkılan bir adam olduğum için değil; Türkiye’de bir şeylerin tartışılması benim kırk yıllık ömrümde bile çok fazla eskidi, aşıl-madı, çözümlenmedi ama çok eskidi. Kendime göre “güzel umutsuzluk” dediğim bir yere geldim. Bu bir şeylerden caymadan, her şeyi daha derinde, daha dipte görme becerisini koruyarak; aynı zamanda bir tür çaresizliğini ifade etme, bir tür çaresizliğini görebilme gücü de verdi bana.

Genellikle küreselleşme, kimlik arayışları gibi günün popüler kavramları etrafında düşünce üretmiş insanlar var; şu an burada ve dünyada. Onlardan görüşler alıntılarla konuşmak istemiyorum. Sadece şahsi bir hikâye anlatmak istiyorum. Herhangi bir ön hazırlık yapmadım. Konuşmalar sırasında küçük notlar aldım. Eskilerin tabiri ile irticali, kendiliğinden, doğaçlama bir konuşma olmasını istedim, bu bana daha çok yakışıyor diye. Bilmeyenler için söyleyeyim; şair ve yazarım. 1975’ten başlayarak çeşitli dergilerde yazılarım çıktı. 80’den beri kitaplı bir yazarım. Mardin’de büyüdüm. Mardin’de büyümüş olmak, beni bugün konu olan kimlik, küreselleşme, dünya, öteki, doğu-batı gibi kavramlarla erken yaşta tanıştırdı. Din ve dinsizlikle erken yaşta tanıştım. Farklı dinsel inançlar, farklı etnik kimlikler, onlara yaşatılan sorunlarla erken yaşta tanıştım. Çocuklarda derin ve güçlü bir adalet duygusu vardır. Bende de vardı ve hep kaldı. Hatta bu daha sonra sanatçılığımı besleyen önemli bir atardamar olduğu için, zannediyorum bugün dünya karşısında aldığım duruşta, çocukluktan beri taşıdığım o köklü ve güçlü adalet duygusunun yardımı olsa gerek. Bu yüzden lise ve üniversite yıllarımda, sosyalizmi seçmiş olmamda, zannediyorum neredeyse kendiliğinden işleyen bu adalet duygusunun payı var. Yetişmemde etkin olan ailemin yapısı ilginç.

Oradan başlamak istiyorum. Büyükbaba tarafım 1647 yılında Suriye’den Mardin’e zorunlu göçle getirilmiş bir Arap emirliği. Babaanne tarafım ise göçerlikten konarlığa ilk geçen Kürt oba beyi. Şu anda zannediyorum, o parçalanmış coğrafya da başka bir vilayetin kazası ama benim çocukluğumda Mardin’in kazasıydı, Gercüş’e gelip, sonra Mardin’e yerleşiyorlar. Anne tarafım ise, Birinci Cihan Harbi sonrasında, İstanbul’a Kâğıthane’ye gelip yerleşen Saraybosnalılar ve tuhaftır, benim kırklı yaşlarımın eşliğinde varlığını oluşturan bu iki uç, bu iki coğrafya kanıyordu. Mardin’den Saraybosna’ya uzanan derin ve keskin bir hatta kimliğimi, var oluşumu, genetik varlığımı yeniden sorgulayan bir durumla karşı karşıyaydım. Doğu ve elbette batıya daha çok sinema yoluyla baktık biz. Mardin’de düzenlenen Halkevi, 14 Mart Tıp, Hukukçular balosu gibi balolar, cumhuriyetin batılılaşma eğlenceleri ile dili, giysisi, yaşama tarzı ile batılılaşma çabaları... İlginçtir, on yedi yıl kadar Mardin’de yaşadım ve demin de sözünü ettiğim farklı kimliklerle tanıştığım da birden erken yaşta şunu keşfettiğimi hatırlıyorum. Biz kendimizi, batıya göre doğulu, diye tanımlıyoruz. Oysa batı kendini, doğuya göre konumlayıp, biz batılıyız, demiyor. Bunu düşündüğüm yaşların erken yaşlar olduğunu hatırlıyorum. Bu, benim kimliğimi de oluşturan şeylerden biri. Çocukluğun saf dikkati önemlidir. Örneğin, neden anadili dendiğini sorardım, çünkü annesi Türk değil ki, niye Türkçe okumak, yazmak ve konuşmak zorunda, eğer anadili o değilse. Daha sonraki yıllarda, insanların, rüyasını gördüğü dilde öğrenim görmeye kadar evrildi, bu görüşler. Sözünü ettiğim o adalet duygusu, adı konmamış bir kendiliğinden bilinç, sonraki yıllarda belki okumalar, öğrenmeler ve yaşamlarla başka bir yere evrildi. Murat Çelikkın konuşmasının başında nerede ise bizim dinleyeceğimiz her şeyi oturumun elçisi olarak söylediği için, bize pek bir şey bırakmadı. Temel olarak, onun konuşmasından benim de konuşmama inşa edeceğim en önemli kavramın çok kimliklilik olduğunu düşünüyorum. Çünkü günümüzde çok ciddi bir ikileme de karşı karşıyayız. Sistem, savunduğumuz kimliği hapishanemiz yapmaya zorluyor bizi. Yani bir Kürtün Kürt olmaktan başka hiçbir çaresi kalmayacaksa, bir kadının feminist olmaktan başka hiçbir çaresi kalmayacaksa, diye çoğaltılabilir. Savunduğumuz kimliklerle kimlik aşırı birey olmanın ikilemini, çelişkinsini çok yoğun biçimde yaşıyoruz. Yani asıl sorun burada başlıyor. Ben, ait olduğum bu parçalı kimliklerin sahipleri tarafından hep biraz sitemle karşılanmışımdır. Hep orada şunu yaşıyorum: gerçekten ne kadar ona aitiz, ne kadar o kimliği aşmaya çalışıyoruz. Bu aykırılığın gerilimi, bizim yaşamımızın zeminine yerleştirilmiş nabız gibi atıyor.

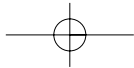
Şimdi benim Mardin’den batıya İstanbul’a bakarken, kendi yazdıklarım da özellikle hikâyelerimde, ciddi bir İstanbul gerilimi olduğunu düşünürüm. İstanbul’da doğmuş, büyümüş, İstanbul’un anılarıyla, tarihiyle, dokusuyla büyümüş

insanlarla; taşrada büyümüş ama “günün birinde mutlaka İstanbul’a gideceğim” diyen insanların İstanbulları arasında çok tuhaf bir İstanbul farkı olduğunu düşünüyorum. Buradan şuraya gelmek istiyorum; bütün bu ve benzeri tartışmalarda, hep şu ikilemi yaşıyorum: Aslında bu tartışmaların seviyesi ve zemini ile Türkiye aynı yerde değil. Yani İstanbul ve Türkiye diye iki ayrı dünya var. Şu konuşmaları biz Tokat’ta yapamıyoruz. Biz bu konuşmaları Adıyaman’da yapamıyoruz. Bu konuşmalar Türkiye için çok lüks, fazla kaliteli. Biz oralarda bu konuşmaları yapacak olduğumuzda, ikinci bir örtük kimlik ya da oradaki insanları ürkütmeyecek ara çözümler, ılıman bir dil tutturmak durumundayız. Bu anlamda İstanbul ve Türkiye diye ayırırken hep kendi çocukluğumdaki o sinema perdesine bakan çocuğu düşünüyorum. Evet, İstanbul’a geldim, İstanbul’dan konuşuyorum, ama arımda bıraktığım Türkiye, hâlâ bütün yarılmalarıyla, bütün parçalanmalarıyla, benim bugünkü konuşmaya gönülsüz gelmemi gerektirecek kadar yorgun; bıkkınlık verecek kadar sürçüyor, tekliyor, tekrarlıyor.

Düşünce özgürlüğünden yana olmak başka bir şey, düşüncenin özgürce oluşturulması gereken koşulların yaratılması için mücadele etmek başka bir şey. Kimlik parçalanması derken, kimlik kavramının aşkın, Hegelci anlamda aşkın bir kavram olduğunu düşünmüyorum. Kimliklerin özgürce oluşturulması gereken koşulların yaratılmadığı bir toplumda var olan bir kimliği savunmak konusunda da ikircikliyim. Bu doğu-batı kutupsallığında, cinsel kimliklerin savunmasında din ve dinsizlik kutupsallığında, ya da dinin farklı laik ya da başka türlü yaşanma biçimleri konusunda hep kıl payı bir kuşku taşıyorum; tarih yüküyle çok fazla yüklenmiş insanlar. Yani hepimiz aslında daha on dokuz-yirmi yaşında çok yorgunuz, sırtımızda yoğun bir tarih, yoğun bir tartışma tarihi, parçalanma tarihi yaşıyoruz.

Farklı gruplar, yeni yeni gündeme gelen küreselleşme, kimlik arayışları konularında ne kadar bildik, ne kadar tanıdık politika, klasik ve kötü anlamda kullanıyorum “politika” yapıyor. Şimdi Murat konuşmasında dedi ki, devletin bir tür kendini düzeltmeleri, aslında Avrupa karşısında Avrupa’dan, Avrupa Birliği için ve benzeri ekonomik talepler için bir şeyler koparmak adına yapılmış bir çeşit iki yüzlü, bir çeşit riyakârca bir tutum. Ama bu tutum, bizim politika yapma kültürümüzün de bir parçası aynı zamanda. Nitekim kadın hareketinin yükselmeye başladığı dönemlerde, o güne kadar programında kadın meselesi olmayan bütün sol fraksiyonlar, kadın hareketini kendi hareketine soğurmak, eklemlemek için birdenbire kadın sorunları konusunda düşünmeye, konuşmaya başlamıştı. Şimdilerde daha popüler olarak çevrecilik, gay ve lezbiyen kimliklerde de aynı tutum sürüyor; evet gerçekten bu da insan hakları konusu ama ne kadar tutuk herkes. Şimdi ben, bu programda bu konuya yer vermezsem, önemli bir eksik oluyacak mı?

Buna benzer kimi Müslüman gruplarını da aynı derecede iki yüzlü buluyorum. Yani benim demokrasi anlayışımla o grupların demokrasi anlayışı arasında, bir iktidara kadar susma, iktidara kadar oyalama farkı görüyorum açıkçası. Bu yüzden bütün sol ve sağdaki gruplaşmalar arasındaki en temel olumsuzluğu, bu grupları var eden insan malzemesinin, insan kumaşının yetersizliğinde buluyorum. Yani fanatik Müslümanlarla, fanatik Kemalistler arasındaki benzerlik, değinmek istediğim bu insan kumaşı konusunda, insan malzemesi konusunda bir örnek oluşturuyor kafamda. Yani aynı ailenin, aynı anne babanın büyüttüğü iki çocuğun birini Kemalist, birini Müslüman, birini Kürt, birini Türk yapmakla meseleyi çözemiyoruz. Mesele çok daha zeminde ve temelde o aile çekirdeğinde şeyler barındırıyor. Nitekim bu durum, öteki olana kendinizi kavramakta ve konumlamakta gördüğümüz sıkıntılardan bir tanesi. Biz, olmakla, anlamayı karıştıran bir kültürden geliyoruz. Örneğin, eşcinselliği anlamaya çalışırsak, eşcinsel olacağımızdan korkuyoruz. Olmak ve anlamak arasında, empati ve sempati arasında temel kavramsal edimlerini oluşturmamış bir kültürde, bütün bunlar bana, küçük politikalar, günün gereği üzerinde susulması ya da geçiştirilmesi gereken konular olarak sunulmuş gibi geliyor. Bu anlamda, bu tartışmalarda dibine kadar açık, dürüst ve herkesin sahiden kendini açıkça koyabildiği bir malzemeyle karşılaştığımı sanmıyorum. Buna Türkiye müsaade etmiyor. Türkiye insan malzemesi müsaade etmiyor. Eklemleniyor, yumuşatılıyor, evcilleştiriliyor. Örneğin, aslında feministlerin bir çoğunun, iki adım üstüne gittiğimiz zaman da bir heteroseksist bir dünya, tıpkı doğu karşısındaki etnomerkezci batılı bir kültür adamı gibi heteroseksist bir merkez üzerinden geliştirilen bir feminist söylemle karşı karşıya kalıyoruz. Ötekini cinsel kimliği ya da ötekinin cinsel örgütlenmesinin tahayyülünü barındırmayan bir feminizm çeşitlemesini, sırf kadın hareketidir diye ya da kadınlar için artısı vardır diye kabul edemiyorum. Müslümanından feministine, yeşilinden ötekine berikine kadar, hemen herkes bütün bu tartışmalar içinde, kendi adına bir stratejik mevzi daha kazanmak için adım atıyor ya da atıyormuş gibi yapıyor. Kendi meselesi haline dönüştürmek; ötekini anlamak, sistemin süpürmeye çalıştığı öteki olan bütün muzdarip insanlarla arasında oluşturulabilecek bir ortak paktın, ortak bir var olma hattının derdinde değil.

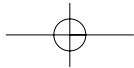
Yani, tabii ki bütün bu benim umutsuzluğumda ve kızgınlığımda ve küskünlüğümde biraz son on yılını ciddi bir iç savaşla, takma adla sürdürülen bir iç savaşla yaşayan bir ülkede, İstanbul'da oturan insanların, insanlar derken işte okumuş, yazmış, bel bağladığımız, ümit bağladığımız insanların, umursamazlığının, kayıtsızlığının payı var. Bu çok yaraladı beni. Yani "Schindler'in Listesi" filmine gözyaşı dökenlerin, Hakkâri, Lice'de olan bitenler konusundaki kayıtsızlığı diyebiliriz. Her ne kadar acılar içinde olsa da acı terbiyesinden geçmemiş bir toplum ol-

duğumuzu düşünüyorum. Büyük bir acı terbiyesinden geçmemiş toplumda, her şey marazi bir arabesk duyarlılıkla geçitiriliyor. Günün popüler sözlüğü ve moda kavramları hayatın ve mücadelenin kendisinin yerine ikame edilebiliyor. Türkiye'nin şu anda geldiği noktada, bir şeyi tartışacaksa, artık çok bambaşka bir yerden tartışmak durumundayız. Hâlâ birtakım televizyon kanallarına çıktıklarında, burjuvaziden bir kale daha aldığını sananlar var: Oysa komünist olmak bir muhalif kimlik değil tek başına. Artık sistem komünizm dahil birçok şeyi kendi bünyesinde soğurdu. Gerçekten 2000'li yılların aydını, 2000'lerin muhalifi olmak için çok daha fazla şeyi paylaşmak, düşünmüş olmak, aşmış olmak gerekiyor. Oysa bugün Türkiye'deki muhalif aydın kimliğinin altında açıkça şunu görüyoruz, 1970'lerde muhalif olmak için gereken malzemeye, 2000'li yıllarda muhalefet payesi, muhalefet madalyası almaya çalışılıyor. Eğer söylediklerim üzerine bir tartışma açılacaksa, kapalı kalmış, yeterince ifade edemediğim, teğet geçtiğim konulara değinmiş olacağım.

Son olarak globalleşme bağlamında bir noktaya değinmek istiyorum. Ben iyi bir müzik dinleyicisiyim ve bütün bu globalleşmeyle ilgili ilk sinyallerin müzikte oluştuğunu düşünüyorum. Dünyada ciddi bir biçimde, bütün dünyanın müzik kaynaklarını Anglo-Sakson müziğine çevirme girişimi var. Yani etnomerkezciliğin ve Anglo-Sakson zevkinin, ritminin bütün dünya müzik kaynaklarını kendi diline çevirmesi söz konusu, çünkü Hasan Bey'in dediği gibi tüketim toplumunun pazar metaforundan yola çıkacak olursak, asıl büyük paylar ve paralar orada döndüğü için, bu benim için aynı zamanda bir metafor niteliği taşıyor. Yani müzik kaynakları belli bir dile transfer edilerek, çevrilerek o dil egemen hale getiriliyor. Bu, hayatın ve toplumların diğer alanları için de çok geçerli. Burada gerçekten benim o Mardin'den taşıdığım örnekteki o çok kültürlü kimlik içine herkesin ayrı yaşayabildiği toplum ile, bütün dünyanın tektipleştirilmeye çalışılması arasındaki dengeyi ancak periferide oturan, dünyanın merkezinde oturmayan, insanların kendi kültürel ataklarıyla, kendi kültürel dillerini bulmalarıyla aşılabileceğini, bu konuda bir duyarlılık geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

İlk konuşmamda yeterince açıklamadığımı düşündüğüm için arada aldığım bir iki soru var, onun üstüne inşaa edeceğim bir iki şey var. Şöyle bir ayırım yapmak istiyorum: Benim kendi ütopyalarım, kendi inançlarımla mevcut dünyadan beklentilerim, hayallerim ayrı şeyler. İçinde yaşamak durumunda kaldığım bu coğrafyadan, yöneten devletten beklediklerim çok daha kısıtlı şeyler. Yani ben devletten hiçbir şey istemiyorum. Hukuk devleti olsun yeter. Yalnızca içinde yaşamak zorunda kaldığım bu devlet ve iktidar örgütlenmesinden, altına imza attığı ya da altına imza atmaya aday olduğu uluslararası anlaşmalardaki temel insan hakları, demokrasi vesaire gibi beklentilerle sınırlı tutmaya çalışıyorum ilişkilerimi.

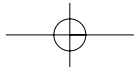
Beklentimi ben bunun ışığında dile getirmek istiyorum. Bu da dolayısıyla kendi hayallerimi ve gelecek tasavvurumu barındırmıyor, çünkü ben zaten devletsiz bir toplumda yaşamak istiyorum. Benim için zaten her tür devlet kötü, ama içinde yaşadığım zaman ve çağla ilgili olarak, gündelik hayatımı kendi yaşamımı örgütlemek durumunda kaldığı için, bu devletten bunları talep ediyorum. Aynı nedenlerle ben, yeni bir Kürt devleti kurulmasını da istemiyorum. Bir Kürt Mehmet Ağar'ı istemiyorum, bir Kürt Tansu Çiller'i istemiyorum. Ama bu benim devletle olan meselem. Türkiye'nin kendi toplumsal dinamikleriyle evrilen bir ülke olmadığını düşünüyorum. Türkiye emir ve komuta zinciri ile başına şapka giyiyor. Emir, komuta zinciri ile yeni alfabeyi benimsiyor. Türkiye'de sol bile nerede yanlış yaptığını ancak 12 Mart ve 12 Eylül'den sonra önüne alıp düşünüyor. Yani hiçbir zaman iç dinamiği ile evrilerek "ben nerede hata yaptım, şimdi nereye geldim, şimdi neredeyim" diye sormamış bir sol tarihten geliyoruz. Kayıplar ve yenilgilerle yeniden öğrenme sürecini başlatan bir toplumsal geleneğin izini sürdürdüğümüz için, şu anda geldiğimiz nokta da benim Avrupa Birliği'ne toplum olarak ihtiyacımız olduğunu düşünmemeye yol açıyor. Ne Avrupa devletlerini farklı bir şey olarak düşünüyorum, ne özel bir Avrupa Birliği tasavvurum var. Ahmet İnsel'in dediği gibi, Avrupa Birliği'ne katılacaksak o Avrupa Birliği'nde düzeltme hakkımız var olarak katılmamız. Bu anlamda da, kendi dinamiklerimizle evrilemeyen bir toplumsal tarihten geldiğimizi düşündüğüm için, bu yüzyılda batılılaşmayla ilgili ciddi bir entegrasyon sorununuz olduğunu biliyorum. Ben, karşılığı olmayan bir umutsuzlukla konuşmuyorum. Yani, eğer Türkiye Cumhuriyeti değil de, Anadolu Cumhuriyeti olarak kurulmuş olsaydı bu devlet, geç kaldığı, burjuva devlet, ulus devlet trenine geç kalınmış bir tarihte atlamaya kalkışmış olmasaydı, belki bu sorunların bir kısmı bu biçimde konuşuluyor olmayacaktı. Kürtler Türkleştirilemedi. Müslümanlar laikleştirilemedi. Yetmiş beş yıllık cumhuriyet tarihinin özeti budur. Ben bunun temelinde yatan çelişkilerin büyük ölçüde uzlaşmaz çelişkiler olduğunu düşünüyorum, özellikle İslam konusunda. Reformunu ve rönesansını yaşamamış bir din bu, ne olursa olsun devletin resmi dini bu. Gündelik hayatımızı büyük ölçüde zorlayan şeyler var İslam'ın kurallarında. Bütün bunlar yokmuş, biz birbirimize tahammül edersek anlaşmışız gibi hava yaratamıyorum doğrusu.

Bunun dışında söylemek istediğim şu, şimdiki zaman bilgisini çok önemsiyorum. Avrupa Birliği ya da dünyanın küreselleşmesi, nükleer santrallerden denizlerin kirlenmesine, çevre sorunlarından hayvan haklarına varana kadar bütün bu yeni argümanlar toplumu zorlayacaktır diye düşünüyorum. Yani Fransa'nın deniz altında yaptığı bir nükleer deneme, eğer dünya atmosferine zarar veriyorsa, bu tek bir ulusun sorunu değildir artık; böyle bir çağda, yani teknolojik ve ekonomik nedenlerden ötürü küreselleşme zaten kendiliğinden oluşmuş bir süreç neredey-

se. Büyük ölçüde bunu bilinç katına çıkarmak, küreselleşmeyi bir bilinçlilik sorunu haline getirmek lazım. Yani ekonomik ve teknolojik sorunların bize dayattığı bu küreselleşme zorunluluğunu, biz bilinçli bir şekilde politik biçimde örgütlemek zorundayız diye düşünüyorum. Küreselleşmeden enternasyonalizmin yolunu açacak kazılar umuyorum. Kimlikler meselesinde, başta da söylediğim gibi, bir kez daha altını çiziyorum. Tek başına hiçbir kimlik umurumda değil, ne cinsel, ne etnik, ne dinsel hiçbir kimlik beni tek başına ilgilendirmiyor. Ama bir kimlik, sırf kimliğinden ötürü, ezilmeye, aşağılanmaya başladığı anda, benim için artık politik bir sorun nesnesidir. Kimlikler savunulduğu kadar, aşılması gereken kavramlardır. Bireyler, bireylerin biricikleşmesi sürecine inanıyorum. Bu yüzden de benim savunduğum kimlik anlayışı, bir kimliği savunurken, aynı zamanda tarihsel bir kategori olan o kimliğin aşılması sürecinin mücadelesini de içerir. Kimlikler ancak o zaman hapishanemiz olmaktan çıkarlar.

Kültürle ilgili soru nedeniyle şunu söyleyebilirim: Bizden renk olarak, ses olarak, doku olarak yararlanılır ama bütün sinema, roman, tiyatro bize “evrensel” olduğu dayatılan bir batı kültürü diline çevrilmektedir. Bu çok kültürel, teorik bir sorun, burada uzun uzadıya girmek istemiyorum. Ama benim sözüne etmek istediğim şey, dünyanın biricikleşirken, aynı zamanda, farklı periferilerin kültürlerinin daha atak, daha kendinin farkında olarak sürece katılmak durumunda olduğudur. Hepimiz, biz bu toprakların toprağından çömlek yapıyoruz. Bizim bu çömleği, Kanada’da ve Japonya’da kullanışlı hale getirmemiz bir dünya bilgisine ve bilincine sahip olmamızla ilgili bir şey. Benim sözünü etmek istediğim bu, yoksa o iyidir, bu kötüdür demek değil, bu konuda bir bilinçlilik, dikkat ve duyarlılık geliştirmek gerekliliği... Bunun altını çizmek istiyorum ve teşekkür ediyorum.

TO BE AND TO UNDERSTAND

MURATHAN MUNGAN

Hello. To be frank, I will make a half-hearted speech. I am bored to death. I was brought here almost by force. It is not because I am a man who gets bored often; the discussion over some issues has worn out even in my lifetime of forty years; they were neither surpassed nor resolved, but have worn out greatly. I've come to a state of mind that I call "sweet despair". This gave me the power to be able to express and see its helplessness in a way, without giving up on things and by keeping the ability to see everything in deeper perspective.

There are people, who have constructed ideas around the popular concepts of the day, such as, in general, globalisation and search for identity; here now and in the world as well. I do not want to speak by quoting opinions from them. I only want to tell a personal story. I did not prepare a proper speech. I took brief notes throughout the session. I wanted it to be, by the old expression, an impromptu speech, spontaneous and improvised, as it suits me better. For those who do not know me, I am a poet and a writer. My articles have appeared in several journals from 1975 on. My first book was published in 1980. I grew up in Mardin. To have grown up in Mardin, got me acquainted, at an early age, with concepts like identity, globalisation, the world, the other, east-west which are the topics today. I got familiar with faith and faithlessness at an early age. I got to know different religious beliefs, different ethnic identities and the problems forced upon them. Children have a deep and strong sense of justice. I had it too. And it stayed on. And, as it has been an important channel nourishing my art later on, I think that deep-rooted and strong sense of justice, which I have kept since childhood, must have helped in my stance facing the world today. That is why, I think, this sense of justice which proceeds almost by itself, has had

an impact on my having chosen socialism in high school and university years. I've got an interesting family. Let me start with that. My father's ancestors are from an Arabian emirate which was forced to migrate from Syria to Mardin in 1947. My grandmother's family, on the other hand, is the first Kurdish nomadic tribe that settled down, I think, that fragmented lands is the county of another province now, yet in my childhood it was the county of Mardin. So, they come to Gercüş and then settle down in Mardin. My mother's family, which came to Kağıthane in Istanbul after the First World War, is from Sarajevo. Strangely, on the threshold of my forties, these two ends, these two geographies were bleeding. I was faced with a situation that once again questioned my identity, my existence, my genetic make-up along a deep and sharp line extending from Mardin to Sarajevo. Mardin is east of course and we have viewed the west mostly through cinema. The community house built at Mardin, balls like that of Medicine on the 14th of March or that of the Jurists, the entertainments of westernisation by the republic and efforts to westernise with its language, outfit and lifestyle; I lived in Mardin for about 17 years, and having met the different identities that I just mentioned, I remember suddenly discovering something, at an early age. We identify ourselves as Eastern, looking to the West. However, the West does not call itself Western, by positioning itself according to the East. I recall it was in my early age when I thought of that. This is one of the things that have built my identity. The pure attentiveness of childhood is crucial. For instance, I used to ask, why it was called the mother language; as the mother is not Turkish, why must one read, write and speak in Turkish if it is not one's mother language. Eventually, these thoughts evolved to 'people should have education in the language they dream in'. That sense of justice I had mentioned, that impulsive awareness probably evolved into something else in the following years through reading, learning and living. Since Murat Çelikkan, the moderator of the session, said almost everything we were to listen to in the beginning of his speech as the chair of the session, he did not leave us much to speak on. Basically, the most significant concept in his speech, which I shall also build upon in mine, is that of multi-identity. It is because we face a very serious dilemma today. The system enforces us to make the identity we defend, our prison. This can be reproduced as: 'if a Kurd will not have any other way out but to be Kurdish, if a woman will not have any other way out but to be a feminist. We live very intensively the dilemma between defending identities and being trans-identity individuals ourselves. That is where the real problem starts. I have been constantly met with some reproach by those people of fragmented identities. It always makes me think of how much we belong to that identity and how much

we try to transcend it. The tension of this paradox beats like the pulse buried deep beneath our lives. Now, as I look to the west, from Mardin to Istanbul, I think there is a significant strain about Istanbul in what I have written, especially in my stories. I think there is a very strange distinction between the 'Istanbul' of people who have been born, grown up, raised with the memories, history and texture of this city and of those who have grown up in the countryside saying "One day I will definitely go to Istanbul". Here is what I would like to come up to; I always feel this dilemma in all such discussions and the like. Actually, Turkey does not stand at the same place of the aptitude and level of these arguments. I mean, there are two separate worlds as Istanbul and Turkey. We cannot make such speeches in Tokat or Adiyaman. Such discussion is too luxurious, too sophisticated for Turkey. When we are to make such speeches over there, we are to set on a secondary, concealed identity, a mild language and intermediary resolutions that will not scare people off. In that sense, as I make a distinction between Istanbul and Turkey, I think of that child looking at the movie screen in my own childhood. Well, yes, I've come to Istanbul, I am talking at Istanbul; but the Turkey I have left behind, with all its ruptures, with all its fragmentation, is as exhausted as to make me come here today reluctantly; it is slipping in the tongue, stumbling and repeating itself tiresomely. It is one thing to favour freedom of expression, and yet another thing to struggle for the establishment of the necessary conditions to ensure the freedom in which ideas are born. Talking about the fragmentation of identity, I do not think that identity is an ultimate concept in the Hegelian sense. And I am hesitant to stand up for an identity in a society where the preconditions for the free development of identities are not ensured. In this polarity of east and west, in the polarity of faith and non-belief regarding the defense of sexual identities, or in the different secular or other forms of the practice of religion, I always maintain a wee bit of doubt; we are much too burdened with history. That is to say, we are already too tired, in fact, at the ages 19-20; a very profuse history, a history of intensive dispute, of disintegration dwells upon our backs. What a familiar, well-known politics - and I use the term "politics" in the classical and pejorative sense - is carried out around the topics of different groups, of globalisation recently emerging on the agenda and of the search for identity. Now, Murat noted in his speech that the so-called self-reform of the state is, in fact, a sort of hypocritical, deceptive attitude vis a vis Europe, adopted in order to snatch away some benefits in return for the European Union and for similar economic demands from Europe. But this attitude is also part of our political culture at the same time. Indeed, during the period when women's movement started to escalate, leftist fractions, which until

then had nothing concerning the issue of women in their programs, suddenly began to think and speak on these issues in order to soak up, to incorporate this movement into theirs. Nowadays, the same attitude is observed regarding the more popular issues of environmentalism, of gay and lesbian identities; well, actually this is also an issue of human rights, but how reserved is everybody. Now, if I do not include that issue in this program, will there not be an important gap? Similarly, I find some Muslim groups equally hypocritical. To be frank, I see a difference in my understanding of democracy and that of these groups; a difference of keeping silent, filling in time until getting to power. Therefore, what I find as the most fundamentally negative aspect among all the groupings on the left and on the right, is the inadequacy of the human substance, of the human fabric that make up these groups. The similarity between fanatical Muslims and the fanatical Kemalists constructs an example of this human material, which I wish to touch upon. Among two children raised by the same family, by the same parents, we cannot resolve the problem by making one child Kemalist and the other a Muslim, by making one Kurdish and the other Turkish. The problem lies deeper in the foundation and essentially there are reasons at the core of that family. Indeed, this situation is only one of the difficulties in making yourself understood and positioned by the "other". We belong to a culture that is confused between "being" and "understanding". For example, we are afraid to become homosexual ourselves, lest we try to understand homosexuality. In a culture which has not created the fundamental conceptual endeavours between being and understanding, between empathy and sympathy, all of this seems to me, as petty politics, as topics put forth by the requirement of the times that one should keep silent about or evade. In that sense, I do not think that I've come across any substance that is totally open, honest and by which everyone can really express themselves in a sincere manner, in such discussions. Turkey does not allow that. The human material in Turkey does not. It gets incorporated, softened, tamed. For instance, when we actually push most of the feminists just a little bit, we are faced with a heterosexist world, a feminist discourse based upon a heterosexist centre, just like a western, ethnocentric man of cultures *vis a vis* the east. I cannot understand a version of feminism that does not incorporate the sexual identity of the other or the imagination of the sexual organisation of the other, solely for being a women's movement or for having a positive side for women. From Muslims to the feminists, to the greens, to this and that, almost everyone in these debates, takes steps to attain a strategic front or makes as if taking steps. Not concerned at all in making it one's own problem, for understanding the other for the sake of any joint contract, of a line

of common existence that can be built with all the other anguished people that the system is trying to sweep away. But, of course, in a country which has lived through a serious civil war, a civil war waged under a false name for the last ten years, the neglect and indifference of the people living in Istanbul, I mean those people who are educated, those we rely upon and devote our hopes in, has a part in all my despair, my fury and my disappointment. This has wounded me deeply. I mean we can call it the indifference of people crying their tears out in the film "Schindler's List", in response to what has been going on in Hakkari, Lice. I think we are a society not taught by agony, despite all the misery we have. In a society that has not gone through a teaching of great suffering, everything is being bypassed with a twisted, arabesque sensitivity. The popular vocabulary and trendy concepts of the day can be substituted for life and struggle itself. If we are to discuss something, at this very point that Turkey has come to now, then we have to do so from a totally different angle. There are those who still think that they have seized one more stronghold from the bourgeoisie when they appear on some television channels. Yet, to be a communist is not an identity of opposition on its own. The system has already absorbed many things, including communism, into its own body. In fact, it is necessary to have shared, to have thought of and to have reached beyond a lot more things in order to be the intellectual, the dissident of the 2000s. However, lying beneath the identity of the dissenting intellectual in Turkey today, we see very explicitly that people are trying to get the praise, the medal of opposition of the 2000s, with the gear that was required to be the opposition in the 1970s. If there is to be a discussion over what I have said, I will be able to elaborate on those issues that I could not adequately explain, that I could just briefly touch upon. Finally, I would like to bring up a point regarding globalisation. I am a good listener of music and I think the first signs about all this globalisation emerge in the field of music. There is a serious attempt in the world to convert all the music resources of the world to Anglo-Saxon music. That is, there is the ethnocentrism and the Anglo-Saxon taste and rhythm, translating the musical sources of the whole world in its own language. As Hasan Bey has said, if we are to start off from the metaphor of the market in consumer society, since the real big shares and the money is there, this is a metaphor for me as well at the same time. The musical resources are being transferred, translated to a certain language, making that language dominant. This is much valid in other fields of life and society as well. Here I think, the balance between a society in which everyone can live independently within that multicultural identity of the example I have taken over from Mardin, and the effort to make the whole world uniform can only be overcome by people who

live in the periphery, not at the centre of the world - through their cultural attacks and by finding their own cultural language -; I think a sensitivity (compassion) should be developed about that. Thank you for now, this is all I wished to say.

Discussion part

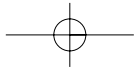
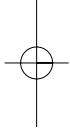
There are a couple of questions to me because I believe I did not fully make myself clear in the first round; I want to elaborate upon these. First of all, I want to make a distinction: My own utopias and my beliefs are different from my expectations and dreams of the existing world. What I expect from this geography that I am to live in, and from the state that governs it, is rather limited. Actually I do not want anything from the state. Just let it be a state respecting the rule of law, that's all. I am trying to keep my relations with this state and power structure that I have to live in, limited solely to expectations such as fundamental human rights, democracy etc. outlined in the international agreements it has signed under or is a candidate to do so. I want to express my expectations in the light of this. Therefore, it does not include my own dreams and my imagination of the future; I want to live in a stateless society anyway. For me, any sort of state is bad enough already; but considering the time and the era I live in, and as it organises my daily life, my own life, I demand those from this state. With the same reasons, I do not wish for either, the foundation of a new Kurdish state. I do not want a Kurdish Mehmet Ağar, a Kurdish Tansu Çiller. But this is my problem with the state only. I think that Turkey is not a country that evolves by its own social dynamics. Turkey wears the hat by way of order and command. It adopts the new alphabet by way of order and command. Even the left in Turkey evaluates what has gone wrong only after two military coups, March 12 and September 12. So, we come from a leftist tradition that has never asked "where have I made a mistake, where have I come to now, where am I now?", by evolving through its internal dynamics. As we follow on the path of a social tradition that starts the process of re-learning only through losses and defeats, the place we have come to now makes me think that we need the European Union for our society indeed. Neither do I think that European states are different, nor do I have a particular imagination of the European Union. As Ahmet Insel has said, if we are to access the European Union, we should do that while preserving our right to reform that Union as well. And in this respect, as I think we come from a social history that cannot evolve by its own dynamics, I know that, in this century, we have a serious problem of integration regarding

westernisation. I am not speaking with unfounded despair. I mean, had this state been founded as the Republic of Anatolia instead of the Republic of Turkey, had it not tried to jump onto the train of the bourgeoisie state, the nation state it was late for, on an already late date, maybe some of these problems would not be discussed the way they are today. The Kurds could not be made Turkish. The Muslims could not be made secular. That's the summary of the 70-year-old history of the Republic. I think that the fundamental conflicts lying underneath are mostly irreconcilable, especially regarding Islam. It is a religion that has not lived through reform or renaissance; it is, in any case, the official religion of the state. Among the rules of Islam, there are things that constrain our daily life to a great extent. Frankly, I cannot put on that mood as if all of this does not exist, as if we could achieve a consensus if we just tolerate each other. Apart from this, I find this knowledge of the present time very important. The European Union or the globalisation of the world, from nuclear power plants to the pollution of the seas, from environmental problems to animal rights, I think all these new arguments will compel society. That is to say, if an underwater nuclear test carried out by France causes damage in the atmosphere, then it is not the problem of one sole nation anymore; in such an age, due to technological and economic reasons, globalisation is indeed a process generated by itself almost spontaneously. What needs to be done is to take this to the level of awareness, to make globalisation a problem of awareness. We have to manage consciously and politically, this necessity to globalise, imposed upon us by economic and technological mess. What I expect from globalisation, is an excavation to pave the way towards internationalism. On the issue of identities, as I stated earlier, let me underline once again. I do not care for any identity solely on its own; I am not interested in any identity, sexual, ethnical, or religious, on its own. But the moment that an identity is oppressed and humiliated solely because of itself, it becomes the object of political concern for me. Identities are concepts that need to be surpassed as much as they are defended. I believe in the process through which individuals become unique. Therefore, the understanding of identity that I argue for, includes the process of the struggle to surpass that identity, which is at the same time a historical category, while defending it. It is only then that identity is no more our prison.

In response to the question referring to culture I can say this: We can be of use as color, as sound, as texture; yet the whole cinema, fiction, drama is being translated to an imposing language of the western culture forced upon us as being "universal". But this is very much an issue of cultural, theoretical context and I do not want to go into it in length and detail here. But what I want to say

is that while the world gets unique, the diverse periphery should engage in the process more actively, being more self-confident at the same time. All of us make pottery from the soil of this earth. What we need to make this pottery of use in Canada and Japan, has got something to do with having an understanding and awareness of the world. This is what I wish to touch upon; not to state that "this is good, that is bad", but to mention the necessity to develop an awareness, prudence and sensitivity... I want to emphasize that and thank you all.

BELLEK VE KİMLİK

LEYLA NEYZİ

Helsinki Yurttaşlar Derneği'ne bu davet için teşekkür ederim. Bu oturumdaki tartışmada özellikle 'ulus-devlet ve farklılıklar: dil ve etnik aidiyetler' konusu üzerinde durulmakta. Bu konuyla ilgili olarak, belki, sanatçıların yaptığı enstelasyonları örnek alarak, konuşmacının kendisine verilen süre boyunca mikrofonun önünde durarak sessiz kalması, on-onbeş dakika süreyle hiç ama hiçbir şey söylememesi daha anlamlı olurdu. Bu sessizlik, söylenebileceklerden daha anlamlı olurdu, çünkü hem Cumhuriyet Türkiye'sinde sessiz kalmış çoğunluğun sessizliğini, hem de bu konudaki araştırmaların yetersizliğini, yani sosyal bilimcilerin sessizliğini simgelerdi. Çünkü durum, gerçekten böyle. Türkiye'de günlük yaşamla onu açıklamaya yardımcı olması beklenen sosyal bilim arasındaki uçurum, günlük yaşantı veya pratikle kamusal alan ve söylem arasındaki kopukluğa benziyor.

Burada tabii, sessizlik kadar, gizlilikten ve gizlenmekten, aynı zamanda da performanstan, yani kendi kimliğini farklı biçimde ifade etme ve sunma biçimlerinden bahsetmek gerek. Yani sessizlik, gizlilik ve kendini sunma biçimleri arasında yakın bir ilişki var. Yeni bir çalışmada, antropolog Michael Taussig, gizliliğin gerçeği büyüttüğünü, büyüteç altına koyduğunu söylüyor. Bu, çok düşündürücü bir söz. Bir de daha eskiden, modernizmin göbeğinden, Virginia Woolf'un ölümünden kısa bir süre önce 1938'de yazdığı *Three Guineas* kitabından birkaç satıra göz atalım. Hâlâ çok güncel olan bu satırlarda şöyle diyor Woolf: "Halen daha, eğer değişik cinsiyetten iseler, ekonomik açıdan bağımsız olsalar bile eğitilmiş insanların da perdeledikleri, temkinli sözlerle imada buldukları ve geçiştirdikleri konular vardır. Bunu gerçek hayatta gözlemlemiş, biyografilerde fark etmiş olabilirsiniz. Daha önce bahsettiğimiz gibi, 'politika ve halk, savaş ve barış, barbarlık ve medeniyet' hakkında özel olarak görüşüp konuşsalar bile, kaçamak sözler söyleyip saklarlar.

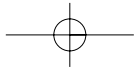

Ama özgür konuşmaya kendimizi alıştırmamız o kadar önemli ki; çünkü özel alanda özgürlük olmazsa, kamuda özgürlük olamaz, bu korkuyu ortaya çıkarıp yüzleşmeliyiz. O halde, eğitilmiş insanlar arasında bile halen gizliliği gerektiren ve övündüğümüz özgürlüğümüzü sifıra indiren bu korkunun doğası nedir?”

Son yıllarda kimlik üzerine yapılan çalışmalar, hem modernitenin, hem ulus devletin tekil kimliğinin sorgulanmasını gündeme getirdi. Andreas Huyssen’in dediği gibi, “Modernite, milliyetçi ve emperyalist hırslarını kültürel evrensellik perdesi arkasına gizlemişti.” Günümüzde, geleceğe yönelik modernizmden, geçmişe yönelik kimlik arayışlarına bir yönelim var. Yine Huyssen’e göre, geçmişe olan bu yönelim, farklı zamanların bir arada bulunduğu geç modernitenin yarattığı boşlukta bireylerin zamanla yeni bir ilişkiye gereksinim duyduklarını gösteriyor. Geçmişe bu yönelim, tarihle bellek arasındaki ilişkiyi gündeme getirmekte. Bazı yazarlar bellekle tarihi karşıt gibi görse de, genel eğilim, hem tarihin hem de belleğin zaman ve mekan bağlamında ve bugünün gözüyle yeniden üretildiğini, ve üreticilerinin içinde buldukları güç ilişkilerinden etkilendiğini varsayıyor.

Bellek üzerindeki çalışmalar, hatırlamak üzerine olduğu kadar, unutmak üzerinde de durmakta. Araştırmalar, travma yaşayanların yaşadıklarını anlamlı anlatılar biçiminde kurgulamakta güçlük çektiklerini gösteriyor. Yaşanan travmaların bir sonraki kuşak tarafından nasıl yaşandığı, bellek konusunda yapılan çalışmalarda önemli bir yer tutuyor. İkinci Dünya Savaşında Yahudilerin yaşadıkları olsun, aynı dönemde ABD ve Kanada’da Japon kökenlilerin yaşadıkları olsun, gelecek kuşağa sessizlik, çok gürültülü bir biçimde ve bedensel olarak aktarılmakta. Bu durumlarda unutmak, hatırlamanın yerini almakta. Peki, yaşanmamış ve/veya aktarılmamış bir tarih nasıl hatırlanılır ve ona sahip çıkılır? Sessizliğin ve gizliliğin tarihi nasıl yazılır? Söz olmadan aktarım mümkün mü? Birçok çalışma, bu durumda bir sonraki kuşağın sessizlik, gizliliğin içindeki ipuçları ve tarih yoluyla kendi belleğini yarattığını gösteriyor.

Bu sorular, Türkiye Cumhuriyeti tarihi ve günümüzde yapılabilecek çalışmalar açısından önemli. Türkiye Cumhuriyeti, çok dinli, çok dilli, çok etnisiteli bir imparatorluğun kalıntıları üzerine kuruldu. Söylemdeki kesintilere ve geleceğe yönelime rağmen, Kemalizmin tohumları Jön Türk döneminde, hatta daha önceleri atılmıştı. Yakın tarihimizle ilgili önemli bir sorun, ulusal kimliğin tekil bir vatandaşlık ve kültürel kimlik hayali üzerine inşa edilmeye çalışılmış olması. Bu bağlamda, uluslaşma projesinde yadsınanın sadece “öteki” değil, tarihsel süreç içerisinde devralınan bütün bir kültürel mirasın taşıyıcısı *birey* olduğu söylenebilir. Bu açıdan Türkiye’de kimlik sorununun bir bütün olduğu ve farklı kimliklerin birbirleriyle ilişkilendirilmeden anlaşılamayacağı eklenmeli. Bugünün koşullarında Türkiye’lilik kavramını yeniden yorumlayabilmek, Anadolu’nun kültürel mirasını bü-

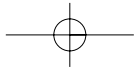
tünüyle kabullenen ve çoğulluğu zenginlik olarak algılayan bir anlayışı gerektiriyor. Son yıllarda yaşamakta olduğumuz kültürel farklılaşma veya çoğulluğun yeniden keşfi, toplumu yeni bir boyutta bütünleşmeye götürebilir. Burada üzerinde özellikle durulması gereken, kamusal alanla özel alan arasındaki ilişkiyle birlikte ulusal kimlikle birey arasındaki ilişki.

Son yıllarda yapılan çalışmalar, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş dönemi üzerinde yoğunlaşmakta. Geçmişe bu yönelim, güncel sorunlardan kaynaklanıyor. 1980'li yıllardan beri Türkiye, geçmişte bastırdıklarıyla yüz yüze gelmeye başladı. Bu, hem bu yıllardan itibaren toplumun ve özellikle global bir kent haline gelen İstanbul'un ulus ötesi bir üretim ve tüketim sürecine eklenmesiyle, hem de yaşamakta olan politik şiddetle ilgili. Arjun Appadurai, Bombay gibi globalleşen metropollerde yaşanan şiddetin kimlik alanında yaşanan belirsizlik ve güvensizlikle ilintili olduğunu savunuyor. Benzer bir şekilde, Türkiye'de on altı yıldır yaşanan çatışmanın hem toplumda çok güçlü olan militarizmle, hem de geçmişle günümüzde yüzleşmenin zorluğuyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Türkiye'de ulusal kimlik konusunda ilginç bir soru, Kemalizmin kendi geleneğini ne derecede yaratabildiğiyle ilgili. Özyaşam öyküleri ve sözlü tarih çalışmaları Kemalizmin bireyler tarafından nasıl içselleştirildiğini ve kişisel kimliğin oluşumundaki rolünü göstermekte. Bu, Kemalist kimliğin, diğer tarihi kimliklerle ilişkisini ve günümüzde ulusal kimliğin nasıl kurgulandığı ve oynandığı konusunu gündeme getirmekte. 1920 ve 1930'larda Kemalist elitler modernist bir ideolojiyi Türk milliyetçiliğiyle birleştirmeye çalıştılar. Evrensel olduğu varsayılan bir ideolojiyi belirli bir kültür veya yerelliğe bağlama çabası bir çelişkiyle sonuçlandı. Örneğin, moderniteyle özdeşleştirilen özellikler, Türk veya Müslüman bir alan olarak tanımlanan Anadolu'nun kültür ve tarihiyle bağdaştırıldı. Birçok araştırma, ulusal kimliğin pratikte Türk/Sünni Müslüman kimliğiyle, Türk diliyle ve bir simgesel mekan olarak Anadolu (ve zaman zaman Orta Asya ve Balkanlarla) bütünleştirildiğini gösteriyor. Bu, farklı kimliklerin, her ne kadar Kemalizmin evrensel olarak algıladığı değerlerle özdeşleşer bile, "el" yani yabancı sayılmalarına neden oldu.

Bu açıdan, Türk/Sünni Müslüman kimliğinin dışındaki kimlikler üzerine yapılan çalışmalar, ulusal kimliğin kurgulanma sürecini ve içerdiği çelişkileri anlamak açısından elzem. Yakın zamana kadar, kamusal alanda ve Türkçe'de gayrimüslim ve Türk etnisitesi dışındaki kimliklerin tarihlerinin fazla tartışılmadığı bir gerçek. Ama öyle gözüküyor ki yakın gelecekte sayısal olarak yok olmakta olan bu kültürel çeşitlilik, gitgide gündeme gelecek.

Türkiye'de son yıllarda yakın tarihe ve kimliğe olan yönelim, daha çok söylem ve ulusal kimliğin metinlerde ve elitler tarafından nasıl kurgulandığı üzerinde dur-

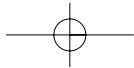
makta. Yeterince araştırılmamış bir alan, elit ve/veya aydın kesim dışındaki insanların, kendi yaşamları bağlamında Türkiye'nin tarihi ve güncel projelerini nasıl algıladıkları. Etnografik ve sözlü tarih çalışmalarında öne çıkan performans kavramı Türkiye'de kimlik sorununu araştırmak için önemli bir kavram. Çokkültürlü bir geleneği olan, tarihi cemaatlerle ulusal kimlik arasındaki ilişkilerin hem söylem, hem günlük yaşam bağlamında karmaşık olduğu ve bireylerin belirli zaman/meکان bağlamlarında şekillenmiş kimliklerden kopmakta olduğu Türkiye'de kimlik, bireyin devraldığı bir aidiyet kadar, etkin seçimini de gerektirebilen bir benlik kurgusunun parçası olarak görülmeli. Bu açıdan hem farklı tarihsel kimlikleri, hem ulusal kimliği, belirli sınırları olan bütünler olarak görmekten ziyade, zaman ve mekân bağlamında değişen bir kurgu, bir sunum, bir performans olarak görmek gerekiyor. İç evliliklerin azaldığı, göçün ve hareketliliğin damgasını vurduğu, asimilasyonun, içerisiyle dışarı arasında fark, gizlilik, unutmama ve unutturmanın güçlü olduğu bir toplumda kimlik, tarih ve bellek yoluyla devralınmış bir miras kadar, bireylerin yeniden ürettikleri ve birbirlerine sundukları güncel bir kurgu aynı zamanda.

Türkiye'de ulusal kimlik üzerine düşünürken, parçalanmış ve melez kimliklerin varlığı, "gerçek" ve "tarihi" olarak görülebilen tekil kimliklerin kendilerinin birer kurgu olabildiğini hatırlatmakta bize. Ulusal kimlik bu anlamda, herhangi bir "öteki" kimliği kadar, hatta ondan da kurgusal bir kimlik. Çünkü "içerde" gözükmek isteyen birey tarafından oynanan, sunulan bir üstkimlik bu. Altında yatan kültürel miras ise, etnografik arkeoloji gerektiren bir büyük sessizlik.

Sözlerimi bitirirken, içerden bakmaya dayalı etnografik ve sözlü tarih çalışmalarına bir örnek olarak, yaptığım görüşmelerden birkaç alıntı sunmak istiyorum.

Gizlilik üzerine Sabetaycı kökenli Fatma Arıç'la yaptığım sözlü tarih görüşmesinden bir alıntı. Şöyle diyor Fatma Arıç: "Halam beni bir odaya çekti. 'Bir daha kimsenin yanında 'Ben Selanikli'yim' demeyeceksin. İnsanlar seni aşağılarlar,' dedi. Ben ağlamaya başladım. Doğrusu o çocuk aklımla bütün kötü sözler aklıma geliyordu. Bunlar hırsız mıdırlar, ahlaksız mıdırlar ki utanmak gerekiyor? Niçin utanacağız?"

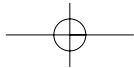
Unutmak/unutturmak üzerine Dersimli müzisyen Metin Kahraman'dan bir alıntı. Şöyle diyor Metin: "Bizi okutmak istemişlerdi, biz okuyunca da geldiğimiz yeri reddediyorduk. Gördüğümüz 'bilimsel' eğitimin de, politikanın da sonucuydu bu. Bir gün anladık ki doğru tek değil. Doğru çok. O zaman dönüp kendimize baktık. Gördük ki kök önemli. Biz kökümüzü yitirmişiz. Kök, milliyet değildir, ırk değildir, kan bağı değildir. Senin tarihidir. Benim annemle ilişkim değişti. Muhabbet etmeye başladık. Bana masallar, türküler söyler oldu. Yaşlılar, unuttuğumuz bir noktadan sesleniyorlar. Bu öğrendiklerimiz, modern toplumda öğren-

diklerimizden daha güzel. Fazla konuşmaya da gerek yok. Bir türküye veya hikâyeye baktığında, her şey var. Hikâyeler bence değişmiyor.”

Bireysel kimlik üzerine Antakyalı Arap-Hıristiyan kökenli Can Kılçksız’dan bir alıntı... Şöyle diyor Can: “Ben ancak kendimi temsil ederim, kimse beni temsil edemez. Kendimi temsil ettiğimden bile kuşkuluyum, çünkü kendim olamıyorum çoğu yerde. Önemli olan benim farklılığımı gizleyerek yaşamam değil, farklılığım rağmen yaşayabilmem. Yoksa varlığımın anlamı kalmaz. Çünkü çok değişikiz hepimiz.”

MEMORY AND IDENTITY

LEYLA NEYZİ

I would like to thank the Helsinki Citizens Assembly for inviting me to speak. In this session, we are concentrating on “the nation state and dissimilarities: languages and ethnical identity”. It would be perhaps more effective if the speaker, instead of trying to use words as a modality of expression, were to take as model artistic installations and keep silent for ten to fifteen minutes. Such a silence would be more meaningful as it would symbolise both the silence which is of a majority coined as “silent” in the Turkish republic, but also the inadequacy of research in the field of social sciences, and thus symbolise the silence of the social scientist. The fracture between Turkish daily life and the social sciences which are expected to shed light on Turkish society is in fact in parallel to the opposition between the public sphere or let us say the practical and the discourse.

Here, aside from silence, should be mentioned omission and secrecy, as well as performing and presenting oneself differently. In short the close relationship between, silence, secrecy and self expression. In a recent study, the anthropologist Michael Taussig claims that secrecy magnifies the truth. A few sentences from Virginia Woolf “The Three Guineas”, a book she wrote in 1938, shortly before her death, transfers to us thoughts from the very core of modernism. In these still very accurate sentences Woolf says:” “There are still subjects that educated people, when they are of different sexes, even though financially independent, veil, or hint at it in guarded terms and then pass on. You may have observed it in real life; you may have detected it in biography. Even when they meet privately and talk, as we have boasted, about ‘politics and people, war and peace, barbarism and civilization,’ yet they evade and conceal. But it is so impor-

tant to accustom ourselves to the duties of free speech, for without private there can be no public freedom, that we must try to uncover this fear and to face it. What then can be the nature of the fear that still makes concealment necessary between educated people and reduces our boasted freedom to a farce.”

In recent years, studies on identity have resulted in a debate on modernity and the singular nature of the nation state. As Andreas Huyssen expresses it: “Modernity is hidden behind the universal cultural veil of nationalism and of imperialistic ambitions”. Today, we see a shift from a modernism oriented to the future towards an identity search oriented towards the past. Again according to Huyssen, this inclination towards the past is a reflection of the void created by a late modernism which brings together different time periods, which in turn creates the need for individuals to establish a new relationship with time. This bias towards the past brings forward the relationship between memory and history. Though some writers may see a opposition between memory and history, the general trend is to posit that both history and memory are evolving in the context of time and space, that they are reproduced with today’s eyes, and are influenced by present relationships of power.

Research in the field of memory explores both recollection and forgetfulness. Research shows that those who have suffered a trauma have difficulty in expressing their experiences meaningfully. The effects of trauma on following generations has been at the core of research on memory. The experience of the Jews during the second World War, as well as that of those of Japanese origin in the US and Canada, have been transferred to the next generation both as silence and as physical noise. In these cases, forgetting has taken the place of remembering. How does one remember or acknowledge a history that has not been either and/or transferred? How is the history of silence and secrecy written? Is transfer possible without words? Various research indicate that the following generation creates its memory through the clues it receives from secrecy, silence and history.

These questions are relevant to studies of the history of the Turkish Republic and also to contemporary studies. The Turkish republic has been established on the remains of a multi-religious, multi-language, multi-ethnic empire. Despite the ruptures in discourse and the inclination towards the future, the seeds of Kemalism had been cast during the Young Turks’ period and even earlier. An important problem of our recent history is that we have endeavoured to base our national identity on the dream of an unique, mono-cultural citizenship. In this context, during the process of becoming a nation, not only has the “other” been denied, but within this historical process, we can claim that so has the individual as the carrier of a cultural heritage. In this perspective we can claim that the

problem of identity in Turkey is a whole and that it is impossible to understand the different identities without examining their interrelationships. In order to be able to reinterpret the concept of "being from Turkey" one needs to be able to appreciate and accept the wealth that comes with accepting the cultural heritage of Anatolia as a whole, with its diversity and plurality. The discovery of plurality and of the cultural of cultural diversity we are experiencing in the recent years could bring together unification of society in a new dimension. Here should be examined in particular the relation between public and private domain and between national identity and the individual.

Recent studies have concentrated on the transition period between the Ottoman empire and the Republic. This stems from contemporary concerns. Since the 1980's Turkey is confronting with its past. This recent development is due, both to the articulation of supranational production and consumption processes to society and in particular to the global city Istanbul has become, as well as to the political violence experienced. Arjun Appadurai claims that in metropolis that experience globalisation like Bombay, violence is related to uncertainty and mistrust in the area of identity. In parallel, it can be argued that the conflict Turkey has experience in the last sixteen years is both related to the strong militarist trend in the society and to the difficulty of confronting today the past.

An interesting point to explore is how much Kemalism has been able to produce its own tradition. Autobiographies and oral history shows us how Kemalism has been interiorised by individuals and its role in the formation of the individual identity. This brings us to the exploration of the relationship of the Kemalist identity with other historical identities and to how the national identity is structured and enacted today. In the 1920's and the 1930's, the Kemalist elites aimed to bring together a modernist ideology with a Turkish nationalism. Trying to link an ideology embraced as universal to a particular culture or regionalism ended in a paradox. As an example those peculiarities matched with modernity, have been reconciled with the history and the culture of an Anatolia recognised as the sphere of Turkicity and islam. A large number of studies, demonstrate that in practice the national identity is blended with the Turkish/Sunite moslem identity, the Turkish language, Anatolia as a symbolic space (from time to time also Central Asia and the Balkans). This results in different identities being considered foreign in spite of values considered as universal being identified with Kemalism.

For this reason, studies on identities other than the Turkish/Sunite identity are essential for an understanding of the structuring phase of the national iden-

tity as well as its inherent contradictions. That up to recently the history of non-Moslem's and those outside Turkish ethnicity were not debated in the public sphere nor in Turkish is a fact. But the present trend shows that there will be increasingly more focus on this numerically fading cultural diversity.

The tendency in Turkey in recent years towards recent history has been mainly focused on national identity as expressed in texts and on how this identity was structure by the elites. A field which remains insufficiently researched is how those not included the elite and/or the intellectual section perceived Turkey's history and her current projects in the context of their own existence. The concept of performance which emerges in ethnographical and oral history studies is an essential concept for the study of the problems of identity in Turkey. In Turkey where there is a multicultural tradition, where the relationship between the traditional communities and the national identity are complex both at the level of discourse and in the context of daily life, where the identity of individuals which has been shaped in a set time/space context fractures, identity has to be seen not only as inherited, but also as part of the deliberate elaboration of the self. In this perspective, both different historical identities and the national identity should be considered not only as undivided, both also as a structure, a presentation and a performance change in the context of time and space. In a society with diminishing intermarriages, marked by migrations and mobility, assimilation, the dissimilarity between inside and outside, where secrecy, forgetting and encouraging forgetfulness are strong tendencies, identity is as much an inheritance of history and memory as a new construction presented by individuals to each other

When we reflect on national identity in Turkey, the existence of split and mixed identities, reminds us that unique identities which can be considered as "real" and "historical" could in fact be constructed. In this perspective the national identity, as much as any "other" identity and perhaps even more so is a constructed identity, as it is a supra-identity enacted by the individual wishing to be "inside". As for the cultural heritage beneath it becomes worthy of archaeological ethnography.

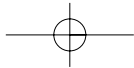
In conclusion and as an example to ethnographical and oral history studies, I would like to make some quotes from interviews I conducted.

From an oral history recording session with Fatma Ari, of the Sabatay Zevi's Salonika converts: "My aunt took me apart. She said never again mention to anybody that you are from Salonika otherwise you will be scorned at. The child that I was could not understand. Were we thieves, or immoral that we had to be ashamed? What was the cause of this shame?"

On forgetting/inducing forgetfulness, a quote from the musician from Dersim Metin Kahraman: "They wanted us to educate ourselves and as we were educated we came to reject our position. This was both the result of "scientific" education and of politics. One day we understood that truth was not unique but multiple. We then started looking at ourselves and saw that roots were important and that we had lost our roots. Roots are not nationality, not race, not lineage. Roots are our history. My relationship with my mother changed. We started having conversations. She told me tales and sang me songs. Old people address us from a vantage point we tend to forget. What we learn there is more attractive than what we learn in the modern society. You do not even need to speak much. When you look closely at a tale or at a song, everything is there. I personally think that the stories remain very much the same".

Another quote from Can Kılıksız, of Antakya and Arap-Christian origin: "I can only represent myself, nobody can represent me. I even doubt of my ability of representing myself, as often I cannot be myself. What is important is not that I live hiding my difference, but that I live in spite of my difference. Or there will be no meaning to my existence as we all differ from each other".

TÜRK KİME DENİR?

SEVAN NİŞANYAN

I. Her vatandaş Türk müdür?

Atatürk tarafından formüle edilen ve Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi düşüncesine esas teşkil eden "Türk" kavramının, TC vatandaşlığı koşuluyla sınırlı, nesnel ve kapsayıcı bir kimlik tanımı olduğu tezi, son zamanlarda sık sık duyulur olmuştur.¹ Bu görüşün, kısmen kavram kargaşasından, kısmen de tarihi olgulara ilişkin eksik bilgilenmeden ileri geldiği kanısındayım.

1.

Son derece bariz ve bariz olduğu kadar önemli bir mantıki ayrıma dikkat etmek gerekiyor. "TC vatandaşı olan herkes Türk'tür" şeklindeki nesnel (hukuki) tanım ile, "Türk dilini, kültürünü, ulusal ülküsünü benimseyen herkes Türk'tür" şeklin-

1 "Ve bu ülkenin liderliğine kalkışan bir Cumhuriyet çocuğu "Bu ülkenin sorunu 'Ne mutlu Türküm diyene' dememizden kaynaklanıyor. 'Ne mutlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım' desek mesele bitecek" diyor... Atatürk'ün bu sözünün ne anlama geldiğinin dahi farkında değil... "Ne mutlu Türk olana" ile, "Ne mutlu Türküm diyene" arasındaki o çok ama çok önemli farkı dahi göremiyor, görmek istemiyor... Atatürk ırkçılık yapmıyor... Atatürk Orta Asya'dan gelenleri ayırmıyor... "Türküm" demek yeterli... Anayasa'ya da onu yazmış zaten..." Hıncal Uluç, *Sabah*, 2.9.1994.

"Kemalist ulusçuluk anlayışı "şoven" bir ulusçuluk olmadığı gibi, dil, ırk ya da din temellerine dayanan bir ulusçuluk da değildir. Kemalist ulusçuluk anlayışı toprak temeline dayanan bir ulusçuluktur. "Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yaşayan ve kendini Türk sayan tüm vatandaşları" dili, dini, ırkı ne olursa olsun sarmalar ve aynı kültür potası içinde eritmeye çabalar. [...] Etiler, Sümerler vb. gibi Anadolu'da yaşamış olan tüm uygarlıklara sahip çıkma çabaları vs. hep bu "ulusçuluk" anlayışı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Prof. Dr. Toktamış Ateş, *Biz Devrimi Çok Seviyoruz*, İstanbul 1994, s. 61-62.

deki öznel (iradî) tanım arasında ciddi bir anlam ve kapsam farkı bulunur. Kemalist literatürde yaygın olarak kullanılan tanım bunlardan birincisi değil ikincisidir. Birtakım muğlak ve istisnai ifadeler dışında, birinci tanıma ne Kemalist ideolojide, ne resmi uygulamada, ne günlük kullanım dilinde rastlanır.

Kemalist ideolojide rastlanmaz: TC vatandaşlarının bir kısmı Türkçe konuşmazlar; “Türk kültürünü ve ulusal ülküsünü benimsemek” şeklinde tanımlanan siyasi iradeye de sahip olmayabilirler. Oysa yakın zamana kadar, özel yaşamında Türkçe konuşmak (ve çocuklarına Türkçe adlar vermek) Türk ülküsüne bağlılığın başlıca belirtisi sayılmıştır. Bu anlayışla sık sık “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyaları başlatılmış; Türkçe konuşmayanlar sokaklarda ve basında taciz edilmiş; devlet memuriyetinden çıkarılmaları, üniversitelere alınmamaları, hatta sınır dışı edilmeleri yönünde baskılar görülmüştür.

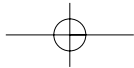
Bu eğilimler, ilginçtir ki, kamuoyunun “Kemalist” diye bilinen kesiminde daha çok rağbet görmüştür. Özellikle 1930 ve 40’lı yıllarda Kemalizm -ya da o dönemde daha sık kullanılan deyimiyse “idealistik”- hemen bütünüyle bu temalar etrafında biçimlenmiştir. 1950’lere doğru nispeten tavsamış gözükken ulusal-ülkücü irade, özellikle 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 ihtilallerini izleyen yıllarda Atatürkçü söylemle birleşerek yeni bir hayatiyet kazanacaktır.

Günlük dilde rastlanmaz: Bin yıldan beri dile yerleşmiş olan Türk kavramı, TC vatandaşlığı koşuluna indirgenemeyecek kadar güçlüdür. Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya vb. vatandaşı olan birtakım “Türkler’in” bulunduğu bilinmektedir. Buna karşılık TC vatandaşı olan gayrimüslimlere “Türk” denmesi kulağa doğal gelen bir terim değildir. Örneğin Osmanlı dönemine ilişkin yazılmış hemen her kitap ve makalede, “Türkler ekonomik olarak gerilerken azınlıklar zenginleşmişti” gibi ifadelerle rastlanır. Azınlıkların Türk olmadıkları varsayılmıştır.

Resmi uygulamada rastlanmaz: TC yasalarının bazılarında TC vatandaşı olmayan Türkler’in ve Türk olmayan TC vatandaşlarının varlığı kabul edilmiştir. Örneğin 1934 yıl ve 2510 sayılı İskân Kanunu, “Türk ırkından olan” muhacir ve mültecilerle, “Türk ırkından olmayan” fakat TC vatandaşı olanlar arasında, hak ve özgürlükler açısından önemli ayrımlar getirmiştir. Günümüzde dahi devlet memuriyetine kabul koşullarında, “TC vatandaşı olmak” ile “Türk olmak” arasında, resmen olmasa bile zımnen tanınan ve herkesçe bilinen bir ayırım vardır.

2.

Vatandaşlığa dayalı Türklük tanımının başlıca kanıtı olarak gösterilen 1924 Anayasası’nın 88. maddesi, sanıldığı kadar net değildir. Madde, “Türk” terimini şöyle tanımlar: “Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle

Türk itlak olunur. [...] Türklük sıfatı kanunen muayyen olan ahvalde izafe edilir.”

Bu madde, 1876 Kanun-u Esasisi'nin Osmanlılığı tanımlayan 8. maddesinden uyarlanmıştır. “Devlet-i Osmaniye tabiiyetinde bulunan efradın cümlesine herhangi din veya mezhepten olursa olsun bilaistisna Osmanlı tabir olunur ve Osmanlı sıfatı kanunen muayyen olan ahvale göre istihsal ve izafe edilir.”

Burada dikkati çeken husus, 1924 metnine eklenen “vatandaşlık itibariyle” deyimidir. Virgüllerle ayrılmamış olan bu deyim cümledeki işlevi belirsizdir: “Türk” sözcüğünü mü, yoksa “itlak olunur” fiilini mi belirlediği anlaşılamaz. Acaba “vatandaşlık itibariyle Türk” diye -“asıl Türk”ten ayrı- bir hukuki kavram mı yaratılmıştır? Örneğin “şanlı Türk milleti” deyimindeki Türk kavramına, vatandaşlık itibariyle Türk olanlar dahil midir?

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 31.3.1947 tarih ve 947/3 esas sayılı hükmü, bu kuşkuları pekiştirir. Mahkeme ırkçılık ve Turancılık suçu isnat edilen sanıkları beraat ettirirken, anayasada sözü edilen “vatandaşlık itibariyle Türk” kavramının “ırk ve soy bakımından ifade olunan Türk milleti” anlamına gelmediğini, ayrıntılı hukuki kanıtlarıyla savunmuştur. Mahkeme kararına göre,

“[Anayasanın 88. maddesindeki] ‘vatandaşlık bakımından’ tabiri de, millet halinde topluluğa ‘Türk’ adının verilmesinin, ancak bu bakımdan [yani vatandaşlık bakımından S.N.] ibaret bulunduğunu anlatmaktadır. [...]

“Türk vatandaşı olup kendisine Türk denilen bu kişiler, hakikatte Türk ırkından ve soyundan değildirlir. [...]

“Bütün bu kanuni hükümler, Anayasa kanununun 88. maddesinde yazılı ‘Türk denir’ tabirinin, yalnız vatandaşlık bakımından olduğunu göstermektedir.”²

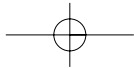
Görüldüğü gibi mahkeme, Atatürk'ün bizzat düzelttiği 1924 Anayasası'ndaki tanımın, “TC vatandaşı olan herkes (mutlak anlamda ve kayıtsız şartsız) Türk'tür” şeklinde yorumlanamayacağı görüşünü savunmaktadır.

3.

Türk vatandaşlığının, tıpkı Amerikan veya Fransız vatandaşlığı gibi, birleştirici bir ulusal kimliğe esas teşkil ettiği görüşü, yukarıda belirtilen ayrımlar ışığında eleştirilmelidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm vatandaşlarının kayıtsız, şartsız, tartışmasız bir şekilde “Türk” olup olmadıkları -dolayısıyla, temel vatandaşlık haklarına koşulsuz ve kuşkusuz bir şekilde sahip olup olmadıkları- 1923'ten beri muğlaklığını koruyan bir konudur.

² Nejdet Sançar, *İsmet İnönü ile Hesaplaşma* (Ankara, 1973) s. 95-96.

Cumhuriyetin ilanını izleyen döneme ait resmi ve siyasi metinlerin birçoğunda Türklük, vatandaşlığa ek birtakım kayıt ve şartlara bağlanmıştır. Dolayısıyla TC vatandaşlarının bir kısmının Türk olmadıkları, ya da en azından “öz Türk” veya “ırk ve soy bakımından ifade olunan Türk” olmadıkları kabul edilmiştir. Şimdi söz konusu kayıt ve şartların neler olduğunu ele alalım.

II. Atatürk diyor ki

1919 ile 1938 yılları arasında Atatürk'ün, “Türk” ve “Türk milleti” terimlerine en az üç ayrı anlam yüklemiş olduğu görüyoruz. Her üç anlam, farklı oran ve vurgularla da olsa, cumhuriyetin resmi anlayışında yer edinmiştir. Titiz bir analitik yaklaşımın yokluğunda, üç tanım, içinden çıkılmaz bir kavram kargaşası halinde iç içe geçmekte, mantıklı bir değerlendirme hemen hemen imkânsızlaşmaktadır.

Atatürk'ün siyasi hayatının üç ayrı aşamasında söylemine hakim olan “Türk” tanımlarını şöyle özetleyebiliriz:

1. *Dinî (İslami) tanım*: “Anadolu ve Rumeli'nin Müslüman ahalisi Türk'tür”

2. *Siyasi (cumhuriyetçi) tanım*: “TC vatandaşı olup Türk dilini, kültürünü ve ulusal ülküsünü benimseyen herkes Türk'tür”

3. *Etnik (ırkçı) tanım*: “Orta Asya'nın yerli ahalisi Türk'tür”

Birinci tanım, 1919-22 yıllarında sürdürülen milli mücadelenin hareket noktası, ideolojik dayanağıdır.

İkinci tanım 1923'te cumhuriyetin ilanı veya 1924 başında İslamiyet'in resmi statüsünün lağvıyla gündeme gelir ve birincisinden kesin bir kopuşu simgeler.

Üçüncü tanımın gelişimi daha problematiktir: İrkçi görüşün ipuçları cumhuriyetin ilk kurulduğu günlerden beri yer yer hissedilirse de, bunlar ancak 1929-30 Kışında Gazi'nin kendini adadığı tarih çalışmalarında netleşir; 1932 Tarih Kongresi'nde ırkçı tez resmen ilan edilir. Bu tarihten sonra da, ırkçı ve cumhuriyetçi tanımları bağdaştırma çabaları sürer: Türk tarih ve dil teorileri, bir bakıma, bu zoraki sentez çabasının bir ifadesi olarak kabul edilebilir.

Üç tanım arasındaki mantıki ayırım gayet belirgindir. Günümüzde “Atatürk milliyetçiliği” fikrinin bunlardan sadece ikincisiyle -cumhuriyetçi tanımla- özdeşleştirilmesinin nedenleri ise, 1938 sonrası Türk siyasi düşünce tarihiyle ilgili ayrı bir konudur.

1. *Dinî tanım*

Milli mücadelenin öznesi olan “millet”, Anadolu ve Rumeli'nin Müslüman ahalisidir.

Milli mücadelenin manifestosu niteliğinde olan Misak-ı Milli Beyannamesi, hiçbir şekilde bölünemeyecek olan millî araziye, Arap toprakları hariç tutulmak kaydıyla “Osmanlı İslam ekseriyetiyle meskûn bulunan aksam” diye tanımlar. Misak-ı Milli’de “Türk” deyimini geçmez.

Milli mücadelenin örgütsel çatısını tanımlayan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti nizamnamesinin “millet” tanımı da bunun gibidir. Örgütün temsil etmek iddiasında bulunduğu *millet*, Mondros Mütarekesi sınırları dışında kalan Araplar hariç bulunmak üzere, “yekdiğerine karşı hürmet-i mütekaabile ve hiss-i fedakarî ile meşhun [...] *bilcümle anasır-ı islamiye*”dir. Nizamnamenin teşkilata ilişkin maddesine göre, “bilumum İslam vatandaşlar cemiyetin aza-yı tabiiyesinden” sayılırlar.³ Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti’nin temel belgelerinde “Türk” deyimine rastlanmaz.

Aynı şekilde Amasya Beyannamesi’nde, millet meclisi seçimine ilişkin tebliğde, Büyük Millet Meclisi namına çıkarılmış kanun, tamim ve kararlarda sözü edilen *millet* de, Araplar dışında kalan Osmanlı devletinin İslam milletidir.

Mustafa Kemal’e göre,

“Bu hudud-u milli dahilinde tasavvur edilmesin ki anasır-ı islamiyeden yalnız bir cins millet vardır. Çerkes vardır ve anasır-ı saire-i islamiye vardır. İşte bu hudut, memzuç bir halde yaşayan, bütün maksatlarını, bütün manasıyla tevhit etmiş olan kardeş milletlerin hudud-u millisidir. (Hepsi islamdır, kardeşdir sesleri.)” (23.4.1920 Büyük Millet Meclisi açış söylevi)

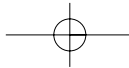
“[Büyük Millet Meclisi’ni] teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Çerkes değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Laz değildir. Fakat hepsinden mürekkep anasır-ı islamiyedir, samimi bir mecmuadır.” (1.5.1920)⁴

Burada kullanılan dini-millî söylemin, son dönem Osmanlı ideolojisinden kesin bir kopuşu temsil ettiği vurgulanmalıdır. 1839 tarihli Tanzimat Fermanı’ndan itibaren Osmanlı devleti, din ve mezhep farkı gözetmeksizin tüm vatandaşları kapsayan bir Osmanlı milleti idealine -en azından resmi planda- kendini bağlı kılmıştır. O halde, 1919’da ortaya atılan dini-millî ideal, seksen yıllık bir toplumsal kaynaşma çabasının ret ve inkârı niteliğindedir. Bir bakıma yeniçeriliğin lağvı ile sona ermiş gözüken eski Osmanlı zihniyetine ve homojen İslam devleti fikrine geri dönülmüştür.

Milli mücadele, tercih ettiği toplumsal kimliğin tanımı itibarıyla, “tanzimat” terimiyle ifade edilen Osmanlı reform idealine taban tabana zıt bir anlayışı temsil eder.

3 ARMHC Nizamnamesinin ikinci maddesinde, “vatanımızda öteden beri birlikte yaşadığımız bilcümle anasır-ı gayrimüslime” konu edilerek, “milletimiz” ile bu unsurlar arasındaki ilişkilere açıklık getirilir. Prensipte olarak gayrimüslim unsurlarla aynı *vatanda* bir arada yaşamaya itiraz edilmezse de, aynı *millet* kimliğinin paylaşılması söz konusu değildir.

4 *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri* (TTK Yayını, 1989) s. 73.

Terminoloji sorunu

Anadolu ve Rumeli Müslümanlarından oluşan milletin “Türk” adıyla anılmasına milli mücadelenin ilk günlerinden itibaren rastlanır. “Türk” tabirine yüklenen bu yeni anlamın düşünsel köklerini, 1910’ların Türkçü literatüründe hatta 1860’ların Namık Kemal-Ali Suavi ekolünde bulmak mümkün olabilir. Ancak “Türk” deyiminin etnografik, dilsel ve tarihi bir olgu olmaktan çıkıp, ortak bir milli kimliği ve dayanışma duygusunu ifade etmeye başlamasını, hemen hemen kesin bir şekilde 1919 yılı dolaylarına yerleştirebiliriz.

Batı etkisi, bu adlandırmada önemli bir rol oynar: *Osmanlı Devleti’nin Müslüman olan fakat Arap olmayan halkı*, konuştukları dil ve kendilerine verdikleri ad ne olursa olsun, Avrupalılarca öteden beri Türk sayıla gelmişlerdir. 1910’lara gelinceye kadar Osmanlı topraklarında çok ender duyulmuş olan “Türkiye” adı, Batılıların, yaklaşık sekiz yüzyıldan beri, Anadolu ve Rumeli’nin Müslümanlarca yönetilen kısmına vermiş oldukları addır. Dünya harbi sonunda kendilerine bir millet oluşturma çabasına düşen genç Osmanlı aydınlarının, bu girişimde kullandıkları kavramlar kadar terimleri de Batının aynasından yansıtmış olmaları ilginçtir. Öte yandan Dünya harbinde Arapların imparatorluktan kopmaları da, “Arap olmayan fakat Müslüman olan Osmanlı unsurlarına” yeni bir ad bulma gereksinimini acılaşmış olmalıdır.

Misak-ı Milli’nin ilanından birkaç gün sonra, 19 Şubat 1920’de Osmanlı Mebusan Meclisi’nde “Türk” ve “millet” kavramları üzerinde müzakere açılmıştır. “Türk” deyiminin anlamındaki kararsızlığı gösteren şu konuşma tipiktir:

Abdülaziz Mecdi Efendi (Karesi): “[Türk’ten] maksat Türk, Kürt, Çerkez, Laz gibi anasır-ı muhtelif-i İslamiyedir. Bu böyle midir? (Hayhay, öyledir sadaları, alkışlar). Eğer Türk kelimesinin manası bu değilse, rica ederim, burada nutuk irat edildikçe Türk tabiri yerine anasır-ı İslamiye densin.”

Rıza Nur Bey: “Öyledir!”⁵

Ankara rejiminin belgelerinde “Türkiye” deyimine 1921 başlarından itibaren rastlanır. Mustafa Kemal’in Büyük Zafer’e ilişkin 1 Eylül 1922 tarihli beyannamesi ilk kez “Türk milletini” muhatap alır; ancak bunu izleyen bir yıl boyunca bu terim yine geri plana çekilir. 1923 Nisan’ında Halk Fırkası’nın kuruluşunu müjdeleyen Dokuz Umde’de kullanılan deyim “Türkiye halkı”dır. Ancak cumhuriyetin ilanına doğru, milli mücadeleyi zafere ulaştıran İslam topluluğunun adı, “Türk milleti” olarak kesinleşir.

5 Prof. Dr. Tark Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasal Partiler* (İstanbul, 1986) c. I, s. 193.

İslami tanımın Cumhuriyet dönemindeki uzantıları

Bu aşamada değişenin henüz kavram değil, sadece ad olduğu belirtilmelidir. Örneğin yeni devletin ulusal kimliğini oluşturma yönündeki en önemli fiili adımı olan nüfus mübadelesinde izlenen ölçüt, din ölçütü olmuştur. Türkçe konuşan, Grek harfleriyle Türkçe yazan ve kiliselerinde Türkçe dua eden Karamanlılar ve Pontus Ortodoksları, ısrarlı direnişlerine rağmen Rum sayılarak sınır dışı edilmişler; buna karşılık ırk ve anadil unsuru göz önüne alınmaksızın Girit ve Rumeli'nin Müslüman halkı Türk sayılarak muhacerete kabul edilmişlerdir. Mübadeleye esas olan Lozan Protokolleri 1923'ün ilk yarısına ait olduğu halde, nüfus değişimi, uygulamada 1920'li yılların sonuna kadar Cumhuriyet yönetimini meşgul etmiştir. Bir başka deyimle, homojen Müslüman nüfusa dayalı bir toplum yaratma çabası, cumhuriyetin ilanından sonra da uzunca bir zaman sürdürülmüştür. Cumhuriyet döneminde anadili Rumca olan Müslümanlar, cumhurbaşkanlığı, bakanlık, cunta üyeliği ve diyanet işleri başkanlığı gibi makamlara yükselmişlerdir. Buna karşılık anadili Türkçe olan Hıristiyanlar'ın aynı mevkilere gelebileceklerini düşünmek, muhayyile sınırlarını zorlar.

Lozan Antlaşması ile Türkiye'de kalmalarına izin verilen gayrimüslimler için "azınlık" adı altında ayrı bir hukuki statü yaratılmış, cumhuriyetin bazı temel hukuki tasarrufları (örneğin Tevhid-i Tedrisat Kanunu, vakıfların zaptı) bu gruplara uygulanmamıştır. Azınlık statüsünün ölçütü de dindir: örneğin anadilleri Türkçe (hatta Kürtçe) olan Anadolu Ermenileri azınlık mensubu sayılırken, Ermenice konuşan Müslüman Hemşinliler Türk kabul edilmişlerdir.

Dini tanım, "laiklik" ilkelerinin ilan edildiği 1924'ten sonra bir daha asla bu netlikte ifade edilemediği halde, diğer tanımların altında adeta benliğini kaybetmiş bir ruh gibi dolaşmaya devam edecektir. Günümüze dek, halk arasında duygusal ağırlığı olan "millet" kavramı budur. Sibiryada ormanlarında yaşayan birtakım putperest kavimlerin, sırf Türkçe'yle akraba bir dil konuştukları için Türk sayılmaları fikri, altmış yıldır ders kitaplarında öğretilenlere rağmen, Türk halkına yabancıdır. Oysa ırk ve dil anlamında Türklükle alakası olmayan Boşnaklar ile Çerkesler, dinleri itibarıyla son derece doğal bir şekilde Türk kabul edilirler; görünüşleri, adları, gelenekleri, sanatları, aile ve köy yapılarıyla, Türk'e benzetilirler; kız alıp vermede direnişle karşılaşmazlar.

Günümüzde "Kürt" kavramı üzerinde oluşan belirsizliklerin de temelinde, kasıtlı çarpıtmalar kadar, toplumsal bilince damgasını vurmuş olan bu kavram yatıyor olabilir.

2. Cumhuriyetçi tanım

Tam tarihini Lozan'ın imzalandığı 1923 Temmuz ile halifeliğin lağvedildiği 1924 Martı arasına yerleştirebildiğimiz bir noktadan itibaren, dinî ölçüt, "Türk milletinin" resmi tanımından düşer. Ulusal kimliği belirleyen öge olarak, kelime-i şehadetin yerini "siyasi irade" unsuru alır: Türk olmak için gerekli (ve yeterli) koşul, Türk dilini, Türk kültürünü ve Türkiye Cumhuriyeti rejiminde ifade bulan ulusal ülküyü benimsemektir. Bu tanımda, İslamiyet unsuruna artık yer verilmez.

Cumhuriyetçi tanımın öğeleri

1931 tarihli CHP programına göre:

"Millet, dil, kültür ve mefkûre [ülkü] birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir."

"Türkiye Cumhuriyeti dahilinde Türk dili ile konuşan, Türk kültürü ile yetişen, Türk ülküsünü benimseyen her vatandaş, hangi din ve mezhepten olursa olsun Türk'tür."

Tanımda sözü geçen "dil" koşulu Türkçeyi *kabul etmekle* sınırlıdır. "Atadili" koşulu aranmamış; vatandaşın atalarının konuştuğu (ve kendi çocukluğunda öğrendiği) dil ne olursa olsun, kendisinin Türkçe konuşması ve çocuklarına Türkçe öğretmesi yeterli sayılmıştır. Buna karşılık şu da vurgulanmalıdır ki, söz konusu olan sadece resmi dil -devlet dairesinde konuşulan dil- olmayıp, *özel hayatta konuşulan dili* de kapsar. Gerçek anlamda Türk olabilmek için, yalnız sokakta değil, evinde de Türkçe konuşmak şarttır.

Atatürk'ün deyimiyile: "Bugünkü ilim dünyası içinde dili, ırk için esas kabul etmeyen alimler de yok değildir. Bu esas belki bazı camialar için doğru olabilir. Fakat Türk için, asla..."⁶

Türkiye'de anadili Türkçe olmayan çeşitli grupları Türkçe konuşmaya teşvik için Cumhuriyet dönemi boyunca alınmış olan tedbirleri bu anlayış çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

"Kültür" koşulu tanımlanmamıştır. Öteden beri Türk kültürünün en önemli (hatta, dil hariç tek) birleştirici ögesi olan İslam dini çıkarılınca geriye ortak kültür adına ne kaldığı zaten belli değildir. Uygulamada, çocuklarına Türkçe adlar vermek "kültür" koşulunun tek somut ifadesi olacaktır.

"Ülkü" terimiyle anlatılan ise, Türkiye Cumhuriyeti devletinde somutlaşan *siyasi* bir ülküdür. Üçlü serinin anahtarı bu kavramdır. İnsanları Türkçe öğrenmeye ve Türk "kültürünü" benimsemeye sevk edecek olan şey bu ülküdür. Bu anlamda siyasi ülkü, dil ve kültür öğelerini de içerir. Yeni Türk kimliğinin nirengi nokta-

6 İkinci Dil Kurultayı'nda okunan Türk Tarih Kurumu bildirgesi; aktaran Afet İnan, *Hatıralar*, s. 210-211.

sı, kavramsal çatısı, mihenk taşı, Türkiye Cumhuriyeti'dir.

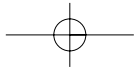
Atatürk'ün yazdığı *Medeni Bilgiler* kitabının ilk cümlesine göre, "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir." Dikkat edilirse, "TC dahilinde oturan," "tabiiyetinde bulunan", "vatandaş olan" vb. değil, *kuran*. Çünkü Atatürk'e göre millet, belli sınırlar dahilinde oturan lalettayin bir topluluk değil, bir irade ve ülkü birliğidir; emelen müttehit bir varlıktır. Türkler için bu ittifadın esası ise, Türkiye Cumhuriyeti'nde tecelli eden bağımsızlık, milliyetçilik, laiklik, cumhuriyetçilik, muasır medeniyetçilik vb. ülküsüdür. Cumhuriyet idealini ve onun bütünüleyici öğeleri olan Türk dili ve kültürünü benimseyen herkes, din ve soy ayırımı olmaksızın kendine Türk diyebilir.

Tıpkı İslamiyet'e girmek için kelime-i şehadetin yeterli sayılması gibi, o halde, yeni anlamıyla Türklüğün şartı da bir siyasi amentüdür. Türklüğü tesis eden irade beyanı, Kurtuluş Savaşı, Millet Meclisi, padişahın ve halifenin kovulması, Sakarya, Dumlupınar, düşmanın denize dökülmesi, laiklik, Medeni Kanun, şanlı ordu, Latin alfabesi, 19 Mayıs, 23 Nisan, 30 Ağustos, 9 Eylül, 29 Ekim gibi birtakım temel kavram ve sembollerini içeren, kısaca "vatan-millet-Sakarya" deyimleriyle özetlenen bir formüldür. Bu formülü kabul ve beyan etmekle Türk olunur.

Cumhuriyetçi tanımın teorik öncülleri

Yukarıdaki listede dikkati çeken bir özelliğe parmak basmalıyız. Dikkat edilirse, Türklüğü tesis eden kavram ve semboller dizisinin tümü ortak bir özneye -aktöresahiptir. Kendisine (sözgelimi Ulutürk, Yücetürk, Kahramantürk vb. değil) *Atatürk* adı verilmesi rastlantı değildir. Çünkü cumhuriyetin kurucusu, yalnız Türklerin lideri, rehberi, en büyüğü, en değerlisi vb. değildir: Türk milletini var eden etkili ilkedir. Türk milletini, O'na boyun eğmekle milletleşir. Anadolu'nun rahmindeki şekilsiz cenin, O'nun müdahalesiyle Türk olmuştur! Teorik altyapısı bugün az çok unutulduğu halde fiili etkisini sürdüren bu ilginç kavramın, 1920'ler dünyasında revaçta olan "korporatif siyasi teorilerle" yakınlığı ilgi çekicidir.

En etkili ifadesini İtalya'da Mussolini rejiminde bulan mistik-organik ulus düşüncesinin (1930'ların Hitler Nazizminden farklı olarak) ırkçı boyutlarının, bir hayli önemsiz kaldığı belirtilmelidir. Macaristan'da Aziz Isztvan Tacı ve Portekiz'de *estado novo* düşüncesi etrafında simgeleşen; İspanya'da genç Primo Rivera'nın *Falange*'i ve Fransa'da aşırı sağ *Action Française* bünyesinde örgütlenen siyasi hareketlerin ortak paydası ırk değil, mitik öğelerle donanmış bir devlet ve lider fikri etrafında "kenetlenen" ve bu sayede tarihi işlevini yerine getirecek olan 'ulus' kavramıdır. Ulusu harekete geçiren, ona ruh ve anlam veren unsur 'lider'dir. Bireysel kimliğini ve özgül iradesini alt ederek kendini 'lider'e adayın herkes, 'ulus'un makbul bir üyesi sayılır. Örneğin İtalya'da Musevi asıllı kişiler, soy ve din farkı gözetilmeksizin, (1938-39'a dek) faşist devlet örgütünün en üst düzeylerinde görev

alabilmişlerdir. Görünürde birleştirici ve toparlayıcı özellikleri olan bu akımın, Birinci Dünya Savaşı'nın manevi krizini izleyen yıllarda tüm dünyada belirli bir ilgi toplamış olması yadırgatıcı değildir. Teorinin müthiş yapısal zaafı ancak zamanla fark edilecektir. Şöyle ki: Bir ulusa mensup vatandaş olmanın koşulu bir ulusal ülküyü (ve o ülküyle özdeşleşen siyasi seçenekleri) benimsemek ise, o halde o ülküyü ve uzantılarını benimsemeyi reddeden bir kimse mantıken "vatansız" veya "vatan haini" olmak zorundadır. Temel vatandaşlık hakları, siyasi bir ideale sadakat koşuluna bağlanmıştır. İdealin sınırları ne kadar geniş ve esnek çizilirse çizilsin, sonuçta 'ülkü'ye ve 'lider'e sadakatinden kuşku duyulan herkes "vatan hainliği" suçlamasıyla karşı karşıyadır. İhanet kuşkusunun böylesi merkezi bir önem kazandığı siyasi bir ortamda, "vatansızlık" ve "hainlik" suçlamaları kaçınılmaz olarak siyasi mücadelenin ana silahlarından biri haline gelecek, temel vatandaşlık hakları sürekli olarak sorgulanacak, totaliter devletin kanlı ve paranoyak üslubu tüm topluma hakim olacaktır.

Ulusal ülkü kavramına dayalı milli kimlik düşüncesi, yirmi yıla yakın bir kan ve felaket çağından, yeryüzünün uygar uluslarının birçoğunda saygınlığını yitirmiştir. İkinci Dünya Savaşı talihsizliğini yaşamamış olan Türkiye'de ise, uygar dünyanın 1945'ten beri nefret ve infiale andığı bu teori, halen "birleştirici", hatta "demokrat" ve "sol" bir anlayış olarak sunulabilmektedir.

Türk cumhuriyetçi ideolojisinin "sol" boyutu da ilgiden uzak değildir. 1923-24'te genç Türk Cumhuriyeti'nin (ve daha dolaylı da olsa, genç İtalyan faşizminin) önündeki en etkileyici model, aynı günlerde ilk kuruluş evresini tamamlamakta olan Sovyet rejimi olmuştur. Bolşevik cumhuriyet, aynı zamanda, Ankara rejiminin uluslararası platformdaki en yakın müttefikidir. Her iki devrim rejimi, imparatorluktan arda kalan çok dilli ve çok dinli bir nüfusu, radikal bir siyasi heyecan etrafında yeniden birleştirmeyi hedeflemişlerdir. Siyasi bir ideale dayalı olarak tanımlanan yeni ulusal kimlik, her iki projenin kilit unsurudur. Rus yönetiminin "Sovyet halkı" kavramı etrafında kurmayı denediği kapsayıcı ulus bilinci ile, Kemalist cumhuriyetin deklare ettiği ulus ilkesi arasında yabana atılmayacak bir paralellik görülür.

Ancak arada bir önemli fark vardır. Hiçbir tarihi çağrışımı olmayan "Sovyet halkı" deyiminin aksine, "Türk" deyimini yalnızca bir siyasi idealin değil, aynı zamanda belli bir etnik grubun adıdır. Yeni ilan edilen anlamının yanı sıra, daha eski ve daha yerleşik bir başka tanıma sahiptir. Eğer kurduğumuz paralelliği sürdürmek gerekirse, yapılan şey, "Sovyetler Birliği'ni kuran sosyalist halka *Rus milleti* adı verilir" demenin bir benzeridir. Yeni bir kavram için, eski bir terim kullanılmıştır.

"Türk" sözcüğünün eski (etnik) anlamıyla yeni (siyasi) anlamı arasındaki ayırım, TC kurucularının bu dönemdeki ifadelerinde asla açıklığa kavuşturulmadığı

gibi, muğlaklığın adeta bilinçli bir şekilde sürdürüldüğü duygusu bazen kendini hissettirir. Örneğin Başvekil İnönü'nün 27 Nisan 1925'te Türk Ocakları merkezinde söylediği şu sözlerde, "Türk" deyiminin hangi anlamda kullanıldığı belirsizdir: "Türk'e ve Türklüğe riayet etmeyi ezeceğiz [...] memlekete hizmet edenlerden talep edeceğimiz, her şeyden evvel Türk ve Türkçü olma"dır"⁷

Eğer kastedilen "cumhuriyet ülküsünü vb. benimsemek" şeklindeki siyasi tanıma, o zaman söylenenler "rejime boyun eğmeyi ezeceğiz" gibi basit bir anlam indirgenebilir. Öte yandan söylevin, Doğu isyanının kontrol altına alındığı günlerde ve Şeyh Sait'in ele geçirilmesinden birkaç gün sonra söylenmiş olması, akla ister istemez başka ihtimalleri getirmektedir.

3. Irkçı tanım

Türkleri "Orta Asya kökenli bir ırk" olarak tanımlayan teorinin, İslami veya cumhuriyetçi ulus tanımlarıyla mantıken çeliştiği açıktır. Orta Asya kökenli olmayan bir insan, bu teoriye göre Türk sayılmaz. Buna karşılık Orta Asya kökenli olduğu halde (İslami tanıma göre) Anadolu-Rumeli Müslümanlarından olmayan, veya (cumhuriyetçi tanıma göre) TC vatandaşı olup cumhuriyet ülküsünü vb. benimsemeyen insanlar -örneğin putperest Yakutlar veya komünist Azeriler- ırkça Türk oldukları halde, öbür tanımlara göre Türk sayılmazlar.

Günümüz Türklerini Orta Asya'nın yerli halkıyla soydaş sayan teori, nispeten yakın zamanlarda ortaya atılmış bir siyasi tezdır. 20. yüzyıl başlarında Rus egemenliği altında yaşayan Azeri ve Tatar aydınları arasında yayılmış; 1910'lardan itibaren Türkiye'de Jöntürk hareketi bünyesinde heyecanlı kabul görmüştür. Milli mücadele yıllarında bu görüşün arka plana çekildiği görülür. *Ankara rejiminin resmi beyan ve belgelerinde 1920-1929 yılları arasında Türklerin Orta Asyalı köklerinin en ufak bir izine rastlanmaz. Ancak 1929 sonlarından itibaren Gazi'nin kendini adadığı tarih ve dil araştırmaları sonucundadır ki, Türk ırk tezi, Cumhuriyetin hakim görüşü niteliğini kazanır.*

Yeni tezin, o sıralarda Almanya'dan dünyaya yayılan düşünce akımlarıyla akrabalığı dikkat çekicidir. Nitekim farklı dış rüzgârların esmeye başladığı 1944'te ırkçı tez resmen terk edilecektir. Ancak bu terk ediş hiçbir zaman tam olmamıştır: Bazı aşırı öğeler törpülenmekle birlikte, devletin çeşitli kademelerinde ırkçı görüş etkisini sürdürecektir, özellikle milli eğitim ve silahlı kuvvetler bünyelerinde etkinliğini günümüze kadar koruyacaktır.

7 Aktaran Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Türkiye'de "Kürt Sorunu", 1924-1938* (Ankara, 1975), s. 56. İngilizce'den tercüme edilmiştir (sık sık ve değişen sözcüklerle alıntılanan bu konuşmanın Türkçe aslını bulamadık).

Türk ırkçılığının ana hatları

Irka dayalı "Türk" tanımının cumhuriyet döneminde resmi ağızdan ilk ifadesi, 1930'da Gazi'nin "irşad ve rehberliğiyle" yazılan ve daha sonra tüm cumhuriyet okullarında tarih eğitiminin temeli haline getirilen *Türk Tarihinin Ana Hatları* kitabıdır. Buna göre,

"Filhakika bugünkü Avrupa'nın büyük millet kütleleri doğrudan doğruya bir irka mensup olmadıkları gibi, bu cemiyetlerin ekserisinde bariz vasıflarını muhafaza etmiş hakim bir ırk da mevcut değildir."

Halbuki:

"Tarihin en büyük cereyanlarını yaratmış olan Türk ırkı, en çok benliğini muhafaza etmiş bir ırktır. [...] Uzvi vasıflarını, uzvi olan dimağını ve lisanını daima korumuştur. Bütün tarihte böyle bir ırkı, bir millet halinde görmek, bilhassa zamanımızdaki insan heyetlerinin pek çoğuna nasip olmayan büyük bir kuvvet ve büyük bir şereftir."⁸

1932 Türk Tarih Kongresi'nde kesin biçimine kavuşan Türk ırk teorisini şöyle özetleyebiliriz:

a. Üstün ırk, Orta Asya'dan dünyaya yayılan Türk ırkıdır. "Alp ırkı" diye de tanınan bu ırk, beyaz cilt, brakisefal kafa, ince burun, düz ağız ve A grubu kan gibi uzvi (organik); medeniyet, kahramanlık, sanat yeteneği gibi içtimai (sosyal) özellikleriyle tanınır.

1934-35 ders yılında Atatürk tarafından İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde İnkılap Tarihi dersleri vermekle görevlendirilen CHP genel sekreteri Recep Peker'e göre,

"İnsanlık tarihi yirminci yüzyıla açılırken [...] tek bir şey, Türk kanı bu gürültüler içinde temiz kalmıştı. Batı Türklerini bu çöküntü içinde kanının arılığı korudu ve sakladı. Dünyaya batırlık örneği gösteren Osmanlı ordusunun yüksekliği [...] bu orduları yaratan bay Türk ulusunun kanındaki yücelikten geliyordu."⁹

b. Türk ırkının belirleyici bir vasfı dildir. Bir topluluğun "öz" Türk ırkından sayılabilmesi için Türk dilini korumuş olması şarttır.

c. Tarihteki tüm uygarlıklar, ya bizzat bu ırk veya bu ırkın egemenliği altına girerek onun üstün özelliklerinden pay alan karışık toplumlar tarafından kurulmuştur. Sümer, "Eti" ve Etrüskler öz Türktür; Çin, Hint, Arap, Babil, Mısır, Yunan ve Roma uygarlıkları ise, hakim Türk unsurunun etkisiyle uygarlaşmış ilkel toplumların eseridir.

d. Yeryüzünün tüm uygar toplumları ırkça az ya da çok karışarak asıllarından

⁸ *Türk Tarihinin Ana Hatları* (Ankara Maarif Matbaası, 1930) s. 37-39.

⁹ Prof. Recep Peker, *İnkılap Dersleri Notları* (Ankara Ulus Basımevi, 1936) s. 5-8.

uzaklaşmış oldukları halde, Türkiye Türkleri, dillerini ve diğer ırsi özelliklerini korumuş saf bir ırktır; dolayısıyla öbür toplumlardan üstündür.

e. Saf Türk ırkının çağımızdaki mümtaz timsali, Gazi Hazretleridir. Birinci Tarih Kongresi'nde Şevket Aziz (Kansu), sarışın bir köylü karı-koca ile "yavrularını" Türk ırkının örnekleri olarak kongreye sunacak, sonra Gazi'ye dönüp kendisini "bu mütekâmil ırkın" önderi olarak selamlayarak "sürekli alkışlar" toplayacaktır.

Türkler ve öz Türkler

Bu enteresan teorinin dikkati çeken özelliklerinden biri, şüphesiz, d. maddesinde ifadesini bulan saf ırk iddiası yoluyla, Türkiye halkının tümünü Türk ırkına dahil etme girişimidir. *Bütün* Türkiye halkı eğer Orta Asya kökenli ise, o halde tüm TC vatandaşları -yalnız siyasi ideal anlamında değil, ırk itibarıyla de- Türk sayılabilirler. O zamanlar Anadolu'nun en eski halkı sanılan Hititlerin Türklüğü üzerinde bu yüzden ısrar edilecektir; Türk tarihçi ve dilbilimcilerinin önemli bir bölümü 1932'den itibaren bu yüzden tüm emeklerini, tarih boyunca Anadolu ve çevresinde yaşamış olan kavimlerin Orta Asyalılığını kanıtlamaya hasredeceklerdir.

Ancak teorik zorlamalar, tarihin ve toplumun olguları karşısında zayıf kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti topraklarında soyca Orta Asya kökenli olduğu kanıtlanamayan çok sayıda insan vardır. Türk dilini "korumuş" olmak eğer Türk ırkının asli göstergelerinden biriye, Türkiye'de bu tanıma uyan nüfus 1920'lerde yüzde 60-70'i bulmaz. Eğer belirleyici olan genetik anlamda "soy" ise, biraz tarih bilen herkes bilir ki, Türkiye'de kökü Orta Asya'ya dayanan, daha doğrusu ataları arasında Orta Asyalı oranı yüzde beşi-onu aşan insanların sayısı pek cüz'üdür.

Gerçi akla hayale gelebilecek her türlü etnik unsuru Orta Asya kökenli ilan etmekle, bu itirazların önüne aşılması güç gibi gözüken bir safсата duvarı örülmüştür. Ama bu duvar, olgusal dayanaksızlığı bir yana, mantıken de çürüktür. Yeryüzünün aşağı yukarı bütün ulusları eğer Türk kökenliyse, o zaman Türk olmanın herhangi bir ayırt edici özelliği kalmaz; tüm insanlar Türk'tür, kimin kimden üstün olduğu belli değildir. Yok eğer Türkiye Türkleri, örneğin dil ve törelerini korumuş olmaları yüzünden ötekilerden daha Türk ise, o zaman Türkiye halkını tek ırk olarak tanımlama çabası iflas eder; Türkiye'de herkes Türk'tür, ama bazıları daha Türk'tür.

Teorinin *tarihi ve mantiki* tutarsızlıkları sırttığı anda (ki, daha o devirde, belki Atatürk hariç herkesin bu tutarsızlıkların farkında olduğunu gösteren işaretler vardır) Türkiye'de a) soyca Türk olan ve olmayanlar bulunduğu veya b) bazı Türklerin soyca diğerlerinden daha Türk olduğunun kabul edilmesi gerekecektir.

Eğer Türk ırkı üstün vasıflarını eğitim ve akültürasyon yoluyla değil "asil kanı"

yoluyla kazanıyorsa, bundan, soyu karışmamış bir Türk'ün karışık olana oranla daha üstün vasıflara sahip olduğu sonucu çıkar. Dolayısıyla, örneğin soyunda Bulgar veya Arap kanı olan bir Türk, safkan bir Türk'ün hasletlerine sahip olamaz. Cumhuriyetçi tanıma güvenerek Türk dilini, kültürünü ve ülküsünü benimsemekle Türk'üm diyebileceğini sanmış ve bundan dolayı mutlu olmuş bir Ermeni, asla "bay Türk ulusuna" intisap edemez. Atatürk'ün kendisi bu yönde net bir ifade eden dikkatle kaçınmış olsa bile, ileri sürmüştüğü teorinin mantiken işaret ettiği sonuç budur.¹⁰

1930'ların hakim siyasi kişiliklerinden, Atatürk'ün sofrasının müdavimi, Adalet Bakanı ve Türk İnkılabı Tarihi profesörü Mahmut Esat Bozkurt'a göre:

"İhtilalcilerin müteyakkız ve dikkatli olmalarını icap ettiren noktalardan birisi de, eserlerin karşılaşması mukadder olan kaypaklıklardır. Bizim son zamanlar tarihimize kaypaklık sonu ekseri yabancılarla Türk olmayan Müslümanlardır. Çerkes, Arnavut, Arap, ilah gibi. Bunlara dikkat gerekir."¹¹

"[...] Bir ihtilal hangi millet hesabına yapılırsa, muhakkak o milletin öz evlatlarının eliyle yapılmalı ve onun elinde kalmalıdır. Mesela: Türk ihtilali, öz Türklerin elinde kalmalıdır. Hem de kayıtsız, şartsız."¹²

"[İstiklal Savaşı sırasında Londra Konferansı'na Ankara hükümeti adına katılan Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'in Çerkesliğinden söz ederek] Türk devlet işlerinde Türk'ten başkasına inanmayalım. Türk devlet işlerinin başına öz Türk'ten başkası geçmemelidir."¹³

Bunun bir adım sonrasını, Adliye Vekili sıfatıyla 20 Eylül 1931'de verdiği bir demecinde yine Bozkurt şöyle ifade etmektedir: "Benim fikrim, kanaatim şudur ki, bu memleketin kendisi Türk'tür. Öz Türk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır."¹⁴

10 26 Aralık 1930 tarihli *Cumhuriyet*'te çıkan başyazısında Yunus Nadi, Menemen olayının sorumluluğunu basında Serbest Fırka'yı desteklemiş olan kalemlere mal ederek, şu görüşü savunur:

"Mağuş fikirli, *aslı nesli bozuk* birkaç hergelenin matbuat hürriyeti namına her gün kustukları hezeyanlardan tabii böyle sonuçlar çıkacaktı." (Sözü edilen şahıslardan biri Zekeriya [Sertel]'dir.)

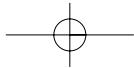
1930'lardan beri Türk siyasi literatüründe seçkin bir mevkie sahip olan "aslı nesli bozuk" kavramı, gerek İslami gerek cumhuriyetçi ulus tanımlarında herhangi bir anlam ifade etmez. İslamiyette esas olan kelime-i şehadettir; "aslı nesli bozuk olmak" bu anlamda bir hakaret değil, hatta (kendisi veya atalarının hidayete ermiş olması anlamında) bir övgü dahi olabilir. Cumhuriyetçi görüşte de belirleyici olan köken değil ülküdür. Ulusal ülkü uğruna aslını ve neslini inkar ederek Türklüğe bağlanmış biri, doğuştan Türk olan birine oranla, mantiken daha makbul sayılmalıdır.

11 Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali* (İstanbul, 1940) s. 141-142.

12 Aynı eser, s. 228.

13 Aynı eser, s. 446.

14 *Son Posta*, 21.9.1931; aktaran Mete Tunçay, *Türkiye'de Tek Parti Yönetiminin Kurulması* (Ankara Yurt Yay., 1981) s. 301.

Burada sözü edilen hizmetçi ve köle adayları Türkiye’de yaşayan yabancılar olmadığına göre, 1924 Anayasası’nda sözü edilen “vatandaşlık itibarıyla” Türklerden (ve ayrıca Türk tarih tezinde sözü edilen Hitit, Kürt, Etrüsk vb. Türklerinden) ayrı bir de “öz Türkler” bulunduğu sonucu çıkmaktadır.

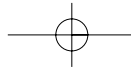
Sözün söylendiği tarih dikkat çekicidir. Almanya’da Hitler’in iktidara geleceği beklentisi, 1931 Eylülü başlarından itibaren kamuoyunun egemen kesimlerini etkisi altına almıştır. Ekim başında Nazi lideri, Hindenburg’la tarihi görüşmesini yaparak iktidar adaylığını kesinleştirecektir.

Sonuç

Cumhuriyetçi tanımın 1930’dan sonra terk edildiğini ileri sürmüyorum -nasıl ki dini tanım da, 1924’ten sonra adı ve sanıyla bir daha anılmadığı halde, kullanım-daki etkisini yitirmiş değilse... Cumhuriyetin “Türk” tanımı, sonuçta din, siyasi inanç ve ırk unsurlarının iç içe girdiği, muğlak ve lastikli bir kavrama dönüşmüştür. Gerek devletin gerekse toplumun kolektif bilincinde yer etmiş olan Türk kavramı, üç unsurun hiçbirinden soyutlanamaz.

Farklı siyasi eğilimler ve farklı toplumsal kesimler, üç unsurdan birini veya ötekini ön plana çıkarabilir. Halk tabakalarında dini tanım hala egemendir. Devletin kilit bazı teşkilatlarında ırkçı tanım ön planda bulunur. Cumhuriyetçi tanım, 1950’lerden beri Kemalizm sıfatını tekeline almaya çalışan dar bir idealist-devletçi zümre tarafından savunulmaktadır. Her üç tanımın savunucuları, tezlerini Atatürk’e dayandırabilirler; cumhuriyetin kurucusunu görüşlerine tanık gösterebilirler.

İrk ve din temeline dayalı ulus kavramlarını bugün “Atatürk milliyetçiliğinden” birer sapma sayanlar, her şeyden önce cumhuriyetin kurucusunun görüşleriyle yüzleşmek zorundadırlar.

DEFINING THE TURK?

SEVAN NIŞANYAN

I. Is every Turkish citizen a Turk?

The concept of the “Turk” was formulated by Atatürk, and it set the foundations for the official view of the Turkish Republic. This concept has recently begun to be often expressed as the objective and comprehensive definition of an identity that relies on the sole condition of being a citizen of the Turkish Republic.¹ To my mind, this view stems partly from a terminological confusion and partly from a lack of knowledge of historical facts.

¹ And a child of the Republic who aspires to become the country’s leader declares: “this country’s problem arises from the fact that we say ‘How happy is he who says he is a Turk’, if we said instead ‘How happy is he who says he is a citizen of the Republic of Turkey’, the problem would be solved”... He is not even aware of the meaning of these words of Atatürk. He doesn’t see, doesn’t want to see the difference - such an important one - between “How happy is he who is a Turk” and “How happy is he who says he is a Turk”... Atatürk is not behaving in a racist manner... Atatürk is not discriminating those who are of Central Asian origin... It is enough to say “I am a Turk”... Besides, he had this written down in the Constitution ...” Hıncal Uluç, *Sabah* 2.9.1994.

Just as the Kemalist understanding of nationalism is not a “chauvinistic” one, it is not based on language, race or religion. The Kemalist understanding of nationalism is based on territory. “All citizens who live on the territory of the Turkish Republic and consider themselves Turkish” are embraced by the Republic, which endeavours to fuse them in the same cultural melting pot, regardless of their language, religion or race. [...] All efforts of appropriation of the cultures of the people of Eti, the Sumerians and other civilisations that have blossomed in Anatolia must be evaluated within the framework of such an understanding of “nationalism”. Prof. Dr. Toktamış Ateş, *Biz Devrimi Çok Seviyoruz*, İstanbul 1994, p. 61-62.

1.

It is necessary to be aware of a logical distinction that is as important as it is evident.

There is a serious difference, in meaning as well as in scope, between the objective (juridical) definition that states: “*everyone who is a citizen of the Turkish Republic is a Turk*”, and the subjective (deterministic) one that reads: “*everyone who adopts the Turkish language, culture and national ideal is a Turk.*” The definition most widely used in Kemalist literature is not the former but the latter. Notwithstanding certain rare and ambiguous expressions, the first definition is nowhere to be found in either Kemalist ideology, official acts or in everyday language.

It is non-existent in Kemalist ideology: Certain citizens of the Turkish Republic do not speak Turkish. They might not partake in the political will that finds its expression in “the adoption of Turkish culture and the national ideal” either. Until recently however, speaking Turkish in the private sphere (and giving one’s children Turkish names) was deemed the major manifestation of dedication to the Turkish ideal. It is this approach that frequently led to the launching of such slogan as “Citizen! Speak Turkish!” Those not speaking Turkish were harassed in the streets and in the press, pressure was exerted to have them removed from office if they were in the public sector, banned from universities, and even expelled from the country.

It is interesting to note that these tendencies have found much favour among those known as Kemalists. Particularly in the 1930s and 1940s, Kemalism, or “idealism”, to use a then frequently employed term, was almost wholly articulated around these themes. The national-idealistic will which had somewhat begun to falter towards the 1950s, was to experience a revival, especially in the years following the military coups of 27 May 1960 and 12 September 1980, when it fused with the Atatürkist discourse.

It does not appear in everyday language: Well embedded in the language for the last thousand years, the concept of the Turk is too powerful to be reduced to a definition of the condition of being a citizen of the Turkish Republic. It is known that there are certain “Turks” who are citizens of such countries as Bulgaria, Greece and Macedonia. On the other hand, calling non-Muslim Turkish citizens “Turks” is not something most people’s ears are accustomed to hear. For instance, in almost all books and articles relating to the Ottoman era, expressions like “the minorities grew richer while Turks were economically regressing” are often used. These minorities were obviously considered as non-Turkish.

It does not appear in official acts: Certain laws of the Turkish Republic ack-

knowledge the existence of Turks who are not citizens of the Turkish Republic, as well as of citizens of the Turkish Republic who are not Turks. For instance, Law No. 2510, promulgated in 1934, makes significant distinctions between immigrants and refugees “belonging to the Turkish race” and citizens of the Turkish Republic “not belonging to the Turkish race”, in relation to their rights and freedoms. Even today, a tacit and not officially acknowledged distinction, known to everyone, is made between “being a citizen of the Turkish Republic” and “being a Turk” in relation to the conditions required to become a civil servant.

2.

Alleged to be the major evidence of the definition of a “Turkishness” based on citizenship, Article 88 of the *1924 Constitution* is not, in fact, as clear as one might think. This is how the article defines the term “Turk”:

“The people of Turkey are defined as Turks with regard to their citizenship irrespective of their religion or race. [...] The attribute Turk is referred to under legally specified circumstances.”

The above article has been adapted from the 8th article of the *1876 Kanunu Esasi (Constitution)* and its definition of “being Ottoman”.

“All individuals who are subjects of the Ottoman State are indiscriminately called Ottoman, irrespective of their religion or creed and the attribute Ottoman is used and referred to under specified legal circumstances.”

What is noteworthy here is the addition of the phrase “with regard to their citizenship” in the 1924 text. The function of this clause, which has not been separated from the rest of the Turkish sentence with commas, is ambiguous: it is not clear whether it defines the term “Turk” or the verb “defined”. One wonders whether a legal concept such as “Turks with regard to their citizenship” was invented as distinct from that of the “real Turk”. For instance, does the concept of the Turk expressed in the statement “the glorious Turkish nation” comprise those who are Turks with regard to their citizenship?

The verdict No. 947/3 pronounced on 31 March 1947 by the Second Military Court of the Istanbul Martial Law Commandment reinforces these doubts. In its acquittal of a group of people accused of racism and Turanism (a movement promoting the unity of all peoples of Turkic or Turanian origin), the court advanced detailed legal evidence to claim that the concept of “Turk with regard to citizenship” as expressed in the Constitution does not have the same meaning as “the Turkish nation in terms of race and lineage.” According to this verdict:

“The wording ‘with regard to citizenship’ [in article 88 of the Constitution] is relevant only in so far as it [i.e. the expression “with regard to citizenship” -SN] refers to a community embodied in a nation as ‘Turks’. [...]

“These individuals who are Turkish citizens and are called Turks, do not in fact belong to the Turkish race or lineage. [...]

“All these legal dispositions are evidence that the wording ‘are called Turks’ in article 88 of the Constitution, indicate that this is the case only with regard to citizenship.”²

As can be seen, the court upholds the view that the definition that Atatürk himself worded for the 1924 Constitution cannot be interpreted in the sense that “all individuals who are citizens of the Turkish Republic are (absolutely and unconditionally) Turks”.

3.

The view that Turkish citizenship offers the basis for a unified national identity, as in the case of American or French citizenship, should be analysed in the light of the above mentioned distinctions.

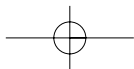
The debate as to whether all the citizens of the Turkish Republic are to be considered *sine qua non* as “Turks” or not - and consequently, as to whether they are unconditionally and undisputedly endowed with basic citizens’ rights or not, has retained all its ambiguity since 1923.

In many of the official and political texts of the period following the declaration of the Republic, the state of being a Turk is bound to certain provisos and conditions that are distinct from those related to the state of being a citizen. It was consequently acknowledged that a part of the citizens of the Turkish Republic are not Turks, or are at least not “real Turks” or “Turkish in terms of race and lineage”. Now let us see what these provisos and conditions are.

II. Atatürk says

It can be observed that between 1919 and 1938, Atatürk attributed at least three different meanings to the terms “Turk” and “Turkish nation”. All three meanings have become well established in the official discourse of the Republic, each one being used to different degrees and with a different emphasis. In the absence of a meticulous analysis, the three definitions seem to be intertwined in an inextric-

² Nejdet Sançar, *İsmet İnönü ile Hesaplaşma* (Ankara 1973) p. 95-96.

cable web of confusion that renders a logical assessment practically impossible.

The definitions of the “Turk” that dominated the Atatürk’s discourse during three different phases of his political career can be summed up as follows:

1. *The religious (Islamic) definition:* “The Muslim people of Anatolia and Rumeli (Balkans and other European provinces of the Empire) are Turks.”

2. *The political (Republican) definition:* “Everyone who is a citizen of the Republic of Turkey and who adopts the Turkish language, culture and ideal is a Turk.”

3. *The ethnic (racist) definition:* “the people of Central Asian origin are Turks.”

The first definition marks the starting point of and ideological basis for the National struggle, during the years 1919-1922.

The second definition comes into play with the declaration of the Republic, in 1923, and the abolition of the official status of Islam in the beginning of 1924, marking a radical breakaway from the first definition.

The evolution of the third definition is somewhat more problematic. Although hints of racist views were sporadically sensed from the very onset of the Republic, they became more pronounced only during the winter of 1929-30 when Atatürk devoted his time to the study of history. On the occasion of the 1932 History Congress, the racist thesis is officially proclaimed. From that time on, there are continued efforts to reconcile the racist and Republican definitions. The resulting Turkish history and language theories may, in a sense, be considered to be the expression of this strained effort to create a synthesis.

The logical demarcation of the three definitions is, in fact, quite clear. As for the reason why the present day concept of “Atatürkist nationalism” is identified only with the second one, i.e. the Republican definition, it is another topic to be treated in relation to the history of Turkish political thought after 1938.

1. The religious definition

The “nation”, as object of the National Struggle, is made up of the Muslim population of Anatolia and Europe.

The National Pact Declaration of 1920, which can be considered as the manifesto of the National Struggle, defines the national territory that can in no way be divisible (with the exception of Arab lands) as “parts inhabited by the *Ottoman Muslim majority*”. The term “Turk” is not to be found in the National Pact.

A similar definition of “nation” is made in the regulation of the Anadolu ve Rumeli Mudafaayi Hukuk Cemiyeti (Association for the Defence of Law in Ana-

tolia and the Balkans). The *nation* which this organisation claims to represent is made up of “*the totality of the Islamic elements* (with the exception of the Arabs remaining outside the frontiers established by the Mondros treaty) [...] whose hearts are filled with esteem and feelings of altruism for one another.” According to the article of the regulations on organisational issues “all Islamic citizens are considered natural members of the association”³ The term “Turk” is not to be found in any of the basic texts of the Association.

Similarly, the *Nation* mentioned in the Amasya Declaration, the notification referring to National Assembly elections, the laws, definitions and decisions promulgated in the name of the National Assembly, is constituted by the Non-Arab Muslim people of the Ottoman Empire.

According to Mustafa Kemal,

“No one should imagine that there is only one kind of nation amongst the Islamic elements within the national borders. There are Circasians and other Islamic elements. And these borders are the national borders of fraternal nations living in fusion with one another and united in all their aims in every sense. (Cries of ‘they are all Islam, all brothers’ are heard.)” (Inaugural speech at the Grand National Assembly, 23 April 1920)

“Those who compose the Grand National Assembly are not only Turks, not only Circasians, not only Kurds, not only Laz. They are the Islamic elements formed by all these parts, they are a cordial community.” (1.5.1920)⁴

It must be emphasized that the religious-national discourse used here represents a radical break from Ottoman ideology in its final phase. Starting with the 1839 Tanzimat Fermani (Reform Decree), the Ottoman state made a commitment -at least on an official plane- to the ideal of an Ottoman nation comprising all citizens irrespective of religion or creed. Consequently, the religious-national ideal put forward in 1919 is the rejection and denial of an eighty year long effort towards social integration. In a sense it represents a return to the old Ottoman mentality and the idea of a homogenous Islamic state, which had seem to come to an end with the abolition of the Janissaries order.

As regards the definition of the chosen social identity, the National Struggle represents an approach that is diametrically opposed to the Ottoman ideal of reform expressed in the term “Tanzimat”.

3 The second article of the ARMHC regulations clarifies the relations between “our nation” and these elements in its reference to “the non-Muslim community at large with which we have co-existed for centuries in our motherland.” If co-existence with non-Muslim elements in the same motherland is not objected to in principle, there is no mention of sharing the same *national* identity.

4 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* (TTK Yayını 1989) p. 73.

A Question of terminology

References made to a nation composed of Muslims of Anatolia and Europe as "Turks" can be frequently encountered from the first days of the National Struggle onward. The conceptual source of this new meaning attributed to the term "Turk" may be found in the Turkist literature of the 1910's and even earlier, in the Namik Kemal-Ali Suavi school of thought of the 1860's.

An almost accurate date, however, that of 1919, can mark the transition of the meaning of the term "Turk", which now no longer referred to an ethnographic, linguistic and historical phenomenon, but began to express a feeling of common national identity and solidarity.

Western influence plays an important role in this naming process: The Muslim but non-Arab people of the Ottoman State have always been considered as Turks by Europeans, regardless of the language they spoke or the name they gave themselves. Up until the 1910's and for about eight centuries, Westerners had used the word "Turkey", which was rarely heard in Ottoman territory, to denote the parts of Anatolia and Europe under Muslim rule. It is interesting to note that not only the concepts but also the very terms the young Ottoman intellectuals used at the end of the First World War in their attempt to create a nation for themselves should originate from the mirror of the West.

On the other hand, with the breaking away of the Arabs from the Empire during the First World War, the necessity to find a new name for the "Ottoman subjects who were not Arabs but were Muslims" must have become urgent.

A few days after the declaration of the *Misak-i Milli*, a debate was launched on 19 February 1920 in the Ottoman Parliament on the concepts of "Turk" and "Nation". The following intervention is typically indicative of the hesitation concerning the meaning of the term "Turk":

Abdulaziz Mecdi Efendi (Karesi) "What is intended [by "Turk"] are the various Islamic subjects like Turks, Kurds, Circasians and Laz. Is this so? (Yes, yes, it is so, exclamations and applause). If this is not the meaning of the word Turk, I beseech you, in your speeches not to use the term Turk, but that of Islamic subjects."

Riza Nur Bey: "Yes, it is so!"⁵

From 1921 on, the term "Turkey" can be found in the documents of the Ankara regime. Mustafa Kemal's historic declaration of 1 September 1922 on the Great Victory, is addressed for the first time to the "Turkish nation". During the year that follows, however, the term once again recedes to the background.

5 Prof. Dr. Tark Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler* (Istanbul 1986) vol. I, p. 193.

“The People of Turkey” is the term used in the Nine Principles acclaiming the founding of the People’s Party in April 1923. Towards the declaration of the Republic, however, the name of the Islamic community who brought the National Struggle to victory is clearly defined as the “Turkish nation”.

Further expressions of the Islamic definition during the republican period

It must be noted that the change that came about in this phase did not yet concern the concept but merely the name. The criterion adopted, for instance, during the exchange of populations, which was the most important practical step taken by the new state to forge its national identity, was that of religion. The Karamanli and the Pontus Greek Orthodox communities, who spoke Turkish, who wrote in Turkish using Greek characters and who prayed in Turkish in their churches, were considered as Greeks and were expelled despite their strong protestations. On the other hand, the Muslims of Crete and Europe were considered as Turks, notwithstanding issues of race and mother tongue, and accepted as immigrants. Although the Lausanne Protocols providing the basis for the exchange of populations, dates from the first half of 1923, in practice, the exchange of populations continued to preoccupy the Republic’s administration until the end of the 1920s. In other words, the effort to create a society based on a homogenous Muslim population was pursued for a considerable length of time following the founding of the Republic.

During the Republican period, Muslims whose mother tongue was Greek were able to rise to such positions as President of the Republic, Minister, member of a military junta and head of the Department of Religious Affairs. On the other hand, to conceive of Christians whose mother tongue was Turkish reaching the same positions is beyond the ranges of imagination.

A separate legal status under the name of “minorities” was created for those non-Muslims who were allowed to stay on in Turkey according to the Lausanne Treaty and certain basic legal dispositions of the Republic (such as the Law on Unified Education or the seizure of religious foundations) were not applied to these groups. The criterion for the minority status was religion: while the Armenians of Anatolia whose mother tongue was Turkish (or even Kurdish) were considered members of a minority, Armenian-speaking Muslims from the region of Hemshin were accepted as Turks.

Although the *religious definition* was never again to be expressed in such clear terms after 1924, when the principles of “secularism” were declared, it was to continue to lurk beneath the surface of the other definitions, like a ghost depri-

ved of its identity. To our day, this has remained the concept of “nation” that carries the heaviest sentimental connotation amongst the people. The idea of some animist tribes living in the Siberian tundra being considered as Turks just because they speak a language originating from the same linguistic family as Turkish has been taught in school books for the last 60 years, but it is still an alien idea to Turkish people. Whereas the Bosnians and Circasians who have no racial or linguistic ties with Turks are quite naturally accepted as such because of their religion. They are acknowledged as being similar to Turks in appearance, in name, in tradition, in arts and crafts, in their family and village structure, and do not meet with any resistance when inter-marriages come into play.

It is highly possible that what underlies the ambiguities surrounding the concept of the “Kurd” today has to do as much with deliberate distortions as with the concept itself which bears its mark on popular perception.

II. The republican definition

Starting from a point that can be situated somewhere between July 1923, when the Lausanne Treaty was signed, and March 1924, when the Caliphate was abolished, the religious reference disappears from the official definition of the “Turkish nation”. The religious vow, as the determining factor of national identity, leaves its place to the *political will* factor. The necessary (and sufficient) condition to be a Turk is to embrace the Turkish language, the Turkish culture and the national ideal embodied in the regime of the Turkish Republic. This definition no longer includes the religious element.

Components of the Republican Definition

According to the 1931 programme of the Republican People’s Party (CHP):

“The nation is a political and social entity composed of citizens who are dedicated to one another in the unity of the nation, the language and ideals.”

“All citizens who live within the territory of the Turkish Republic, express themselves in Turkish, are brought up in the Turkish culture and embrace the Turkish ideal are Turks regardless of their religion or creed.”

The *linguistic* condition mentioned in the above definition is limited to accepting Turkish. The “ancestral language” condition has not been sought and it has been deemed sufficient for citizens to speak Turkish and to teach it to their children, regardless of what the language spoken by their ancestors and learned during their childhood might be. It must also be emphasized that this does not only involve the official use of the language - in public offices, etc. - but the language spoken in the private sphere as well. In order to be a real Turk, one must

speak Turkish not only on the street but also at home.

In Ataturk's words:

"It is true that there are scholars in the scientific world of today who do not accept language as a basis for race. This stand may be valid for certain communities. But never for Turks..."⁶

The measures taken throughout the Republican era to encourage various groups whose mother tongue is not Turkish to speak this language need to be assessed in this conceptual framework.

The *cultural* condition has not been defined. In any case, what remains to be defined in the name of a common culture once the Islamic religion - the most important unifying component of Turkish culture throughout history (and in fact the only one apart from language) – has been removed is not very clear. In practice, giving one's children Turkish names would be the sole concrete expression of the "cultural" condition.

What is meant by the term "*ideal*" is a political ideal concretised in the State of the Turkish Republic. This concept is the key to the series of three components. It is this ideal that will mobilise people to learn the Turkish language and to adopt Turkish "culture". In this sense, the political ideal also embodies the linguistic and cultural components. The reference point, the conceptual frame, the touchstone of the new Turkish identity is the Republic of Turkey.

According to the first sentence of the book entitled *Civilised Knowledge*, written by Ataturk, "the people who have founded the Turkish Republic are called Turks". It is noteworthy that the wording does not mention those "living within the Turkish Republic", "who are of this nationality", "who are its citizens" etc. but *who have founded*. For, according to Ataturk, a nation is not an ordinary community living in a defined territory, it is a united will and ideal, it is a living being sharing the same aspirations. And for Turks, the foundation of this union is constituted by the ideal of independence, which gave rise to the Republic, as well as those of nationalism, secularism, republicanism, modern civilisation etc., all of which have found their expression in the Turkish Republic. All those who embrace this republican ideal and its complementary components, the Turkish language and culture, can call themselves Turks, without discrimination of religion or origin.

Just as the recitation of the ritual formula of Islamic faith is sufficient for an individual to embrace the Islamic religion, the condition required to be a Turk in the new sense of the term resides in the acceptance of a political credo. The exp-

6 Report of the Turkish History Institute, presented at the Second Linguistic Congress; quoted by Afet İnan, *Hatıralar*, p. 210-211.

ression of will that lays the foundation for being a Turk is a formula made up of such elements as the Liberation War, the National Assembly, the expulsion of the Sultan and the Caliph, the military victories of Sakarya and Dumlupinar, the driving of the enemy into the sea, secularism, the Civil Code, the glorious army, the Latin Alphabet, landmark dates like 19 May, 23 April, 30 August, 9 September and 29 October. In short a compendium of essential concepts and symbols that may be summed up in the Turkish expression "Vatan, Millet, Sakarya" (the Motherland, the Nation, the Battle of Sakarya). By accepting and pronouncing this formula one becomes a Turk.

The theoretical premises of the republican definition

Emphasis must be put on remarkable point in the above list. The series of concepts and symbols that lay the foundations for being a Turk all have a common subject, a single agent. It is no coincidence that this subject should have been named *Ataturk* (father of Turks) and not, for instance, *Uluturk* (supreme Turk) or *Yuceturk* (elevated Turk) or *Kahramanturk* (brave Turk). For the founder of the Republic is not only the leader of the Turks, their guide and the most eminent and esteemed member of their nation etc., he is the active principle which has brought the Turkish nation into existence. The Turkish nation can become a nation to the extent that it subjects itself to Him. The formless embryo residing in the womb of Anatolia has become a Turk through His intervention!

Although its theoretical infrastructure has somewhat been forgotten today, this interesting concept, which continues to have an impact in practical life, is all the more interesting if we consider its affinity with the *corporative political theories* prevalent in the world of the 1920's.

It must be noted that the racist dimension of the mystical-organic nation concept that finds its most effective expression in the Mussolini regime in Italy (as distinct from Hitler's Nazism of the 1930's) remains quite insignificant. Race is not the common denominator of movements that gather around symbols like Saint Isztvan Taci in Hungary or the *estado novo* concept in Portugal, or that take shape within organised political movements such as the *Falange* of the young Primo Rivera in Spain and the extreme right *Action francaise* in France. The actual common denominator of these movements lies rather the concept of a Nation "rallied around" an idea of a State and a Leader doted with mythical attributes, a nation that will thus carry out its Historical Mission. What mobilises the nation and endows it with a spirit and a meaning is the Leader. Anyone who does away with his individual identity and free will to become dedicated to the Le-

ader is considered a praiseworthy member of the Nation. In Italy, for instance, people of Jewish origin were able to occupy official posts of the highest degree in the Fascist State organisation (until 1938-39) without discrimination of religion or origin.

It is not surprising that this current, which appears to create cohesion and unity, gained a certain popularity in the years following the moral crisis of the First World War. The formidable structural shortcomings of the theory were to be revealed only with time.

If the condition for being a citizen who is a member of a nation is for him to embrace the national ideal (and the political alternatives identified with that ideal), a person who refuses to embrace that ideal and what it entails is then logically condemned to become "stateless" or a "traitor". The basic rights of citizens are subject to the condition of loyalty towards a political ideal. However widely and flexibly the borders of the political ideal are drawn, anyone suspected of disloyalty towards the Ideal and the Leader will be confronted with the accusation of "traitor".

In a political environment where the suspicion of treason takes on such central importance, accusations of "statelessness" or "treason" will inevitably become one of the main weapons of the political struggle. Fundamental citizens' rights will continually be questioned as the bloody and paranoid style of the totalitarian state prevails over the whole of society.

The concept of a national identity based on a national ideal has lost whatever esteem it had in the eyes of most of the civilised nations of the world after an era of blood and calamity that lasted almost twenty years.

Turkey did not have to experience the miseries of the Second World War and this is perhaps why the above mentioned theory, remembered with hatred and indignation by the civilised world since 1945, can still be presented in Turkey as a "unifying" and even a "democratic" and "leftist" approach.

The "leftist" dimension of the Turkish Republican ideology is equally noteworthy. During the years 1923-24, the most influential model in the eyes of the young Turkish Republic (and of young Italian fascism, even though in a more indirect way) had been the Soviet regime, which at that time was on the point of completing its founding phase. The Bolshevik Republic also became the closest ally of the Ankara regime in the international arena. Both revolutionary regimes had set themselves the objective of rallying a multilingual and multi-religious population that had survived an empire around a radical political enthusiasm. A new national identity defined on the basis of a political ideal is the common key element of both projects. There is a non-negligible parallelism to be found bet-

ween the comprehensive national consciousness that the Russian regime tried to build around the concept of the “Soviet people” and the national principle declared by the Kemalist Republic.

There is, however, an important distinction between the two. Whereas the “Soviet people” is a term with no historical connotation at all, the term “Turk” is not only used to define a political ideal; it also happens to be the name of an ethnic group. Alongside its newly declared meaning, it has another more ancient and more grounded definition. To further the parallelism drawn above, it might be said that what happens here is something like declaring that “The people who have founded the Soviet Union are called the *Russian nation*”. An old term has been used for a new concept.

The distinction between the old (ethnic) meaning and the new (political) meaning of the word “Turk” during this period not only lacks clarity in the discourse of the founders of the Turkish Republic, it even leaves the impression at times that this ambiguity is consciously maintained.

In the following words, for instance, pronounced by Prime Minister İnönü on April 27, 1925 at a centre of the Turk Ocakları (Turkish hearths) organisation, it is quite unclear what meaning is attributed to the term “Turk”:

“We shall crush all those who do not show deference to Turks or the Turkish identity [...] what we are going to demand of those who serve the country is that they should first and foremost be Turks and Turkists”⁷

If what is meant here is the political definition formulated as “embracing the political ideal etc. of the Republic”, then these words can boil down to simply mean “we shall crush those who do not bow to the regime”. On the other hand, the fact that this address was made at a time when the revolt of the eastern part of the country was being brought under control and only a few days after the capture of its leader Cheikh Sayed necessarily brings other possibilities to mind.

III. The racist definition

As for the theory according to which the Turks form a race of Central Asian origin, it is clearly in contradiction with the Islamic or Republican definitions of the Nation. Here, a person who is not of Central Asian origin cannot be considered as a Turk. On the other hand, Central Asians like Animist Yakuts or Communist Azeris do not fit the Islamic definition originally applied to the Anatolian or Bal-

⁷ Quoted by Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Türkiye’de “Kürt Sorunu”, 1924-1938* (Ankara 1975), p. 56. The quote is translated from English (we were not able to find the Turkish original often referred to, which has been reproduced in many different wordings.)

kan Muslims, anymore than they fit the Republican one in so far as they do not share its ideal.

The theory according to which contemporary Turks are of the same race as the native populations of Central Asia is a political thesis that appeared relatively recently. It first gained ground at the beginning of the 20th century among the Azeris and Tatars who lived under Russian rule. By the second decade of the same century, the Young Turks were enthusiastically adopting it.

During the years of the Liberation War, the theory was to lose a lot of the ground it had gained in Turkey. *We cannot find the slightest mention of the Turks' Central Asian origins in the official documents of the Ankara regime between 1920 and 1929.* After 1929 however, the Turkish race thesis gains a predominant place in the Republic's discourse, as a result of the activities of the Institute of History and Language Studies, founded by no other than Ataturk himself.

The new theory's close resemblance with the currents that were spreading from Germany to the rest of the world is worth notice. It was to be officially abandoned in 1944 as the winds abroad began to turn. It was never totally rejected however. Indeed, while some of its extreme elements were smoothed out, it was to survive in certain government circles until today, especially within the Ministry of Education and among the military.

The main features of Turkish racism

The first racist definition of the `Turk` to appear in the Republican era dates back to 1930, in *Türk Tarihinin Ana Hatları* (An Outline of Turkish History), a book written under the guidance of Ataturk and which was later to serve as the basis of history teaching in all Turkish schools. According to this definition,

"Indeed, the large national groups of contemporary Europe do not directly belong to a given race, neither do these communities include a dominant group that can be said to have maintained its specific racial characteristics."

Whereas:

"The Turkish race, which gave rise to history's most important trends, is also the one that has kept its personality most intact. ... It has always maintained its organic qualities, its dynamism and its language. It is a great strength and a great honour to witness such a race form a nation, a privilege that most human communities in world history, and especially those of our time, have not shared."⁸

⁸ *Türk Tarihinin Ana Hatları* (Ankara Maarif Matbaası 1930) p. 37-39.

The Turkish race theory was to be given its final shape in 1932, during the Turkish History Congress. We can summarise it in the following manner:

a. The superior race is that of the Turks, who spread throughout the world from Central Asia. Also designated as "Alp", or heroic, this race is characterised by organic features like fair skin, a brachicephalic skull, thin nose, strait mouth and A blood group. It moreover has social qualities pertaining to the fields of civilisation, heroism and art.

According to Recep Peker, General Secretary of the Republican People's Party (CHP), also appointed by Atatürk to teach the History of Republican Reforms (İnkılap) at the Universities of Istanbul and Ankara in 1934-35,

"As humanity enters the 20th century [...], the only thing to have remained pure in this tumult is Turkish blood. In the midst of this ruin, Western Turks were able to protect and save the pureness of their blood. The rise of the Ottoman army, which served as an example to the world [...] was due to the heroism the noble blood which the Turkish people who created this army carried in their veins."⁹

b. Another feature that characterises the Turkish race is its language. No community can claim to be truly of the Turkish race if it has not maintained its Turkish language.

c. All civilisations in history were founded either directly by this race, or by a mixture of races that acquired some of its superior characteristics as they came under its domination. Sumerians, the people of "Eti" and the Etruscans were pure Turks. As for the Chinese, Hindus, Arabs, Babylonians, Egyptians, Greeks and Romans civilisations, they were created by primitive people under the civilising influence of the dominating Turkish element.

d. While all the civilised peoples of the earth are racially mixed with other populations and have thus drifted from their origin, the Turks of Turkey still form a pure race that has kept its language and other characteristics. They are thus superior to these other communities.

e. The most perfect modern representative of this pure Turkish race is the great leader Atatürk. At the first History Congress, Şevket Aziz (Kansu) was to receive a long round of applause as he presented a couple of fair-haired villagers and "their offspring" to the audience as "examples" of the Turkish race, before turning to the founder of the Republic to greet him as the leader of "this accomplished race."

9 Prof. Recep Peker, *İnkılap Dersleri Notları* (Ankara Ulus Bas. 1936) p. 5-8.

Turks and pure Turks

One of the striking features of this interesting theory is no doubt the attempt, through the claim to a pure race made in paragraph d, to consider all of the Turkish people as pertaining to the Turkish race. If *all* of the people of Turkey are of Central Asian origin, then all Turkish citizens can be considered as Turks – not only in terms of political ideal but also in terms of race. It will consequently be necessary to insist on the Turkishness of the Hittites, supposed to be the oldest people to have lived in Turkey. Thus, from 1932 onward, an important part of Turkish historians and linguists will devote all their efforts to prove the Central Asian origin of the communities that have lived in Anatolia and its vicinity throughout history.

Such theoretical straining could not resist historical and social facts. There are indeed numerous people in the Republic of Turkey whose Central Asian origins are far from being proven. If “maintaining” the Turkish language is one of the main indications of the purity of the Turkish race, the percentage of the population of Turkey that fills this condition in the 1920’s does not reach 60-70 %. If the determining factor is the “race” in the genetic sense of the word, then anyone with some historical knowledge will know that the number of people in Turkey who are of true Central Asian descent, or more precisely who can claim to have more than five or ten percent of Central Asian ancestry in their lineage, is insignificant

True, by declaring every imaginable ethnic entity as being of Central Asian origin, an apparently unsurpassable wall of non-sense was raised against these objections. However, besides the fact that it is not based on facts, this wall is also logically flawed. If practically all nations of the earth are of Turkish origin, then we can hardly say that the Turks of Turkey have any feature left to distinguish them from the rest of mankind: All human beings are Turks, and it is impossible to say who is superior to whom. If, on the other hand, we are to say that the Turks of Turkey are more Turkish than the others, considering for example, that they were capable of retaining their language and customs, then any effort to define the Turkish people as a single race is doomed to fail: Everybody in Turkey is Turkish, but some are more Turkish than others.

As the theory’s historical and logical incoherence appeared (and there are indications that, even at that early period, this had been the case for just about everyone except Atatürk) one had to consider that a) there were citizens in Turkey who were ethnically Turkish and others who were not, and b) some Turks were ethnically more Turkish than others.

If the superior features of the Turkish race are not to be acquired through education and acculturation but only through “pure blood”, then Turks of un-mixed blood must be superior to the others. Consequently, a Turk who has Bulgarian or Arabic blood cannot not have the inborn traits of a pure blooded Turk. Thus, an Armenian who, relying on the Republican definition of the Turk, willingly assimilates the Turkish language, culture and ideals in the hope of being able to consider himself as a Turk can in fact never become a full member of the “noble Turkish Nation”. However much Atatürk himself might have refrained from making unambiguous statements that would have supported this idea, it remains the logical result of the theory he set forth.¹⁰

According to Professor Mahmut Esat Bozkurt, Minister of Justice, who taught the History of Kemalist Reforms, was an intimate friend of Atatürk and a good representative of the political climate that was dominant in the 1930’s:

“One of the points Kemalist revolutionaries must be alert and wary about consists of the ambiguities that their efforts will inevitably be subject to. A recent case in our history (is that of) foreigners in general and non-Turkish Muslims like the Circasians, Albanians, Arabs, etc. We must be careful about this.”¹¹

“[...] A revolution is made for a given nation, and must therefore be accomplished by the true children of that nation and remain under their control. The Turkish revolution for example must remain in the hands of pure Turks, and this is a sine qua non condition.”¹²

[Referring to the fact that Bekir Sami, who represented the government of Ankara at the London Conference during the Turkish War of Independence, was

10 In the editorial he wrote in the *Cumhuriyet* newspaper dated 26 December 1930, Yunus Nadi, defends the following view, attributing the responsibility of the Menemen incident to the journalists who had supported the “Serbest Fırka” or “Free Party”:

“What else could have resulted from the ravings that a few ill-intentioned degenerate ruffians have been spitting out every day in the name of freedom of the press. (One of the individuals mentioned here was Zekeriya [Sertel]).

The Turkish text uses the expression “aslı nesli bozuk”, translated here as “degenerate”, considering the context. It could also read as “of dubious origin”. This concept has held a privileged place in Turkish political literature since the 1930’s. It must be said that a non-Turkish (or non-Muslim) origin is not necessarily meant to have a negative connotation in either the Islamic or the Republican definition of the nation. The important thing in Islam is the “şehadet” or declaration of faith; in this sense, the expression “aslı nesli bozuk” does not necessarily constitute an insult. In fact, it could even be used in a laudatory manner (in so far as the person itself or its ancestors have found the right path). In the Republican view, the determining factor is not one’s origin but one’s ideal. A person who forsakes its origins for the sake of the National ideal and in order to commit himself to Turkishness should be considered more worthy of esteem than a born Turk.

11 Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali* (İstanbul 1940) p. 141-142.

12 *ibid*, p. 228.

of Circasian origin] We should rely only on Turks for Turkish State affairs. Only genuine Turks should be given high positions in the Turkish State.”¹³

Pushing this logic a step further, Bozkurt would make the following declaration in a speech he made as Minister of Justice on 20 September 1931:

“In my opinion, this country itself is Turkish. Those who are not purely Turkish have but one right in the Turkish motherland, and that is to be servants, to be slaves.”¹⁴

Since the candidates to servitude and slavery mentioned here are not foreigners living in Turkey, it follows that there is a category of “pure Turks” that is distinct from the Turks referred to by the 1924 Constitution ‘with regard to citizenship’ (as well as the Turks referred to in Turkish historiography as Hittites, Kurds, Etruscans, etc.).

The date of the statement is noteworthy. Hitler was already expected to come to power in Germany and this had begun to influence public opinion leaders from the first days of September 1931. At the beginning of October, the Nazi leader’s candidature would be confirmed with the historical meeting he held with Hindenburg.

Conclusion

I am not claiming that the Republican definition was abandoned after 1930 but that its effective use has not disappeared – just as in the case of the religious definition, which was never to be nominally and formally referred to after 1924. The Republican definition of the “Turk” was finally to turn into a confused and elastic concept, in which religion, political convictions and racial elements were mingled. Be it in the collective consciousness of the people or that of the political elite, the concept of the Turk is inseparable from these three intimately mixed components.

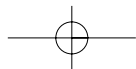
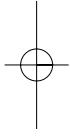
Different political tendencies and different social groups will privilege one or the other of these three components. The religious definition is still widespread among the popular classes. In some of the key State organisation, the racist definition prevails. As for the Republican definition, it has been defended since the 1950’s by a narrow group of idealist State control partisans who are trying to monopolise the Kemalist ideology. Advocates of all three definitions can refer to Atatürk, the founder of the Republic, and his views to support their thesis.

¹³ *ibid*, p. 446.

¹⁴ *Son Posta*, 21.9.1931; quoted by Mete Tunçay, *Türkiye’de Tek Parti Yönetiminin Kurulması* (Ankara Yurt Yay. 1981) p. 301.

Those who claim today that religion or race based national concepts are deviations of "Atatürkist nationalism" should begin by coming to grips with the views of the founding father himself.

BİR ARADA YAŞAMAK

AYŞE ÖNAL

Konuşmaya, dünyanın en çokkültürlü ve en çok dil konuşulan başkenti olarak kabul edilen Londra'nın masaya yatırılmış ve halen tartışılmakta olan sorunlarını saklı tutarak başlıyorum. İnsan için durma noktası yok ve elde edilen her iyi (kötü) şey 'yeni bir mücadelenin' başlangıcı kuşkusuz.

Bir yıldır İngiltere'de yaşıyorum. Çok kültürlü bir metropolde bir göçmen nasıl yaşar, sorusu günlük hayatımdaki birçok uygulamada cevap buldu. En iyisi bu mu? Bilmiyorum, ama karşılaştığım en iyisinin bu olduğunda ısrarlıyım. Bütün akademik tartışmaların dışında Türk ve Müslüman kimliği ile tarif edilen ve üstelik o şehrin yerlisi olmayan, o ülkenin yurttaşı olmayan birisi olarak "Nasıl bir Londralıyım?" Örneklerle anlatmaya çalışacağım: Evimize en yakın okul olduğu ve çocukların en yakın okula gitmeleri zorunlu olduğu için Katolik bir ortaokul bulduk. Daha ilk gün bize Türkçe bir form vererek, Cuma günleri camiye gidip gitmediğini, domuz yiyip yemediğini, özel din eğitimi isteyip istemediğimizi ve "aşağıda gösterilen tarihlerin" bayramlarımız ve özel günlerimiz olup olmadığını sordular. Üstelik İngiliz bölgesinde yaşadığımız için okulda tek bir Türk öğrenci yoktu. Türkçe formda sorulan bütün bu soruların cevaplarına göre bize hangi hizmetleri vereceklerini tespit edeceklerdi. Hiç bir ekstra için ödeme yapmayacaktık. Yapmadık.

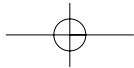
Mehmet, Türkiye'den gelmiş Müslüman bir çocuk kimliği ile okuluna başladı. Bu arada alabileceğim en ucuz arabayı satın aldım ve ilk gün yanlış yere park ettim. Doğal olarak arabama ceza yazıldı. Kızım, cezayı ödeyip arkasına bir de mektup ekledi. "Evet, yanlış yere park ettik, özür diliyoruz ama bu arabayı annem yeni almıştı ve o yeni aldığı araba ceza yiyince, bunu uğursuzluk olarak kabul ediyor. Çünkü onun bu tür batıl inançları var. O artık bu arabayı kullanmayacağını

söylüyor. Ben ise tekerlekli sandalyede yaşıyorum. Dolayısıyla benim hareket alanım kısıtlandı. Ne yapacağımı bilmiyorum.” Muhatabımız belediye idi. Bize önce mektubumuzu aldıklarına dair bir cevap gönderdiler ardından da ikinci bir mektupla özür yazısı ve cezamızı iade eden bir çek. “Çok özür dileriz, sizin inançlarınızı bilmiyorduk. Böyle bir tatsız duruma yol açtığımız için çok müteessiriz”.

“Türk orospusu” örneği ise dünya görüşü çok esnek olan ve orta yaşı geçirmekte olan tecrübeli bir gazeteci için bile ömrünün sonuna kadar anlatılması gereken bir vaka. Üniversitede bir Türk hanım arkadaşımız, eşinden ayrı olduğu için belediyelerin “yalnız” kadınlarla ilgili imkânlarından birini kullanarak bir belediye evinde yaşıyor. Bu, şu anlama geliyor: Çok iyi semtlerde vakıflara ait binaları, belediyenin kamu hizmetine açması sonucu üretilen evlerden biri kendisine verildi ve sembolik bir kira ödüyor. Yalnız yaşadığı için yerel yönetim onun hayat standartlarını desteklemiş oluyor. Bu evde ömrünün sonuna kadar oturma hakkına sahip. Alt katta da benzer durumda bir safkan İngiliz hanım yaşamakta. Safkan sözcüğünü durumun altını çizmek için özellikle kullanıyorum. Gel zaman git zaman Türk arkadaşıyla İngiliz hanım arasında bir tatsızlık doğuyor ve İngiliz hanım, arkadaşımıza “Türk orospusu” hakaretinde bulunuyor. Hikâye bundan sonra başlıyor. Arkadaşımız dava açtı ve ev kurumu bu meselede yavaş davrandığı için arkadaşımıza çok yüksek bir tazminat (üç bin İngiliz sterlini) ödedi. İngiliz hanım da evden çıkarıldı ve bir daha ömrünün sonuna kadar bir kamu kurumundan ev alamamakla cezalandırıldı. Eğer İngiliz hanım, arkadaşımıza hakaret ederken ırkını belli etmese ve burada İngilizlerin günlük hayatta çok kullandığı küfürlerden birini, mesela “orospu çocuğu”nu kullansaydı böyle ağır bir ceza almaya-caktı. Belki birkaç yüz pound ile geçiştirilecek ve evinde de hayatının sonuna kadar oturmaya devam edecekti.

Başından bu olay geçen arkadaşıyla bir başka zaman Türkiye’ye ait bir soh-bette buluştuk. Ona yaşadığı olayı hatırlatarak, “Burada hukuk ne kadar sağlam, senin bizden, kadının onlardan olduğuna bakmadan çok adil bir karar verdiler,” dedim. “Oysa Türkiye’de hemen herkes çok rahatlıkla ‘Ermeni dölü’ diyebilir ve bu sözü kullanıyor olmaktan ötürü hiçbir rahatsızlık duymaz. Hiçbir Ermeni de bu sözden ötürü hiçbir yere şikâyette bulunmayı aklına getiremez”. Arkadaşım gayet sakin yüzüme baktı ve “Ben İngiltere’yi bölmeye çalışmıyorum. İngiliz sistemi için tehdit unsuru değilim. Ama Ermeniler Türkiye’yi bölmeye çalışıyorlar ve Türkiye için ciddi bir tehditler,” dedi. Ona, ortak topraklarda doğup büyüdüğümüzü, ortak bir kültürü paylaştığımızı anlatmaya çalıştım. Bir şeyi bölmeye çalışmanın bir nevi atasözü haline dönüşmüş ırk ya da inanç tarifi içeren bir hakareti mazur gösteremeyeceğini söylemedim. Söylediğim ve söyleyemediğim her cümlem adeta bir duvardan geri döndü. Sonunda vazgeçtim. Ümitsizliğe kapıldım.

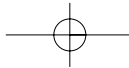
Okur yazar, akli başında bir arkadaşıyla bile çokkültürlülük hakları konusunda ortak dil bulamadığımı düşündüm ve teslim oldum.

Aleviler başı örtülü kızların Londra'daki Türk konsolosluğuna alınmalarını çok haklı buluyorlar. Onları Türkiye için bir tehdit olarak kabul ediyorlar ve onların özgürleşmelerine ısrarla karşılar. Hiçbir güç onları ikna etmeye yetmiyor. Başı örtülü olduğu için bütün öğrenim haklarından mahrum edilmiş güzel kızımız Hatice ise Yahudilerin yeryüzünün en büyük tehlikesi olduğuna, Kuran'da da onların görüldüğü her yerde yok edilmesinin emredildiğine, Yahudiler ve masonların hem Müslümanlar hem de bütün dünya için baş tehlike olduğuna, Türkiye'nin bütün Yahudilerden ve diğer Müslüman olmayan ırklardan süratle "temizlenmesi" (nasıl?) gereğine şiddetle inanıyor. Batılılaşmayı hayatına şiar edinmiş en "aydın" Kemalist okur yazarlarımız ise Kürtlerin nereden çıktığına, Kürt meselesinin dünyanın en alçak meselesi olduğuna, her Kürdün cumhuriyetin gerçek bir Türk neferi olması gerektiğine iman etmiş durumdalar. Kürtlerin durumu ise daha komik. Çanakkale'de birlikte savaştığımızı, Cumhuriyeti de birlikte kurduğumuzu, Ermeni ve Rumlara karşı tek vücut halinde dövüştüğümüzü ileri sürerek nostaljik gururları ile kendi haklarını, devleti adeta itekleyerek talep ediyorlar. Hiçbir hak için mazeret aramaya ihtiyaç olmadığını unutuyorlar.

Bize benzemeyene ilişkin değerlerimiz, çokkültürlü hayata ilişkin dünya görüşümüzün turnusol kâğıdıdır. Bize benzemeyenlere ilişkin verdiğimiz müsaadeler yahut yasaklamalar bir arada yaşama anlayışımızın sınav sonuçlarıdır. Kültürel alan kamusal adapla donatılmadığı zaman bu acıklı yorumlar karşımıza çıkıyor ve aklımız şaşıyor.

Devletin bütün kodları üstümüzde. Ulusal paranoya, sonsuz kuşku ve önyargılar... Sopa da elimizde. Sopa bizim elimizde değilse bile dövülen bizden başkası ise içimiz yanmıyor, hatta haksızlık saymazsınız içimiz ferahlıyor bile...

Bütün bunlardan ötürü Londra'daki Türk toplulukları üstünde iyi düzenlenmiş bir sosyal gözlem çalışmasının yapılmasını öneriyorum. Avrupa ile birleşme fikrini ve Avrupa ülkelerindeki haklarını, bir yandan ruhunda devletin bütün şüphelerini taşıyarak yorumlayan, öte yandan da tek bir dirheminden bile vazgeçmeden kullanan Türkiyelileri anlamak boynumuzun borcudur diye düşünüyorum. Önümüzde duran soru, "Türkiyeliler bir arada yaşama terbiyesinin neresindeler?" olmalı. Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

LIVING TOGETHER

AYŞE ÖNAL

I shall commence my speech leaving aside the recognized and currently discussed problems of London which is acknowledged to be one of the multicultural and multilingual capitals of the world. There isn't a final point in achievement for mankind and each success (or failure) gained is definitely the starting point of "a new struggle".

I have been living in England for a year. The question of how an immigrant lives in a multicultural metropolitan has found its answers in my daily life, during different applications. Is this country the best? I do not know, yet I insist that it is the best I have seen so far. Apart from all the academic debates, I will try to explain through examples what kind of a Londoner I am, as someone who is not a native dweller of the city and not a citizen of the country, generally described with reference to Turkish and Muslim identities.

We found a Catholic High-School for our kids since it was the closest one to our domain and kids were obliged to attend schools near their dwellings. On the very first day, they gave us a form in Turkish and asked us to write down whether we visited the mosque on Fridays, whether we ate pork or not, whether we demanded special religious education and if "the dates mentioned below" were our religious and national holidays or not. There weren't any other Turkish students in the school because we were living in the English part of the town. They told us that according to the answers in the questionnaire they would find out which services they needed to provide for us. We weren't supposed to pay any extra fees for these services.

Mehmet started school with the identity of a Muslim boy coming from Turkey. Meanwhile I bought the cheapest car I could find and parked it on a non-

parking area the first day. Naturally I got a parking ticket. My daughter paid the ticket and attached a letter to it. "Yes, we parked at the wrong place and we are sorry but my mother had just bought the car and when this new car got ticketed, she has taken it as bad luck. Because she is superstitious. As for me, I live on a wheel chair. Therefore my area of movement is confined. I don't know what to do." Our addressee was the municipality. They first sent us a reply, informing that they had received our letter and then an apology with a check enclosed restoring our ticket fee. "We would like to apologize since we didn't know about your beliefs. We are most regretful to have caused such an undesirable situation".

The "Turkish bitch" case is an incident worth mentioning every now and then, even for me as a middle-aged experienced journalist who has a very flexible outlook of life. A Turkish woman friend of ours working at the university lives in the lodgements provided by the municipality for "single women" since she got divorced from her husband. In other words, one of the houses that the municipality had transformed from the buildings owned by foundations in good neighbourhoods and opened for public use was allocated to her and she pays a symbolic rent. The local administration supports her life standard since she lives by herself. She has the right to reside in that house till the end of her life. A well-bred English lady in a similar status is living downstairs. I use the term well-bred to clarify the situation. In time, a dispute arises between my Turkish friend and the English lady and the English lady insults my friend, calling her a "Turkish bitch". The story begins after this. Our friend sued the lady and the municipality paid a considerable sum of compensation (three thousand pounds) to my friend because she hadn't reacted against the lady.. The English lady has been forced out of the house and confined to the penalty of not obtaining houses from any public institutions ever again. If the English lady had ignored my friend's nationality while insulting and used a common word used by English people in daily life such as "bitch", she wouldn't have had such a severe penalty. She would get away with perhaps a few hundred pounds and continue to live in her house till the end of her life.

At a later date, I met this friend who has gone through the incident I have hitherto told, in a meeting about Turkey. I reminded her of the story and said "The legal system is very strong here, they have given a just decision regardless of your being one of us and her being one of them. In Turkey any one can say Armenian bastard and feel absolutely comfortable about it. No Armenian would imagine suing someone because of that". My friend looked at my face calmly and said "I am not trying to divide England. I am not a threat against the English sys-

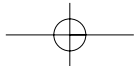
tem. But Armenians are trying to divide Turkey and are posing a serious threat.”

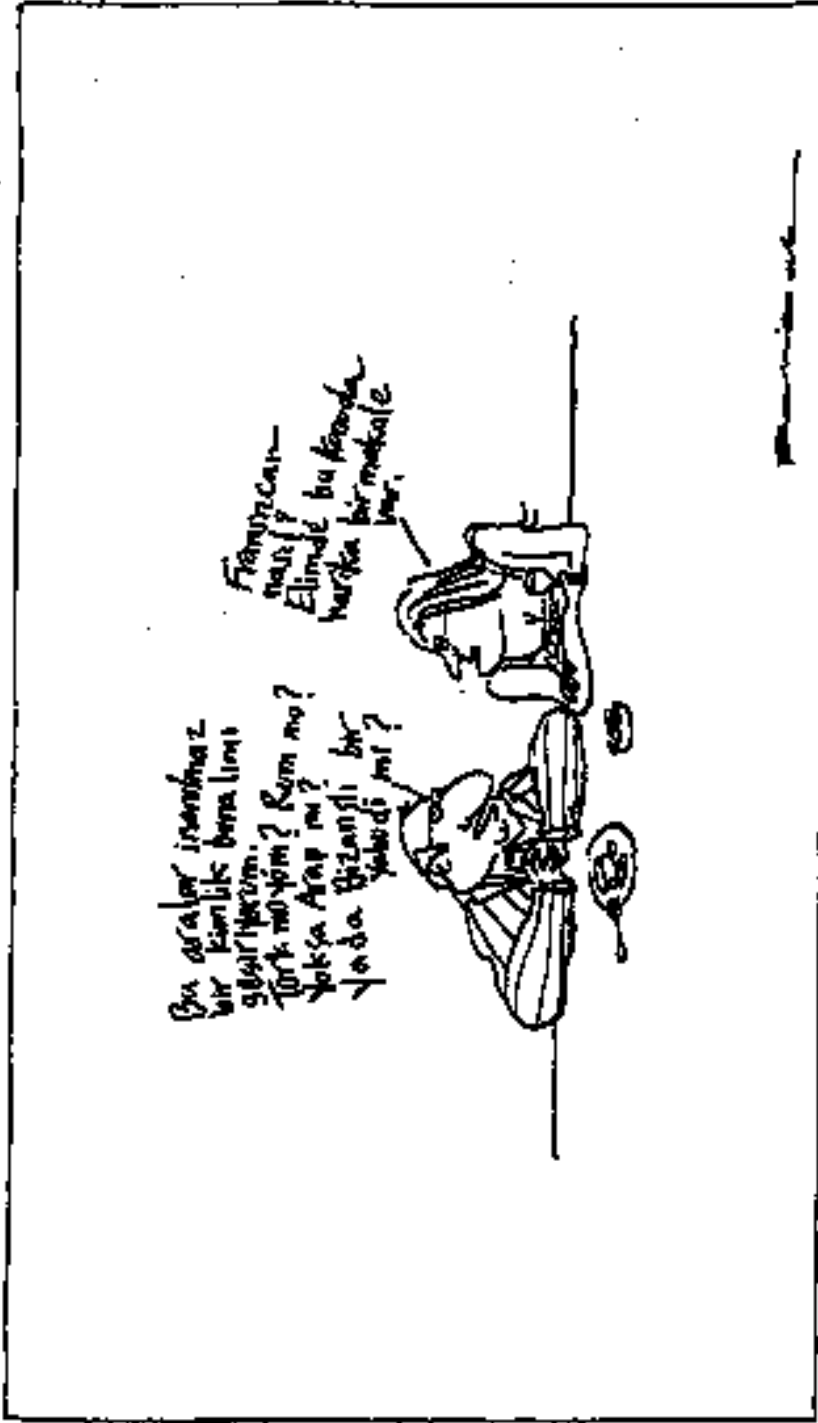
I tried to explain to her that we grew up on the same lands, shared a common culture etc. I didn't tell her that trying to divide something could not be an excuse for an offensive insult consisting of a racial or religious discrimination which has almost become a proverb. All the things I did say and all I could not say, turned back as if from a wall. So I quit. I was dragged into despair. I thought that I couldn't find a common ground about the rights of multiculturalism even with a well-educated, clever friend of mine and I yielded. Alawis find it reasonable when girls covering their heads with a headscarf are not allowed to the Turkish Embassy in London. They accept those girls as a threat against Turkey and are rejecting their liberties. A beautiful girl Hatice, who is deprived of all her educational rights because of her headscarf ardently believes that the Jews are the greatest danger in the world, that it is ordered to kill Jews in Koran wherever they are seen, and that Jews and masons are the major threats to the entire world, that Turkey has to be “cleared” from all the Jews and other non-Muslim races as soon as possible. Even our most “enlightened” intellectuals avowing westernisation are asking where Kurds came from, and believe that the Kurdish case is the most repulsive case in the world and each Kurd has to be a true warrior of the Turkish Republic. The situation of the Kurds, is even more absurd. They are claiming their rights with their nostalgic pride upholding that we fought together in Çanakkale, founded the Republic together, fought as one body against Armenians and Greeks. They forget that there is no need for excuses while demanding for their rights.

Our values concerning the ones different from us are the indications of our outlook of life regarding multiculturalism. The permissions or the decisions we give regarding those who differ from us demonstrate our understanding of life. We come upon these sad interpretations when the cultural framework is not supported with public understanding and we get terribly confused.

All the codes of the state are reflected on us. National paranoia, infinite suspicion and prejudices... The stick is in our hands too. Even if it is not in our hands, we don't care about it as long as it is someone else who is beaten, besides if you don't mind me saying, in that case we feel even relieved.

With regard to all these, I am suggesting that a well-guided social observation should be made of the Turkish communities in London.

KÜRESELLEŞME VE YENİ KİTLE KİMLİĞİ

HASAN ÖZGEN

Yaklaşık yirmi beş yıldır Anadolu coğrafyasında bilginin, eşyanın ve insanın peşinde koşturan biri olarak, daha çok görgüye bağlı şeyler söylemeye çalışacağım.

Küreselleşme dendiği zaman birden çok bilgiyle, birden çok anlayışla karşı karşıyayız. İnsanımızın düşünce mantığına uygun olarak, “iyi küreselleşme” ve “kötü küreselleşme” diye iki başlığa ayırmak gerekiyor konuyu. Küreselleşmeye iyi gözle bakmanın tercümanı çok; yani bu konuda resmi-özel söylevler zaten gündelik hayatımızı yeteri kadar işgal ediyor ve yarattığı umut, dünyanın yeniden biçimlenmesi ve kurtuluşu üzerine... Her şey daha güzel olacak, dünyayı hepimiz ortaklaşa kullanacağız diye bekliyoruz.

Aslında küreselleşme kavramıyla tanışmamız daha çok, kitle iletişim araçları nedir-ne değildir tartışması yaptığımız döneme denk düşer. Bu tartışmalarda çok umutlu bir tablo ortaya koymuştuk: Kitle iletişim araçlarının ucuzlaması, hızla gelişmesi, bilginin dolaşması umutlarına bağlı olarak da dünyada değişimler beklemiştik. Hatta şöyle bir beklenti vardı: Günümüzün klasik siyasi demokrasileri sona erecek, bunların yerine, bilgi demokrasileri gelecek...

Yanıldık mı, yanılmadık mı, söylemek için henüz erken. Ancak bugün küreselleşme denen “yeni dünya düzeni” pek karmaşık bir sistem getirdi önümüze. Elimizin altına sunulan koca bir dünya var artık. “Küresel köy” olarak ifade edilen küçülen bir dünya... Ancak bu köy, aynı zamanda iyi bir pazar, büyük bir pazar ve tek pazar. Ulus devlet iradeleri bu pazara bağlı olarak yıkılıyor veya yıkılacak. Yerine daha geniş demokrasi, daha özgür ve çokkültürlülük üzerine kurulu bir dünya vatandaşlığı önerisi var. Bu önerinin gerçekleşmesi, taraflara bağlı. Bu değişimi iki taraftan çeken güçler var. Üstelik tayin edici güçlerle bundan yararlanmak isteyen güçler, aynı güçler değil...

Daha dışarıdan bakıldığında, yeni dünya düzeni kurgusunun modeli tek: Bütün dünyayı tüketim toplumlara ya da, tek bir tüketim toplumu haline getirmek... Gelişmenin bu noktasında, içinde yaşadığımız koşullara tüketim toplumunun verileriyle bakmak gerektiğine inanıyorum. Bu veriler birden çok, kuşkusuz. Ancak, bu konuşmanın (yazının) hedefi, tüketimi pompalayan araçlar ve onların yarattığı yeni algılar üzerine...

Günümüzde birbirini tamamlayan iki şey tüketime sunuluyor. Birincisi mal, yani ticari ürün... Seçenekli, güvenceli, ambalajlı, albenisi güçlü müthiş bir ürün yelpazesi insanoğlunun önüne sunulmuş durumda. Satışa sunulan ikinci şey ise, imaj... Ürüne yaslanmış, ürüne bağlı kılınmış bir yaşam imajı...

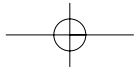
Yığınlar bilginin mi, ürünün mü tüketicisi oluyor?

Küreselleşmenin bir başka yönü, insanoğlunun bilgi üretme hızında ortaya çıkan olağanüstü artışta görülüyor. Neredeyse her on-on beş yılda sahip olduğumuz bilgiyi ikiye katlayan bir bilgi üretimi var. İnsanoğlunun on binlerce yılda oluşturduğu birikim, on-on beş yıllık zaman dilimleriyle katlanarak ilerliyor. Gerçekten büyük bir bilgi ambarımız var, ama sorun da var. Üretilen bilgi nerede ve nasıl dolaşıyor ya da kimlerle paylaşılıyor? Yığınlar bilginin mi, ürünün mü tüketicisi oluyor? Küreselleşme -en azından bugün için- şu kuralı da getiriyor; "mala, ticari ürüne dönüşmemiş bilgi, sadece fikirdir ve değersizdir"

Türkiye özeline baktığımız zaman iletişim sektörünün milyarlarca dolarla ifade edilen çok büyük cirosu var. Bu ciro içinde, reklam pastası da çok özel bir yer tutuyor ve en dinamik yanı bu sektörün...Tüketim toplumlara reklam gibi bir dinamiği de beraberinde taşıyor. Yani bize nasıl giyinmemiz, nasıl kokmamız, hangi kıza aşık olmamız, hangi eve, hangi arabaya sahip olmamız (tüketmemiz) gerektiğini yumuşak bir sesle, bazen güzel bir estetikle, bazen aşağılayarak ama ısrarla ve defalarca söyleyen reklamlar...

Reklam pastasının beslediği önemli kaynaklar TV'ler ve basın. Çok yeni olmakla birlikte bir araştırmanın verilerine göre, Türkiye konutlarının %98'inde TV var ve ortalama her Türk seyirci dört saat veya daha fazla TV seyrediyor... Fakat TV yayınlarında en fazla vurgulanan olgu yüzde 62'lik bir oranla şiddet. Suça teşvik ya da suç olgusu da yüzde 48'lik bir orana sahip bu araştırmaya göre. Çevre, özgürlükler, insan hakları ve benzeri değerlerin- ticari ürüne dönüşmemiş bilginin- yayın oranı da sadece yüzde 1.1...

Bir yanında 'reklamlar'ı, diğer yanında 'suç ve cinsellik'i taşıyan görsel iletişim dünyasının kuşattığı insanımız, kamu tarafından nasıl korunuyor diye baktığımızda durum pek parlak değil. 2000 yılında, Türkiye 'reklam pastası'nın 1,2-1,5 mil-

yar dolar civarında gerçekleşmesi bekleniyor. Tüketim imajı ve yönlendirilmesi için kullanılan para gücü bu. İnsanlarımızın bilgi, özgürlük, kültür, sağlık ve iş gibi temel gereksinimlerine dönük hükümet bütçeleri ise ortada. Üstelik bu çelişki, masal ve sözlü kültür ortamından birdenbire görsel kültür içine yuvarlanmış bir toplumda, ortalama okur-yazarlık oranı üç-üç buçuk yıl arasında değişen bir toplumda oluyor.

Bunun anlamı şu; insanlarımızı doğru bilgiyle donanmış bir dünyaya değil, ürünler ve ilüzyonla donanmış tüketim dünyasına hazırlıyoruz. Çok genel çerçevesini çizmeye çalıştığım böyle bir toplumsal ortamda, yeni bir toplumsal ya da bireysel kimlik nasıl oluşacaktır? Soru bu... Hangi ırk, cins, meslek ya da kültürden gelirse gelsin, ister azınlık ister egemen ulusa ait olsun tüm insanları bekleyen soru bu.

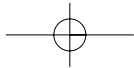
Yeni toplumsal ya da bireysel kimlik nasıl oluşacak?

İki kimlikten, belki de iki kimliği oluşturacak verilerden söz etmek olası bu noktada.

Anadolu coğrafyası, bütün Önasya ve Ortadoğu coğrafyasında olduğu gibi çokkültürlü bir yapıya sahip. Yer yer örselenmiş, kırılmış, kayıplara uğramış olsa da, çokkültürlülük yaşadığımız coğrafyanın genel karakteri... Bu coğrafyanın içerisinde üreten, yaratan, birbirleriyle bir arada yaşayan sıradan insanların kendi aralarında oluşturdukları ve çomak sokulmadığı sürece de iyi-kötü bu insanlar için dirlik ve düzen sağlayan bir toplumsal yapı var. Birinci kimlik bu, bir tür 'yaşam kimliği'.

Bu çokkültürlü bir yapı, aynı zamanda devşirmeci bir gelenekle de ilintili... Bir diğerinden etkilenmeye, bir şeyler almaya, bir diğeriyile beslenmeye, bir diğeriyile de paylaşmaya açık bir yapı. O anlamda Anadolu'nun bir kültürler coğrafyası olarak anılması rastlantı değil.

Burada Hacıbektaş örneği verilebilir. Hacıbektaş'ı sıradan bir inanç kurucusu olarak göremeyiz. O, kültürlerin, inançların ve ortak yaşamının derleyicisi olarak çıkıyor karşımıza. Ortaasya'dan gelenlerin şamanik birikimlerini alıyor, yolda geçerken tanıştığı Pers kültüründen bir şeyler katıyor, geldiğinde hazır bulduğu yerleşik Hıristiyan inancından ve yaşamından çok ciddi esintiler alıyor... Göçebe bir toplumun, göçebe ile yerleşik olma arasındaki tereddütlerini giderecek yeni bir inanç-düşünce dizgesi ortaya atıyor. Buna bir sentez diyemezsek bile devşirmecilik diyebiliriz. Beylik Dönemi Anadolu'sunda, Selçuklu Anadolu'sunda kimi Türk boylarının Hıristiyan inancını seçtikleri biliniyor. Üzerinde çok durulmasa da biliniyor. Hacı Bektaş'ın, Mevlana'nın Hıristiyan din adamlarıyla birlikte kafa yordukları biliniyor. Özeti şu; çokkültürlü yapılarda, birbirini ciddiye alan, birbirine do-

kunan ve etkilenen bir yaşam var.

Bir arada yaşama geleneğinin kimi maddi izleri bugün Anadolu'da hâlâ görülebiliyor. Kapadokya'da, Suvermez köyünde bir evin üzerindeki kitabede Türkçe olarak fakat Grek harfleriyle şöyle yazılmış; "Maşallah... Yarabbim yüz on sekizinci hane senindir, yüz on sekizinci hanedekileri koru, amin." Yine aynı bölgede, Sinassos'da (Mustafa Kemal Paşa) 1830-50'lerde yapıldığı varsayılan bir kilisenin yüzey kabartmalarında Selçuklu inanç dünyasının temel figürleri yer alıyor. Çift başlı kartallar, ejderler, çekik yüzlü insan tasvirleri gibi. Bir başka köyde; Çardak Köyü'nde ise, tek kapıdan girilen, yarısı kilise, yarısı cami olarak kullanılan bir yapının Karaman Beyliği döneminden kaldığı söyleniyor. Hıristiyan cemaati kalmasa da, kilise-cami yapısı günümüzde de devam ediyor.

Bu gözlemler, içinde tarihsel izler taşıyan, Anadolu'da üreten insanların, çalışan insanların paylaştıkları ortak kültürün ve kimliğin yaşayan izleri.

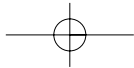
İkinci kimlik, örgütlü otoritenin, devletin toplumlara sunduğu, var ettiği kimlik. Köleci, talancı, istilacı, sömürgeci, emperyalist kimlikler... Bu alanda, en azından tarihsel miras açısından, hiçbir toplum, hiçbir devlet birbirinden daha temiz değil. Herkes suç ortağı, her toplumun, her devletin beraberinde taşıdığı bir "suç tarihi" var. Bence bunlar "yarış kimlikleri"; Hıristiyan ve beyaz olmak, Türk ve Müslüman olmak, Arap ve milliyetçi olmak gibi şeyler...

Küreselleşme ne yapacak? Bu kimliklerin yerine ne koyacak? Küreselleşmenin taraflarının aynı şeyin peşinde olduklarını sanmıyorum. Bu değişim dinamiğinin bir yanını suçlara ve geleceğe pek aldırılmayan 'tek pazar oligarşisi'; diğer yanını da insanlığın yeni suçlar işlemesini engellemek isteyen 'pazar dışı bilgi ve sevgi güçleri' oluşturuyor.

Bizim gibi, değişimin tek dinamiğini siyaset olarak gören toplumlarda bilgi, sanat, kültür, tarihsel miras, özgür ve barışçı bir gelecek arayışlarının, donmuş değerler olarak kabul edildiği toplumlarda, yeni kimliğimizi bu iki gücün çatışması belirleyecek.

Bu savaş yitirilirse bizi bekleyen "sanal kimlikler" olacağına inanıyorum. ' Tek pazar oligarşisi', gündelik değişimi kotaran iletişim araçları (medya da diyorlar) aracılığıyla geniş yığınları her gün bombalıyor. Mal ve mala bağlı imaj bombardımanından her Türk bireyine düşen günlük bomba sayısı 2300. Küçük bir örnekle, bu tek yönlü bombardımanın bizleri nasıl bir sanal dünyaya yuvarladığını anlatabayım.

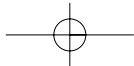
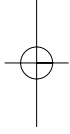
İşim gereği Anadolu'da gezerken, TV'lerin önemli yayınlarından 'sabun köpüğü' denen dizilerinin büyük oranda izlendiğine tanık oldum. Bakkal, berber gibi küçük işletmelerin kapılarına asılı dönkartlarını "...falanca dizi boyunca KAPALI" diye kullandıklarını da... Ancak Gaziantep yöresinde gerçekleştiği anlatılan bir öy-

küçük var: Tek başına yaşayan yaşlı bir kadın, bu TV dizilerinin sadık seyircisidir. *Yalan Rüzgârı* adlı dizideki genç bir delikanlıya da -diyelim Carlos- tutkun. Belki rahmetli kocasına, belki uzaktaki oğluna denk gelen bir sevgi. Dizinin ilerleyen bölümlerinde bu delikanlı (Carlos) rol gereği ölüyor. Gerçekle sanallık ayrımını yitiren yaşlı kadın, üzüntüsünden kurtulamayınca, Carlos için mevlid okutmaya karar veriyor. Mahalleye okuyucular çıkıp herkesi yaşlı kadının mevlidine çağırıyor. Mahallenin bir kısmı geliyor, bir kısmı da gelmemek için direniyor. Gelmeyenler şöyle diyorlar; "Hiç Hıristiyan adam için mevlid okutulur mu?"

Hierapolis'de (Pamukkale) doğmuş antik dönem düşünürlerinden Epiktetos şöyle der: "Korkunç olan ölüm değil, ölüm düşüncesidir". Değişimin kaçınılmazlığı ortada, ancak yönü korkutuyor. Ya küreselleşme, hepimiz için farklı sonuçlar verir, sıradan bir süreç haline gelirse... Umutlarımıza yazık olmaz mı?

GLOBALISM AND THE NEW MASS CULTURE IDENTITY

HASAN ÖZGEN

As a person who has traced after knowledge, substance and people in Asia Minor for about 25 years, I would like to point out a few things mostly gained through experiences.

Talking about globalism, we are confronted with more than one type of knowledge and approach. Therefore we need to distinguish between two types of globalism in keeping with the Turkish people's way of thinking: namely "good globalism" and "bad globalism". There are apparently many wishful interpretations of globalism, the official-private discourse is sufficiently encompassing in our daily lives bringing with it the hope for the reconstruction and salvation of the world. We are hoping that everything will get better and that we will be equals in making use of this world.

Our encounter with the concept of globalism dates back to the period when we were discussing what mass communication and media were all about. During these discussions we portrayed a very optimistic picture. We expected changes in the world in relation to our hopes that with the development of low cost mass communication technology, information would circulate. Moreover there was an expectation that "today's conventional political democracies would disappear paving the way to information democracies".

It is yet too early to determine whether we are deceived or not. However the new world order called globalism has brought a rather complicated system before us. The whole world is open to our use now, right under our hands. A narrowing world described as the "global village". Yet this village is also a promising market, a huge and common market. The will of the nation state is collapsing or will collapse according to the rules of this market. A world citizenship ba-

sed on a broader democracy, liberty and multiculturalism is suggested in its place. The realization of this suggestion depends on the parties involved. There are forces stretching this transition from both sides. Yet again the determining forces and the demanding forces are not the same...

When looking from outside, the model of the new world order is but one: to transform the world into one single or multiple consumer societies... With this as our reference of development, I believe that we need to examine our current conditions, taking into consideration the facts of consumer societies. These facts are various, for sure. However the subject of this paper is about the instruments boosting consumption and the new modes of perception that they create...

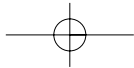
Today two complementary things are put in circulation for consumption. The first is goods, in other words commercial products. A vast scale of products with diversity, warranty, package and appeal is presented to people. The second is image... The image of a life deriving from and dependent on the product.

Are the masses consumers of the information or the product?

Another aspect of globalism manifests itself in the extraordinary increase in the pace of man's production of information. Every 10 or 15 years, there is an immense production of information doubling our current knowledge. Knowledge, accumulated in thousand of years throughout the history of mankind, is multiplied in intervals of 10 to 15 years. Indeed, we have a huge storehouse of information.. Yet we also have a problem. Where and how does this information circulate and with whom is it shared? Are the masses consuming information or a product? Globalism,at least for today, brings with it this golden rule: information which is not transformed into an asset, into a commercial product is intellectual and worthless.

When we look at the specific case of Turkey, there is a huge turnover of the communication sector pronounced with billions of dollars. Within this turnover chart, commercials have an important share as the most dynamic part of this sector... Consumer societies promote commercials within themselves. The commercials tell us how to dress, how to smell, which girl to fall in love with, which house or car to own with an undertone, at times aesthetically and sometimes humiliatingly, but always insistently over and over again.

The major sources that are nourished from this share of commercials are television and media. According to the statistics of a relatively recent research, there is television in 98% of Turkish domicils and each Turkish viewer watches approximately four or more hours of television a day. The most popular phenome-

non in TV broadcasts is violence with 62%. Accordingly, incitement to crime and crime have a share of 48%. Issues like environment, liberties, human rights and etc.-which are not transformed into commercial products- have only a share of 1.1 % in the total broadcasts.

When we look at how our people engrossed by commercials on the one side, and the visual communication world that projects crime and sexuality on the other, are protected by the state, the situation is not really promising. In 2000, the turnover of commercials is expected to equal to 1,2-1,5 billion dollars. This is the monetary power that is employed to conjure up and manipulate the image of consumption. The government budgets reserved for the primary necessities of our people like information, liberty, culture, health and employment are incomparable with this. Moreover this conflict arises in a society which transcended abruptly from the realm of the mythical and verbal culture into the world of visual culture, with an approximate literacy level ranging between 3 to 3,5 years.

All this is to say: we are preparing our people not for a world equipped with decent information but to a world of consumption made up of products and illusion. In this social environment of which I have tried to draw a general framework, how will the new social or individual identities be formed? This is the question. The question which awaits all mankind regardless of their race, sex, occupation or culture, whether they come from a minority or a dominant nation.

How will the new social or individual identity be formed?

At this point, it is possible to talk about two identities or perhaps about the facts that will formulate these. Asia Minor geography has a multicultural structure just like Central Asian and Middle-East geographies. Multiculturalism is the general character of our geography although it has been impaired, undermined and made to suffer losses. Within this geography, there is a social structure formed among the ordinary people that live, produce and create together and which provides them with order and peace unless interfered or provoked by outside forces. This is the "living identity".

This multicultural structure is also present owing to a tradition of recruitment from other communities. A structure open to interaction and sharing with the other, as well as taking features and nourishing from the other. Therefore, it is not a sheer coincidence that Asia Minor is mentioned as the geography of cultures.

Here we can refer to Hacıbektaş as an example. It is not appropriate to see Hacıbektaş simply as the founder of a religion. He stands before us as a compiler of cultures, beliefs and common life. He takes the shaman traditions of Midd-

le Asia, combines it with the Persian culture that he encounters on his way, and gets inspired by the Christian life style and religion that he finds already settled when he comes to the area. He suggests a new belief-thought system to eliminate the conflicts caused by the indecision between nomadic life and settlement. We can call this a kind of recruitment if not a synthesis. It is known that some Turkic clans chose Christianity in feudal Asia Minor and in Seljuk Anatolia, though this fact is not often mentioned. It is known that Mewlana and Hacıbektaş have contemplated over some issues together with Christian clerics. Concisely, in multicultural structures there is an interactive life which fuses into the other and takes the other seriously.

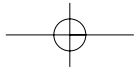
Some substantial traces of the tradition of mutual living can still be found in Asia Minor. In Capadocia, Suvermez Village, there is a Turkish inscription written in Greek letters on one of the houses which says: "Oh Lord, the hundred and eighteenth household is yours, protect the people in the hundred and eighteenth household, amen."

In the same region again, on the surface reliefs of a church that is estimated to have been built in 1830-50 in Sinassos (Mustafa Kemal Paşa), the major figures of the Seljuk world of faith are observed. Like the two headed eagle, dragons and descriptions of humans with slanting eyes. In another village, in Çardak village, the edifice used partly as a church and partly as a mosque which has only one entrance is said to be pertaining to the Karaman period. Although the Christian Congregation no longer exists, the church-mosque structure is preserved. These are my impressions on the traces of the mutiple cultures and identities of the peoples of Asia Minor who worked and produced together a common heritage.

The second identity is the identity which is formulated and presented to the people by the established authority and the state. Enslaving, devastating, invasive, imperialist identities... With regard to these, or at least with regard to historical heritage: no society, no state is more innocent than the other. All are accomplices, every state in this respect has a criminal record of its own. For me these are "identities of competition": like being Christian and white, being Turkish and Muslim, being Arab and nationalist...

What will globalism do? What is it going to replace these identities? I don't think that the different parties of globalism are after the same thing. One side of this dynamics of change is represented by the common market oligarchy which does not pay much attention to crimes and the future, while the other is represented by the forces of non-commercial information and love.

In societies like ours which conceive politics as the only instrument of chan-

ge, in societies which accept knowledge, art, culture, historical heritage, the pursuit of a liberal and pacifist future as frozen values, our new identity will be formed through the clash of these two forces.

If this battle is lost, I believe that what awaits us will be “virtual identities”. “Common market oligarchy” is bombarding the masses through communication tools (also called media) everyday. The share of each Turkish individual from the bombardment of products and product-related images is 2300 bombs per day. Let me tell you how this one-sided bombardment drags us into a virtual world with a single example.

While traveling in Turkey as a part of my job, I observed that among the most important programs of television, series called soap operas were followed to a great extent by the rural population. There were signs on the doors of small markets and barbershops which said: “Closed during whatsoever soap opera”

However there is a story which is supposed to have taken place around Gaziantep: An old lady living on her own is a loyal spectator of these television series. She is deeply in love with a young man so-called, let’s say, Carlos in the soap opera “the Young and Restless”. A love which corresponds to the love for a deceased husband or a far away son. In further episodes of the series, this gentleman Carlos dies. Not being able to get over her grief, the old woman who loses the distinction between the real and the virtual decides to organize a death ceremony, namely mevlud, for this young man. Everybody in town is invited to the ceremony held by the old lady. Half of the town goes and the other half insists on not going. Their excuse is: “You can not hold a Muslim ceremony for a Christian!”

Epictetos, a philosopher of antiquity born in Hierapolis, Pamukkale says: “The terrifying thing is not the death but the thought of death”.

The inevitability of change is apparent, but the direction of it is terrifying. What if globalism causes different outcomes for each of us and becomes an ordinary process... Don’t you think that our hopes would go in vain?

TEKRARA DAYALI BİR NEVROZ: AVRUPA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

NORA ŞENİ

Dilerim, umutlanmak ve iyimserlik beslemek için benim konuşmamı beklemiyordunuz, zira hayal kırıklığına uğramış olursunuz. Evet tesadüf şu ki, ben de size bir türlü değişemeyen, değiştirilemeyen, biteviye aynen tekrarlanan bir "dram" dan bahsedeceğim. Buna bir *tekerrür nevrozu* olarak da bakabilirsiniz. Bu dram Osmanlı'dan bu yana oynanan Avrupa-Türkiye ilişkileri. Şuna dikkati çekmek istiyorum: Avrupa ile Türkiye'nin birbirleriyle ilişkilerini ifade etmek için *bugün* kullandıkları söylemin, bu söylemin retoriğinin, motiflerinin 19. yüzyılın yarısında yerleştiğini ve o zamandan beri de değişmeden tekrarlandığını göstermek istiyorum. 1850'lerde yerleşen bu söylemin temel yapısı, Osmanlı'yla Avrupa'nın birbirlerine biçtiği roller ve aralarındaki işbölümü, bu ilişkilerinin dile getiriliş tarzı, temelde bir değişikliğe uğramadan süregeliyor. Her iki tarafın bugün birbirine bakış tarzı, yönlendirdiği talepler, üstünde ısrar ettiği şartlar, bu şartları reddetmek için ileri sürdüğü gerekçe ve nedenler Kırım Savaşı'nın hemen sonrasında ne ise bugün de aynen o. Osmanlı'nın reform ve modernleşme arzularını dile getirirken kullandığı metaforlar, temalar ve bunların dayandığı, telaffuz edilmeyen dünya görüşü (*imaginaire implicite*), hâlâ geçerli. Öyle ki iki cihan harbi, birkaç imparatorluğun çöküşü ve Berlin duvarının yıkılışından sonra -ve dilimizden eksik etmediğimiz o ünlü "globalleşme" çağında- Avrupa'nın Türkiye'yle, Türkiye'nin Avrupa'yla ilişkilerine, yüz elli yıldır "aşınmayan" paradigmalar hakim.

Psikanalitik kliniğin tarif ettiği bir ilişki tarzı vardır; bir çift ilişkisi: beraberliklerinin temeli, paylaşımları muhabbet ve yakınlık olmayan, nevroz motiflerinin karşılıklı eklemlendiği yerden birbirine bağlı olan çiftler. Bu tür çiftler için, aralarındaki hep aynı anlaşmazlığın, aynı dramın tekrarlanması ilişkilerini sürdüren önemli bir mekanizmadır. İşte bu tür bağlarla birbirlerine hapsolmuş gibi Türki-

ye (ya da Osmanlı) ve Avrupa değişmez bir iş bölümünün onlara yüklediği rollerde ihtisaslaşmış görünüyorlar. Yıllardan beri özü değişmeyen istekler ifade edip, aynı tatminsizliğin gerginliğini yeniliyorlar. Bu rollerin neler olduğunu, tarafların kendi dünyalarında nasıl bir mekanizmaya oturduğunu, karşılıklı talep ve beklentilerin niteliklerini, sabit kalan ve değişen şekilleriyle görebilmek için Kırım Savaşı'nı izleyen, Islahat Fermanı'nı takip eden yıllar üzerinde durmak gerekir. Zira sonradan kemikleşecek olan bu söylem ve rol dağılımı bu yıllarda biçimlenecektir. Bu yıllar son derece önemlidir. Bir kere Avrupa'yla ittifak yıllarıdır, dolayısıyla diyalogun yoğun olduğu bir zamandır. Yalnız Kırım Savaşı sırasında değil, Islahat Fermanı'nın hazırlanışında da faal bir işbirliğidir söz konusu olan. Osmanlı tarihi için bir dönüş noktası olan bu devre ve işbirliği sırasında, taraflar isteklerini, şartlarını, karşılaştıkları engelleri hayli açık bir şekilde dile getirirler ve bize izlerini bırakırlar. Burada kullanacağım kaynakça işte bu izleri taşıyan yarı resmi bir mektuplaşmaya (*correspondance*), 1856-1860 yılları arasında Fransa'nın İstanbul'daki büyükelçisi Thouvenel'in mektuplaşmasına dayanır. Bunlar yalnız Thouvenel'in yazmış olduğu mektuplardan değil, ona yazılmış mektuplardan da oluşur, ki .. aralarında Osmanlı vezirlerinin, yüksek bürokratlarının mektupları, sultanın konuşmalarının metinleri vs. gibi belgeler mevcuttur.¹

Kırım Savaşı'ndan sonra İstanbul, İngiltere'nin büyükelçisi Stradford Canning ve Fransa sefiri Edouard Thouvenel arasındaki şiddetli rekabetin -hükümetlerinin ittifakına rağmen- oynandığı bir sahnedir. Thouvenel, Fuad ve özellikle Ali Paşalara yakındır. Stradford ise Konstantiniye'deki itibarını Mustafa Reşid Paşa'nın dostluğuna borçludur. Ancak o senelerde Reşid Paşa'nın reformcu iradesi azalmakta, 1839 Gülhane Hatt-ı Humayûnu'nun mimarı, Osmanlı erkânı arasında birinci sıradaki yerini Âli ve Fuad Paşalara kaptırmaktadır. Her hal-ü kârda, rakip de olsalar, iki elçi Tanzimat yönelimine ikinci bir nefes verecek Islahat Fermanı'nın kaleme alınmasına aktif olarak katılırlar. Bu çalışmanın ilk toplantısı 1856'nın Ocak ayı başında Fuad Paşa'nın evinde yapılır (ve İngiliz sefiri toplantıya iki saat geç geldiği için Fransız sefir sinirlenir). Bu toplantılar yoğun bir ritimde sürdürülecek ve süratle sonuç alınacaktır. Çalışmaların yıldırım hızıyla ilerlemesinin nedeni, aynı tarihlerde toplanan ve Kırım Savaşı neticelerini müzakere eden Paris Kongresi ile adeta yarış halinde olunmasındandır. Konstantiniye'deki görüşmenin tarafları olan Fransız, İngiliz, Türk ve Avusturya temsilcileri en az bir konuda mutabık-tırlar: Osmanlı tebaası olan Hristiyanların durumu, Ruslar bu işe burunlarını sok-

1 Fransız Milli Arşivleri'nde bulunan *Fond Thouvenel*'e ait bu belgeleri daha etraflı bir şekilde *Marie et Marie; une saison à Constantinople. 1856-1858* (Metropolis, Cenevre, 1996) adlı kitabımda kullandım. Kitabın Türkçe'ye çevirisi Şirin Tekeli tarafından yapıldı ve *Marie ve Marie Konstantiniye'de Bir Mevsim 1856-1858* adıyla İletişim Yayınları'nca basıldı. (1999, İstanbul)

madan halledilmelidir. Zira gayrimüslim tebaa arasında nüfus açısından en büyük grup Ortodoks Rumlardır. Oysa Ortodoksluk, o tarihe kadar, bu cemaati Rusya'nın nüfuz alanı içinde tutmuştur. Rumların, Islahat Fermanı'nın reform programı içine alınmasıyla umulan, Rusya'nın Osmanlı topraklarında çevirdiği entrikaların maddi temelinin ortadan kalkmasıdır.

Ancak şunu hatırlatmakta yarar var: 1856 fermanının hazırlanışı sırasında üç Avrupalı temsilci ve Türk katılımcılar arasındaki bu ideal uyumun ardında önemli bir unsur yatmaktadır: Kırım Savaşı'ndan sonra Fransa, İngiltere ve Avusturya'nın ortak endişesi Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünü korumak, parçalanmasını önlemektir. Bu endişe, üç sefirin izlediği politik çizgiyi belirler. Hıristiyan tebaayı korumak her ne kadar Avrupa'nın diplomasi oyununda kullandığı, 1860'dan sonra daha yoğun olarak da kullanacağı kartlardan biri ise de, 1860'lara kadar süren dönem içinde bu sorun, esas hedef olan imparatorluğun kurtarılmasından daha az önemliydi, ikincil bir meseleydi. Tanzimat ile ilgili klasik yorumların hemen hepsi, Avrupalı güçlerin reform hareketine taraf olarak ve Hıristiyan cemaatleri koruyarak, kendi çıkarlarını ve piyonlarını kolladıkları, aralarındaki meseleleri ve rekabetleri Osmanlı topraklarına taşıdıkları görüşünde birleşirler. Bu yorum yanlış olmamakla beraber, 1850'lerin ortasında bu üç Avrupa ülkesinin çıkarları Osmanlı topraklarının bütünlüğünün korunması, muhafaza edilmesi doğrultusunda birleşir. Çünkü ortada ciddi bir tehlike vardır, ismi Rusya'dır: "Kırım Savaşı'nın asıl amacı, Rusya'nın, 'hasta adam'ın doğal mirasçısı olduğu yolundaki iddiasını elinden almaktır. Dün şiddetli bir ölümden kurtardığımız hastayı bugün yaşatma görevi bize düşüyor"² diye yazar Thouvenel, Paris'teki Dış İlişkileri Bakanlığı'nda görevli Bénédicti'ye.

1. Evrenselci (universaliste) bir yönelim

Osmanlı İmparatorluğu Kırım Savaşı sırasında ve ertesinde, 18. yüzyılın sonundan beri girişilen "dışa açılma" hamlelerini hızlandıracaktır ve bir "ilk"ler dizisi başlatacaktır. İlk defa batıdan kredi alacaktır. (1854'de Fransa ve İngiltere'yle imzalanan ittifak anlaşmasından hemen sonra Londra'daki *Dent, Palmer and Co* şirketine 3.000 000 £ borçlanılır.³) Modern anlamdaki ilk banka, *Ottoman Bank* bu

2 Thouvenel'den Bénédicti'ye, Pera, 28 Nisan 1856, Fransız Milli Arşivleri. (FMA) Thouvenel Fonu. In N. Şeni, *Marie ve Marie Konstantiniye'de Bir Mevsim. 1856-58.* (Fransızca'dan çeviren Ş.Tekeli) İletişim. İstanbul. 1999. s. 37.

3 André Autheman. *La Banque Impériale Ottomane.* Comité pour l'Histoire Economique et Financière de la France. Paris. 1996. Daha genel olarak Osmanlı mali tarihi hakkında bkz. A. du Velal, *Essai sur l'histoire financière de la Turquie*, Arthur Rousseau éditeur, Paris, 1903; Haydar Kazgan, *Osmanlıda Avrupa Finans Kapitali.* Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul 1995.

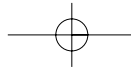
sırada, Mayıs-Haziran 1856 da kurulur.⁴ İlk belediyeçilik deneyimlerine bu esnada girilir ve Osmanlı hükümeti Mayıs 1855'de *İntizam-ı Şehir Komisyonu*'nu kurar.⁵ İstanbul kahvelerinde ilk defa bira belirir.⁶ Bu, Kırım-Savaşı-sonrası- "ilk"ler listesini uzatmak mümkün. Bunun yanı sıra, Sultan Abdülmecid de o zamana kadar bir Osmanlı padişahının yapmamış olduğu "jest"lerde bulunacaktır. Mesela Fransa ve İngiltere sefaretlerinde, Sebastopol'un düşmesi şerefine verilen balolara şahsen teşrif edecektir. Böylece yabancı bir sefaretteki bir davete gelmeyi kabul eden ilk sultan olacaktır.

Abdülmecid batıya sembollerle ve imajlar yaratarak mesaj vermenin avantajlarını anlamış bir padişaktır. Sefaret davetlerini şereflelendirmekten çok daha önemli bir başka "ilk" e imzasını atacaktır: Yabancı bir ülkenin nişanıyla taltif edilmeyi kabul eden ilk padişah olacaktır. Bu kabulden de anlamlı olan, nişanın ne adına, niçin kabul edildiğini açıklayan gerekçedir. III. Napoleon, İstanbul'daki elçisi Thouvenel aracılığıyla, Sultan'ı *Légion d'Honneur* nişanına layık görür: "Sayın Bakanım, geçtiğimiz cumartesi günü Haşmetli Sultan'a Légion d'Honneur nişanını resmen takdim ettim. Haşmetli İmparator'un müttefikine beslediği saygının bu çarpıcı nişanesi, burada tam bir siyasi olay oldu. Zira Konstantiniye'deki diplomatik misyonlar, bir zamanlar Sultan'ın yabancı nişanları kabul etmesi yolunda yapılan telkinleri hoş karşılamadığını, Portekiz'den gönderilen 'La Tour et l'Épée' nişanının, daha dört yıl önce, resmen geri çevrildiğini hâlâ çok iyi hatırlıyor. Türkler, hükümdarlarının Haşmetli İmparator'un taltifine mazhar olmasından onur duymaktalar. Ancak, bunun eski âdetlerden bir sapma olduğunun da farkında oldukları için, bunu açıklama gereğini hissediyorlar. Sultanın başyaveri, Fransa'da öğrenim görmüş olan Ethem Paşa bana geçenlerde şu açıklamada bulundu; 'Osmanlı padişahları bugüne kadar papa gibiydiler. Verirlerdi, ama almazlardı. Bugün bu kurala getirilen istisna, iki ülke arasındaki ittifakın en güçlü kanıtı olmuştur. Fransa'dan gelen nişanın güzel bir ayrıcalığı vardır. O da bütün dinlerin ve bütün milletlerin sahip oldukları şeref duygusundan beslenmesidir. Bu nişan, herhangi bir aracıya gerek olmadan, herhangi bir dine bağlanmadan, doğrudan Tanrı'nın himayesindedir. Bu bakımdan Avrupa'daki diğer nişanlardan ayrılmaktadır.' Buna karşılık, geçit töreni sırasında sokaklarda toplanan ve İmparator'un temsilcisine kayda değer bir

4 André Autheman. *La Banque Impériale Ottomane*. Comité pour l'Histoire Economique et Financière de la France. Paris. 1996.

5 Bu konuda bkz: S. Rosenthal, *The Politics of Dependency*. Londra. Greenwood Press, 1980. Zeynep Çelik, *The Remaking of Istanbul*. Seattle. University of Washington Press, 1986. Nora Şeni, "The Camondos and their Imprint on 19th Century Istanbul." *International Journal of Middle East Studies*. 26 (1994), Cambridge University Press.

6 Bkz. Fr.Georgeon. "Les cafés à Istanbul à la fin de l'Empire Ottoman". in. H.Desmet-Grégoire, Fr.Georgeon (edit) *Cafés d'Orient revisités*. CNRS. Paris. 1997.

saygı gösterisinde bulunan 'reaya' tamamen farklı bir noktadan hareket ediyor! Onlar, Sultan'ın Hıristiyan geleneğine uygun olduğunu düşündükleri böyle bir törene icabet etmesine hem şaşırıyor, hem de memnun oluyorlar! Doğu'da her konuda olduğu gibi burada da karşımıza çıkan, aynı topraklarda yan yana yaşayan ama birbirlerine karışmayan ırkların beklentileri ve önyargılarını yansıtan bu farklı hisler bana, size yazılmaya değer ilginçlikte göründü."⁷

İşte bu nişanın, Aralık 1855'te verilmiş merasimini, Thouvenel'in, kendi bakanı Walewski'ye anlatan mektubu. Mektupta bizi öncelikle ilgilendiren Sultan'ın başyaveri Ethem Paşa'nın, eski Osmanlı adetlerinden sapılıp, Fransız nişanının nişin kabul edildiği konusunda yaptığı açıklamadır: Fransız İhtilâlini gerçekleştirmiş ülkeye ait olan *Légion d'Honneur* nişanı, herhangi bir dinî anlam taşımamaktadır. Bu bakımdan, Osmanlı hükümdarının onu kabul etmesinde bir sakınca yoktur. Burada görülen, padişahın ve Bab-ı Ali'nin evrenselci bir tavra yabancı olmadıkları, bu yönelimi hayli içselleştirmiş olduklarıdır. Başyaverin ileri sürdüğü nedenleri, üç çeyrek yüzyıl sonra benimsenecek olan laikliğe giden yolun başlangıcı olarak okumak mümkün... Bir de şu neticeye varmak: "Laiklik, sık sık söylendiği gibi, Osmanlı'da hiç kökü olmayan, bir 1923 sabahı, ansızın, Mustafa Kemal tarafından, bu konuda hazırlıksız Türkiye halkına kabul ettirilmiş egzotik bir yönetim biçimi değildir."

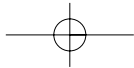
Burada kısa bir parantez açıp Thouvenel'in Osmanlı toplumuna ait bir başka özelliği yakalamış olduğuna dikkat çekilebilir. Osmanlı halkları mozayikinden söz ettiği zaman bunların "*yan yana ama birbirlerine karışmadan*" yaşayan gruplar olduğunu fark etmiştir. Ne bu halkların ahenk ve paylaşım içinde yaşadıklarını varsayıp Osmanlı türü çoğulluğu idealize etmiş, ne ballı bir gerçek yaratmış, ne de o sıralarda batıda söylendiği gibi Hıristiyanların ezildiği savına güvenmiştir.

Thouvenel aynı mektubun ikinci bölümünde ise Abdülmecid'in teşekkür konuşmasını aktarır: "Haşmetli İmparator'un şahsıma gösterdiği bu incelik yabancı bir devletten aldığım ilk nişan olduğu için beni özellikle duygulandırdı (...) Bütün tebaamın mutluluğu için aralıksız sürdürdüğüm çabaların başarıyla sonuçlanacağını ve bundan böyle büyük Avrupa Ailesi'nin bir üyesi olan imparatorluğumun tüm dünyaya, uygar milletler topluluğu içinde önemli bir yer tutmayı hak ettiğini kanıtlayacağını umuyorum."⁸

İşte bu satırlarda Türklerin Avrupa'yla ilişkilerini ifadede yüz elli yıldan beri kullandıkları ana motifleri bulmak mümkün: "Avrupa Ailesi", "Uygar Milletler Topluluğu" ve Osmanlı'nın (ya da Türkiye'nin) bunlara ne derece *mensup olduğu/olabi-*

7 E.Thouvenel'den Fransa Dışişleri Bakanı Walewski'ye, Pera, 31 Aralık 1855. Fransız Milli Arşivleri. (FMA) Thouvenel Fonu. in. N. Şeni, *Marie ve Marie Konstantiniye'de Bir Mevsim. 1856-58.* (Fransızca'dan çeviren Ş. Tekeli) İletişim. İstanbul 1999, s.15-17.

8 Aynı eser.

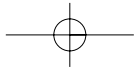
leceği sorunsalı. Evet, 19. yüzyılın ortasında Osmanlı, o zamana kadar -Avrupa'ya devamlı bir elçi yollamayacak kadar kesin bir tavırla⁹ uygulamış olduğu *muhteşem izolasyonuna* son vermeyi arzu etmektedir. (Oralarda, artık "gâvurların yaşam ve yönetim tarzı", "öteki"nin dünyası diye görmezlikten gelmeye devam edemeyeceği bir şeyler olduğunun farkındadır.) Hangi ve ne tür katmanlardan oluştuğu zihinlerde billurlaşmamış da olsa, modernlik denen evrimi algılamaya başlamışlar ve kendi durumlarına çare olarak görmeye yönelmişlerdir. "Uygar milletlere" mensubiyetlerini söz konusu ederken sahip olmadıkları bir uygarlığın varlığını kabul etmişlerdir. "İlerleme" kavramı, ilerlemek gerektiği bilinci, bu yapılmadığı takdirde kaçırılacak bir tren olduğu tehdidi bununla birlikte gelmiştir. Talep yalnız biçimsel bir mensubiyetin kabul edilmesi değildir. Avrupa'dan istenen, gerekli düzeyin yakalanmasında yardımcı olmasıdır. Avrupa yardım etmezse tehlike, Osmanlı'yı tehdit eden nesne, kendi karanlıklarına gömülebilme olasılığıdır. Osmanlı'yı tarihin karanlıklarına doğru çekebilecek olan "iç düşman", kendi kurumlarının köhneliği ve tutucu akımlarıdır. Burada Osmanlı derken hep devleti kastediyorum zira Avrupa nezdinde aranan çareler, Avrupa içinde yer alma arzusu, devletin kendi yaşamı üzerindeki tehlikeleri, yönetim aczlerini bertaraf etmek için düşündüğü çarelerdir.

Bu söylem bugün bize bu kadar aşına geliyorsa, kullandığı terminolojinin, bunların işaret ettiği ilişki sisteminin günümüze "eskimeden" ulaşmış olmasındandır: 1995'te, demokratikleşme önlemleri alınmazsa Avrupa Gümrük Birliği kapısının Türkiye'nin yüzüne kapanması olasılığı mevcut olduğunda, Türkiye'yi aday saymayan 1998 Lüksemburg kararı sonrasında, ya da Kasım 2000'de, Kıbrıs meselesi halinin KOB'un (Katılım Ortaklığı Belgesi) ön şartlarından biri olarak kabul edilmesi akabinde olduğu gibi AB'yle yükselen dramatik tansiyona, bütün bu süreçlere hakim olan retorik, 19. yüzyılın ortasından beri geçerli olan retorik değil midir?

2. Avrupa'ya itiraz retoriğinin icadı; motifler

Islahat Fermanı'nın 21 Şubat 1856'da ilanından iki yıl sonra Âli Paşa hâlâ İstanbul'da büyükelçi olan Thouvenel'e şu uzun mektubu yazar:

9 Gerçi 18. yüzyıl sonunda bazı deneyimlerde bulunulmuş, Yusuf Agâh Efendi ilk Osmanlı devamlı büyükelçisi olarak 1793-1796 arasında Londra'da görev yapmıştır. Onu, aynı görevle 1794'de Berlin'e yollanan Morali Seyyid Efendi izlemiştir. 1796'da Ali Efendi Paris'e, 1797'de Afif İbrahim Efendi Viyana'ya tayin olmuşlardır. Ancak sistematik olarak Avrupa ülkelerinde devamlı temsilcilikler bulundurma kararı 1803'de terk edilmeye başlanmış, III. Selim'in tahttan inmesiyle 1830'ların başına kadar askıya alınmıştır. Bu konuda bkz. Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*, Ankara 1968; Gilles Veinstein, *Le Paradis des Infidèles. Un ambassadeur ottoman en France sous la Régence*, Maspéro-La Découverte, Paris 1981; Enver Ziya Karal, *Halet Efendi'nin Paris Büyükelçiliği*, 1802-1806. İstanbul, 1940. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Amedi Galip Efendi'nin Murahhaslığı", *Bellekten*, cilt I, no.2. Stephanes Yerasimos, *Deux Ottomans à Paris sous le Directoire et l'Empire*. Actes Sud. Paris 1998.

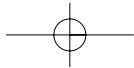
“(…)Bildiğiniz gibi, aziz Sefirim, saygınlık olmadan hükümetin ayakta kalması mümkün değildir. Ülkede düzenin korunması, gerekli reformların yapılması ve tebaanın refahının sağlanabilmesi için, devlete sevgi ve saygı duyulmasının yanı sıra, hepsinden önce ondan korkulması gereklidir. Ancak dünyanın her yanında tebaayı bizden soğutmak, hükümete itaatini azaltmak için gerekli her şey yapılmaktadır. Öte yandan haksız, en azından gerçekleri bilmeyen bir basın her sabah, Bab-ı Âli ve Müslüman halk aleyhinde yaydığı yalan haberler ve karalamalarla, farklı ırktan insanlar arasında düşmanlık ve nefret tohumları ekmeyi amaçlamaktadır. Hükümetimiz ise bu düşmanlıkları ortadan kaldırmak ve aralarındaki birlik ve kardeşliği yaşatmak için elinden geleni yapmaya çalışıyor. Dinimize ve hükümdarımıza yapılmadık hakaret kalmamıştır. Bu hırçın lisanı okuyunca insan yüzyıllarca geride kalmış haçlı seferleri zamanında yaşadığını sanıyor. Bana muhtemelen Bab-ı Ali’nin 1856’da verdiği sözleri yerine getirmediğini ve bu gecikmenin Avrupa kamuoyunu rahatsız ettiğini söyleyeceksiniz. Yönetimi mükemmelleştirebilmek için daha çok yol kat etmemiz gerektiğini ben de kabul ediyorum. Ancak düzeltmemiz gereken bozuklukların sadece Hıristiyan tebaayı ilgilendirmediklerini, hatta bunların hallerinden en az şikayetçi olabilecek kişiler olduklarını vurgulamak isterim. Böylesine köklü bir sosyal dönüşüm gerçekleştirmesi gereken bir hükümetin, yukarıda değindiğim saygınlığa ek olarak zamana, dostlarının desteğine ve tebaasının itaatine ihtiyacı vardır. Elinizi vicdanınıza koyarsanız, iki yıldır dış politika sorunlarının bütün zamanımızı aldığını, dostlarımızın bize hiçbir alanda destek olmadıklarını ve düşmanlarımızın bizi İmparatorluğun işleriyle uğraşmaktan alıkoymak ve Avrupa’ya yönetmekten aciz bir hükümet olduğumuz izlenimini vermek için iç huzursuzluklar çıkarma gayretiyle ellerinden gelen her şeyi yaptıklarını siz de kabul edersiniz. Bildiğiniz gibi biz de diğerlerini yönetebilecek ve farklı cemaatler arasında köprü işlevi görebilecek bir ırk varsa o da Osmanlı ırkıdır. Bu iddiaya, bu ülkeyi ve bu ülkede oturan halkların niteliğini tanımayanlar inanmayabilir. Ama ben verebileceğim güncel örneklerle ileri sürdüğüm bu iddiayı kanıtlayabilecek durumdayım.

Son olarak, eğer dostlarımızın bize yaklaşımlarındaki iyi niyete biraz güvenbilsek Stradfordvari teorileri değilse de, pratik yararı şüphe götürmeyen ve acil olduğu İmparatorluğun gerçek dostları tarafından kabul edilmiş olan önlemleri aldıracağımı tereddüt etmeden vaat edebilirim.

Size, aldığımız ekonomik önlemlerin tehlikede olmadığı konusunda güvence verebilecek durumdayım. Bu önlemler ağır aksak uygulamaya konuluyor, ama Allah’ın izniyle uygulamaya devam edilecektir.

Bu mektubun sıkıcı uzunluğunu bağışlamanızı diler şahsınıza beslediğim saygı ve dostluk duygularının içtenliğine inanmanızı bir kere daha rica ederim.”

Bu mektubu oluşturan motifleri gözden geçirelim:

1. Avrupa'nın önyargılarına itiraz

a) *"Hıristiyanlar mazlûm değil"*: İslahat Fermanı'nın vaat ettiği hükümlerin yürürlüğe girmesi gecikmekte, Hıristiyan tebaanın durumu yeterli süratle düzelmemektedir. Bu gecikme Avrupa'da basının Osmanlı aleyhine veryansın etmesine neden olmaktadır. Âli Paşa Thouvenel'in insafına sığınır ve hatırlatır ki Hıristiyan tebaanın durumu diğerlerinden daha kötü değil, belki nispi olarak daha bile iyidir. Aslında Thouvenel bunun böyle olduğunu fevkalade iyi bilmektedir. İstanbul'a gelir gelmez, hazırlanmasına katıldığı İslahat Fermanı'nın da yardımıyla, başkentin şartlarına çabuk intibak etmiş ve önyargılarından süratle sıyrılmıştır. Görüşlerinin değiştiğini dürüstlük ve samimiyetle teslim eder: "Gayrimüslim cemaatler içinde reform yapma konusundaki düşüncelerimin hayli taraftar bulduğunu göreceksiniz. Bu konuyu uzun boylu düşündüm ve Türklerden çok, kendi rahipleri tarafından ezilen Hıristiyan halkların kaderini kesin olarak iyileştirmenin yolunun buradan geçtiğine derinden inanıyorum". Tasarlanan reform, gayrimüslim cemaatlerin iç yönetimlerinin yeniden düzenlenmesini, iç kurumların dinsel hiyerarşinin tekelinden çıkarılmasını planlar. İslahat Fermanı'nın dördüncü maddesini oluşturan bu karar yürürlüğe (gecikerek, 1860 ile 1865 arasında) girecek, cemaatlerde kısmi seçimlerle yönetime laiklerin de katılması sağlanacaktır. Bu kararın alınmasında Thouvenel'in büyük emeği geçmiştir ve sefir bunu başarmış olmaktan dolayı da fazlasıyla memnundur. Her fırsatta, her yerde bu isabetli maddeyi ve kendi katkısını över. "Revue des Deux Mondes'da¹⁰ söz konusu Hatt-ı Humayun'un dördüncü maddesiyle¹¹ ilgili iyi bir makale yazılabilir. Ben kendi adıma, bu çalışmaya katılmış olduğum için büyük bir onur duyuyorum, ama Türk nazırların bu konuda göstermiş oldukları sağduyu için minnetimi belirtmekten de geri durmayacağım"¹²

b) *"Devlet acz içinde değil"*: Âli Paşa Avrupa basınına cevap olarak farklı dinlerden milletlerin beraberliğini mümkün kılacak bir çerçeve varsa onun da Osmanlılık olduğunu ikna edici bir üslupla ilân eder.

c) *Müslümanlar hakkında önyargılar*: Âli Paşa, Avrupa'nın Müslümanlar hakkında beslediği -ve burada niteliklerini belirtmediği- negatif görüşlerden şikâyet etmektedir. Bu konuda Thouvenel'in mektuplarına bakılırsa görülür ki genç sefir, enerjisinin önemli bir kısmını Türkleri Paris'teki yakınlarının antipatisinden, Fran-

10 *La Revue des Deux Mondes* (İki dünya dergisi), 1829'da kurulan, 1831'den itibaren Buloz'un yönettiği ve 19. yüzyıl ortalarının önde gelen aydınlarının katkıda buldukları, Fransa'nın en önemli kültür dergisi.

11 Dördüncü madde, İslahat Fermanı'nda cemaatlerin iç organizasyon ve tüzüklerinin değişmesi gereğine karar veren maddedir.

12 Thouvenel'den Benedetti'ye, Pera 24 Şubat 1856, aktaran N. Şeni. *Marie ve Marie...* s. 34.

sız basın zaman zaman yükselen nefretinden korumaya harcamaktadır. Türkler hakkındaki basmakalıp izlenimlerle mücadele, mektuplarının önemli bir temasıdır ve bize Türklerin nelerle suçlandıklarına dair bilgi verir. Örneğin gazetelerdeki kampanyalara karşı şunları yazar: “Gazetelerin bir umacı gibi gösterdikleri (...) Şeyhülislâm ise, hayatta rastladığım en akli başında, en sağduyulu adamlardan biriydi ve bize çok yardımcı oldu. İşte tarih böyle yazılıyor”¹³ Tam bir şark düşmanı olan, ırkçı, antisemit, mektuplarını çeşitli milletler hakkındaki klişelerle bezeyen kayınbiraderi Cuvillier-Fleury’ye ise şunları yazar (ancak bunlar okunurken Cuvillier-Fleury’nin alelade bir kişi değil, eski rejime bağlı kalmış, tanınmış bir gazeteci, bir yazar olduğunu bilmekte yarar var): “Gördüğüm kadarıyla dostum, siz kendinizi tam bir Türk düşmanlığına kaptırmışsınız ve en az bunun kadar heyecanlı bir Yunan dostusunuz. Gelin, Doğuyu bir ziyaret edin, önyargılarınızın ve heyecanlarınızın nasıl değiştiğini göreceksiniz. Hem Atina’da hem de Konstantiniye’de yaşamış olan benim gözümde, Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında fazla bir fark yok; daha doğrusu ikisi de beş para etmezler. Gene de Türklerin, Yunanlılarda olmayan bazı vasıfları var; öyle ki, Türkleri başlarından attıklarından beri Yunanlılar, nerede nasıl davranacaklarını pek bilemez oldular.”¹⁴

Islahat Fermanı’nın kaleme alınışında emeği geçmiş olan İngiliz sefiri Stradford Canning’in de önyargıları kuvvetlidir ve yanıldığı zaman Thouvenel gibi itiraf etme eğilimi yoktur. “Hatt-ı Hümayûn’un kaleme alınması için benimle birlikte iki Müslüman, iki Katolik, bir de Ortodoks Rum görev aldı ki Rum’un bu sorumluluğu kabul etmesi tam bir mucizeydi. İtiraf etmeliyim ki böyle bir heyetin içinde, özellikle Müslümanların önyargılarını müzakerelerle aşabileceğimize hiç ihtimal vermiyordum.”¹⁵ “Öteki”nin önyargılı olduğunu varsaymak da bu ayna oyununun vazgeçilmez bir mekanizması.

Görüldüğü gibi Âli Paşa’nın itirazlarının havadan nem kapmışlıkla pek ilgisi yoktur. Örneğin Fransa’da, basının Osmanlılar hakkındaki ezberleri ve aleyhtarlığı zaman zaman elle tutulur bir gerçek haline gelmektedir.

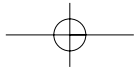
2. “Reform gerektiğinin bilincindeyiz”

Sonunda bunları gerçekleştireceğiz diye itiraz eder Âli Paşa. Bunların zorlğundan, toplumu altüst edici derinliğinden dem vurur. Avrupa’yı, artık eleştiriyi bırakıp yardım etmeye çağırır.

13 Thouvenel’den Baron Mercie de Lostende’a. Pera, 22 Ocak 1856.

14 Thouvenel’den Cuvillier-Fleury’ye. Pera, 6 Mart 1865. FMA. Thouvenel Fonu.

15 S. Lane Pool, *The life of Stradford Canning*, Londra, Longmans and Co. 1888. cilt II, s. 441.

3. "Toprak bütünlüğümüzün tehdit edilmesi bizi reformlardan alıkoymaktadır"

Âli Paşa o sırada Bab-ı Âli ve Avrupa'yı meşgul eden Balkanlardaki milliyetçiliğin hareketlenmesinden (Moldavya'yla Eflak'ın birleşip birleşmemesinden) bahsetmektedir. Osmanlı'dan kopmakta olan bu yöre sorunlarına iki yıldır harcanan zamanın başka uğraşlara yer bırakmadığını iddia etmektedir reformcu vezir.

Sonuç

Bu mektubun röntgeni çekilip, iskeleti çıkarılsa, yani tarihsel konjonktürden arındırılıp yalnızca yapısı muhafaza edilse, metnin bugün Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden ya bir yüksek bürokrat ya da bir hükümet mensubu tarafından yazılmış olabileceği ortaya çıkar. Rol dağılımı, talepler, itiraz ve vesileler hep aynı:

1. Her şeyden önce bir "*temel haklar*" meselesi vardır. 1856'da (ve 1839'da) insan haklarının çekirdeğini yerleştirmek söz konusu olan. Avrupa'nın isteği bu temel hukuk ilkesinin Osmanlılarca benimsenmesidir, uygulanmasıdır. (Bu talep aracılığıyla Fransa ya da İngiltere'nin kendi çıkarlarını da kolluyor olması değildir konumuz için önemli olan). Bilindiği gibi Tanzimat fermanları önce Osmanlı tebaanın mal ve can dokunulmazlığını, sonra da tebaanın din farkı gözetmeksizin eşitliği prensibini benimserler. Islahat Fermanı bu eşitlik prensibini daha belirgin bir şekilde, uygulamaya yansıtacak bir şekilde yineler. Gayrimüslim tebaanın her türlü devlet memuriyetine, devlet okullarına ve de askerî okullara, eşit şartlarla kabulü ilkesini benimser. Müslümanla gayrimüslim arasındaki eşitsizlik prensibini kaldırdığı gibi gayrimüslimler arası hiyerarşiyi de yok eder; "kul"dan "yurttaş" statüsüne doğru evrimi başlatır. Bugün Avrupa'yla Türkiye arasında hâlâ bir "temel haklar" a saygı meselesi, Türkiye'nin insan hakları sorunu vardır. İşkencenin kalkması, düşünce hürriyetine saygı gösterilmesi bunun ilk akla gelen temalarıdır.

2. Avrupa temel hakların, eşitliğin yürürlüğe girmesini isterken, bu isteğini Osmanlı topraklarında *mazlum bir azınlık* tespit ederek ve bu azınlığı himaye ederek ileri sürer. 1856'da bu mazlum azınlık Hıristiyan tebaadır, 1990'larda ise Kürtlerdir.

3. 1856'da olduğu gibi bugün de *reform gerektiği kabul* edilmekte ancak engeller ileri sürülmektedir.

4. Bu engellerin de niteliği pek fazla değişmemiştir. Islahat Fermanı sırasında Âli Paşa nasıl Balkanların Osmanlıdan kopma sürecini, reformların önündeki engel olarak gösteriyorsa, bugün de insan hakları konusunda yapılacak düzeltmelerin Türkiye siyasi hayatını etkileyen "*hayati tehlike*", yani "PKK terörü" ya da "irtica" yüzünden yapılamadığı iddia edilmektedir.

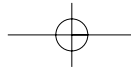

5. Arkaik, köhneleşmiş kurumları yüzünden hep “çağdışı kalmak” telaşındaki yönetim rolünde, 1856’da Osmanlı devleti, bugün Türkiye Cumhuriyeti vardır. Osmanlı’nın da, Türkiye’nin de talebi hep aynı; bu arkaizmlerin manyetik çekim alanına terk edilmemek, “modernlik” trenini kaçırmamak.

6. Çağdışı olmanın ürktüğü Osmanlı devletinin karşısındaki Avrupa, 19. yüzyıl-da siyasi ihtilaller ve sanayi devrimi sayesinde kurumlarını yenilemiş bir Avrupa’dır. Bugün ise, dünya ekonomisindeki yerini kuvvetlendirmek üzere yepyeni, yoğun bir yapılanma sürecindeki Avrupa Birliği’dir, Türkiye’yle karşı karşıya olan birim.

1856’da Avrupa’nın baskısı/katkısıyla Osmanlı’nın kurumları değiştirilebiliyor, bir hukuk devletine doğru ilk adımlar atılabiliyor. 1990’ların sonunda da, demokratikleşme dinamiğini harekete geçirebilen Türkiye’deki tek etkili kuvvet, Avrupa Birliği’ne üye olup olamama sorunsalı. Türkiye’de demokrasinin ilerlemesi, nasıl ilerlemesi gerektiği konusunda bilinçli, kararlı, hatta örgütlü güçler mevcut. Fakat bunların iradesini müşterek bir kuvvete dönüştürecek, bir *sinerji* içinde harekete geçirebilecek ve bu iradenin kanunlaşmasını sağlayacak toparlayıcı tek kuvvet, hâlâ Avrupa arzusu. İç dinamikler hâlâ yetersiz. *Türkiye’yi bir metafor çekiyor ileriye. Bir imaj; lokomotif Avrupa olan, kaçma ihtimali olan bir tren...*

	1856	1990-2000
Türklerden istenen	Temel hakların, kişi mal ve can dokunulmazlığının güvence altına alınması Tebaanın eşitliği	İnsan hakları ilkelerine uyulması
Avrupa gözünde “mazzûm azınlık”	Hıristiyan tebaa	Kürtler
Türklerin Avrupa’dan talebi	çağdaşlık, modernlik trenine takılmak	çağdaşlık, modernlik trenine takılmak
Gerekli reformları yapmama gerekçesi: “hayati tehlike”	Balkan “ayrılıkçı” hareketleri	Kürt “ayrılıkçı” hareketleri: PKK terörizmi

A RECURRING NEUROSIS: TURKO-EUROPEAN RELATIONS

NORA ŞENİ

I hope that you were not expecting me to speak for hope and optimism, for you would be disappointed. Well, by coincidence, I will tell you about a monotonously self-repeating “drama” that can never change, that can not be changed. You can also look at it as a neurosis of repetition. This drama is the relationship of Turkey and Europe, being acted out since the Ottomans. I would like to draw your attention to this point: The discourse that Turkey and Europe both use today to define their interaction, the rhetorics and the pattern of this discourse had been erected by mid-19th century and has been repeated so far without changing. The fundamental structure of this discourse, established in the 1850s, the roles and responsibilities drawn by the Ottomans and Europe for each other, the language of expressing these relations have continued without undergoing any basic changes. The way both parties view each other today, the demands, the conditions that are insisted upon, the grounds and reasons put forth to refuse those conditions are exactly what they were in the immediate aftermath of the Crimean war. The metaphors and themes used by the Ottomans in expressing wishes of reform and modernisation, and the world view (imaginaire implicite) upon which they relied but which was not pronounced are still valid. Such that, following two world wars, the collapse of a couple of empires and the fall of the wall in Berlin – and in this infamous age of globalisation that haunts us – paradigms that have not “withered out” for 150 years still govern the relations between Turkey and Europe.

There exists a particular relationship defined by psychoanalysis, relationship of a couple: couples that are tied to each other from the point where patterns of neurosis are mutually articulated, the grounds of whose relationship is not the lo-

ve and understanding that they share. For such couples, the repetition of acting out the same conflicts, the same drama is an important mechanism that sustains their relationship. So, as if imprisoned in each other through such ties, Turkey (or the Ottomans) and Europe seem to have excelled in the roles assigned to them by an unchanging division of labour. They have been expressing essentially the same demands and have been renewing the tension of the same dissatisfaction. In order to see what these roles are, what sort of mechanisms the parties stand upon in their own worlds, the nature of the mutual demands and expectations with both their fixed and changing forms, one should focus on the years after the Crimean war, following the Islahat Fermanı. Indeed, the discourse and the allocation of the roles that is to solidify (crystallize) later on is to be shaped in those years. Those years are significant. For one thing, they are the years of alliance with Europe and thus a time when dialogue is intensive. There is active collaboration, not only during the Crimean War, but in drafting the Islahat Fermanı as well. Throughout this period of collaboration which is a turning point in Ottoman history, the parties express their demands, the existing conditions and the obstacles they face quite openly and leave us a legacy. The biography that I will use here is a semi-official correspondance that carries indeed this legacy, the letters of Thouvenel, ambassador of France in Istanbul between 1856-1860. These are not only those letters he has written but also those written to him as well; among them are the letters of Ottoman viziers and high level bureaucrats, texts of the speeches of the Sultan, and such documents.¹

Following the Crimean War, Istanbul is a stage where the violent competition between the British Ambassador Stradford Canning and the French Ambassador Edouard Thouvenel is performed – despite the alliance between their governments. Thouvenel is close to Fuad and Ali Pashas. Stradford, on the other hand, owes his respectability in Konstantiniye to the friendship of Mustafa Reşid Pasha. However, the reformist power of Reşid Pasha is fading in those years; the architect of the 1839 Gülhane Royal Declaration is about to lose his place in the first rank in the hierarchy of the Ottoman *echelon* to Ali and Fuad Pashas. In any case, even though they are competitors, the two ambassadors actively participate in the drafting of the Islahat Fermanı, which would pave the way towards Tanzimat. The first meeting of this task is held at Fuad Pasha's house, by the beginning of January 1856 (and the French ambassador is enraged at the British

¹ I have used these documents belonging to Fond Thouvenel, which are in the French National Archives, in greater detail in my book *Marie et Marie; une saison a Constantinople. 1856-1858* (Metropolis, Geneva, 1996). The Turkish translation of the book was done by Şirin Tekeli and was published by İletişim Yayınları (1999, Istanbul).

ambassador's two hours late arrival at the meeting). These meetings were to be held in a hurry and results would be accomplished in haste. The reason of such dizzying speed of the process was due to keeping in pace with the Paris Congress, convening at the same date and negotiating the results of the Crimean War. The French, British, Turkish and Austrian representatives, as parties to the convention in Konstantiniye, agree on at least one topic: the status of the Christians who are the tebaa of the Ottomans, should be settled without the Russians intervening. The largest population group among the non-moslem tebaa are the Orthodox Greeks. Yet, orthodoxy has kept this community within the sphere of influence of Russia until that date. What is hoped by including the Greeks in the reform program of the Islahat Fermanı, is that the solid grounds of the intrigues that Russia perform on Ottoman territory will be eradicated.

However, it will be useful to remind this: behind this ideal harmony among the three European diplomats and the Turkish participants during the preparation of the ferman, there lies one significant reason. After the Crimean War, the common concern of France, Britain and Austria is to ensure the integrity of the Ottoman Empire and to prevent it from dissolving. This concern determines the political line the three ambassadors take. Although protecting the Christian tebaa was one of the cards that Europe played in the game of diplomacy and which it would use more intensively after 1860, during the period up to the 1860s, this problem was less crucial than saving the Empire which was the essential goal; it was a secondary matter. Almost all the conventional interpretations on Tanzimat agree upon the view that the European powers have considered their own interests and puppets (piyonları) and have transferred the problems and competition among themselves onto the Ottoman territory by way of taking the side of the reform movement and protecting Christian communities. Though this interpretation is not incorrect, by mid-1850s the interests of those three European countries converge in the axis of protecting and maintaining the integrity of the Ottoman land. It is because there is a serious threat which is called Russia: "The real prospect of the Crimean War was to strip Russia off its claim that it was the natural heir of the "sick man". It is our duty today to make the patient live, whom we saved from a violent death yesterday"² writes Thouvenel to Benedetti, who works at the ministry of foreign affairs in Paris.

2 From Thouvenel to Benedetti, Pera, 28 April 1856, French National Archives (FMA) Thouvenel Fund, in Nora Şeni, *Marie et Marie, Konstantiniye'de bir Mevsim. 1856-58.* (trans. from French by Ş. Tekeli) Birikim, İstanbul 1999, pg. 37.

1. A universalist approach

During and after the Crimean War, the Ottoman Empire will hasten its attempts to “open up” which has been launched since the end of the 18th century and will start a series of “first”s. It will borrow loans from the West for the first time. (Immediately after the agreement of alliance signed with France and Britain in 1854, 3 million pounds are borrowed from the company of Dent, Palmer and Co in London³) Meanwhile, the first bank in the modern sense, the Ottoman Bank is established, in May-June 1856.⁴ The first experiences of municipalities are ventured during this period and the Ottoman government establishes the Commission of City Regulation (Intizam-i Şehir Komisyonu) in May 1855.⁵ Beer is seen for the first time in the coffeehouses in Istanbul.⁶ It is possible to add to this list of the “first”s of the post-Crimean War. Besides this, Sultan Abdulmecid will commit jests of the kind that no Ottoman Sultan has done until then. For instance, he would personally attend the balls in the embassies of France and Britain, thrown in honour of the fall of Sebastopol. Thus, he will be the first Sultan to accept to attend a reception in a foreign embassy.

Abdulmecid is a sultan who has understood the advantages of giving messages to the West through symbols and by creating images. He will sign up another “first”, much more important than honouring the receptions of embassies. He will be the first sultan to accept to be honoured by the nişan of a foreign country. What is more meaningful than this acceptance itself is in what name and why the nişan has been accepted. Napoleon III, deems the Sultan worthy of Legion d’Honneur, through his ambassador Thouvenel in Istanbul: “My dear Minister, I officially presented the Legion d’Honneur nişan to the Grand Sultan last Saturday. This striking nişane of the respect the Grand Emperor feels for his ally has become a political event here. Because the diplomatic missions in Konstantiniye recall very clearly that once the Sultan used to dislike the influences made

3 Andre Autheman, *La Banque Imperiale Ottomane*. Comite pour l’Histoire Economique et Financiere de la France. Paris. 1996. For more on general Ottoman financial history see A.du Velaly, *Essai sur l’histoire financiere de la Turqui*, Arthur Rousseau editeur, Paris, 1903; Haydar Kazgan, *Osmanlıda Avrupa Finans Kapitali*, Yapı ve Kredi Publications, Istanbul 1995.

4 Andre Autheman. *La Banque Imperiale Ottomane*. Comite pour l’Histoire Economique et Financiere de la France. Paris. 1996.

5 See S.Rosenthal, *The Politics of Dependency*. London. Greenwood Press, 1980. Zeynep Çelik, *The Remaking of Istanbul*. Seattle. University of Washington Press, 1986. Nora Şeni, “The Camondos and Their Imprint on 19th Century Istanbul.” *International Journal of Middle East Studies*. 26 (1994), Cambridge University Press.

6 See Fr. Georgeon. “Les cafes a Istanbul a la fin de l’Empire Ottoman”. in. H.Desmet-Gregoire, Fr.Georgeon (edit) *Cafes d’Orient revisites*. CNRS.Paris. 1997.

for him to accept foreign nişans and that the "La Tour et l'Epee" sent from Portugal was officially refused only four years ago. The Turks are honoured for their Sultan to have received the compliment of the Grand Emperor. Yet, as they are aware that this is a discrepancy from the old tradition, they feel the necessity to explain for it. The başyaver of the Sultan, Ethem Pasha who was educated in France gave me this explanation the other day: "Ottoman Sultans were like the Pope until today. They would give but not take. The exception brought to this rule today has become the strongest proof of the alliance between the two countries. The nişan coming from France has a significant privilege. It is that all the religions and all the nations live (feed) upon the feeling of honour. This nişan is under the protection of God without any need for a mediator, without relating to any religion. In this respect, it is different from the other nişans in Europe." On the other hand, the "reaya" gathering in the streets during the procession and showing considerable respect to the representative of the Emperor embarks from a totally different point. They are both surprised and also pleased at that the Sultan attends such a ceremony that they think is relevant to the Christian tradition! As in almost every issue in the East, what faces us here, that these different sentiments reflecting the expectations and prejudices of the races who live next to each other on the same land but do not mix, seemed to me interesting enough to write to you about."⁷

This is the letter of Thouvenel, explaining the presentation ceremony of the nişan in December 1855 to his Minister Walewski. What is of primary interest to us in the letter is the explanation of the başyaver of the Sultan with regard to why the Ottoman tradition was abandoned (diverted from) and the French nişan was accepted: The nişan of Legion d'Honneur which belongs to the country that has realized the French Revolution does not carry any religious meaning. Therefore there is no problem (sakınca) in the Ottoman Sultan to accept it. What is obvious here, is that the Sultan and the Bab-ı Ali are not strangers to a universalist attitude and have indeed highly internalized this approach. It is possible to read the reasons put forth by the başyaver as the beginning mark of the way towards laicism which is to be adopted three quarters of a century later... And to arrive at this conclusion: "laicism, contrary to the popular legend, is not an egzotic form of government which did not have any roots in the Ottoman period, and abruptly, on a morning in 1923, was imposed by Mustafa Kemal upon the people of Turkey who were caught unprepared for it."

7 From E.Thouvenel to Walewski, the Minister of Foreign Affairs of France, Pera, 31 December 1855. French National Archives. (FMA). Thouvenel Fund. in. N. Şeni, *Marie et Marie. Konstantiniye'de Bir Mevsim. 1856-58.* (trans. from French by Ş.Tekeli) Birikim. Istanbul 1999, pp. 15-17.

Here a brief paranthesis can be opened to draw attention to the fact that Thouvenel has grasped another characteristic of the Ottoman society. As he mentions of the mosaic of the Ottoman peoples, he has noticed that they are groups that live “next to each other but without mixing (mingling)”. Neither has he idealised the Ottoman type pluralism by considering that these peoples live in harmony and sharing, nor has created a sweetened reality, nor still has he relied upon the argument that the Christians are oppressed as it was told in the West then.

In the latter half of this letter, Thouvenel quotes Abdülmecid’s thanking speech: “The kindness that the Mighty Emperor has shown to me has moved me greatly as it is the first nişan I have received from a foreign state (...) I hope that my efforts to ensure the happiness of all my citizens (tebaa) will be successful and from now on my empire, as a member of the great European Family, will prove to the whole world that deserves to hold a crucial place in the community of civilised nations.”⁸

It is possible to find in these lines the main patterns that Turks have used for 150 years to express their relations with Europe: “the European Family”, “Community of Civilised Nations” and the problematic of how much Ottomans (or Turkey) is/can be a part of these. Well, by mid-19th century the Ottomans Empire wishes to put an end to its magnificent isolation that it has kept – with a determined attitude of not even sending any resident (permanent) consul to Europe⁹ – until then. (It is aware that there are some things over there, that it can no longer ignore as the “living and and governing style of the infidels”, as the world of the “other”.) They have started to conceive the evolution called modernity and to see it as a remedy to their situation, although it has not crystallised in the minds yet as to compose of which and what sort of layers. While mentioning that they belong to “civilised nations”, they have acknowledged the existence of a civilization they do not own. The notion of “progress”, the awareness of the need

8 *ibid.*

9 Actually, by the end of the 18th century there had been some experiences, Yusuf Agah Efendi had been in London between 1793-1796 as the first resident Ottoman ambassador. He was followed by Moralı Seyid Efendi who was sent to Berlin with the same mission in 1794. Ali Efendi was appointed to Paris in 1796 and Afif İbrahim Efendi to Vienna in 1797. However, the practice of keeping resident missions systematically started to be abandoned by 1803 and then, with the dethronement of Selim III, was suspended until the beginning of 1830s. On this topic, see Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*. Ankara 1968. Gilles Veinstein, *Le Paradis des Infideles. Un ambassadeur ottoman en France sous la Regence, Maspero-La Decouverte*, Paris 1981. Enver Ziya Karal, *Halet Efendi'nin Paris Büyükelçiliği. 1802-1806*. İstanbul 1940. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Amedi Galip Efendi'nin Murahhaslığı”, *Belleterin*, vol.I, no.2. Stéphane Yerasimos, *Deux Ottomans a Paris sous le Directoire et l'Empire*. Actes Sud. Paris 1998.

to progress and the threat of the train to be missed if this is not done have arrived together. The demand is not just the acceptance of a formal membership (belonging). What is demanded from Europe is help (aid / assistance) in achieving the necessary level. If Europe does not help, the danger, what threatens the Ottomans, is the possibility to get buried in its own darkness. The “internal enemy” that can draw (pull) the Ottoman Empire into the darkness of history, is the archaichness of its own institutions and conservative currents. When saying Ottomans I always mean the state since the wish to be included in Europe is what the state considers (formulates) as the remedies to eradicate (bertaraf etmek) the dangers on its own livelihood, the shortcomings (aczleri) of government.

If this discourse is much familiar to us today, it is because the terminology used and the system of relations signified have reached our time without “getting old”: in 1995, when there was the possibility of the door of the Customs Union of Europe shutting close, in the aftermath of the 1998 Luxembourg decision which denied Turkey candidacy, or as in November 2000, right after the settlement of the issue of Cyprus was listed as one of the prerequisites (preconditions), is it not the rhetoric that governs the dramatic tension escalating with Europe and all those processes the same rhetoric that has been valid since mid-19th century?

2. the invention of the rhetoric of opposing Europe; motives

Two years after the announcement of the Islahat Fermanı, Âli Paşa writes this long letter to Thouvenel who is still the ambassador in Istanbul:

“(...) As you know, my dear ambassador, it is not possible for the government to stay in place without respectability. For order to be guarded in the country, for the necessary reforms to be made and for the welfare of the tebaa to be ensured, besides the necessity of love and respect for the state, and more than anything else, it should be feared. However, everywhere around the world, every necessary thing is being done to detach (distance) the tebaa from us and to decrease its loyalty to the government. On the other hand, the press which is unjust (haksız) or at least ignorant of the facts, aims to sow seeds of enmity and hatred among people of different races by the false news and smearings (karalamalar) it issues every morning against Bab-ı Âli and the Moslem population. Our government tries to do what it can to eliminate those enmities and to sustain the unity and brotherhood in between. There remains no insult that has not been made against our religion and our sultan. Reading this aggressive language, one thinks that he is living in the age of the Crusades which is hundreds of years ago. You will probably tell me that the Bab-ı Âli has not kept the promises it had made and that this de-

lay bothers the European public. I also accept that we have to cover a much longer distance to perfect government. But I would like to emphasize that the problems we have to solve are not only of interest of the Christian tebaa, or even that they are those to complain the least. A government that needs to implement such a deep transformation, requires time, in addition to the respectability I mentioned above, the support of friends and the loyalty of its citizens (tebaa). Judging by conscience, you would also accept that external political problems have taken all our time for the last two years, that our friends have not supported us in any field and that our enemies have done all they could with the effort to stir domestic / internal unrest to keep us from handling the affairs of the Empire and in order to give the impression to Europe that we are a government incapable of governing. As you know, if there is a race that can govern the others and function as a bridge among different communities, it is the race of the Ottomans. Those that do not know this country and the character of the peoples living in this country may not believe in this argument (claim). But I am capable of proving this argument I put forth by actual (daily) examples.

As to conclude, if we could only rely a little on the good will our friends' approach towards us, I can promise without any hesitation to have those measures with doubtless practical benefits and the urgency of which have been recognized by the friends of the Empire to be implemented, if not the Stradfordian theories.

I am able to assure you that the economic measures we have implemented are not in danger. These measures are being put to practice with delay (slowly), but God permitting, the implementation will be pursued.

I ask to be forgiven for the boring length of this letter and request once again that you believe in the sincerity of the feelings of respect and friendship I have for you.

Âli"

Let us review the patterns that make up this letter:

1. Opposition against the prejudices of Europe:

a. *"the Christians are not oppressed"*: The issues promised by the Islahat Fermanı were delayed in implementation; the situation of the Christian tebaa was not improving with due speed. This delay causes the press in Europe to protest against the Ottomans. Âli Paşa seeks Thouvenel's understanding (insafına) and reminds him that the situation of the Christian tebaa is not worse than the others or even probably better relatively. In fact, Thouvenel knows perfectly well that this is so. As soon as he has arrived in Istanbul, through the help of the Islahat Fermanı

of which he has participated in drafting, he has quickly adapted to the conditions in the capital and has quickly donned (shed) his prejudices. He admits with honesty and sincerity that his views have changed: "You will see that my ideas of making reform within the non-Moslem communities have attracted a lot of supporters. I have thought about this quite long and I strongly (deeply) believe that the way to firmly change the fate of Christian peoples that are suppressed (repressed / oppressed) by their own clergy (priests) more than by the Turks." The devised reform plans for the revision (restructuring) of the internal regulation (administration) of the non-Moslem communities and the absolving of internal institutions from the monopoly of religious hierarchy. This item (karar / hüküm) which is the fourth article of the Islahat Fermanı will be enacted (with delay between 1860 and 1865), and through partial elections in the communities, the participation of the secularists to the administration was ensured. Thouvenel has contributed greatly to this decision and the ambassador is deeply happy by having achieved this. On every occasion (opportunity) he boasts of (över) this isabetli article and his own contribution. "In *Revue des Deux Mondes*,¹⁰ a good article can be written about the fourth article¹¹ of the Royal Declaration (Hatt-ı Humayun). As for myself, I am greatly proud to have participated in this effort but I will not also refrain from expressing my gratitude for the Turkish ministers for their common sense."¹²

b. "*The state is not powerless (acz içinde)*": In response to the European press, Âli Paşa announces in a persuasive manner that if there is a framework to enable the coexistence of peoples of different religions, it is that of the Ottomans.

c. Prejudices about Moslems: Âli Paşa complains of the negative views – which he does not describe here – of Europe about the Moslems. In Thouvenel's letters it is seen that the young ambassador spends most of his energy trying to protect the Turks from the antipathy of his acquaintances in Paris, from the occasionally escalating hatred of the French press. Struggling against the cliches about Turks is an important theme of his letters and he gives us information with regard to what the Turks are accused with. For instance, in response to the campaign in the newspapers he writes: "(...) the Şeyhülislam, on the other hand, whom the newspapers reflect as the devil (umacı), was one of the most sensible men I have known and was very helpful to us. That is how history is written."¹³

10 *La Revue des Deux Mondes*, the most outstanding periodical on arts and culture in France, established in 1829, directed by Buloz after 1831 and contributed to by the prominent intellectuals of mid-19th century.

11 The fourth article of the Islahat Fermanı is the one that decrees the necessity of change of the internal organisation and statutes of the religious communities.

12 From Thouvenel to Benedetti, Pera 24 February 1856, quoted by N. Şeni, *Marie et Marie...* pp. 34.

13 From Thouvenel to Baron Mercie de Lostende, Pera 22 January 1856.

And to his brother-in-law, Cuvillier-Fleury, who is a racist, an anti-semitic, a strong enemy of the Orient and who embellishes his letters with cliches about various nations, Thouvenel writes as follows (however, while reading those, it will be useful to know that Cuvillier Fleury is not an ordinary person but a well-known journalist and writer who has remained loyal to the former regime): “As far as I can see, my friend, you have lost yourself to a strong enmity of Turks and in as much so are a friend of the Greeks. Come, visit the East and you will see how your prejudices and your anxieties change. As I have lived both in Athens and also in Konstantiniye, there is no difference between Christians and Moslems in my view; or rather both are worthless. Even so, Turks have some traits that the Greeks lack; that is, since they have overthrown the Turks, the Greeks have not been able to know how to behave where.”¹⁴

Stradford Canning, who has also contributed to the drafting of the Islahat Fermanı, has strong prejudices as well, and unlike Thouvenel, he does not have any inclination to confess when he is wrong. “Two Moslems, two Catholics and an Orthodox Greek worked with me in the drafting of the Royal Declaration (Hatt-ı Hümayun) and it was just a miracle that the Greek accepted this responsibility. I must admit that in such a committee, I did not think at all that we could overcome the prejudices of especially the Moslems through negotiations.”¹⁵ To assume that the “other” is prejudiced is an indispensable mechanism of the same game.

As seen Âli Paşa’s reservations (itirazları) are not totally irrelevant. For instance in France, the memos (ezberleri) and antagonism (aleyhtarlığı) of the press about the Ottomans often becomes a solid fact.

2. “We are aware that reform is necessary”

And Âli Paşa opposes saying that they would implement those reforms anyway. He mentions of their difficulty and their deep impact toppling (altüst edici) society. He calls Europe to stop criticism and help.

3. “The threat at the integrity of our territory keeps us from making the reforms”

Âli Paşa mentions of the escalation (mobilisation) of nationalism in the Balkans (whether Moldavia and Valachia joins or not) that (preoccupies) keeps Babı Âli and Europe busy then. The reformist vizier (prime minister) argues that the

¹⁴ From Thouvenel to Cuvillier-Fleury. Pera, 6 March 1865.FMA. Thouvenel Fund.

¹⁵ S.Lane Pool, *The Life of Stratford Canning*, London, Longmans and Co. 1888. Volume II, pg. 441.

time spent on these regional problems that are about to secede from the Empire leaves no space for other efforts (endeavours).

Conclusion

If an X-ray of this letter is taken and its skeleton is drawn, that is if it is ripped off its historical conjuncture and only the structure was kept, it becomes apparent that the text could have as well been written today by a high level bureaucrat or a member of the government representing the Republic of Turkey today. The allocation of roles, the opposition and excuses are all the same:

1. Before everything else, there is the issue of "fundamental rights". In 1856 (and in 1839) the subject is to establish the core of human rights. Europe demands that the Ottomans adopt and implement this basic legal principle. (It is not important for our purposes that through this demand France or Britain were guarding their own interests.) As is known, the Tanzimat decrees (fermanları) first adopt the immunity (dokunulmazlık) of the life and property of the Ottoman tebaa and then the principle of equality of the tebaa without discrimination of religion. The Islahat Fermanı repeats this principle of equality more clearly, in a way that will reflect onto implementation. It acknowledges the principle of acceptance of the non-Moslem tebaa to all state offices (civil services / memuriyet), state schools and military schools with equal conditions. It eliminates the hierarchy among the non-Moslems as well as it lifts the principle of inequality between the Moslem and the non-Moslem; it starts the evolution from "kul" to the "citizen".

Today, between Europe and Turkey, there is still the issue of respect for the "fundamental rights", the problem of human rights in Turkey. The themes that come to mind immediately are the elimination of torture and respect for the freedom of expression.

2. While Europe demands for the implementation of fundamental rights and equality in practice, it does so by identifying an oppressed minority in Ottoman territory and by protecting this minority. In 1856 this minority is the Christian tebaa, while in the 1990s it is the Kurds.

3. As in 1856, today also, the necessity of reform is acknowledged but obstacles are put forth.

4. The nature of these obstacles have not changed much. Just as Âli Paşa shows (claims) the secession process of the Balkans as the obstacle before reforms, it is also claimed today that the improvements to be made in the field of human rights cannot be done because of the "vital danger", that is "PKK terrorism" or "fundamentalist threat", affecting the political life of Turkey.

5. In the role of the government that is in anxiety (telaşında) to have remained "out of date" (out of modernity) due to its archaic, outmoded (köhneleşmiş) institutions, there are the Ottomans in 1856 and the Republic of Turkey today. The demand of both the Ottomans and of Turkey are always the same; not to be left to the field of magnetic gravity of this archaism, not to miss the train of "modernity".

6. Europe facing the Ottoman state scared of being out of date, is a Europe that has renewed its institutions by the help of political revolts and the industrial revolution in the 19th century. Yet, today what faces Turkey is the European Union that is brandnew and in the process of intensive restructuring to strengthen its position in the world economy.

In 1856, the institutions of the Ottoman Empire could change, steps could be taken towards the rule of law by the pressure/help of Europe. As such, in the end of the 1990s, the only effective power in Turkey which can mobilize dynamics of democratization, is the problematic of whether or not to become a member of the European Union. There are forces in Turkey who are conscious, determined or even organized regarding the issue that democracy should progress, and also how it should progress. However, the only toparlayıcı force that will transform their will into a power, that will mobilize them within a *synergy* and that will ensure it to be legalized (put into the laws) is still the desire for Europe. Internal dynamics are still inadequate. *A metaphor pulls (draws) Turkey forward (onwards). An image: a train, the locomotive of which is Europe and which might be missed.*

	1856	1990-2000
What is demanded from Turks	Guarantee for fundamental rights, for the immunity of personal property and life Equality of the tebaa	Abiding the principles of human rights
The "oppressed minority" in the eyes of Europe	Christian community	The Kurds
The demand of Turks from Europe	Being update (çağdaşlık), to get in the train of modernity	Being update (çağdaşlık), to get in the train of modernity
The excuse for not being able to make the necessary reforms: "vital threat"	Balkan "separatist" movements	Kurdish "separatist" movements, PKK terrorism

İSVEÇ, TÜRKİYE, AVRUPA

STURE TEOLIN

İlkin Bay Akın Birdal'ın hapis cezasının geri kalanını çekmek üzere cezaevine gönderilmek üzere olduğunu az önce öğrenmiş olmamız çok üzücü. Ben konuşmamda Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin politikaları ve uygulamaları ile ilgili örnekleri ortaya koyacağım. Avrupa ölçülerine göre, hoşgörü, ılımlılık ve diyalogu teşvik eden birey ve örgütleri desteklemek ve güçlendirmek devletin görevidir.

İkincisi, bir İsveçli ve Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin bir dostu olarak bu toplantıya katılmak üzere davet edilmekten şeref duydum. Prof. Belge'nin davetini "Ne söyleyeceğimi henüz bilmiyorum," diyerek kabul ettim, böylece oturup, "çağdaşlaşma", "çoğulculuk" ve "ulus-devlet" kavramları üzerine düşünmek gerektiğini duydum. Özellikle, Avrupa Birliği görüşü içinde bu terimlerin karşılıklarını bulmaya çalışacağım.

Milliyetçilik ve kendi kaderini tayin etme hakkı ile ilgili olarak söyleyeceklerim şunlar:

1. Milliyetçiliğin, sadece tarihi ve ilkel geçmişe ait olmadığını, modern bir olgu olduğunu fark etmeliyiz. Soğuk savaştan sonra pek çok kişi, çağdaşlaşma ve küreselleşmeyi devletlerin ve milletlerin daha sıkı bir bütünleşmesi olarak düşündü. Bu pembe perspektifte, hiçbir şey milliyetçilik kadar çağdaşlaşma ruhuna aykırı görünmezdi. Ama aslında milliyetçilik, pek çok açıdan insanların küreselleşmenin etkilerine karşı verdikleri tepki olarak anlaşılabılır. Ayrıca, Sovyet imparatorluğunun yıkılışıyla, küreselleşme aslında insanların birleşip bütünleşme değil, egemenlik ve bağımsızlık talep ettikleri anlamına gelmeye başladı. Bu yüzden, küreselleşme insanları bir araya getirebilir veya bizi ayırabilir ama bu determinist bir sonuç değildir; bireyler gibi devletler de siyasi tercihlerini değiştirebilirler.

Bir siyasi program olarak milliyetçilik, her kişi için ayrı bir devlet kurulmasını çağırır. Bu yüzden, milliyetçilik insanların eşsizliği üzerine kurulu bir siyasal programdır. Milliyetçilik şu soruya cevap verir: Biz kimiz? Milliyetçilik böylece hayatlarımızı nasıl yaşayacağımız ve kime itaat etme görevimiz olduğu gibi kuralcı soruların da cevabını vermektedir.

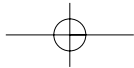
Milliyetçiliğin son iki yüzyıldır yaygınlaşması, insanlar arasındaki eski dayanışma biçimlerinin yıkılması ve yeni biçimlerin gelişmesi sonucu olmuştur. Daha önceki dönemlerde devletleri kanun koyucular, hanedanlar ve/veya dinler meşrulaştırıyordu. Modern söylemde ise, devletler kendi halklarını temsil ederler, bu da ulus-devlet kavramının ve kendi kaderini tayin hakkı ilkesinin yolunu açar. Her insanın veya milletin bağımsız olmak veya bağımsızlık yerine daha büyük bir devletin parçası olmak için kendi kaderini belirleme hakkı vardır. Geçen yüzyılın en büyük trajedileri, bu değişimden yani çağdaşlaşma ile başa çıkma beceriksizliğinden kaynaklanmıştır.

Biz İsveçliler, geçmişte bir kere bu ilkeler uğruna mücadeleye girişmek zorunda kaldık. Finlandiya Çarlık Rusyası'nın yıkılmasından sonra tarihinde ilk kez bağımsız bir devlet olduğunda, Aland sorunu ortaya çıktı. İsveç ile Finlandiya arasındaki Fin adalarında yaşayan bu insanlar bir referandum düzenlediler ve bölgenin İsveç'e devredilmesini istediler. Yeni Finlandiya Cumhuriyeti bunu reddetti, 1920 yılında İsveç ve Finlandiya bu konuyu Uluslararası Lahey Adalet Divanına bırakmayı kararlaştırdılar. Divanın kararı şöyleydi:

- 1- Aland halkı İsveçlidir ve İsveç'e bağlanma isteğini özgürce ifade etmiştir.
- 2- Bununla birlikte bu gerçek onlara devredilmeyi talep etme hakkı vermez çünkü böyle bir ilke uluslararası sistemde bir kaos yaratır.
- 3- Bu bakımdan, Aland kendi kendini yöneten özerk bir bölge olarak Finlandiya Cumhuriyeti'ne bağlı kalacaktır.
- 4- İsveç devletinin Alandlıların İsveçliliklerini, yani İsveç dilini ve genel anlamıyla İsveç ve kültürünü koruma ve destekleme hakkı ve görevi vardır. Bu kararın pratik sonuçları, bugün de uygulanan şekliyle Aland'da İsveç Radyo ve Televizyonu'nun yayını, İsveç ve Fin gazetelerinin İsveç dilinde çıkması v.b.dir.

Buradan çıkarılacak bir sonuç kendi kaderini tayin etme hakkının ayrılıkçılıkla eşit anlama gelmediğidir.

2. Ulus-devlet sistemi her şeyden önce, bireylerin siyasi bağlılıklarının kolektif yoğunlaşma alanı olan güç kullanımının meşruluğunu sağlamaktadır. Geleneksel egemenlik ve onun uzantısı olarak içişlerine karışmama anlayışımız, 1648'den itibaren Avrupa siyasi sisteminin temelini oluşturan (Batı) ulus-devlet kavramına tercüme edilmiştir. İnsanların kendi kaderlerini tayin hakkı şu andaki uluslararası

sistemin temelini oluşturmaktadır. Hem Uluslar Birliği Sözleşmesi hem de Birleşmiş Milletler Beyannamesi bu kavrama dayanmaktadır.

Bu varsayım istikrarlı değildir. Toplumlarda bunun sonucunda ortak kimlik ve bilincin artarak gelişmesi, haritaların yeniden çizilmesi ve baş gösteren birçok çatışma ve savaş, bu düzenin ne kadar istikrarsız olduğunun ve muhtemelen uzun süre de böyle kalacağını göstergesidir.

Uluslararası sistem, iki ilke yani ulusların egemenliği ve onlar arasındaki barışın sağlanması arasında bir denge bulmak zorundadır. Uluslararası anlaşmazlıkları çözmek için elimizde birçok mekanizma vardır: Tahkim, plebisit ve siyasi uzlaşmazlıkların müzakere edilmesi. Bunlar sonuç vermezse çatışma söz konusudur, belki de silahlı çatışma.

Demokrasi devletler içerisindeki toplumsal anlaşmazlıkların çözülmesi için en etkin mekanizma olmaya devam etmektedir. Fakat John Stuart Mill'in *On Liberty* (Özgürlük Üstüne) (1859)] isimli eserinde belirttiği üzere, eğer nüfusun bir bölümü güç elde etme amacındaysa, örneğin azınlığı baskı altına alan bir çoğunluk örneğinde olduğu gibi, demokrasi başarılı olamayacaktır. Bu bütün demokrasiler için ve özellikle azınlığın da kendi kaderini tayin hakkını kullanmaya çalıştığı durumlar için doğrudur. Eğer çoğunluk-azınlık tarafları toplumda etnisite, dil, coğrafya, refah v.b. pek çok diğer ayrılıklardan biri veya daha fazlasıyla çakışıyor, bu tür çatışmalar da ağırlaşmaktadır.

Tecrübelerimiz bireylerin barıştan daha önemli bulduğu, kendi kaderini belirleme gibi başka değerler olduğunu göstermiştir.

Son yüzyıl, özellikle son on yıl Mill'in mesajının geçerliliğini duraksamaya yer bırakmayacak şekilde, zalimce göstermiştir: Demokrasi için temel bir önkoşul çoğunluğun, azınlığın kendini özgürce ifade etme özgürlüğü dahil, azınlık çıkarlarını dikkate alması ve bunlara saygı göstermesidir. Başka bir deyişle, hoşgörü. Hoşgörü olmaksızın, çoğunluk ilkesi sonunda işlevsel olmayan bir anlaşmazlığa dönüşerek çalışamaz hale gelir.

Yüzyıllarca süren savaştan sonra, Avrupa'nın tecrübesi budur. Hoşgörü ve hoşgörülme Aristoteles'in "yönetme ve yönetilme" kavramına benzer: Demokrat yurttaşların işidir. Biz Avrupalılar farklılıklarımızdan gurur duyarız. Ölçü, demokratik çoğulculuktur. Bu ölçünün savunulmaya ihtiyacı yoktur. Kendilerini savunması gerekenler dini baskıyı, güç kullanarak asimilasyonu veya etnik temizliği uygulayanlardır, bunlar çoğunlukla yaptıklarını reddederek, yaptıkları şeyi savunma yoluyla gerçekleştirirler.

3. Devletler arasında, caydırıcılık, güçler dengesi veya etki alanları silahlı çatışmaları önlemekteki en etkili mekanizmalardır. Avrupa'da şimdiye kadar sonuç

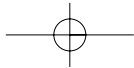
hep hegemonik savaş olmuştur. Avrupa Birliği'nin kurucu üyeleri arasında gelecekte çıkabilecek savaşların önüne geçmek için egemenlik ve demokrasi kavramlarını kendi iradesiyle, kendi kaderlerini belirleme hakkını tanıyarak ve birbirleriyle hoşgörü göstererek işbirliği etmek gibi örneklerle birleştirecek akla ve öngörüye sahiptiler. Bu yöntemin sonucu belirli değildir. Gerçekte ve uygulamada, AB üye ülkeleri arasındaki ve ortak kuruluşlar içerisindeki siyasi süreç, gündelik bir pliesibiti, yani kendimizi ve Avrupa ideallerini her gün tekrar teyit etmeyi içerir.

Avrupa Birliği ve bir dereceye kadar AGİT içerisinde, egemenlik ve içişlerine karışma arasındaki karşıtlık büyük ölçüde kırılmıştır. İç ve dış politikalar arasındaki farklılık John F. Kennedy'nin daha önce belirttiği gibi "suya çizilmiş bir çizgi" gibidir. Bu nedenle, içişlerine karışmama ilkesi Avrupa'da geçerli olan bir ölçüdür. Bir tek siyasi yelpazenin iki ucundaki siyasi gruplar "ulusal egemenlik" kavramını dile getirmektedir. AGİT içerisinde yer alan Avrupa devletleri, 1974'de insan haklarının barış için gerekli bir koşul olduğuna saygı duyma ve bu yüzden insan haklarına saygı göstermeyen bir devlete yönelik dış müdahalenin, bu devlet tarafından egemenlik kavramına atıf yapılarak reddedilemeyeceği konusunda anlaşmışlardır. Bununla birlikte AGİT zorlayıcı etkili tedbirlerden yoksundur.

Tarihi determinizm kavramına değindim. Böyle bir kavram elbette siyasi mitolojide kullanılabilecek bir kavramdır. Ulus-devletler tanrı vergisi değildir özellikle son dönemlerde yaratılanlar keyfidir. Kolonyal sınırların ve Avrupa sınırlarının son elli yılda çizilmiş olduğunu belirtmek bunu göstermek için yeterlidir. Bu yüzden ulus-devlet, tarihsel bir amaçtan değil, "insanları" temsil etme iddiasındaki belirli bir grubun zaferinden doğmuştur.

Pozitif tarafta, milliyetçilik meşruiyet sağlar. Demokrasiyi gerçekleştirebilir. Aidiyet duygusu verir, insanoğlunun resimde, edebiyatta, müzikte, dilde, kısacası kültürdeki yaratıcılığının ve çeşitliliğinin en büyük kaynaklarından birisi olmaya devam etmektedir. Negatif tarafta da eşit derecede güçlü tecrübeler bulunmaktadır: Milliyetçilik, anlaşmazlık ve savaşların temel nedeni olmaya devam etmektedir. Saldırgan dış politikanın, militarizmin ve emperyalizmin kaynağı ve şovenizmi ile bağlantılıdır. Milliyetçiliğin, işbirliğinin önünde bir engel olduğu pek çok durumda görülüyor, bugünkü Avrupa'da da böyledir bu. Milliyetçilik Devletlerin yıkılmasına sebep olabilir. Son dönemlerde milliyetçilik hoşgürsüzlük ve diktatörlük havasını yaratmıştır. Çoğunluk grubunun "ötekilere" ait olduğu kabul edilen kişilere baskı, sürgün uygulamasına ve aşırı durumlarda bu kişileri yok etmesine neden olur.

Ulus-devletin bir diğer temel etkisi de, bireyin doğum yoluyla veya sonradan elde ettiği vatandaşlık sonucu her şeyin üzerinde kendi geniş toplumuna (komünizm, Katoliklik, İslam, feminizm) veya daha küçük toplumuna (klan, aile, iş) de-

ğil, milletine -pek çok durumda bu millet devlet tarafından temsil edilmektedir- bağılı olması iddiası anlamına gelen temel bağılılık kavramıdır.

Hepsi sırayla mücadeleyle karşılaşan bu söylemlerin sonucunu hâlâ bilemiyoruz. İlk, son yıllarda karşılıklı bağımlılığı savunan kimseler var. Pek çok kişi, Avrupa Birliği'nin yumuşak, sivil işbirliğinin katı güvenlik alanına da yayılacağı tezi- ni kanıtladığını görmek istiyor. Sonra, iyi veya kötü yanlarıyla, dünyanın daha birleşmiş, uluslar arasındaki farklılıkların ve gerçekte ulus-devletin daha az etkili ve gerekli hale geldiğini savunan küreselleşme savunucuları var.

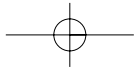
4. Hiç kuşkusuz, milliyetçilik uluslararası ilişkilerin dayanak noktalarından biri olmaya devam ediyor. BM'deki tecrübelerimiz gelişmiş ülkelerin çoğunluğunun "içişlerine karışmama" ilkesinin avukatlığını üstlendiklerini gösteriyor. Milliyetçiliğin bu gücünü görmekle birlikte ben bunun yanı sıra Avrupa devlet sisteminde son yirmi yıldır yeni bir durumun ortaya çıktığına değinmek istiyorum.

Bu durumu destekleyen ilk kanıt Sovyet imparatorluğunun yıkılmasından sonraki yeni ulus-devlet taleplerinin zamanla ortadan kalkması.

İkinci kanıt ise şu: Otoriter mütecavizlere karşı kendini savunan demokrasi örnekleri varken, iki demokrasinin birbirine karşı savaş verdiği neredeyse bir tek olay bile yoktur. İstikrarlı demokrasilerle Avrupa içindeki ölçü barıştır.

Üçüncü olarak, milliyetçiliğin programı değişmektedir. Eric Hobsbawm'ın öne sürdüğü gibi, ulusal çıkara en iyi hizmetin, kendine yeterli ulusal ekonomi tarafından verilebileceğine dair eski inanç, aslında aşınmaktadır. Hatırlayacağınız gibi, İsveç 1970'lerde ve 80'lerde EFTA üyesiydi ve temelde egemenliğe bağılı nedenlerle ortak pazarın dışında kalmayı tercih ediyorduk. Ne var ki, Avrupa pazarında başarılı bir şekilde rekabet edebilmek için İsveç devleti ve şirketlerimizin, Brüksel'de alınan üzerinde çok az, belki de hiç etkimiz olmayan bütün kararlara uymaları zorunluydu. Avrupa Birliği'ne katılarak ve pek çok kişiyi, özellikle politik yelpazenin muhafazakâr tarafında olanları şaşırtarak, İsveç kendi egemenliğini yok etmemiş, aksine artırmış ve güçlendirmiştir.

Hiç şüphesiz, küreselleşmenin devletlerin güçlerini kendiliğinden aşındıracağı savında gerçeklik payı vardır. Bu azalan gücün bildik nedenleri vardır. Çevre sorunları örneğin, küresel bir özellik taşır, ister bölgesel, ister uluslararası olsun, daha geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Ayrıca toplumlar arasında -ticaret, göç, turizm ve özellikle kitle iletişimi gibi- ulusal kimlikleri aşındıran ve uluslararası kuruluşları ve küresel yönetimi destekleyen bağlantıların çoğalması ve belki de değişimin en etkin faktörü olan, piyasaların küreselleşmesi vardır ve bu yeni bir şey, gitgide artan çağdaşlaşma, bireyin güçlenmesi anlamına gelmektedir.

Ama bireyin güçlenmesi eşitçe paylaşılmamaktadır. Bazıları için küreselleşme, bir ülkenin veya kültürün değer ve çıkarlarının diğerlerine dayatılmasından başka bir şey değildir. Bu dayatılma hissi, karşılığında uluslararası kuruluşlara, yabancı yatırımcılara, göçmenlere, yabancı medyaya karşı çıkışları, işini kaybetme ve işsiz kalma korkusunu beslemekte ve pek çok durumda milliyetçilikten başka bir şeye kanalize olmamaktadır. Bu yüzden küreselleşme, kendi karşıtı eğilimlerle bir arada ilerlemektedir.

Şu ana kadar ele aldığım tüm açılardan, Avrupa Birliği egemenliğin birleştirilmesiyle, geleneksel ulus-devletin geleceği için önemli bir değişimi temsil etmektedir.

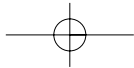
5. "Özgürlüğü örgütlendirebilirim sandım. Amma İskandinavlıymışım!"
(Björk, İzlandalı sanatçı)

İstanbul'da konuşurken, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir örneği olduğu eski çokuluslu imparatorluklardaki hoşgörü örnekleriyle başlamak doğal.

İmparatorluklardaki çeşitli gruplar az çok özerk toplumlar oluşturuyorlardı. Elbette, bu topluluklar bir arada yaşama dışında bir seçeneğe sahip değillerdi, çünkü birbirleriyle olan etkileşimleri imparatorluk düzeni içinde gerektiği zaman da güçle yönetiliyordu. Bununla birlikte bu topluluklar vergiler ödendiği ve barış sürdüğü sürece çok fazla müdahale olmaksızın hayatlarını yaşayabiliyorlardı. Tarihsel olarak imparatorluk düzeni, çeşitliliği bütünleştirmenin en başarılı yolu olmuştur. Fakat farklı özerklerin karakteri, varolan rejimin otokrasi ve pek çok kez zalimce zorba olması, muhtemelen imparatorlukların çöküşünün ve parçalanmasının bir nedeni olmuştur.

Osmanlı millet sistemi pek çok imparatorluk rejiminden daha gelişmiş ve uzun ömürlü olmuştur. Kendini yöneten topluluklar, kelimenin tam anlamıyla sadece dini temellidir. Millet sistemi bireylere yönelik değil, gruplara yönelik olarak düzenlenmiştir -Osmanlı'nın son dönemlerinde oluşturulan Protestan milleti gibi, gruplar kendileri liberalizmi seçmedikleri sürece-. Yunan dili ve Yunan kültürünün Osmanlı yönetimi altında beş yüzyıl yaşaması sistemin nasıl çalıştığını göstermektedir. Bununla birlikte, sonunda Roma, Osmanlı veya Sovyet olsun, toplulukların özerk olması çok önemli bir mesele değildir, bu belki de imparatorlukların yıkılışının diğer bir nedenidir.

Belçika, İsviçre veya Kıbrıs'taki ortaklıklar gibi çeşitliliği örgütlendirmeye yönelik diğer yollardan bahsetmeyeceğim, ama ulus-devlet konusu ve daha yeni bir olgu ve küreselleşmenin bir sonucu olarak göçmen toplum konusu üzerinde durmaya devam edeceğim.

6. İdeolojik taban, yani ulus-devletin mistifikasyonu “her insana kendi devleti” kavramı sağlam bir kavram değildir. Gerçek dünyada, bu tür bir homojenlik, hiç yok değilse bile nadirdir. Avrupa’daki tek homojen devlet örneği muhtemelen İzlanda’dır, Atlantik’in ortasındaki bu küçük ada Avrupa gerçeklerinden uzaktır. Diğerlerimiz daha dar veya geniş derecelerde karışmış haldeyiz. Bu nedenle gerçekte homojen olmayan bir toplumda ulus-devletin kurulması, bir grup insanın ortak hayatı, diğer milletlerin ve etnik gruplarınınkini değil, kendi tarihini yansıtır şekilde düzenlemesi anlamına gelmektedir. Kamusal eğitim, dillerin ve sembollerin kullanımı, törenler, tatiller v.b.nin karakterini belirleyen bu çoğunluk grubun baskın olan niyetleridir.

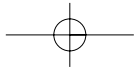
Son dönemlere kadar Avrupa’daki demokratik ulus devletler genellikle grupların değil, öncelikle yurttaş ve sonrasında bir azınlığın üyeleri olarak görülen bireysel katılımcıların üzerinde durmuşlardır. Devletin bir vatandaşı olarak, her bireyin bütün hakları ve sorumlulukları vardır ve azınlığın bir üyesi olarak bütün bireylere demokratik bir şekilde siyasi partiler, özel okullar, kültürel topluluklar, yayınevleri gibi gönüllü dernekler, karşılıklı yardım için örgütler kurma izni verilmiştir.

Demokratik olmayan devlette veya tam olarak gelişmemiş bir demokraside çoğunluk, azınlığın dinine, tarihine ve diline şüpheyle baktığından, bu özgürlüklerin hiçbiri hoşgörülüyor olabilir. Eğer azınlık coğrafi temeldeyse, merkez çoğu zaman haklı olarak bu toplulukların hakim olan çoğunluk düzeninden kaçmak için aynı soydan gelen akrabalarının egemenlik haklarına sahip oldukları komşu devletle işbirliğine gitme veya kendi devletlerini kurma umudu taşıdıklarından şüphelenir.

Pek çok ulus devlette dil, birliğin anahtarıdır. Diller, örneğin merkezin dili için bölgelerin lehçelerinden vazgeçmesi yoluyla, bir standardizasyon süreciyle oluşturulur. Eğer azınlıklar yeterince güçlüyse, özellikle bölgesel tabanlıysa, okullarda, resmi belgelerde ve kamu önünde kendi dillerinin meşruiyete sahip olmasının yollarını arayacaklardır. Bu nedenle bazı devletlerin birkaç resmi veya yarı resmi dili vardır.

Bunun yanı sıra, çoğunluk kültürü hâlâ büyük ölçüde hakim olma eğilimini taşıdığından, bütün bu düzenlemeler asimilasyon gibi azınlık kültürünü kuşatan genel bir tehlikeyi işaret etmektedir. Aynı zamanda azınlık grupları, tam da baskı altında olmaları yüzünden, kendi kültürlerini savunmakta genellikle gayet başarılıdırlar.

Pek çok ulus-devlet, azınlıkları veya azınlıkların grup haklarını tanımak konusunda duraksamıştır. Sayısız Uluslar Birliği, Birleşmiş Milletler ve AGİT belgesi “ulusal azınlıklara ait olan bireylerden” bahseder. Tecrübelerse, grup özerkliği, bir bölgenin başka bir topluma devredilmesi, azınlıkların okulları kontrolü veya azın-

lık dillerinde medya gibi tasarımların pratikte çok az olduğunu göstermektedir. Bunun ötesinde, demokratik olmayan ülkelerde bireysel hakların sadece azınlıklar için değil, herkes için bir hayal olduğu kanıtlanmıştır.

O zaman ele alınması gereken siyasi ve ideolojik soru şudur: Devletler yurttaşlarının sadece bireysel haklarını mı- bireyler gibi kültürel ve dini haklarını araştırma hakkına her azınlığın sahip olduğu- tanımalı yoksa devlet “grup haklarını” veya azınlıkların kolektif haklarını mı kabul etmeli? Milliyetçilik temel kimlik ile ilgili soruya bir cevap verdiği için, tecrübeler göstermiştir ki devlet yetkililerinin azınlığın niteliği konusunda kendi tanımlarını dayatmak gibi girişimleri başarısızlığa mahkumdur. Biz kendi kendimize “Biz kimiz?” sorusuna cevap verebiliriz.

Öyleyse Türkiye çoğunluğunu kimler oluşturmaktadır? Bana çoğu zaman savunabilir gibi gelen, Türkiye’de hiç azınlığın olmadığıdır, çünkü azınlık kavramı bir çoğunluğun varlığını öngörür. Türkiye ise söylendiği gibi hiçbiri çoğunluk oluşturmayan kırk veya altmış topluluğun karışımıdır.

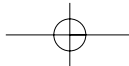
Bu savı Amerika Birleşik Devletleri’ndeki durumla karşılaştıralım. ABD’de çoğunluğa sahip bir millet yoktur. Amerikan çoğunluklarının nitelikleri geçicidirler ve farklı amaçlar ve olaylar için farklı şekillerde oluşturulmuşlardır. Azınlıklar da geçicidir, ama ırk ve kölelik bunun bir istisnasıdır. Bunun aksine, ulus-devletin en önemli özelliği çoğunluğun sürekliliğidir. Ulus-devletlerde hoşgörünün ana kaynağı merkezin gücüdür ve bu sadece bir yöne, merkezden vatandaşlara doğru hareket eder veya hiç hareket etmez. Benim görüşüme göre, Türkiye sosyal gerçeğini açıklamak için Amerikan tecrübesi değil, ulus-devlet paradigması daha uygun gözükmektedir.

İsveç de neredeyse homojen bir ulus-devlettir. Bundan yüzyıl önce biz İsveçliler, beyaz, sarışın, Protestan ve İsveççe konuşan insan imajına mükemmel bir şekilde uyuyorduk. İsveç’teki Samiler veya Yahudi veya Finli göçmenler bu hakim çoğunluğun izdüşümünden kurtulmakta çok zayıftılar.

Artık öyle değil.

Öncelikle son elli yılda, İsveç göç yoluyla çokkültürlü hale geldi. Bugün beş İsveçliden biri ya başka bir ülkede doğmuş veya yabancı anababaların çocuğu sahip. İkinci olarak, İsveç “ulusal azınlığa ait insanlar” kavramından kolektif azınlık haklarını tanıma ve desteklemeye doğru ilerlemiş durumda.

İsveç devleti beş ulusal azınlığın, Samilerin, Finlilerin, Mankieli dili konuşanların (Kuzey Finlandiya sınırının olduğu bölgenin civarında yaşarlar), Yahudilerin ve Romanların dilsel, kültürel ve dini haklarını tanımıştır. Bölgedeki her insan kamu yönetim yetkilileri ve mahkemelerde İsveççe’den ayrı olarak Sami, Fin veya Mankieli dillerini kullanma hakkına sahiptir. Bu dillerin kullanımının kabulü ve teşviki, özellikle okul öncesi faaliyetler ve yaşlıların bakımı açısından önem taşımak-

tadır. Özellikle ulusal azınlık gruplarının haklarını ilgilendiren kanunlar, bölgesel ve azınlık dillerine çevrilmiştir. İlk ve orta okulların, okul öncesi öğretim kurumlarının ve okul sonrası merkezlerin müfredatı, bütün çocukların, bir azınlığa ait olsun olmasın İsveçli olduğunu ve İsveç'in azınlıklar tarihi ve kendi kültürleri, dinleri ve dilleri çerçevesinde öğrenim görmelerini şart koşar. Anadili ve çokdilli öğretimin, bölgesel ve azınlık dillerinin güçlendirilmesi için özel önem taşıdığı vurgulanmıştır. Devlet edebiyat, süreli yayınlar ve diğer kültürel faaliyetler için özel mali destek sağlar. Bu konudan bahsederken Stockholm'de Türkiye'de olduğundan daha fazla Kürtçe kitap basıldığını belirtmek faydalı olabilir. Bunun ötesinde, kültürel haklarından ayrı olarak, azınlıkların bir yurttaş olarak demokratik haklarına ek olarak kararlar alınmadan önce kendi siyasi görüşlerini ve dileklerini açıklama olanakları da önemlidir. Sami Parlamentosu çok önemli bir işlev görmektedir.

İsveç, 1992 Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Beyannamesi ve 1995 Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması için Sözleşme Çerçevesi'nin getirdiği sorumluluklar doğrultusunda adımlar atmıştır. Bütün diğer Avrupa ülkelerinin aksine, Fransa bu konuda önemli bir istisnadır (bu konuya sonra tekrar döneceğim), Türkiye Avrupa ölçülerini oluşturan bu iki sözleşmeyi ne imzalamış, ne de onaylamıştır. Size tavsiyem bütün önemli konuşmaları, imza ve onay statülerini içeren Avrupa Konseyi'nin Bu ne demek? Sayfaya başvurmak.

Otuz yıldan beri anababalar çocuklarını bir İsveç devlet veya özel okuluna kaydettirirken, çocuğun anadilini veya evde konuşulan dili belirtebilirler. Kanunlara göre belediye -İsveç'te ilk ve orta öğretimin sağlanması yerel bir konudur- bu ev dilinde öğretimi normal İsveç okulları kapsamı içerisinde vermek zorundadır. Stockholm belediyesi, örneğin burada sıralamak için çok uzun olan ama örnek vermek için Türkçe, Yunanca, Asurca, Arapça, Japonca gibi 57 dilde düzenli eğitim imkânı sunmaktadır. Kürtçe öğretmen eğitimi Uppsala Üniversitesi'nde sağlanmaktadır. Azınlık örgütleri kültürel, dini veya siyasi olsun, faaliyetler için yerel fonların güvence altına alınmasında etkin olduklarını göstermişlerdir. İsveç'te televizyon ve radyo yayını "kamu hizmeti" kavramına dayanır ve medya, kanunlarla azınlık ve diğer çıkar gruplarının ihtiyaçlarına cevap vermekten sorumludur. Bu yüzden yıllardan beri Romalı Chib'in bunlara son olarak eklendiği dokuz önemli göçmen dilinde günlük yerel radyo ve televizyon yayını vardır. Türkçe programlar günde iki kere yarım saatlik programlar olarak yayınlanmaktadır.

Arkadaşlarımdan biri bir Türk kadınıyla evli bir Türkiye Ermenisi. Şu veya bu nedenle, anababaları çocuklarını izin verildiği ve kanuna uygun olduğu halde bir Ermeni okuluna göndermek istememişler ama İstanbul'daki bir uluslararası okula çocuklarını gönderme hakları reddedilmiş. Çocuklarını normal bir Türk okuluna göndermeye zorlanmışlar.

Örgütlenme konusunda son örneğimi oluşturan İsveç'in göçmenlerden kurulu bir toplum haline gelişi, burada anlatmak istediğim genel nokta. Göçmenler kendi vatanlarını arkalarında bırakan insanlardır; bireysel olarak veya aileleriyle birlikte birer birer yeni bir vatana gelirler ve onun içinde dağılırlar. Amerika, Avustralya, Kanada ve diğer bariz örneklerdeki gibi. İsveç'te olduğu gibi, pek çok eski Avrupa ulus-devleti göçmenler devletine dönüşmektedir.

7. Son zamanlarda, basından Türkiye'nin Kürt nüfusunun yasal hakları ve ayrıcalıkları konusunda küçük değişiklikler yapacağını öğrendim. Dışişleri Bakanı Cem televizyon ve radyo yayınlarına izin verilmesi konusunda *Fransa ve Lozan Antlaşmalarının* uygun paradigmaları sağladığını belirtti.

Bu toplantı sırasında, Lozan Antlaşması hakkında pek çok soru ortaya atıldı. 1920 Sevr Antlaşması Yeni Türk milliyetçi rejimi tarafından reddedildiği gibi, etkili de olmadı. Sevr bağımsız bir Ermenistan'ı, özerk bir Kürdistan'ı veya Doğu Trakya'da Yunan varlığını ve Çanakkale'deki Ege adalarında Yunan kontrolünü sağlayabilirdi.

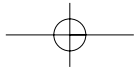
Buna karşın yürürlükteki 1923 Lozan Antlaşmasında müttefikler, Türkiye'de Kürdistan'ın özerkliği ve Türklerin Ermeni toprağını işgal ettiği gibi görüşlerden vazgeçtiler. Lozan Türkiye'de etnik değil, dini azınlıkların varlığını tanıdı. Kürtler Müslüman oldukları için, Lozan'da onlara özel haklar verilmedi. Bunun yanı sıra, anlaşmanın 39. Maddesi "Özel hayatta, ticaretle, dinde, basın ve yayında ve her tür kamusal toplantıda herhangi bir Türk 'Milliyeti'nin -'azınlığının' denmediğine dikkat edin- herhangi bir dili özgürce kullanımı üzerine hiçbir engel konulamaz" olduğunu belirtmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı son dönemlerde şu andaki Türk anayasasının Lozan antlaşmasıyla tam bir uyum içinde olmadığını fark etmiştir.

Bir Türk bilim adamı bir keresinde bana, eğer 1923'te yeni Cumhuriyet azınlıklar için etnik temelli özerkliği kabul etmiş olsaydı, Cumhuriyetin kısa zamanda yıkılacağını söylemişti. Bilim adamları o zaman için geçerli olacak bu savı tartışabilir. Ama Türkiye bugün 1923'den beri uzun bir yol almış olduğundan ve ülkeyi rahatsız eden zorluklar ve riskler tamamen farklı bir nitelik taşıdığından bunu bugün savunmak zordur.

Lozan antlaşması ile ilgili olarak, bu antlaşma mutlak bir ölçü olarak kullanılabilir ve hiçbir şey olmasa bile işletilebilir. Ama Türkiye'yi Lozan Antlaşması'nı bir hareket noktası olarak kabul edip, bunu Türkiye vatandaşlarının refahını geliştirmek için tanımlanan hakları artırmak için durduran bir şey yoktur.

Dikkat çekeceğim ikinci konu, bir ulus-devlet, aynı zamanda dünyanın değilse bile Avrupa'nın önde gelen bir göçmen toplumu olan Fransa'daki reform istekleridir.

Son zamanlara kadar, Fransa'ya göç edenler hiçbir zaman örgütlü ulusal azın-

lıklar oluşturmamışlardır. Lehçe yayınevleri, Rus dilinde çıkarılan gazeteler, Arapça okulları v.b Fransız siyaseti ve kültürünün hızlı asimilasyonu ve yüksek baskısı karşısında bir araya gelecekleri komünal örgütler kurmuşlardır. Fransız vatandaşları olarak her birey hak ve sorumluluklara sahiptir ve azınlık üyesi olarak gönüllü dernekler kurmalarına demokratik çerçevede izin verilmiştir.

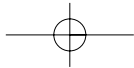
Fransız cumhuriyet ulus-devletinin devrimci yapılaşması, kilise ve eski rejime karşı verilen kavgada, bir amaca bağlanan vatandaşların oluşturduğu bir yapı olarak insanları buharlaştırmıştır. Herhangi bir kimse cumhuriyetçi olarak gerçek bir Fransız olabilir. Özel olarak, 1791'de bir merkez yetkilisinin Ulusal Meclis'te belirttiği gibi "Yahudilere bir millet olarak bütün her şeyin verilmesi reddedilmeli, ama Yahudilere birey olarak her şey verilmelidir". 1944'teki yazısında Jean-Paul Sartre bunun tipik Fransız "demokratının" halihazırdaki duruşu olduğunu öne sürmüştür (tırnak işareti Sartre'a aittir).

Sömürge imparatorluğunun yıkılışına kadar, Fransız cumhuriyetçileri devrimin birlik ideallerini sürdürmekte belirgin ölçüde başarılıdır. Daha sonra Fransa'ya çok sayıda Kuzey Afrika Yahudisi, bundan da daha çok sayıda Müslüman Arap gelmiştir. Büyüklüklerinden ötürü, bir parça da Fransa'daki değişen ideolojik iklimden dolayı, bu topluluklar Korsikalılar gibi cumhuriyet idealini sorgulamaya, karşı çıkmaya başlamışlardır. İster Arap, Yahud, ister Breton olsun, hepsi kendi kültürlerine sahiptirler ve onu korumak ve üretmek istemektedirler. Fransızlaşma amaçlı devlet okullarına çocuklarını teslim etmekte ataları kadar istekli değillerdir. Bir toplum olarak tanınmak ve kamuda kendi grup kimliklerini göstermek izninin verilmesini istemektedirler. Daha evvel olduğu gibi Fransızlarla birlikte birer Fransız vatandaşı olmak istemekteler. Kendileri ve çocukları için eski usül bir asimilasyon amaçlayan işbirlikçi Yahudi ve Araplara karşı pek çoğu belirgin biçimde hoşgörüsüzdür. Bugünün Fransa'sında bunun hemen ortaya çıkan bir sonucu asimilasyonistler ve yeni göçmen grupları, bireysel haklar ve kolektif haklar ilkeleri arasındaki kolay olmayan bir noktadır. Uzun dönemli sonuçlar spekülasyona açıktır.

Açıktır ki, Türkiye Kürt sorununa karşı kendi modelini veya yaklaşımını seçme yetkisine sahiptir. Aynı zamanda gayet önemli olan bir konu da, Fransa eğilimli Türkiye'nin, geçmişin durağan Ulus-Devlet kavramını mı yoksa geleceğin çokkültürlü devletinin dinamizmini mi işleteceği yönündeki seçimidir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği yolu

Aralık 1999 Helsinki kararı bu yıl için çok önemli olayların işaretini vererek, gerçekten Türkiye için köklü bir değişikliği temsil etmektedir. Bana sorduğunuz için bunları kısaca inceleyeceğim.

Son birkaç haftadır Mehmet Ali Birand, *Turkish Daily News*'daki köşesinde bu değişimleri ve bunun güçlüklerini tartışıyor. Bu başlığın ayrıntıları hakkında dikkatli olmaya çalışacağım, çünkü bu süreç zorlu bir süreçtir, çok derin yanlış anlaşılmalara yol açabilecek dolambaçlar içeriyor. Şu dönemde Türkiye ile Avrupalı ortakları arasında yeniden yanlış anlaşılmaların artmasına hiç ihtiyacımız yok.

a. Çok önemli bir adım elbette, Türkiye'nin Lüksemburg'dan sonra tek taraflı olarak ayrıldığı, Türkiye ile Avrupa arasındaki düzenli siyasi diyalogun (sanırım bu yılın 30 Mart'ında başlıyor) yeniden başlaması.

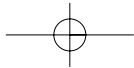
Bunun burada sunmak istediğim bir yanı, Birliğin Ortak Güvenlik ve Dış Politikası. (Burada konudan biraz ayrılabilir miyim: Viyana ve Brüksel'de günler ve geceler boyunca yüz yirmiden fazla Ortak Dış Politika ve Güvenlik Siyaseti toplantısına katıldım, benim tecrübelerim gösteriyor ki, Birlik içerisinde diplomatik pazarlık için az bir alan kalmış durumda. Kendi isteklerinizi açık bir biçimde ifade etmezseniz, olaylar sizi geride bırakır).

AB, OGDİP içerisinde dünya olayları ile ilgili çeşitli konularda ve BM, AGİT ve diğer uluslararası düzlemlerdeki AB görüşü ile ilgili önermeler üretiyor. Gelecekte bir Avrupalı önermesi duyduğunuzda, Türkiye'nin de diğer adaylar gibi pek çok durumda bu ortak duruşa, deklarasyonlara, diplomatik harekete ve ortak hareketin uygulanmasına katılmaya davet edilmiş olduğunu bilmelisiniz. Benim Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı tecrübem, aday ülkelerin tutarlı biçimde Avrupa duruşuna bağlı kaldıklarını gösteriyor.

Kamuoyuna açıklanmış olan bilgilerden bahsederseniz, gelecek ay Türkiye ile bir Ortaklık Konseyi toplantısı olacağını eklemeliyim. Burada alınacak en önemli karar, Türkiye'nin ortaklık mevzuatına uyum derecesini inceleyecek alt komitelerin oluşturulması olacak. Hepsisi ekonomik konularla ilgili birkaç komitenin oluşturulmasında anlaşma olduğu görülüyor.

b. Burada eklemek istediğim şey bizim neredeyse on yıl önceki kabul sürecimizin bir bölümünü temel alıyor, ben o zamanlar İsveç Avrupa İşleri Bakanlığı'nda çalışıyordum ve bir bölümü de şu andaki 12 aday grubunun hepsi için uygulanan işlemlerle ilgili ortak bilgilere dayanıyor.

Bir adayın müzakerelere hazırlandığı dönem çok yoğun ve zorlu. Komisyon'un Türk toplumunun bütün yönleriyle ilgili geniş bilgiye dayanan bir veritabanı oluşturmaya ihtiyacı var. Bu veritabanını oluşturmak, mesela Estonya için bir yıldan fazla bir süre aldı. Türkiye konusunda, ilk bulgular tam olarak güncelleştirilmedi. Sonra kalite kontrolü meselemiz var. Bütün bu verilerin çok taraflı izleme adı verilen yöntemle karşılaştırılması ve çift taraflı kontrol edilmesi gerekir. Az önce açıkladığım ev ödevini yapmadan ilk izleme safhasını aşmak çok zor, örneğin zaten çözülmüş olan veya çözülmesi zaman tanınırsa nispeten kolay olan sorun-

ları ve aday için geçici geçiş çözümleri dahil müzakere gerektiren sorunları sıralamak için çok erken olması gibi.

Helsinki kararı Komisyon'u müzakereler için az önce açıkladığım bilgi toplama ve çok taraflı izleme gibi hazırlıkları yapmakla görevlendirmiştir. Bu yüzden, Komisyon'un Türkiye'nin mevzuata uyumunu resmi olarak izlemeye almak için bu kabul sürecinin bir parçası olduğundan yetkilendirilmediğini akılda tutmakta fayda vardır. Resmi müzakereler Avrupa Konseyi'nin kararını gerekli kılar ve bu ancak Türkiye pratik ihtiyaçlarla ortaklarına ve parlamentolarımıza Kopenhag kriterlerini yeterli biçimde yerine getirdiğini gösterdikten sonra gerçekleşebilir.

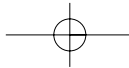
Bildiğiniz gibi demokrasi, hukukun üstünlüğünü güvence altına alan kurumsal istikrar kadar, azınlık ve insan haklarına saygıyı, bu hakların korunmasını ve son olarak ortak pazar için ekonomik olarak dönüşümü gerektirmektedir. Komisyon üyesi Verhugen'in 9 Mart tarihinde Boğaziçi Üniversitesi'ndeki konuşmasında belirttiği gibi, müzakereler açılmadan önce Türkiye'nin bütün bu kriterlere uyum sağlaması gerektiği resmi bir gerçektir. Bunun böyle olduğu, Başbakan Ecevit'in geçen yıl Alman başbakanına yazdığı mektupta da kabul edilmiştir. Kriterler bunlardır. Yeni kriterler yoktur. Başka kriterler yoktur.

Kelimelerin AB içerisinde özel anlamları vardır. Topluluk mevzuatı sadece bir adayın kendi yasal alanı içerisine tamamıyla dahil etmek zorunda olduğu 20.000'den fazla kanunla beraber, Birliğin içtihadını ve prosedürlerini de içermektedir.

Şimdiye kadar Türkiye önceliği ekonomik alana vermiş görünüyor. Gümrük Birliği'nin uygun bir şekilde işlemesi için gerekli yasaların üçte ikisini başarılı bir şekilde çıkarmış, kendi hukuk sistemine uyumlu hale getirmiştir. Aynı zamanda, Avrupa Birliği hükümetleri ve parlamentolarının bu kriterlere verdiği ağırlığın siyasi belirleyiciliği hiç de abartılamaz. Birliğin içtihadı ve prosedürleri terimi, Kopenhag kriterleri için elbette bir kısaltmadan ibarettir. Avusturyalılar kısa bir süre önce Birliğin içtihadı ve pratikleri dahil mevzuatın gözlemlenmesinin ortaklarca bir Avrupa normu olarak görüldüğünü anlamışlardır.

Varsayımsal olarak konuşursak, Komisyon bugün Türkiye ile Kopenhag kriterlerinin ekonomik yanlarını temel alan bir giriş anlaşmasını muhtemelen müzakere edebilir. Gerçek dünyada bu tür bir anlaşma, Avrupa hükümetleri ve parlamentoları tarafından yetersiz olarak görülecektir. Giriş ile ilgili olarak son analizde siyasi kriterlere uyum, kabul müzakerelerinin açılması için bir önkoşuldur. Oyunlar oynayabiliriz, ama sonuçta, herhangi bir giriş anlaşmasının tüm üye ülkelerin Parlamentolarında ve Avrupa Parlamentosunda onaylanması gerektiği konusundaki katı siyasi gerçekten kaçamayız.

c. 1997 Lüksemburg kararlarıyla uyumlu olarak, Komisyon şimdi Türkiye ile bir

Ortaklık Katılım Belgesi hazırlayacaktır. Burada altını çizmek isterim ki, ortaklık aday ülkeyle yapılan müzakereleri temel almaz. Ortaklık anlaşmasını hazırlamak ve onay için Avrupa Konseyi'ne sunmak sadece Komisyon'un sorumluluğudur. Elbette Komisyon Kopenhag kriterleri müzakereye açık olmadığından, ortaklık anlaşması gönderilmeden önce Ankara'ya danışacaktır. Bu nedenle, Ortaklık Avrupa Birliği'nin tek taraflı bir adımını temsil eder.

Ortaklık AB'nin, Türkiye'nin bütün Kopenhag kriterleri ile ilerleyen bir şekilde uyum sağlaması için üzerinde durmasını gerekli gördüğü öncelikli alanları ve formları belirtecektir. Yani Avrupa'nın önceliklerini ve koşullarını emredecektir.

d. Bu süreçte sonraki adım, Türkiye'nin Avrupa müktesebatını benimsemesi için Ulusal Programını sunmasıdır. Bu ortaklığa Türkiye'nin verdiği cevap olarak kabul edilebilir. Ulusal program elbette tamamıyla Türkiye'nin sorumluluğundadır. Medyadan anladığım kadarıyla, Ankara böyle bir program hazırlığına başlamıştır.

Programda, Türkiye hükümeti Türk kamuoyuna ve Avrupalı ortaklarına Kopenhag kriterleri dahil Avrupa Birliği yasaları, içtihatları ve prosedürlerine uyum için atılacak kesin adımları sunacaktır. Bu adımlar için zaman sınırları verilecektir.

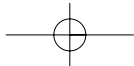
Ulusal programı oluşturan pratik adımları formüllendirirken gösterilen amaçlar ve istek sayesinde aday ülke hem kendi insanlarına, hem de Birliğe, üyeliğinin gerçekleşebilir bir seçenek haline gelmesinin ne kadar zaman alacağını işaretini verecektir.

Türkiye'nin kendi ulusal programını gelecek altı-sekiz ayda açıklayacağı beklenmektedir.

Sanırım en elverişli olanı çeşitli aday ülkelerin ulusal programlarını incelemek ve karşılaştırmaktır. Bunları Komisyonun enternet ağı sayfasından elde etmek mümkündür. Üzerinde durduğum konuyu aydınlatmak için bir örnek olarak Macaristan ulusal programına değinmek istiyorum. Program 700 sayfayı aşan iki ciltten oluşmaktadır ve her sayfa Macaristan toplumunun hemen tüm yanları için birçok değişim tekliflerini, değişimin çerçevesini ve maliyetini ortaya koymaktadır.

Başka bir örnek: Estonya Ulusal Programının üçte biri Estonyalıların demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve toplumlarının Rusça konuşan bölümünü korumak ve desteklemek alanlarında gerekli olduğunu hissettikleri değişimlere ayrılmıştır.

Ayrıca belirtilmesi gereken bir nokta, Estonya ve Macaristan Ulusal Programları, Avrupa Birliği'nin Estonya ve Macaristan'ın resmi üyelik müzakerelerini başlatmak için Kopenhag kriterlerini yeteri ölçüde yerine getirdikleri kararını vermesinden sonraki iki yıl içerisinde hazırlanmıştır.

Biz Avrupalıların siyasi Kopenhag kriterleri hakkında Türkiye'ye öğreteceğimiz bir şey yoktur. Pek çok Türk'ten daha fazla eleştirel olmamıza gerek yok. Değişim taleplerinin Türk insanlarının iyiliği ve gelişimi için çıkarlarına olduğu hissedilmekte ve bilinmektedir.

Sizlerin Helsinki Yurttaşlar Derneği'ndeki faaliyetleriniz bu konunun tanığıdır. Sivil toplum kuruluşları, açıktır ki, hükümetin Ulusal Program oluşturulması çabalarına katkıda bulunabilirler. Aslında STK'larla diyalog ve onların katkısı diğer adayların ulusal programlarının önemli yanlarından biridir.

Örneğin TÜSİAD demokratikleşme raporlarında demokrasi, çoğulculuk ve hukukun üstünlüğünün, örneğin artan büyüme, istihdam ve Türk halkının refahı gibi nedenlerle, iş hayatının çıkarına olduğunu göstermiştir.

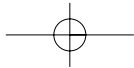
Baro Örgütleri hukukun üstünlüğünü hemen güçlendirecek değişimlerle ilgi çeteleyi kolayca taslak haline getirebilir.

Avrupa normu bütün suçlar için ölüm cezasını ebediyen kaldıracaktır. AB Türkiye'yi, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Haklar Sözleşmesi'nin 6. Protokolüne taraf olmaya teşvik etmektedir. Aslında AB'nin ölüm cezası konusunda üçüncü ülkelere karşı siyasetimizle ilgili ortak ilkeleri vardır (daha önce miniskül ve dış politika hakkında söylediklerimi hatırlarsanız) ve Türkiye aday bir ülke olarak bu temsiliyette AB'ye katılmaya davet edilmektedir.

Belki de burada İsveç'in, Bilgi Üniversitesi ile çokdisiplinli bir İnsan Hakları ve Beşeri Hukuk Merkezi'nin kurulması hakkında anlaşma sürecinde olduğunu eklemek uygun olur. Bu merkezin amacı, Türk toplumunun çeşitli sektörlerindeki adalet, gazeteciler ve diğerleri gibi çıkar gruplarına cevap vermek ve akademik çalışma ve araştırmaları teşvik etmektir.

Türkiye'deki sürecin etkilerini mutlaka değerlendirmelerine gerek duyulan Avrupa liderlerinin ve parlamenterlerinin görüşü ilk olarak Türkiye'nin gelişmesiyle ilgili etkiye dayanır. Pek çok açıdan Türkiye'ye yönelik Avrupa tavrı kendi iç tartışmalarınızın bir yansımasıdır. Biz İsveçliler Türkiye'ye, Müslüman insanları ile birlikte Birliğin bir üyesi olarak hoş geldin demeyi bekliyoruz. Şu andaki, kamuoyu ve genel alanlardaki Türk toplumunda İslam'ın rolü ile ilgili iç tartışmalarınızın bizim İslam bakışımızı etkilemesinin önüne geçilemez.

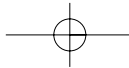
Yakın dostum *Milliyet* yazarı Şahin Alpay dün bana "İnsanlar Türkiye'deki değişim yeteneğini küçümsememeli," dedi. Gerçekten haklı! Bütün Türk politikacılarının gözden geçirilmesi gerektiğini söylediği bir yasaya göre Birdal'ın cezalandırılması gibi geçici gerilemelere karşın, son aylarda Türkiye'de pek çok istenen değişiklik gerçekleşti. Ayrıca Türk toplumunun tüm tabakaları sonunda Avrupa Birliğine katılma isteğini paylaşıyor. Çözümü zor birçok sorun var elbette. Bazıları kısa bir süre öncesine kadar birer tabuydu, ama artık gündeme getiriliyor. Kürt

sorununun tartışılması ve Dışişleri Bakanı Cem'in Kürt radyo ve televizyon yayınlarına başlanmasını önermesi, Kürt isimlerinin kullanılmasının artık yasal kabul edilmesi, Devlet Planlama Teşkilatı'nın Türk siyasetinde silahlı kuvvetlerin rolü sorusunu gündeme getirmesi, ülkenin yüksek hakimlerinin anayasal reformdan bahsetmesi, bunun son dönemdeki örnekleri. Yunanistan ile yakınlaşma daha ileri olanaklar sağlıyor. Pek çok ses uygulamadaki terörle mücadele amacıyla çıkarılan kanunların ifade özgürlüğü üzerine koyduğu katı sınırlar için endişeleniyor. İşkencenin durdurulması ve işkence edenlerin cezalandırılması sorunu Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komitesi tarafından takip ediliyor. Türkiye'deki tartışmalar Güneydoğudaki olağanüstü hal uygulamasının ilerleme için bir engel olarak görüldüğünü açığa çıkarıyor.

260 yıl önce, Aralık 1739'da İsveç ile Türkiye o zamanlarda ortak düşmanımız olan Rusya'ya karşı askeri bir ittifak kurmuşlardı İsveç'e "Türkiye'nin en yakın dostu" unvanı verilmişti (Evet, Dışişleri bakanıma buna dikkat edilmesi çağrısında bulundum). Bugün artık Türkiye ile İsveç'in paylaştıkları amaç, Avrupa Komisyonu'nun mümkün olan en kısa sürede Türkiye ile Avrupa Parlamentosu dahil hükümetlerimizin ve parlamentolarımızın memnuniyetle kabul edeceği bir katılım anlaşması sunmasını kesinleştirmek olduğundan artık daha da ileri düzeyde bir ittifakımız var.

SWEDEN, TURKEY, EUROPE

STURE TEOLIN

First, It is with profound regret that we have learnt about the impending imprisonment of Mr. Akin Birdal to serve the rest of his prison sentence. In my intervention I will bring forward examples of policies and practices among the member states of the European Union. According to the European norm, it is a task of the state to promote and strengthen individual and organisations that promote toleration, moderation and dialogue.

Secondly, as a Swede and as a friend of Helsinki Citizens' Assembly I feel honoured by your invitation to participate in this Round Table. I accepted Prof. Belge's invitation by saying that "I did not yet know what I would say," so I had to sit down and reflect on the difficult notions of "modernisation", "pluralism" and the "Nation-State." I will particularly try to find out the relevance of these expressions in the perspective of the European Union.

On nationalism and self-determination.

1. We have to realise that nationalism is a modern phenomenon, it does not just belong to a historical and primitive past. After Cold War many thought of modernisation or globalisation as closer integration of states and societies. From that rosy perspective, nothing could be seen as more contrary to the spirit of modernism, than nationalism. But in fact, nationalism can in many respects be interpreted as a reaction of people against the effects of globalisation. Also, with collapse of the Soviet empire, globalisation actually meant that people began to demand not integration, but secession and independence. So globalisation can bring people together or move us apart but the result is not deterministic, individuals and governments make continuous policy choices.

As a political programme nationalism calls for the establishment of a separate state for each people. Hence, nationalism is about the uniqueness of the people. Nationalism replies to the question: "Who are us?" (as the Americans say). Nationalism is thereby also answering to the normative questions about how should we live our lives and whom we owe obedience.

The spread of nationalism over the past two centuries is the result of old forms of solidarity between people breaking down, and new forms developing. In earlier epochs, states were justified by their rulers, their dynasty, and/or their religion. In the modern world, states represent their people, making way for the notion of the nation-state and the principle of self-determination. According to the principle of self-determination every people or nation has the right to determine its own fate, to be independent, or, if not, to choose freely to be part of a larger state. Many of the tragedies of the past century stem from our inability to cope with this change, with modernisation.

We, the Swedes, once had to come to grips with the volatility of these principles. When Finland, after the collapse of Tsarist Russia, for the first time in its history became an independent state, the question of Åland emerged. The people on these Finnish islands between Sweden and Finland organised a referendum and overwhelmingly asked to cede their territory to Sweden. The new Republic of Finland refused, and Sweden and Finland agreed in 1920 to refer the matter to the International Court in the Hague. The court's verdict was as follows.

1/ The people of Åland are Swedes and they had freely expressed their desire to belong to Sweden,

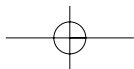
2/ This, however, the court ruled, does not give them right to cede, since such a principle would create chaos in the international system,

3/ Hence, Åland will remain a part of the Republic of Finland as a self-ruled, autonomous region, and,

4/ The state of Sweden has a right and a duty to protect and support the Swedishness, e.g. the Swedish language and Swedish language and Swedish culture in general, of the Ålanders. A practical consequence of this verdict, still applied today, is i.a. the regular transmission of Swedish radio and television in Åland, the circulation of Swedish and Finnish newspapers and magazines in the Swedish language etc.

One conclusion to be drawn is that self-determination does not equal separatism.

2. The Nation-State system has above all provided for legitimisation of power, that is the collective focus of the individuals' political loyalties. Our traditional

understanding of sovereignty and its corollary, non-interference, was translated into the Westphalian Nation-State which since 1648 is the foundation of the European political system. Self-determination of peoples is the basis of present international order. Both the Covenant of the League of Nations and the Charter of the United Nations rest on this assumption.

It is not a stable assumption. The resulting growth of common identity and consciousness within societies, and the redrawing of maps and the many disputes and wars created, indicates how volatile this order is and probably will remain for a long time.

The international system has to strike a balance between two principles, namely the sovereignty of the states and the maintenance of peace between them. To resolve international disputes there are many mechanisms at hand: arbitration, plebiscites and negotiated political compromises. When these fail, there is conflict, maybe armed conflict.

Within states, democracy remains the most effective mechanisms for resolving societal disputes. But as already John Stuart Mill noted in his work *On Liberty* (1859), democracy will not work if one part of a population aims at acquiring power, e.g. "the majority," in order to suppress a "the minority". This is true in all democracies, and especially relevant if the minority is also trying to exert its right to exert its right of self-determination. Many such conflicts are aggravated if majority-minority lines coincide with one or more of other cleavages in society; e.g. ethnicity, language, geography, wealth, etc.

Our experience is that there are other values, such as auto-determination, which individuals consider more important than "peace."

The past century, and not least the last decade, has brutally driven home the validity of Mill's message: One fundamental precondition for democracy is that the majority always respects and takes into consideration in the interest of the minority, including the right of minorities to freely define themselves. In other words, tolerance. Without tolerance, the majority principle does not work, with dysfunctional conflict as a consequence.

After centuries of war, this the European experience. Tolerance and being tolerated is like Aristotle's ruling and being ruled: it is the work of democratic citizens. We Europeans are proud of our diversity. Democratic pluralism is the norm. It does not need justification. It is the practitioners of religious persecution, forced assimilation, or ethnic cleansing who need to justify themselves, and they mostly do that by defending what they are doing by denying that they are doing it.

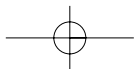
3. Between states, deterrence, balance of power, or spheres of influence have been the most efficient mechanisms for avoiding armed conflict. In Europe they have hitherto always resulted in hegemonic war. To avoid future war between its members, the founders of the European Union had the wisdom and foresight to combine the pooling of sovereignty and democracy, e.g. co-operation on our volition, self-determination and tolerance. The outcome is not definite. In fact and practice, the political processes within the EU member states and within its common institutions, represent a daily "plebiscite", a daily reaffirmation of ourselves and the European ideals.

Within the European Union and to some degree within the OSCE the dichotomy between sovereignty and interference has largely broken down. The distinction between foreign and domestic policy is as John F. Kennedy once remarked "a line drawn in water". Hence, in Europe interference is the norm. Only small groups on the both extremes of the political spectrum avow "national sovereignty". Within the OSCE, the states of Europe agreed in 1974 that respect for human rights is one necessary condition for peace for all and thus outside intervention in case of non-respect in one state cannot be rejected by this state with reference to sovereignty. However, the OSCE lacks efficient sanctions.

I have already touched on the notion of historical determinism. Such a notion of course belongs to political mythology. Nation-states are not God-given, but arbitrary and in most cases recent creations. Suffice it to mention the drawing of colonial borders, and those of Europe only in the last five decades. Hence, the Nation-State is not working out of some historical purpose but triumph of one particular group, claiming to present "the people."

On the positive side, nationalism provides for legitimacy. It can realise democracy. It provides a sense of belonging, and it remains one of great sources of human creativity and diversity in art, literature, music, language, in short "culture". There are equally powerful experiences on the negative side: Nationalism remains a prime cause of conflict and war. It is associated with xenophobia and chauvinism, of aggressive foreign policy, militarism and imperialism. Nationalism proves in many cases to be an obstacle to co-operation, also in Europe today. It may lead to break-up of states. In frequent instances nationalism has led to a climate of intolerance and dictatorship. It has involved one majority group to oppress, expel or in extreme cases exterminate those considered to belong to "the others".

Another fundamental effect in the nation-state is the locus of primary loyalty, namely the claim that the individual, by birth or subsequently acquired citizenship, owes his loyalty above all his nation – and in most circumstances, the nati-

on is represented by state – and not to his larger community (i.a. Communism, Catholicism, Islam, Feminism), nor to his smaller community (e.g. clan, family, business).

We still not know the outcome of all these discourses which are in turn all challenged. In the first instance we have, in recent decades, the advocates of interdependence. Many want to see the European Union validating the thesis that soft, civic co-operation inevitably will “spill-over” into hard security. Then we have the advocates of globalisation who argues, for good or bad, that the world is becoming more unified and that national differences, and indeed the nation state itself, is becoming less influential and less necessary.

4. No doubt nationalism remains an enduring part of international relations. Our experiences in the United Nations is that most of the developing countries are champions of the Westphalian principle of non-interference. Recognising the strength of nationalism, I want, however, to argue that since the past two decades there is a new situation emerging in the European state system.

The first supporting argument is that after coping with the collapse of the Soviet empire, the demands for new nation-states have virtually disappeared.

The second argument is the following. While there are many instances of democracies defending themselves against authoritarian aggressors, there is hardly one single case of two democracies waging war against one another. With stable democracies, in Europe, peace is the norm.

Thirdly, the programme of nationalism is changing. As Eric Hobsbawm has argued, the old belief that national interest could be best served by a self-contained “national” economy has been substantially eroded. Sweden was, as you recall, a member of EFTA and in the 1970’s and 1980’s we opted to remain outside the Common Market, substantially for reasons of sovereignty. However, in order to successfully compete on European market, the Swedish State and our companies were obliged to comply with every decisions taken in Brussels, over which we had little, if any influence. By joining the European Union, and to the surprise of many, not least on the conservative side of the political spectrum, Sweden has in fact not diminished but increased and strengthened her own sovereignty.

And surely, there is some truth to the argument that globalisation itself will erode the power of states. The reasons are familiar. Environmental challenges, for instance, are global in character and can be addressed only in larger, be it regional or global settings. Then we have proliferation of links between societies – trade, migration, tourism, and not least mass communications- which erode na-

tional identities, and promote the growth of international institutions and global governance, and maybe the most efficient factor of change, namely the globalisation of markets. Increasingly, modernisation, and this is new, means *the empowerment of the individual*.

But this empowerment is not equally shared. To some globalisation is nothing less than the imposition of one country's or culture's values and interest upon the others. Feeling of imposition in turn feeds resentment towards international institutions, foreign investors, immigrants, foreign media, and fear of loss of business or unemployment, in many cases channelling into nothing less than nationalism. Not surprisingly then, globalisation will always be accompanied contradictory trends.

In all the respects I have so far brought up, the European Union, with our pooling of sovereignty, represents a substantial departure for the future of the traditional nation-state.

5. "I thought I could organise freedom – How Scandinavian of me!"

(Björck, Icelandic artist)

Speaking in Istanbul, it is natural to start with an old example of tolerance, *the multinational empires*, of which the Ottoman Empire was one.

The various groups in the empires constituted more or less autonomous communities. Of course, these communities had no choice but to co-exist, for their interaction was governed, if necessary by force, by the imperial order. The communities could nevertheless live their life without much interference as long as taxes were paid and peace maintained. Imperial rule may historically have been a most successful way of integrating diversity. But whatever the character of the different "autonomies", the incorporating regime was autocratic, and more often than not, brutally repressive, probably one reason for the decline and fragmentation of empires.

The Ottoman *Millet* system was more developed and longer lasting than most imperial regimes. The self-governing communities were purely religious, as the term indicates. The Millet system was accommodating towards the group but *not* toward the individuals – unless the groups themselves opted for liberalism, as a Protestant millet, established late in the Ottoman period, apparently did. The fact that Greek language and Greek culture actually survived five hundred years of Ottoman rule indicates the working of the system.

In the end, however, imperial "autonomy" of communities, be it on Roman, Ottoman or Soviet terms, matters little, which was another reason, perhaps, for imperial decline.

I will not speak about some other means of organising diversity, the *consociation*, as in Belgium, Switzerland or Cyprus, but continue to concentrate on the *nation-state*, and then on a more recent phenomenon and result of globalisation, e.g. *the immigrant society*.

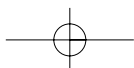
6. The very ideological base, the mystification of the nation-state, namely “to each people its own state” is shaky. In the real world, such *homogeneity is rare, if not non-existent*. The only example of a homogeneous state in Europe would possibly be Iceland, this small island in the middle of the Atlantic, far from European realities. The rest of us are mixed in lesser or larger degrees. Therefore, the establishment of a nation-state in a non-homogenous society in reality implies that *one* group of people organises the common life in a way that reflects its own history, and *not* that of the other nationalities or ethnic groups. It is these dominating intentions of the majority group that determines the character of public education, use of languages, the symbols, and the ceremonies, the holidays, etc.

Until very recently, *democratic nation-states* in Europe commonly focused not on the rights of groups but on the rights of their individual participants, who are regarded as citizens first, then eventually as members of a minority. As citizen of the state, each individual has all the rights and obligations, and as member of a minority everyone individuals are democratically allowed to form voluntary associations, organisations for mutual aid, including political parties, private schools, cultural societies, publishing houses, and so forth.

In a non-democratic state or in a *not fully developed democracy*, none of these freedoms may be tolerated, since the majority looks at the minorities' religion, history and language with deep suspicion. If minorities are geographically based, the centre will suspect, often quite rightly, that they hope for a state of their own or for the incorporation into a neighbouring state where their ethnic relatives hold sovereign power, in order to escape the dominating majority order.

For many nation-states *language is a key to unity*. Languages were formed through a process of standardisation, e.g. regional dialects were forced to give away for the language of the centre. If minorities are strong enough, and especially if they are territorially based, they will seek the legitimisation of their own language in schools, legal documents, and public signage. Some states, therefore, have several official or semi-official languages.

Nevertheless, since the majority culture mostly still tend to be dominant, all such arrangements pose a common danger, e.g. assimilation, in which the minority's culture is surrendered. At the same time, minority groups often do fairly well in defending their culture, exactly because they are under pressure.

Most nation-states have hesitated to accord minority or group rights to of minorities. Countless League of Nations, United Nations and OSCE documents speak of the rights of "individuals belonging to national minorities". Experience is, however, that in practice little follows from such a designation of group autonomy, regional devolution, minority control of school, or media in minority languages. Moreover, in non-democratic states, the guarantee of individual rights has frequently proved itself chimerical, not only for minorities, but for all.

This is then the political and ideological question which is to be addressed: Should states recognise only "individual rights" to its citizens — any minority being able to ascertain cultural and religious rights as citizens – or should the state accord "group rights" or collective rights to minorities. As nationalism respond to the basic question of self-identity, experience is that any attempt by e.g. state authorities to impose on people its definitions on the nature of minority is bound to fail. We are able to answer ourselves to the question: "Who are we?"

What then constitutes a Turkish majority? It is frequently argued to me that there are no minorities in Turkey, since the term "minority" presupposes the existence of a "majority". Turkey, it is said, is a mixture of forty or maybe sixty peoples, none of them constituting a majority.

Let us compare this claim to the situation in the United States. In the USA, there is o majority nation. American majorities are temporary in character and are differently constituted for different purposes and occasions. Minorities, too, are temporary, though race and slavery together has made an exception. By contrast, the crucial feature of the nation-state is that its majority is permanent. Toleration in nation-states has only one source, the centre power, and it moves or does not move in only one direction, from the centre to the citizens. In my view the nation-state paradigm, not the American experience, seems relevant for describing the Turkish social reality.

Sweden, too, was an almost homogenous nation-state. A hundred years ago we, "the Swedes" corresponded almost perfectly to the image of a white, blond, Protestant and Swedish-speaking people. Indigenous people in Sweden, e.g. the Sami people, or immigrants, like Jews or the Finns, were too weak to escape this projection of values by the dominant majority.

It is no longer so.

Firstly, in the last fifty years, Sweden has become multicultural through immigration. Today, out of five "Swedes" was either born in another country or has a parent born abroad. Secondly, Sweden has moved away from the notion of rights of "persons belonging to a national minority" to recognising and supporting collective "minority rights".

The Swedish state has recognised the linguistic, cultural and religious rights of five national minorities, namely the Sami, the Finns, the Meankieli speakers (they live close to the land border to northern Finland), Jews and Roma. Anyone in the region had the right to deal with public administrative authorities and the courts of law in Sami, Finnish or Meankieli, apart from Swedish. The accepted and favoured use of these languages are specially important in pre-school activities and in the care of elderly. Legal statutes that especially concern the rights of national minority groups are translated into the regional and minority languages. The national curricula for primary and secondary schools, pre-schools and after-school centres stipulate that *all* children in Sweden, whether or not they belong to a minority, shall learn about the national minorities' history in Sweden, and about their culture, language and religion. Mother-tongue instruction and bilingual instruction are highlighted to be of special importance for strengthening regional and minority languages. The State accords special financial assistance to literature, periodicals and other cultural activities. In passing it can be worth mentioning that more books in Kurdish are published in Stockholm, than in Turkey. Furthermore, it is of importance that minorities, apart from their cultural rights and in addition to their democratic rights as citizens, are able to make their political views and wishes known, before decisions are made. The Sami Parliament here plays a very important function.

Sweden has taken these steps under the obligations assumed under the 1992 European Charter for Regional or Minority Languages and the 1995 Council of Europe's Framework Convention for the Protection of National Minorities. Unlike almost all other European countries, France being the important exception (and I will return to this at little later), Turkey has neither signed or ratified these two conventions, which constitute the "European norm". I recommend you to consult the Council of Europe home page which contains all the important conversations, and their status in terms of signatures and ratifications.

Since thirty years, when parents register their child in a Swedish public or private school, they may indicate the child's "mother tongue" or "language spoken at home". By law the municipality – provision of primary and secondary education in Sweden is a local matter – has to offer training in that "home language" within the context of the normal Swedish schools. The municipality of Stockholm, for example, today offers regular training in fifty-seven different languages, too many to list here, but allow me to exemplify that education is given in i.a. Turkish, Greek, Assyrian, Arabic, Japanese, etc. Teacher training courses in Kurdish are offered at the Uppsala University. Minority organisations have also proved to be effective in securing municipal grants for their activity, be it cultu-

ral, religious or political. Broadcasting in Sweden is based on the concept of “public service” and media are obliged by law also to address minority and other special interest. Hence, since decades there are daily national and/or local radio and television broadcast in nine of the important immigration languages, Romani Chib being the latest addition. Programmes in Turkish are broadcast twice daily in half-hour programmes.

A friend of mine is a Turkish Armenian, married to a Turkish woman. For one reason or another, the parents did not want to send their children to an Armenian school, which would have been permissible and legal, but they were denied the right to send their children to an international school in Istanbul. They were forced to send their child to a normal Turkish school.

The general point I want to make here is that Sweden has become an *immigrant society*, which is my last organisational example. Immigrants are people who leave their homeland behind them; they have come individually or in families, one by one, to a new land and then dispersed across it. America, Australia, Canada are other obvious examples. As is the case with Sweden, most European old nation-states are transforming into immigrant states.

7. Recently, I learned from the press that Turkey will make “minor changes” to the legal rights and privileges of her Kurdish population, permission to transmit television and radio programmes have been mentioned by Foreign Minister Cem and that France and the *Lausanne Treaty* were to provide suitable paradigms.

During this Round Table many questions concerning the Lausanne Treaty has been brought forward. As it was rejected by the new Turkish nationalist regime, the 1920 *Treaty of Sévres* of course never went into effect. Sévres would have provided for an independent Armenia, for an autonomous Kurdistan, and for a Greek presence in eastern Thrace and on the Anatolian west coast, as well as Greek control over the Aegean islands commanding the Dardanelles.

In contrast, in the subsequent 1923 *Treaty of Lausanne*, the Allies dropped their demands of autonomy for Turkish Kurdistan and Turkish concession of territory to Armenia. Lausanne recognised the existence in Turkey of religious, not ethnic minorities. Since Kurds are Muslims, they were accorded no particular rights under Lausanne. Never the less, the Treaty’s article 39 stipulates that “No restrictions shall be imposed on the free use by any Turkish national” – note that it does not say “minority” – “of any language in private intercourse, in commerce, religion, in the press, or in publications of any kind or at public meetings”. Already the State Planning Organisation has recently noticed that not all aspects of the present Turkish constitution is in conformity with the Lausanne Treaty.

One Turkish scholar once told me that if, in 1923, the new Republic had accepted ethnically based autonomy for its minorities, the republic would have soon collapsed. Men of science can argue this proposition which may well have held some validity at the time. But it is hard not to argue that today Turkey has moved very long since 1923 and that the challenges and risks confronting the country are of an entirely different nature.

Concerning the Lausanne Treaty, it can of course be used as an absolute rule, this and nothing else, and police it. But there is nothing which stops Turkey to use the Lausanne Treaty as a point of departure and improve on the rights defined in it for the development and the development and the well-being of the citizens of Turkey.

In the second remark concerning the reform concerns at *France*, a classic nation-state and, at the same time, Europe's if not indeed the world's leading immigrant society. Until recently, the immigrant to France never constituted themselves as organised national minorities. They produced communal organisations – Polish publishing houses, Russian language press and Arabic schools, and so on – in which they came together in the context of a highly pressured and very rapid assimilation into French politics and culture. As French citizens each individual has all the rights and obligations, and as member of a minority everyone is democratically allowed to form voluntary associations, etc.

In the revolutionary construction of the French republican national-state, the fight against the Church and the *Ancien régime*, exalted the people as a body of *citoyens* committed to a cause. One became a real Frenchman by becoming a republican. Significantly, a deputy for the centre in 1791 stated in the *Assemblée Nationale* that "one must refuse everything to the Jews as a nation, and give everything to the Jews as individuals". Writing in 1944, Jean-Paul Sartre argued that this was still the position of the typical French "democrate" (Sartre's quotation marks).

Until the collapse of the colonial empire, the French republics were remarkably successful in maintaining the unitary ideals of the revolution. Then arrived in France large numbers of North African Jews and a much larger number of Muslim Arabs. Because of their size, and partly because of a changing ideological climate in France, these groups began, as the Corsicans, first to test and then to challenge the republican ideal. Be they Arab, Jews, Breton, etc., they have cultures of their own that they want to preserve and reproduce, they are not as ready as their predecessors were to surrender their children to state schools devoted to "Frenchification". They want to be recognised as groups and to be allowed to act out their group identity in public. They want to be French citizens while living, as it were, alongside with the French, and many of them are acti-

vely intolerant of fellow Jews or Arabs who aim at an old-style assimilation for themselves or their children. The immediate result in today's France is an uneasy stand-off between assimilationists and the new immigrant groups, between the principle of "individual rights" and "collective rights". The long-term results are open to speculation.

Obviously, Turkey is entitled to choose her own model for her approach to the Kurdish question. At the same time, it will be tremendously important which French tendency Turkey will choose to further exploit, the static notion of the Nation-State of the past or the dynamism of the multicultural state of the future.

Turkey's road to the European Union

The Helsinki decision of December 1999 indeed represents a *radical change* for Turkey, signalling very important events already this year. As you have asked me, I will briefly elaborate on them.

In the last couple of weeks Mehmet Ali Birand has discussed these changes and challenges in his column in the *Turkish Daily News*. I will try to be careful on the details of this topic, since the process is intricate and contains quirks which may lead to profound misunderstandings. At this stage we have very little need for misunderstandings developing again between Turkey and her European partners.

a. One important step is of course the resumption of *regular political dialogue* (which starts, I believe, on 30 March this year) between Turkey and the EU, which Turkey unilaterally broke off after Luxembourg.

One aspect I would like to introduce here is the Union's *Common Foreign and Security Policy*. (May I here make a small diversion: In Vienna and Brussels I have participated in more than one thousand twelve hundred meetings, day and night, of the Common Foreign and Security Policy, CSFP/PESC, and my experience is that within the Union there is very little time left for "diplomatic chatting". If you do not state your business clearly, events will leave you behind.)

Through CSFP the EU produces statements on various issues of world affairs, and the vast majority of EU *statements* in the UN, in the OSCE and other international fora. In the future, you should know that when you hear a EU statement, *Turkey*, as the other candidates, in most cases *has been invited to join* in these common positions, the declarations, demarches, and in the implementation of joint action. It was my experience in the Organisation for Security and Co-operation in Europe that the candidate countries consistently adhered to the EU positions.

Speaking from publicly available information, I want to add that next month there will be an *Association Council with Turkey*. The most important decision will be to establish sub-committees scrutinise Turkey's degree of compliance with the *acquis communautaire*. There seems to be agreement to set up a number of committees, all in the economic area.

b. What I have to add here is based in part on our own accession process some ten years ago, I then worked for the Swedish Minister of European Affairs, and in part on common knowledge about the procedures employed together with the present group of twelve new candidates.

The phrase in which a candidate is *preparing for negotiations* is intensive and intrusive. The Commission needs to assemble a vast database of information on almost all aspects of Turkish society. To collect this *database* took more than one year for e.g. Estonia. In the Turkey's case, these preliminary findings have not been fully updated. The data compiled after Turkey's initial demand for membership is some ten years old. Then we have the matter of quality control. All these data has to be compared and double-checked in a process called *multilateral screening*. It is very difficult nay impossible to move to the *first phase screening* without doing the homework I have just described, e.g. it is too early to start to sort out together questions which are already solved, questions which are fairly easy to solve, given time, and those which will require *negotiations*, including finding temporary transitional solutions for the candidate. As for the other candidates, the phase of multilateral screening, also taking into account the capacity of the Commission, will take at least two years.

The Helsinki decision mandates the Commission to *prepare for negotiations*, e.g. the steps of information collection and multilateral screening which I have just described. Thus, it is worth keep in mind that the Commission has not been authorised to begin *formal* screening of Turkey's compliance with the *acquis*, since this is a part of the accession procedure. Formal negotiations would require a decision by the European Council, which can only take place once that Turkey by practical deeds has demonstrated to her Partners and our parliaments that she sufficiently fulfils the *Copenhagen criteria*.

As you know, the Copenhagen criteria requires the institutional stability which guarantees democracy, the rule of law, as well as the respect for and protection of minorities' and human rights, and, finally, the ability to economically converge with the inner market. As Commissioner Verheugen stated in his address at Boğaziçi University on 9 March, it is a well established fact that Turkey has to comply with all these criteria before the opening of negotiations. That this is so, was also recognized in Prime Minister Ecevit in his letter to the German Chancellor in June last ye-

ar. These are the criteria. There are no new criteria. There are no other criteria.

Words have special meaning within the EU. The *acquis communautaire* is not only the more than 20 000 legal acts a candidate fully has to integrate into its legal domain, but also the *experiences and procedures of the Union*.

So far Turkey seems to have given priority to the economic area and has successfully incorporated some two thirds of the legal acts necessary for the proper functioning of the Customs Union. At the same time, the political significance of the weight the European Union, its governments and parliaments attach to these criteria can hardly be over-emphasized. The very expression, *the experiences and procedures of the Union*, is of course shorthand for the Copenhagen criteria. The Austrians have recently discovered that her partners regard that the observation of the *acquis*, including the Union's experiences and practices, *constitutes the European norm*.

Hypothetically speaking, the Commission could today probably negotiate an accession agreement with Turkey, based on the economic aspects of the Copenhagen criteria. In the real world, such an agreement would be viewed as deficient by European governments or parliaments. Compliance with the political criteria is a prerequisite for the opening of accession negotiations, in the last analysis for accession. We can play games, but we cannot escape the hard political fact that the result, any accession treaty, has to be ratified by all parliaments in the Member States and the European Parliament.

c. In accordance with the 1997 Luxembourg decisions, the Commission will now draft an *Association Partnership Agreement with Turkey*. Here I want to underline that the partnership is *not* based on negotiations with the candidate country. It is the Commission's unique responsibility to draft the partnership agreement and to submit it to the European Council for approval. Of course, the Commission will *consult*, the Copenhagen criteria are not open to negotiations, with Ankara before the partnership agreement is submitted. Hence, the Partnership represents a unilateral step by the European Union.

The Partnership will state the priority areas or reform which the EU considers Turkey should focus on in progressively complying with all the Copenhagen criteria. It will thus lay down the European priorities and conditions.

I will not go into the details of the legal and financial frameworks the commission must simultaneously seek from the Council and the European Parliament in order to conclude all aspects of the Partnership. These internal processes take time. Suffice it to say, that it is foreseen that the Association Partnership Agreement with Turkey, as in fact the corresponding partnerships with the other candidates, will be submitted to the European Council in *November this year*.

d. The next step in this process is Turkey's, namely the presentation of a *National Programme for the Adoption of the Acquist, NPAA*. This can be seen as Turkey's response to the association Partnership. The national programme is of course entirely Turkey's own responsibility. I understand from the media that Ankara has started to draft such a programme.

In the Programme, the Turkish government will present, to the Turkish public as well as to her European partners, the concrete steps to be taken to adapt to the laws, practçes and procedures of the European Union, the Copenhagen criteria included. Time frames would be given for the steps.

The nature of the goals and the ambitions in formulating the practical steps constituting a national programme, the candidate country will itself signal both to its people and to the Union how long time it might take to make membership is a viable option.

It is expected that *Turkey will publish her NPAA within the next 6-8 months*.

I think it is most useful to study and to compare the national programmes of the various candidate countries. They are available on the Commission's Internet home page. To illustrate my point I wish to refer to e.g. the current *Hungarian* national programme. It fills two volumes containing more than 700 pages, each page involving several proposals for change, with frames and costs, in almost all aspects of Hungarian society.

Another example: One third of the *Estonian* national programme is devoted to changes the Estonians feel necessary in the field of democracy, rule of law, Human Rights and the protection and support of the Russian speaking part of their society.

It should furthermore be noted that the present Estonian and Hungarian national programmes were drafted two years *after* that the European Union had considered that Estonia and Hungary sufficiently fulfilled the Copenhagen criteria in order to start formal membership negotiations.

There is nothing we Europeans need to teach Turkey about the political Copenhagen criteria. We need not be more "critical" than are the most Turks. The demands for change in the best interest for the well being and development of the Turkish people are felt and known.

Your own activity in the Helsinki Citizens' Assembly bears witness to this point. Non-Governmental Organisations can clearly contribute to the government's effort in working out of a National Programme. In fact support to and dialogue with NGO's is an important aspect of the other candidates' national programmes.

Tüsiad, another example, has demonstrated in its Democratisation Reports

that democracy, pluralism and the rule of law is in the interest of business, e.g. the progressive growth, employment and well being of the Turkish people.

The Bar Associations can easily outline scores of changes to immediately strengthen the rule of law.

The European norm is to permanently abolish the *death penalty* for all crimes. The EU encourages Turkey to become party to Protocol No 6 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. In fact, the EU has common guidelines (remember what I earlier said about the Common Foreign and Security Policy) for our policy towards third countries on the issue of capital punishment, and Turkey, as a candidate state, is invited to join the EU in such representations.

Maybe it is proper to add here that Sweden is in the process of agreeing with Bilgi University on the establishment of a multidisciplinary Centre for Human Rights and Humanitarian Law. The purpose of the Centre will be both to foster academic study and research and to respond to the interest in these areas of various sectors of Turkish society, the judiciary, journalists, and others.

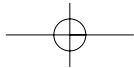
The view of European leaders and parliamenters, who will ultimately need to assess the effects of Turkey's process, are in the first instance influenced by development in Turkey. In many respects the European attitudes towards Turkey are reflections of your own domestic debate. We, the Swedes, look forward to welcoming Turkey with its muslim people, as a member of the Union. It is inevitable that your own present domestic debate, in public and in general sphere, about the role of religion in Turkish society will influence our view of Islam.

My good friend Şahin Alpay, the journalist at Milliyet, told me yesterday that "*one should not underestimate the capacity for change in Turkey*". Indeed, he's right! In spite of some temporary setbacks, e.g. the treatment of Birdal according to legislation almost all Turkish politicians say need to be revised, many favourable developments have taken place in Turkey in the last months. And all strata of Turkish society share the ambition to eventually join the European Union. Of course, there remain many hard questions. Some of them were taboo not long ago, but are now brought forward. The Kurdish question is discussed, and Foreign Minister Cem suggested that Kurdish radio and television transmission should be implemented; Kurdish names are now considered legal to use; the State Planning Organisation brings to the fore the question of the role of the military in Turkish politics; the highest judges of the land speak out on constitutional reform, are all recent examples. Rapprochement with Greece offers further opportunities. Many voice concern about the harsh limits which the anti-terrorist laws in practice puts on the freedom of expression. The question of aboli-

on of torture and the prosecution of those committing torture is pursued by the Human Rights Committee of the Turkish Grand National Assembly. It seems obvious from the Turkish debate the Emergency regime in the Southeast is viewed as an impediment to progress.

260 years ago, in December 1739, Sweden and Turkey formed a military alliance against our common enemy of the time, Russia, and Sweden was given the honoric name of "Turkey's best friend" (Yes, I have called my Foreign Minister's attention to this). Today, we have a more progressive alliance as Sweden's and Turkey's shared aim is to ascertain that the European Commission will be able to present, as soon as possible, an accession agreement for Turkey, which our government and parliaments, including the European Parliament, will be able to accept with joy.

MODERNİTE/POSTMODERNİTE'NİN DIŞLAYICI İNCELİKLERİ

ARUS YUMUL

Birkaç yıl önce babası Laz, annesi Türk olan bir arkadaşım çocukluk ve gençlik yıllarında babasının kimliğinden neredeyse utandığını, Lazlığın zihnindeki çağırışının olumlu olmak şöyle dursun, bir nevi geri kalmışlığı, taşralılığı hatırlattığı için kendisini babasının kimliğiyle özdeşleştirmekten özenle kaçındığını, oysa şimdi Lazlığı da kimliğini oluşturan parçalardan biri olarak rahatlıkla kabullendiğini söylemiş ve şöyle devam etmişti: "Bugün param olsa, bunu Laz kültürünü araştırmaya vakfederdim". Bu sözü ilk duyduğumda 'kimlik bağlamında modern ile postmodern durum arasındaki fark böyle bir fark olmalı' diye düşünmüştüm. Ne de olsa uzun zaman 'kibar çevrelerde' konuşulması 'ayıp' sayılan etnik kimlik konusu, son yıllarda gündemin baş sıralarına taşınıp 'etnik olmak' moda olmuştu.

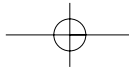
'Millet' ve 'ırk' kategorileri modernitenin söyleminin ayrılmaz bir parçası. Sınırları belirli ve egemen bir cemaat olarak kurgulanan millet, modern toplumların kültürel ve siyasi cemaatlerini imgelemenin en yaygın şekli. İnsanların ırklarına göre sınıflandırılması, bilimin hem öznesi hem nesnesi haline getirilmesi de modern zamanların bir özelliği. Oysa hem liberal hem de Marksist düşünürler, milliyetçilik ve ırkçılığın, modernitenin söylemine ters düştüğünü savuna gelmişlerdir. Aydınlanmış akıl ve evrensel eşitlik ilkelerine yaptığı vurgu ile modernitenin, milliyetçilik ve ırkçılık gibi akıldışı olguları toplumsal hayattan sileceği varsayılmıştır. Oysa milliyetçilik ve ırkçılık modernitenin tarihinde istisnai bir gelişme, talihsiz bir kural dışılık değil, yine modernitenin ürünü olan ulus-devletlerin ayrılmaz bir parçası olagelmıştır. Julia Kristeva'ya (1991) göre Fransız Devrimi'nin savunduğu fikirlerin yaygınlaşması, insanlığın evrenselliğine duyulan inançtan ziyade halkların 'milli hakları'na olan talebi artırmıştır.

Modernite, 'alt kimlik' olarak adlandırdığı ve bu adlandırma ile kimlikler hiyerarşisinde yerini belirlediği çeşitli aidiyetlerin 'üst kimlik' olarak tanımladığı 'ulusal kimlik' içerisinde eriyeceği varsayımıyla hareket etmektedir. Bu tutum temelini, aydınlanmanın evrenselci paradigmasından alıyor; aydınlanmacı düşüncenin 'evrensel insan' özü kavramına dayanıyor gibi görünse de aslında kısmi bir evrensellik üzerine inşa edilmiştir. Kurucu ulus sayılan belirli bir grubun etnik kimliği, kendisine tabi kıldığı etnisitelere ya da diğer kimliklere karşı 'ulusal kimlik' olarak sunulmuş, bu süreçte 'öteki'nin başkası olma özelliği sessizce inkâr edilip, kimliği ve kültürü ilerleme ve aydınlanma adına bastırılmıştır. 'Öteki' bir yandan ulusun resmi tanımının dışına itilerek görünmez kılınmış, ama aynı zamanda başat kimliğin nezdinde ulusun neyi temsil etmediğini sembolize etmesi açısından da görünür hale getirilmiştir.

Modernite güçlü bir sınıflandırma dürtüsüyle yönlendirilmektedir. Muğlaklık ile kararsızlık, 'bir nesneyi ya da olayı birden fazla kategoriye dahil etme olasılığı' endişe, gerilim ve hoşgörüsüzlük yaratmaktadır (Bauman, 1991:1). 'İç' ile 'dış' arasında, sınırları iyice belirgin bir ayırım olmalıdır. Çerçeveleme, sınırları çizme ve içi koruma, dolayısıyla bir dış yaratma üzerinde ısrarla durulmalıdır. Ulus ile devletin özdeşleştirilip insanlığın milliyetleri ile tanımlanması çabası da bu sınıflandırma ve sınırlandırma iştiyakının bir ürünüdür. Oysa bu hayali örtüşme, hayatın gerçeklerine uymamakta, tarihsel mirasın bugüne taşıdığı çeşitlilik veya göçler nedeniyle bozguna uğratılmaktadır. Bu bozguncular, ulus devletin asimile edici dürtüsünün yarattığı gerilim ve güvensizliklerin sembolü olagelmışlerdir. 'Yabancılar' modernliğin sabit sınırlar ile yaratmak istediği düzen düşününün, hayali birliğinin ve benzerliğinin imkansızlığına işaret etmişler ve bu özellikleriyle rahatsız edici ve karışıklık yaratıcı muğlaklıkları ve kararsızlıkları gündeme getirmişlerdir.

İnsanları, toplulukları, dost veya düşman olarak sınıflandırmak kolaydır. Dostlar ile düşmanlar birbirlerinin karşıtıdır. İçerideki ile dışarıdakinin zıtlığını temsil ederler. Oysa yabancı ne dosttur ne de düşman. Onu sınıflandıramayız, hangi kategoriye dahil edeceğimize karar veremeyiz. Yabancı muğlaklığı ifade eder, 'dış' ile 'iç'in 'ben' ile 'öteki'nin sınırlarını ihlal eder. Yabancı, uzaktaki vatanına sıkışıp kalmayı reddettiği gibi bizim vatanımızı da terk etmez. Fiziksel olarak yakın olmakla birlikte, kültürel olarak bizden uzaktır. Yabancılar, kendi gelenekleri ile onlara giriş hakkını inatla reddeden bir hayat tarzı arasında boşlukta asılı kalmışlardır. Yabancı, Jacques Derrida'nın (1981) 'karar verilemezler' kategorisine dahildir. Derrida bu kategoriye *pharmakon*, *hymen* ve *supplement*'i dahil eder. Fransızca'da *supplement*, eksik olan bir şeyi tamamlamak ya da fazladan ilave etmek anlamını taşır. Yunanca olan *pharmakon* hem deva hem de zehir anlamındadır. Yine

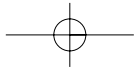

Yunanca'dan gelen *hymen* hem evlenme, hem de kızlık zarı demektir, bu yüzden hem bekâreti -iç ile dışın farklılığını- hem de ben ile ötekinin birleşmesiyle bozulmasını ifade eder. Yabancı hudutları ihlal eder. 'İç' ile 'dış', 'düzen' ile 'kaos', 'dost' ile 'düşman' arasında bir yer işgal eden bir kuraldışıdır (Sarup, 1996: 10). Yabancıları sürekli olarak uzakta tutmak yeterli değildir. Çeşitli yollarla onları kalıcı 'ötekiler' olarak kurgulamak gerekir ki sürekli dışlanabilsinler.

Modernizm, kısmi bir evrensellik adına ötekinin kimlik ve kültürünü bastırırken, postmodernizm farklılığı yüceleyen bir yaklaşım. Son yıllarda 'farklılığın cazibesine kapılma' (Robins, 1991) olarak tanımlanan bir eğilim dünyaya hakim oluyor. Aniden keşfedilen ötekilik ve farklılık sanat, edebiyat, müzik, mutfak, öğretisi ve ritüeller aracılığıyla kültür süpermarketinde pazarlanıyor. Douglas Kellner'in (1995) kısaca ifade ettiği gibi 'farklılık satıyor'. Tarihten ve bağlamdan soyutlanıp sürekli yeni anlamlar, deneyimler, kimlikler ve aidiyetler peşinde koşan tüketici kültürü için yeniden paketlenen bu ürünler yoluyla farklılık metalaştırılıp, içi boşaltılıyor. Bütün çokkültürlülük söylemine rağmen gerçekte yaşanan bir 'vitrin çokkültürlülüğü' ya da Stanley Fish'in (1997) deyişiyle 'butik çokkültürlülüğü'nden öteye geçemiyor. Bastırılmış ve susturulmuş kimlikler ise farklılıklarını kolektif kimliklerle ifade ederek siyasallaştırmaya yönelik çeşitli sosyal, kültürel hareketlerle bu akıma ekleniyorlar. Bu hareketleri Raymond Williams'ın 'muhalif' ve 'alternatif' kültürel eğilimler (1980) arasında yaptığı ayrımı takip ederek sınıflandırırsak, metalaşmanın ana eğiliminin siyasal muhalefeti alternatif yaşam tarzlarına dönüştürmek (Dunn, 1988: 152), egemen tüketim sistemine yönelik potansiyel tehditlerin zararını, muhalif kültürün öğelerini kendine mal ederek yeni tüketim maddelerine dönüştürmek yoluyla en aza indirmek, her türlü olası muhalefeti depolitize etmek olduğunu görürüz.

Postmodernizmin çoğulculuğu, çokluktan öteye gidemiyor, çünkü gerçek çoğulculuk ancak katılımcıların eşitliği ile sağlanır. Oysa postmodernizm simüle edilmiş bir çoğulculuk yaratarak süregiden baskı ve eşitsizlikleri görmezden geliyor (Sardar, 1998: 38). Çoğulculuk kültürel farklılıkların olumlanması ile sınırlı kalıyor. Postmodernizm kültürler arası farklılıkları abarttığı ölçüde 'farklılıkçı ırkçılık' (Taguieff, 1998) olarak tanımlanan, biyolojik özelliklerden ziyade kültürel farklılıklar söylemi üzerinde temellenen ırkçılığa yol açıyor. Bu tip ırkçılıkta biyolojik üstünlük fikri, yerini kültür, gelenek ve yaşam tarzlarının uyumsuzluğu görüşüne bırakmakta, kültürel farklar mutlaklaştırılıp, doğallaştırılmaktadır. Bu türden kültürel farklılıklar, nüfuz edilemez kültürel sınırlar gibi kavramlar birçok grubu çekirdek gruptan dışlayıp, onlar üzerinde hakimiyet kurmayı amaçlayan siyasetlerin temellerini oluşturmaktadır. Oysa çokkültürlülük veya çoğulculuk çeşitli kültürlerin başat kültür içerisinde eritilmesini öngören asimilasyonist mo-

delden de, farklı kültür ve kimlikleri eşit saymayıp 'hayali cemaat'ten dışlayıp, 'sembolik sürgün'e gönderen dışlayıcı modelden de farklıdır. Çokkültürlülük veya çoğulculuk farklı kimliklerin alt/üst, azınlık/çoğunluk gibi asimetric, hiyerarşik sınıflandırmalara gitmeden farklılıklarını istedikleri takdirde koruyarak eşit koşullarda yaşamasını öngörür.

KAYNAKÇA

- Bauman, Z. (1991) *Modernity and Ambivalence*, Cambridge.
- Derrida, J. (1981) *Disseminations*, Londra.
- Dunn, R. G. (1998) *Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity*, Minneapolis.
- Fish, S. (1997) 'Boutique Multiculturalism or why Liberals are Incapable of Thinking About Hate Speech' *Critical Inquiry*, 23(2).
- Kellner, D. (1995) *Media Culture: Cultural Studies, Identity and Politics between the Modern and the Postmodern*, Londra.
- Kristeva, J. (1991) *Strangers to Ourselves*, Londra.
- Robins, K. (1991) 'Tradition and Translation: National Culture in its Global Context', J. Corner ve S. Harvey (der.) *Enterprise and Heritage, Crosscurrents of National Culture*, Londra: Routledge.
- Sardar, Z. (1998) *Postmodernism and the Other: The New Imperialism of Western Culture*, Londra.
- Sarup, M. (1996) *Identity, Culture and the Postmodern World*, Edinburg.
- Taguieff, P. A. (1988) *La Force du Prejuge: Essai sur la Racisme et ses Doubles*, Paris.
- Williams, R. (1980) *Problems in Materialism and Culture*, Londra.

THE EXCLUSIVE QUALITIES OF MODERNITY / POST-MODERNITY

ARUS YUMUL

A few years ago, a friend of mine whose mother was Turkish and father was Laz (from the Black Sea Coast) told me that he had been almost ashamed of his father's origin back in his childhood and youth, and that the associations of being a Laz in his mind was far from being positive. Because it reminded him of being rural, he had precisely avoided identifying himself with his father's origin, however in time, he learned to readily accept his Laz roots as one of the components of his identity. He went on to say: "If I had money today, I would donate it for the research of Laz Culture". When I heard this idea for the first time, I couldn't help to think: "The distinction between the modern and the postmodern state must be something like this". Since the issue of ethnical identity which was considered indecent among "sophisticated circles" for a long time, had become utmost popular in the recent years while being "ethnical" conceived as fashionable.

The categories of "nation" and "race" are sine qua non of the discourse of modernity. Nation envisaged as a confined, sovereign community is the most common way of describing the cultural and political communities of modern societies. The racial categorization of people, with man being both the object and the subject of science is an aspect of modern times. However both the liberal and Marxist thinkers have always advocated that nationalism and racialism fell contrary to the discourse of modernity. It was assumed that modernity with its emphasis on the principles of enlightened reason and universal equality would dismiss the irrational phenomena like nationalism and racialism from the social life. On the contrary, rather than being an exceptional outcome, an unfortunate irregularity in the history of modernity; nationalism and racialism had become inevitable assets of the nation-states which are the byproducts of

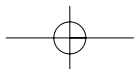

modernity itself. According to Julia Kristeva (1991), the wide recognition of the ideals avowed by the French Revolution encouraged the peoples'demand for their "national rights" instead of their belief in the universality of humanity.

Modernity is based on the assumption that various identities that are defined as sub-cultures and therefore located within the hierarchy of identities by this very definition will finally dissolve in the the national identity which is described as the dominant culture. This positioning finds its ground in the universalist paradigm of enlightenment. Although the ideology of enlightenment seems to be based on the "universal human" nature or essence, it is actually built upon a partial universality. The ethnical identity of a certain group which is acknowledged as the founding nation is imposed as the "national" identity on the ethnicities and other identities that it takes under citizenship. During this process, the the diversity of "the other" is silently ignored and its identity is suppressed in the name of progress and enlightenment. While left invisible by being cast out from the official description of the nation, the other is also made conspicuous so that it would symbolize what the nation does not represent with regard to the dominant identity.

Modernity is manipulated by a strong impulse of categorization. Ambiguity and indecision, the possibility of including an object or an event into more than one category; causes anxiety, tension and intolerance (Bauman, 1991:1). There must be a well-defined clear distinction between the "inclusive" and "exclusive". One must insistingly pay attention at framing, determining the boundaries, protecting the inside and therefore creating an outside. The effort to identify the state with the nation and define people according to their nationalities is an outcome of this categorization and confinement tendency. However this imaginary allegory is not suitable with the realities of life and is routed with migrations and the diversity brought to our day by cultural heritage. These rebels have come to symbolize the tension and mistrust caused by the assimilative impulse of the state. "The strangers" pointed out to the impossibility of the illusion of order, imaginary unity and resemblance that modernity tries to create with firm boundaries and therefore they depicted the ambiguities and indecisions that are troublesome and causing conflicts.

It is easy to categorize people, communities as friends or enemies. Friends and enemies are the opposite of each other. They represent the opposition of the insider and outsider. But the stranger is neither friend nor enemy. We can not categorize him, we cannot simply decide which category to include him. The stranger symbolizes ambiguity. It violates the boundaries of the "inner" and "outer", "the self" and "the other". Besides rejecting to be confined to his dis-

tant homeland, the stranger does not abandon our country either. Although physically associated with us, the stranger is distinct from us culturally. The strangers are caught in the void between their own traditions and a lifestyle that insistingly denies any kind of access to those traditions. The stranger is included in the category of the “indeterminable” as professed by Jaques Derrida (1981). Derrida also includes within this category the *pharmakon*, *hymen* and *supplement*. *Supplement* in French means both to complete something that is missing and to add up some more, something extra. *Pharmakon* in Greek means both the cure and the poison. Also a word in Greek, *hymen* represents marriage and the membrane protecting the virgin at the same time. Therefore it symbolizes both virginity –the distinction of the inside and outside- and the violation of it by the coming together of the self and the other. The stranger transgresses borders. He is an irregularity that is occupying space between “the inclusive” and “exclusive”, “order” and “chaos”, “companion” and “enemy” (Sarup, 1996:10). It is not sufficient to constantly keep strangers away. It is necessary to formulate them as permanent “others” so that they can always be excluded.

While modernity is suppressing the identity and the culture of the other in the name of a partial universality, post-modernity is an approach exalting the diversity. In the past few years, a certain tendency which is described as “being captured by the diversity” (Robins, 1991) is taking hold of the world. A sudden recognition of otherness and diversity is being marketed in the cultural supermarket by means of art, literature, music, kitchen, doctrines and rituals. As Douglas Kellner shortly proposes “Diversity sells”. Diversity is materialized and absorbed through these products repacked for the consumer society who is interminably seeking for new meanings, experiences, identities and belongings regardless of their history and context. Despite all this discourse of multiculturalism, merely a “multiculturalism of display” is actually acknowledged which is nothing more than a “shop multiculturalism” as Stanley Fish (1997) suggests. The suppressed and silenced identities are only conjoining in this movement by various social and cultural activities aimed at legalizing their diversity under collective identities. If we categorize these activities following Raymond Williams’ distinction between the “opponent” and “alternative” cultural tendencies (1980), we can see that the main tendency of materialization is to transform the political opposition into alternative life styles (Dunn, 1988:152); to minimize the loss that can be caused by the potential threats against the dominant consumer system by transforming the aspects of the opposing culture into new consumption materials through internalizing them; and to depoliticize any kinds of probable opposition.

The plurality of post-modernity is nothing more than a multiplicity, because

plurality can only be achieved through the equality of the participants. However post-modernity ignores the existing suppression and inequality by creating a simulated plurality (Sardar, 1998:38). Plurality is limited to the acceptance of cultural differences. Post-modernity causes a racialism that is based on the discourse of cultural differences rather than biological features which is described as the "racialism of diversity" (Tauguieff, 1998) as long as it exaggerates intercultural differences. In this type of racialism, the idea of biological superiority leaves its place to the inconformity of cultures, traditions and lifestyles. By this way, cultural differences are fixed and naturalized. Such cultural diversity, concepts like indiffusible cultural boundaries are excluding many groups from the center, providing grounds for policies aimed at forming dominion over them. However multiculturalism and plurality are different from both the assimilationist model that envisages the absorption of various cultures in the dominant culture and the exclusive model which dismisses different cultures and identities from the "imaginary congregation" by not accepting them equal, convicting them to a "symbolic exile". Multiculturalism and plurality envisages the coexistence of different identities preserving their diversity regardless of asymmetrical and hierarchical categorizations such as sub/dominant culture and minority/majority.

REFERENCES

- Bauman, Z. (1991) *Modernity and Ambivalence*, Cambridge.
- Derrida, J. (1981) *Disseminations*, London.
- Dunn, R. G. (1998) *Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity*, Minneapolis.
- Fish, S. (1997) 'Boutique Multiculturalism or why Liberals are Incapable of Thinking About Hate Speech' *Critical Inquiry*, 23(2).
- Kellner, D. (1995) *Media Culture: Cultural Studies, Identity and Politics between the Modern and the Postmodern*, London.
- Kristeva, J. (1991) *Strangers to Ourselves*, London.
- Robins, K. (1991) 'Tradition and Translation: National Culture in its Global Context', J. Corner ve S. Harvey (der.) *Enterprise and Heritage, Crosscurrents of National Culture*, London: Routledge.
- Sardar, Z. (1998) *Postmodernism and the Other: The New Imperialism of Western Culture*, London.
- Sarup, M. (1996) *Identity, Culture and the Postmodern World*, Edinburgh.
- Tauguieff, P. A. (1988) *La Force du Prejuge: Essai sur la Racisme et ses Doubles*, Paris.
- Williams, R. (1980) *Problems in Materialism and Culture*, London.